Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JENS KJÆR

STABYBOGEN

ET STYKKE VESTJYDSK
SKOLEHISTORIE

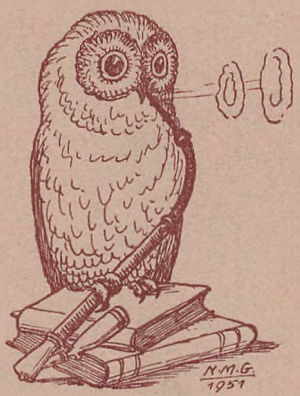

CHRISTENSENS FORLAG
STRUER 1952

JENS KJÆR

STABYBOGEN

JENS KJÆR

STABYBOGEN

ET STYKKE VESTJYDSK
SKOLEHISTORIE

MED
TEGNINGER OG VIGNETTER
AF
N. M. GERALD

CHRISTENSENS FORLAG
STRUER 1952

INDHOLD

Forord 7
Fra drøm til virkelighed 9
Staby højere bondeskoles stifter 13
Forstander Joseph Albrecht Sørensen 19
Forstander Søren Peder Jensen 27
Staby Højskole i S. P. Jensens Tid (af Jens Byskov) 31
Forstander Jens Jeppesen 51
Vil den klare pynten? 56
Vinterlærerseminariet og dets forstander 67
Mange kokke — 85
Jeppesens sidste år 93
Andenlærerne 102
Stabyanere 104
1852—84 105
1884—1920 111
Den unge lærer 150
Vinterlærerliv i Vestjylland i slutningen af halvfemserne
Nogle erindringer af C. A. Hvorslev 151
Navneregister over elever 1885—1920 158

ILLUSTRATIONER

Fotografier af Hans Vilhelm Riber Schøler, Joseph Albrecht Sørensen, Søren Peder Jensen, Jens Jeppesen, Staby Efterskole, Jeppesens mindesten, siderne 12, 18, 28, 52, 96, 101

Tegninger af N. M. Gerald, siderne 17, 26, 50, 55, 68, 77, 87, 92

FORORD

Da skoleloven af 1814 indførte almindelig skoletvang og samtidig bestemte, at børnene ikke gerne måtte have over en fjerdingvej til skole, blev man i de tyndtbefolkede jydske hedeegne nødt til at oprette såkaldte biskoler i sognets udkanter. Ved disse skoler var der hverken råd eller lejlighed til en eksamineret lærer. Man hjalp sig med en oplyst bondekarl, der havde bestået en prøve hos provsten. Nogle af disse unge gik senere seminarievejen; andre giftede sig, blev hedeopdyrkere og passede deres lille skole ved siden af. Da højskolerne kom frem i midten af forrige århundrede, tog man fortrinsvis højskoleelever til disse pladser, og den tanke lå da ret nær at få en højskole, der direkte tog sig af læreruddannelsen. Det var denne tanke, Ringkøbing amts skoleråd virkeliggjorde i Staby i den skole, hvis historie her skal fortælles. Den imødekom en trang i befolkningen, og så længe denne trang var til stede, gik skolen godt; men da biskoleordningen afløstes af bedre skoleforhold, begyndte det at gå tilbage, indtil den pæny skød friske skud som efterskole.

Som elev på vinterlærerseminariet og efterskolens leder i 24 år har det været mig en kær opgave at skrive den nu 100årige skoles historie. Jeg takker gamle stabyanere, der har sendt mig oplysninger og småtræk som krydderi til maden, skoleinspektør Gerald for hans fine tegninger og amtmand Karberg, der så velvilligt gav mig adgang til amtsarkivet, ligesom jeg også takker Ringkøbing amtsråd og bestyrelsen for Staby efterskole for den økonomiske hjælp til bogens udgivelse, de har ydet mig.

Ulfborg, den 4. marts 1952.

Jens Kjær

FRA DRØM TIL VIRKELIGHED

Den 28. maj 1831 udstedte kong Frederik den Sjette en forordning om oprettelse af rådgivende stænderforsamlinger. Den blev hilst med stor tilfredshed af befolkningen. Dagen festligholdtes de følgende år ligesom senere grundlovsdagen, og Grundtvig blev ikke træt af i sang og tale at prise Danmark lykkelig, fordi her var „kongehånd og folkestemme begge stærke, begge fri". Men det kom også til at stå klart for ham, at skulle stænderforfatningen blive til gavn for vort folk, skulle der mere oplysning til, især i bondestanden, for at den jævne mand kunne hævde sig ved siden af godsejere og embedsmænd, og især for at han kunne få blikket opladt for hele samfundets tarv og ikke blive stikkkende i egne interesser. Ingen af de bestående skoler kunne eller ville give den oplysning. Der måtte en hel ny skole til, en folkelig højskole. I alle sine folkelige taler og skrifter i de nærmest følgende år er Grundtvig inde på sin kære højskoletanke. „Det er mit højeste borgerlige ønske", sagde han ved en 28.-majfest 1840, „at der snart, hellere i dag end i morgen, må åbnes en dansk højskole for hele landets ungdom". Der skulle eleverne lære om menneskenaturen og menneskelivet og se at blive ret vendt i alle borgerlige forhold og ret kendt med fædrelandets tarv i alle retninger. Folkeliv og fædrelandskærlighed skulle næres gennem „naturlig tale og historisk oplysning" og gennem digtningen. „Sandelig, når kong Christian den Ottende, som det er mit glade håb, åbner en sådan kongelig friskole for livet, for det danske folkeliv, da har han åbnet en lægedomskilde på marken, som vil strømmevis besøges fra slægt til slægt og vinde den berømmelse selv i fjerne lande og i de sildigste tider, at her fik utallige blinde deres syn, døve deres hørelse og stumme deres mæle, der kastede halte deres krykker og beviste klarlig, at „dansen den går så let gennem lun-

den". En så profetisk klang kom der over Grundtvigs ord, når han talte om højskolen, og vi, der lever nu over 100 år efter, kan se, at profetien er gået i opfyldelse og dog stadig peger fremad mod en endnu rigere opfyldelse.

Som det virkelighedsmenneske, Grundtvig var, kunne han ikke nøjes med at drømme. Han måtte finde et sted i Danmark, hvor drømmen kunne blive til virkelighed, og han standsede da ved det stille, minderige Sorø, hvis lærde akademi var meget velstillet og stod foran en omordning. I øjeblikket bestod det af to afdelinger: en almindelig latinskole og en slags anneks til universitetet. De sorøanske studenter kunne fortsætte der i 1½ år, inden de tog ind til København. Men denne afdeling var kun småt besøgt, en halv snes studenter, det var det hele, og det svarede ikke til de store omkostninger. — Der var derfor stemning for at nedlægge denne afdeling, og det slog da ned i Grundtvig, at her var stedet og midlerne til en dansk højskole. Denne tanke slog rod ikke blot hos dronning Caroline Amalie, der satte Grundtvig højt, men også hos de sjællandske bønder. 108 sogneforstandere fra Gl. Københavns amt indgav en adresse til kongen, hvori de bad om, at Sorø akademi måtte blive omdannet til en højskole. Det blev da også en af Christian den Ottendes sidste regeringshandlinger at efterkomme dette ønske. En måned før sin død stadfæstede han en udarbejdet plan om oprettelse af en „realhøjskole" i Sorø. Men inden denne kunne blive ført ud i virkeligheden, kom de store begivenheder i marts 1848. Det ny ministerium stillede sagen i bero. Året efter ophævedes den akademiske læreanstalt i Sorø, så nu var kun latinskolen tilbage, men der gjordes intet skridt til at virkeliggøre højskoleplanen. En adresse med 627 underskrifter til kong Frederik d. 7. med bøn om, at han ville udføre sin faders ønske, frugtede intet. Kultusminister Madvig var imod planen.

Vi fik altså ikke een stor statshøjskole for hele landet, men vi fik mange små privathøjskoler i stedet for, og det skal vi vist ikke være kede af.

Da det gik op for Grundtvigs venner, at der, i alt fald foreløbig, ikke blev noget af Sorø, samledes nogle af dem til et møde i sommeren 1849 for at drøfte, hvad der nu skulle gøres. Man enedes da om at henvende sig til Kr. Kold, der da var huslærer i Sdr. Felding præstegård, og bede ham om at komme til København for at drøfte højskolesagen med dem. Hvis han ville begynde en

sådan højskole, ville de støtte ham. Kold svarede, at han allerede havde aftalt med Vilhelm Birkedal, at han skulle følge med ham til Ryslinge og være huslærer for hans børn i den kommende vinter, og så havde de også talt om, at han skulle se at få nogle elever, mindst 5, af bondestanden at undervise. De skulle sådan være i konfirmationsalderen. Kold mente, at det var ønskeligt, om flere interesserede præster ville begynde sådanne skoler i deres præstegårde, og hvad lærerkræfter angik, kunne han anvise dem flere af Ludvig Kr. Müllers seminarister. Nu begyndte han altså i Ryslinge, og ville de gode folk i København være ham behjælpelig enten ved at låne ham penge eller ved at skaffe ham elever, skulle de have tak. Hvis d'hrr. præster ville sende ham nogle af de dygtigste drenge, de havde i deres skoler, så håbede han til Gud, at han både kunne vække liv hos dem og meddele dem så megen forstand på det, at de under vejledning af en dygtig præst kunne fungere som huslærere hos bønder eller i biskoler. Kold havde altså på det tidspunkt biskolelæreruddannelsen i tanken. Som bekendt blev det friskolelærere, han kom til at uddanne.

Fem år før Kold ret fik begyndt i Ryslinge, havde sønderjyderne taget fat i Rødding, og samtidig med eller endnu før havde vestjyderne begyndt at røre på sig. I maj måned 1843 holdtes et møde i Ulfborg hovedskole, hvor man drøftede ønskeligheden og muligheden af oprettelse af en højskole. Indbyderne til mødet var etatsråd Tang, Nr. Vosborg, Ole Kirk, Ebbensgaard, og pastor Krarup, og det var da også dem, der talte for sagen og vandt forsamlingen for den, så det blev vedtaget at arbejde videre derfor. De to første var medlemmer af den jydske stænderforsamling, hvor man allerede 1840 havde drøftet et forslag af seminarieforstander Brammer, Snedsted, om systematisk undervisning af konfirmeret ungdom. Også senere var spørgsmålet fremme; det lå så at sige i luften i disse år.

De tre mænd satte sig i forbindelse med professor Flor i Rødding, der aflagde et besøg på Nr. Vosborg, hvor de nok har drøftet højskolen, og for at se en sådan skole rejste etatsråd Tang og Ole Kirk til Rødding. At de har været tilfreds med det, de så, kan skønnes deraf, at Ole Kirks søn, senere landinspektør J. Kirk, blev elev der.

Men vestjyderne forhastede sig ikke. Fem år gik, så kom krigen og gav os andet at tænke på.

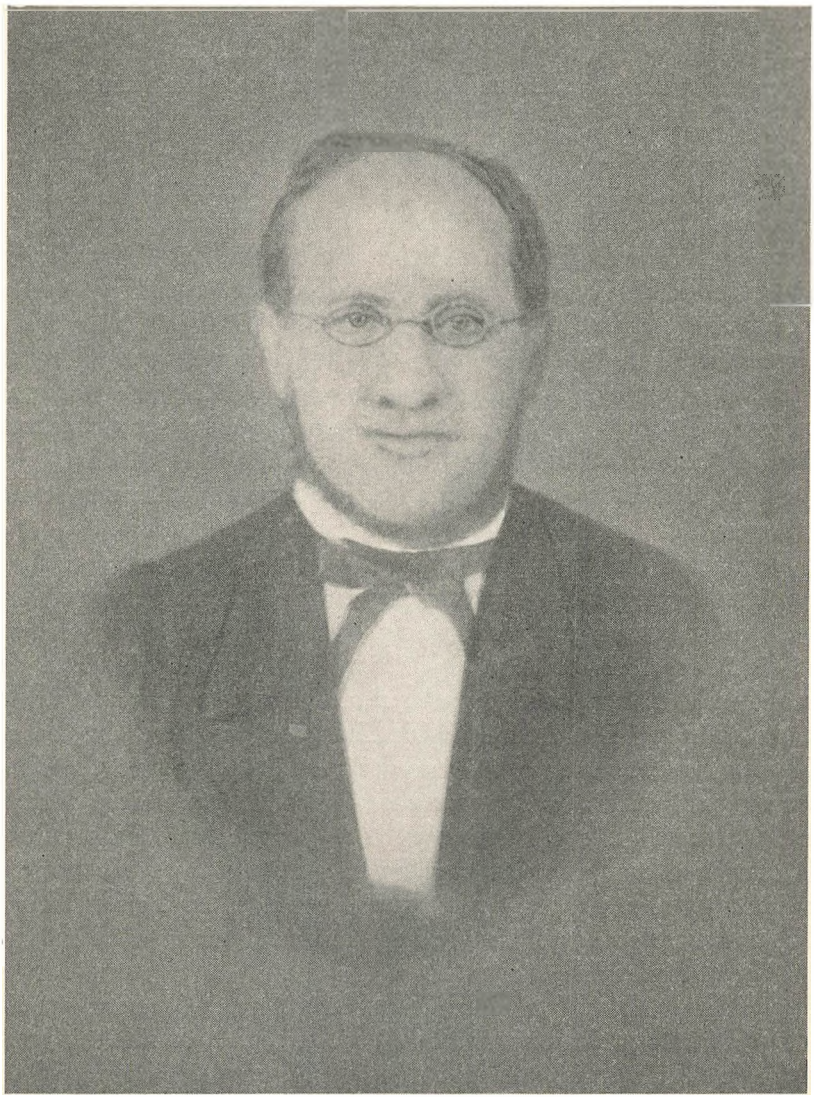

Hans Vilhelm Riber Schøler

STABY HØJERE BONDESKOLES STIFTER

Det er ikke godt at vide, om der var blevet en højskole her, hvis der ikke var kommen en ny mand til egnen, der uden videre snak begyndte. Det var sognepræsten i Staby Hans Vilhelm Riber Schøler. Han var født 1811 i Hammel, hvor hans fader var degn. I 1831 blev han student fra Århus latinskole, og i 1839 tog han theologisk embedseksamen. Det var i virkeligheden ham, der gav stødet til Himmelbjerg-festerne. I 1838 havde han sammen med sin gode ven, den senere kendte præst Hans Svejstrup, sat henved en snes kammerater stævne på Himmelbjerget. De mødtes i Ry kro og gik derfra op på bjerget. Det storslåede udsyn stemte sindene, så de uvilkårlig gav sig til at synge fædrelandssange og ungdommelige studenterviser. Da faldt det Vilhelm Schøler ind, at her var stedet til at holde et møde for hele folket. Det var noget helt nyt. De eneste møder, man kendte til, var de 28. maj fester, man holdt i byerne for at hylde stænderforfatningen; men de var kun for embedsmænd og velstående borgere. Her skulle det være for alle. Den herlige natur ville danne en passende ramme om et sådant møde. Schøler stod frem blandt kammeraterne og sagde, hvad der sådan lige var faldet ham ind, og det fandt varm tilslutning. Der er noget, der tyder på, at Schøler samme dag gjorde et forsøg på at få et møde i stand for egnens folk, men det måtte jo med så kort varsel mislykkes. Han forstod nu, at skulle folk samles til møde på Himmelbjerget, måtte en landskendt mand sætte sig i spidsen derfor. En sådan mand var digterpræsten i Spentrup, Steen Steensen Blicher. En dag i sommerferien gik da Vilhelm Schøler fra Hammel til Spentrup for at vinde Blicher for sagen. Det lykkedes, og næste sommer holdtes den første Himmelbjerg-fest.

Efter sin embedseksamen opholdt Schøler sig i udlandet i to år. 1843 træffer vi ham i Sønderjylland som en slags mellemmand mellem kongen og danskhedens førere. Der var på den tid ikke det bedste forhold mellem disse to parter. Sønderjyderne syntes nemlig, at kongen tog for meget hensyn til tyskerne. For at vejre stemningen sendte kongen Schøler, som han altså må have haft tillid til, derned. Han kom i forbindelse med Laurids Skau, Hans Nissen og de andre forkæmpere for danskheden, og at de også fik tillid til ham, kan ses deraf, at de valgte ham ind i bestyrelsen for Rødding højskole. Han holdt stadig kongen underrettet om tingenes gang og havde sikkert nogen indflydelse på udviklingen. Kongen belønnede ham da med præsteembedet i Vodder, hvor han var i 3 år, til han i 1846 blev kaldet til Staby. Han tog levende del i tidens brydninger i disse bevægede år. 1849 blev han valgt til folketingsmand i Ringkøbing-kredsen, blev genvalgt i 52 og ved opløsningsvalgene i 53 og 54, men året efter nedlagde han sit mandat. Han kom ikke til at indtage nogen fremtrædende plads i vort politiske liv. Der blev skrevet om ham ved hans død, at han tit tog ordet, men hans foredrag var ofte vel brede og savnede hyppigt tilstrækkelig klarhed. I 1853 indgav han sammen med flere et forslag om forbedring af lærernes kår; som lærersøn vidste han, at det nok kunne behøves. Forslaget blev imidlertid ikke gennemført i hans rigsdagstid. — Man får det indtryk af Schøler, at han var en varmhjertet, men noget urolig natur, der var bedre til at sætte noget i gang end til at holde det i gang. Det gjaldt i alt fald højskolen i Staby.

Den begyndte han i sommeren 1852, idet han i præstegården holdt skole for nogle unge karle. Hvor mange, der var, vides ikke, men det har vist ikke været ret mange; sommertiden er jo landbrugets travleste tid, og tilslutningen til de første højskoler var nu ikke ret stor. Rødding begyndte med 20 elever, Uldum, der var den næste, med 5, Ryslinge med 15, Staby var nummer 4, og dens elevtal har sikkert ikke ligget i toppen. Begyndelsen må dog have været tilfredsstillende, for pastor Schøler havde lyst til at fortsætte; men der skulle helst ligesom i Rødding stå en forening bag ved, der kunne yde økonomisk støtte og virke for elevtilgangen. Den 29. august 1852 samledes en del mænd fra egnen i Staby præstegård, hvor de enedes om at oprette en „vestjydsk forening for folkeoplysning". Dens første opgave var at få en

højskolebygning rejst. For 320 rdl. købte man et stykke jord (4 ha) fra gården Nr. Nistrup. Der skulle højskolen ligge, lige ved siden af præstegården. Pengene skaffedes til veje, dels ved lån og dels ved en aktietegning, der indbragte 900 rdl. Hver aktie var på 5 rdl. Aktionærerne fik ingen renter af dem. De kunne kun få dem tilbagebetalt derved, at de blev trukket fra udgifterne ved deres sønners højskoleophold.

Tidlig næste forår den 29.marts blev grundstenen lagt af biskop Daugaard, Ribe, og medens arbejdet nu skred frem, holdtes der igen sommerskole i præstegården, hvortil der i „Ringkøbing Amtstidende" blev indbudt på følgende måde: „Onsdag den 18. Maj begynder Sommerundervisningen paa Staby Bondehøjskole. Foruden i Modersmaalet, Fædrelandshistorie, Geografi og Matematik undervises i Dyrenes Naturhistorie med særegen Hensyn til de for Landmanden gavnlige og skadelige Dyr og paa en saadan Maade, at Eleverne lærer at kende Dyrenes indre Bygning og Livsfunktioner. Tillige vil der blive Lejlighed til at blive bekendt med Vækstriget og Mineralriget. De, der ønsker det, kan faa Undervisning i Tysk og sandsynligvis ogsaa i Engelsk. For Sommerundervisningen betales intet. Kost og Logi kan faas for 12 a 16 Skilling daglig".

Denne kundgørelse viser, at det ikke var for at tjene penge, Schøler holdt højskole. At han var uegennyttig med hensyn til penge ses også i præsteembedets Liber-dacitus, hvor der fortælles, ikke af Schøler selv, at han byggede til præstegården uden af den grund at påføre embedet gæld.

På kongens fødselsdag, den 6. oktober, indviedes den ny bygning. Den står endnu og udgør den østlige del af den nuværende skoles midterfløj. Det var et efter datidens forhold stort og anseligt hus, opført af store, solide rødgrå mursten af den slags, man ser i alle ældre bygninger i Staby, brændt i en af sognets egne teglovne, og så havde det tegltag, hvad dengang kun de største gårdes hovedbygninger havde. Til højre for indgangen var der en beskeden forstanderlejlighed og til venstre en skolestue, der vel kunne rumme en 30 elever. Ved siden af den mod nord var der indrettet 3 tomandsværelser, som dog siden er lagt til skolestuen.

„Den vestjydske forening for folkeoplysning", hvis formand Schøler var, havde nu løst den første del af sin opgave at få skolen bygget, den næste del var at få den fyldt af ungdom, og det

viste sig at være ulige vanskeligere. Det hjalp jo heller ikke, at Schøler i de første vintre opholdt sig mest i København, optaget af sin rigsdagsvirksomhed. Undervisningen på skolen overlod han da til forskellige unge lærere, og det gik vist ikke for godt. Der var virkelig fare for, at børnesygdommene skulle gøre det af med barnet, og Staby få sin plads i den sørgelig lange række af nedlagte højskoler; sørgelig fordi knuste forhåbninger lå bagved. Heldigvis viste den sig både nu og senere mere sejglivet end som så, og her var det sikkert godt, at der stod en kreds af vestjyder bag. Der fortælles, at Schøler selv blev så led ved skolen, at han lod opkaste et højt dige mellem den og præstegården, så han ikke, så snart han kom ud af sin dør, skulle se, hvad de nu tog sig for deromme. Diget er der den dag i dag, men er nu sammensunket.

Hidtil var der ingen højskoler, der tænkte på de unge piger. Den første, der holdt pigeskole, var Kr. Kold i sommeren 1860. I Staby var der altså karleskole både sommer og vinter, og det har da nok været sommerskolen, det har knebet mest med. Da var det, at man i bestyrelsen fik den tanke at omdanne sommerskolen, så den særlig tog sigte på uddannelse af vinterlærere. Den vestjydske skoleordning med megen skolegang om vinteren og kun lidt om sommeren gjorde, at der var brug for vinterlærere ved mange hovedskoler, dertil kom så de mange biskoler i tyndt befolkede klit- og hedeegne. De måtte altid, i hvert fald om vinteren, nøjes med ueksaminerede lærere. Om sommeren gik enten børnene til hovedskolen, eller degnen ulejligede sig ud til dem en eller to gange om ugen. Nogle steder var en vinterlærer lejet for hele året og skulle så om sommeren betjene flere biskoler.

Det var en lykkelig tanke, bestyrelsen der fik, den reddede skolen. Den 25. august 1856 blev sagen lagt frem på en generalforsamling, og det ser ud til, at man enedes om at henvende sig til amtet, da uddannelse af vinterlærere jo måtte være noget, som det var interesseret i. Bestyrelsen havde forinden indsendt en ansøgning om amtsunderstøttelse, men man havde intet svar fået derpå endnu, da man i amtet først ville se, hvordan det gik ved generalforsamlingen. Faldt denne tilfredsstillende ud, var man villig til også for indeværende år at yde et tilskud på 400 rdl. Et halvt år senere den 24. februar 1857 overtog Ringkøbing amts skoleråd skolen. De nærmere omstændigheder ved denne overtagelse kan ikke ses af skolerådsforhandlingerne. Det ser ud til, at „Vest-

jydsk Forening for Folkeoplysning" overdrog hele herligheden til skolerådet, der så skulle drive skolen som almindelig højskole om vinteren og uddanne vinterlærere om sommeren. Aktierne skulle fremdeles kunne gælde som betaling for skoleophold. I de følgende 5 år blev 73 aktier indløst på denne måde. Den sidste gang, vi hører om indløsning af aktier, er i 1890. — Men amtet fik ikke skøde på skolen. Da den i 1923 blev omdannet til efterskole, viste det sig, at der ikke var tinglæst noget skøde. „Vestjydsk Forening for Folkeoplysning", der havde stået som ejer, var forlængst opløst, og det oprindelige skøde var forsvundet. Skolen var i virkeligheden ejerløs, men da amtet havde drevet den i 63 år, indtil 1920, vedligeholdt den og sørget for tilbygninger, var det rimeligt, at det betragtedes som ejer.

Skolens ledelse overgik i 1857 til et udvalg på 5 medlemmer, valgt af amtet. De 3 skulle vælges indenfor skolerådet, de 2 udenfor. Det første udvalg bestod af etatsråd Tang, Nr. Vosborg, der blev formand, proprietær Lind, Ulvsund, gdr. M. P. Christiansen, Holmsland, samt præsterne Schøler, Staby, og Østergaard, Husby.

Inden næste amtsrådsmøde var Schøler blevet forflyttet. Pastor Ingerslev i Ulfborg valgtes i hans sted, og udvalget blev „forstærket med tvende medlemmer", nemlig proprietærerne Bergh og Neergaard.

Schøler blev residerende kapellan ved Vor Frelsers kirke på Christianshavn, hvor han var til 1862, da han blev sognepræst i Vester og Øster Hassing i Ålborg stift, og der blev han til sin død 1875.

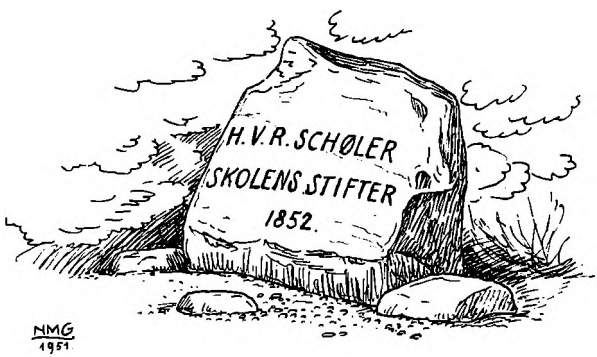

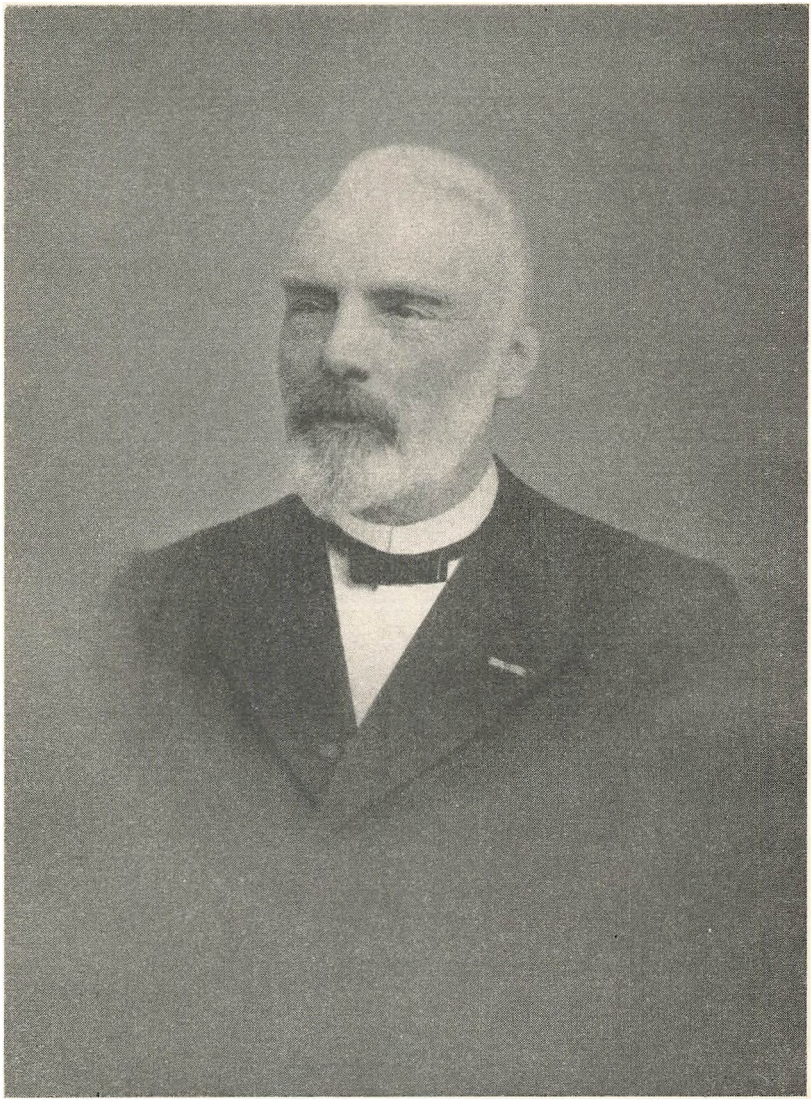

JOSEPH ALBRECHT SØRENSEN

FORSTANDER JOSEPH ALBRECHT SØRENSEN

Skoleudvalget skulle nu til at se sig om efter en anden forstander. Det blev højskolelærer, cand. theol. Joseph Albrecht Sørensen. Han var født i Sønderhå præstegård i 1827. Da han var 4 år, blev hans far forflyttet til Solbjerg på Mors, og på denne smukke limfjordsø fik han da sin barndom. Hans far var en nidkær og dygtig præst, hvis forkyndelse i de første år var pietistisk præget; senere fik den en lysere tone. Da Joseph Sørensen var 9 år, fik de huslærer i præstegården, det var den nybagte seminarist fra Snedsted seminarium Kr. Kold. Han var i sin seminarietid blevet kristelig vakt ved den mærkelige lægprædikant Peter Larsen Skræppenborg, der holdt gudelige forsamlinger rundt om, hvorved han mange steder fik præsterne på nakken. De syntes vel, at han gik ind i deres næringsvej. Men pastor Sørensen i Solbjerg åbnede præstegården for ham og lod ham holde møder i Kr. Kolds skolestue. Kold selv holdt, så ung han var, småmøder omkring i sognet, nogle var glade derved, andre forargedes, men da han blev rakket ned i aviserne derfor, tog pastor Sørensen ham myndigt i forsvar. Ovre i Snedsted var der en ung og dygtig seminarielærer, der hed Algreen. Han tog også del i gudelige forsamlinger og holdt nogle små sammenkomster på sit værelse for de seminarister, der havde lyst til at være med. Men det kom ham dyrt at stå. Det danske kancelli gav ham sin afsked fra 1. maj 1838 at regne. Han søgte da over til sin gode ven pastor Sørensen i Solbjerg, og da Kr. Kold ved den tid havde opgivet sin stilling som huslærer, fik Algreen hans plads. Han skulle læse med provstens børn, og så skulle provsten forberede ham og sin ældste søn Joseph Albrecht til studentereksamen. Den sidste affiling fik de dog i København, hvor de læste et års tid, inden de begge tog eksamen med bedste

karakter i 1845. Algreen var da 38 år, Joseph 18. De sluttede sig begge til den grundtvigske bevægelse; om søndagen hørte de Grundtvig i Vartov og var med i den levende menighedssang der. Algreen, der, som rimeligt var, i udvikling var forud for sine medstuderende, havde en sjælden evne til at være ung med de unge, og når han er omtalt her, er det for den indflydelse, han havde på Joseph Sørensen.

I 1848 brød en ny tid frem, og i den gik de unge forrest. De danske soldater var bondesoldater; endnu var der ikke almindelig værnepligt; kun bondesønnerne skulle gå i felten. Men nu var der vågnet en forunderlig fællesfølelse i folket, og unge af andre klasser syntes ikke, de kunne stå udenfor, når Danmark var i fare; de måtte med, hvor det gjaldt. De sang med digteren: „Jeg kan ikke blive, jeg har ingen ro, jeg må med de andre til hæren", og så meldte de sig som frivillige. Blandt dem var Joseph Sørensen, der var med i alle tre krigsår. Som theologisk student fik han lov til at holde gudstjeneste for sine kammerater til trøst og opbyggelse. Flere udtrykte bagefter deres glæde over hans prædiken.

Efter krigen fortsatte han sine studier, og 1854 tog han theologisk embedseksamen. Hans gode ven N. J. Jensen var i 1852 efter overstået eksamen blevet forstander for den nyoprettede højskole på Hindholm. Der fik Sørensen nu plads i tre år, og det har sikkert været en god forberedelse til hans gerning i Staby.

I 1857 blev han antaget til forstander på Staby højere bondeskole med en årlig løn på 600 rdl. plus indtægt af jordlodden, hvorpå der kunne holdes en ko. Da han ankom til skolen, viste det sig, at der ikke var spor af avling. Pastor Schøler har rimeligvis drevet jorden sammen med præstegårdens og ikke haft besætning deromme. Forstander Sørensen søgte da amtet „om vederlag for den ham tilkommende manglende fourage til en ko" og fik tilstået 25 rdl.

Inden han begyndte sin gerning i Staby, holdt han bryllup med Inger Dorthea Petersen fra Hillerslev. Hendes far, Parmo Carl Petersen, havde studeret til præst sammen med provst Sørensen i Solbjerg, men han havde ikke taget eksamen, fordi han anså professorerne for at være vantro. Han sluttede sig til Grundtvig, og både i København og senere som lærer i Hillerslev talte han gerne i de gudelige forsamlinger, hvad han måtte døje en hel del for. Der var således fælles interesse og gammelt venskab mellem prov-

sten i Solbjerg og læreren i Hillerslev, og nu hjemførte altså provstens søn lærerens datter som brud.

Den lille beskedne lærerlejlighed var samme sommer blevet udvidet med en tilbygning, i hvis ene ende der indrettedes køkken og bryggers og i den anden ende stald og lade.

Den første vinter havde forstander Sørensen 18 elever, som han de første tre måneder var ene om at undervise. Så blev der ansat en andenlærer, den senere realskolebestyrer Hass i Hørsholm. I dette første hold var Mads Christian Sand fra Vemb, der i mange år var lærer i Gørding og kom til at betyde meget for det folkelige liv på egnen, især på sangens område. Hvad Staby højskole kom til at betyde for ham, har han aflagt et smukt vidnesbyrd om i en artikel i Højskolebladet 1902. Han skriver: „Sørensen og hans hustru modtog os den første dag med et kærligt smil og et varmt håndtryk, der indgød os ubetinget tillid. Og nu begyndte han da at holde skole for os på sin ejendommelige måde, således at der efterhånden dukkede en ny og skøn verden op for vor bevidsthed, uden at nogen af os blev overlæsset med åndelige indtryk. — Det gik vist flere, som det gik mig, at hvad der på skolen straks greb mig stærkt, var sangen. Sørensen havde en ren og kraftig stemme, og han sang meget med os hver dag, så omtrent alle sangene i „Bojsens Visebog" i vinterens løb blev sungne. Og det må ikke glemmes, at denne ny sang som udtryk for det vågnende folkeliv kom her til egnen med Sørensen".

Næst efter sangen, som på en måde dannede en ramme om det hele, kom undervisningen i dansk og historie. Her mærkedes det, at han havde været elev hos Kold og Algreen. Det var ikke tørt terperi. Det var liv for ham selv, og blev så også liv for eleverne. Der siges om hans historiske fortælling, at det ikke var store dele, han nåede at gennemgå i et halvår, men det fængslede eleverne og gav dem lyst til selv at læse videre. Til danskundervisningen hørte oplæsning af dansk litteratur, og her kunne han også yde noget virkelig værdifuldt, især var han en dygtig oplæser af Holberg.

Også for omegnen begyndte skolen at mærkes. Der blev holdt møder for egnens beboere. Fru Valeur på Nr. Vosborg, etatsråd Tangs datter, der døde 1929, har fortalt mig, at hun og hendes søstre gik til Staby, når der var møder og fester på højskolen. De unge godsejerdøtre skulle ikke køres, de kunne godt gå de 9 km hen og hjem; men så må lysten nok også have drevet værket. 50

år efter at Sørensen var rejst fra Staby, traf jeg en gammel kone, der fortalte om ham, og der kom en varm glans i hendes øjne, så jeg forstod, han havde betydet noget for hende. Det passer, hvad der står på den mindesten, der er rejst for ham ved skolen:

Glad ved livet i Gud
gjorde han mange glade.

Det er det indtryk, man får, nu så mange år efter, at forstander Sørensen var en solskinssjæl.

Skolerådet var da også meget glad ved den forstander, man der havde fået. Ved rådets møde i maj 1859 vedtog man enstemmigt „i erkendelsen af den almindelige tilfredshed, der har vist sig med cand. Sørensens bestyrelse af højskolen, og de gode frugter, hans virksomhed har båret, at forhøje den ham tillagte løn til 800 rdl. årlig, idet man hertil knyttede det håb, at cand. Sørensen endnu i nogle år vil ofre sig for højskolen".

Nogle år efter fik han yderligere et gratiale på 50 rdl. „som udtryk af rådets tilfredshed med hans gavnlige virksomhed ved skolen".

Da amtet havde overtaget driften af skolen, satte man sig straks i bevægelse for at få statstilskud til den. Ved skolerådets første møde efter overtagelsen, den 30. maj 1857, var overskoledirektør D. G. Monrad til stede, og da er sagen sikkert blevet drøftet med ham. Sådan en amtskole var noget, der passede ham. Som kultusminister i martsministeriet 1848 havde han udsendt et cirkulære til samtlige amtsråd og skoledirektioner om oprettelse af en højere bondeskole i hvert amt — en tanke, der kun blev virkeliggjort i to amter, Hjørring amt og Ringkøbing amt. Men medens amtsskolen i Smidstrup ved Hjørring kun bestod i 22 år, drev Ringkøbing amt Staby højskole i 63.

Vi har lov til at slutte, at Monrad ved det nævnte møde har været velvillig stemt over for det skoleforsøg, som amtet her havde begyndt. Da han to år efter igen blev kultusminister, blev der tilstået Ringkøbing amts skolefond 1325 rdl. af Sorø akademis midler til Staby højskole. Af denne sum var 400 rdl. bestemt til understøttelse af sådanne elever, der uddannedes til vinterlærere, og 125 rdl. til „bemeldte skoles bedre forsyning med læremidler". De 400 rdl. til fordeling blandt trængende elever var en god hjælp på en tid, da undervisningspengene kun var 6 rdl. for et halvt år, og kosten kunne købes i nabolagets gårde for 22—26 skilling om

dagen. Dette tilskud af Sorø akademis midler blev nu i mange år en fast indtægt for skolefondet, der gjorde, at amtets egen udgift til skolen kun højest beløb sig til 7—800 rdl. om året. Det var ikke alene Staby, der nød godt af Sorø akademis midler. Det gjorde alle højskoler, seminarier og realskoler. I 31 år, fra 1848 til 1879, gik der af disse midler til såkaldte „fremmede formål" godt 5½ million kroner, deraf fik højskolerne 1,189,000. Grundtvigs tanke om højskolen i Sorø blev ikke virkeliggjort. Men med sine rige midler kom Sorø akademi til at støtte de mange højskoler, der rejstes rundt om i landet.

Til at begynde med var Staby ene om det tilskud, skolefondet fik af disse midler og senere direkte af staten; men der gik ikke mange år, inden der dukkede flere skoler op her i amtet, og de ville jo også nok have del deri. Først kom den højere bondeskole i Tarm, oprettet 1864 af den dygtige og energiske lærer Jørgen Rasmussen, som vist en tid tænkte på at opgive sit embede for at blive lærer ved Staby højskole. I 1857 ansøgte han nemlig kultusministeriet om understøttelse, for at han kunne uddanne sig i kemi og gøre sig skikket til at overtage undervisningen i dette lærefag ved den højere bondeskole i Staby. Men da det kom til stykket, kunne han nok ikke rive sig løs fra Tarm, hvor han havde været i 20 år og mødt så megen venlighed og forståelse. I stedet for begyndte han selv en højere bondeskole, hvor der nok særlig blev lagt vægt på det landbrugsfaglige.

Den næste var Hammerum højskole, som læreren i Birk, folketingsmand Th. Nielsen, oprettede 1867; den bestod i 17 år. Som den tredie i rækken kom Hoven i 1877, ligeledes oprettet af en lærer, K. Kristensen, der drev den som almindelig højskole til 1891, da den gik over til kvindehøjskole, der uddannede vinterlærerinder, og kom derved til at få en lignende betydning for vordende lærerinder, som Staby havde for vordende lærere. Den standsede i 1931.

Den sidst oprettede højskole her i amtet og den eneste, der endnu går som højskole, er Nr. Nissum, der som Indre missions første ungdomsskole begyndte 1887. Også der kunne unge kvinder blive uddannet til vinterlærerinder, uden at skolen dog derved mistede sit egentlige højskolepræg.

Når man læser beretningerne fra amtsskolerådets forhandlinger op gennem årene, støder man på alle disse skoler, fordi de

søgte om tilskud. Og da er det let at se, at Staby indtog en særstilling. I sammenligning med, hvad den modtog, fik de andre en ret stedmoderlig behandling. Kun 50 rdl. kunne der blive til Tarm og Hammerum det første år, de gik. Forstander Kristensen, Hoven, fik slet intet de to første år; først det tredie år blev de 1300 kr., som skolefondet fik af Sorø akademis midler fordelt således, at Staby fik 700 og Hammerum og Hoven hver 300 kr. Året efter var der 1500 kr. at dele, deraf fik Hoven 500, medens de to andre fik samme beløb som året før. Således blev det ved, Staby lå hele tiden i spidsen, også efter at tilskuddet af Sorø akademis midler ophørte og afløstes af et på hvert års finanslov bevilget statstilskud til uddannelse af vinter- og biskolelærere. I 1896 var denne bevilling på 4500 kr., der fordeltes således, at Hoven fik 1000 kr. Nr. Nissum 200 og Staby 3300 kr. I 1908 var Hoven gået 500 frem og Staby 500 tilbage, så tallene blev henholdsvis 1500, 200 og 2800 kr.

Når Nr. Nissum fik så lidt, må vi huske på, at det var forholdsvis få lærerinder, som blev uddannet der, og vi må ikke glemme, at når Staby var hjertebarnet, der fik mest af statens tilskud, så var det også det, der kostede amtet selv mest. Det var i virkeligheden et filantropisk foretagende, Ringkøbing amts skoleråd der drev, et foretagende, som kom mange unge mennesker til gode, idet de derved på en for dem billig måde blev hjulpet ind på lærervejen, og det kom andre amter til gode derved, at mange stabyanere fik vinterlærerpladser udenfor Ringkøbing amt.

I 1868 blev forstander Sørensen præst i Staby. Derfor slap han dog ikke skolen. Ved næste skolerådsmøde kunne bestyrelsen meddele, „at pastor Sørensen var villig til at vedblive at fungere som bestyrer, og oppebærer han derfor et honorar af 300 rdl. årlig, hvorimod 2den lærer Jensens løn forhøjes til 600 rdl. samt fri bolig mod, at han overtager en del af den tidligere af pastor Sørensen udøvede gerning".

Denne ordning varede i 5 år. — Det var i denne tid, at Niels Kierkegaard, siden højskoleforstander i Køng, var elev på skolen, hvorom han fortæller i sine erindringer. Han var 17 år, meget fattig og meget naiv. Han havde indmeldt sig uden at beregne omkostningerne: 10 rdl. i undervisningspenge for hele vinteren, foruden hvad det ville koste ham at holde sig selv med kost. Han fik da den snurrige idé at sælge sit eget skelet. Han havde nemlig

hørt, at lægerne havde et sådant stående. Så gik han da de 25 km til Holstebro til gamle dr. Glerup for at slå en handel af med ham. Men da han af gode grunde ikke ønskede at afhænde brugsretten sammen med ejendomsretten, var doktoren ikke liebhaver, men han stak den stakkels fyr en rigsdaler i hånden, og så kunne han traske hjem igen; dog med den bevidsthed, at han endnu var sin egen herre. — Glad var han ved at være på skolen, men han sultede. Til at begynde med havde han haft nogle fødevarer med hjemmefra; da de slap op, måtte han nøjes med brød og vand. Og så var det endda ikke det værste. Han havde ikke husket på at få sengeklæder med. Der var i sengen halm, hvorover han bredte en sæk, som han lå på i tøjet og havde kun overfrakken over sig. Først hen på vinteren blev det opdaget. En dag, han var syg, kom pastor Sørensen op for at se til ham, og så blev der sørget for, at han fik det noget bedre. — Ved fastelavnstid blev der holdt en fest med dans i skolestuen. Der var en af de unge piger, der havde sat hans hjerte i brand, og for at tage sig ud i hendes øjne ville han holde en tale ved kaffebordet. Men det kom han ikke så godt fra. Først holdt forstanderen en fornøjelig tale, som Niels dog ikke fik meget ud af, da han hele tiden sad og tænkte på sin egen. Da forstanderen havde sat sig, sprang han op med de ord: „A vild gjaen hold en tåel". Alle så hen på ham, også den unge pige, der sad lige over for. Han blev forfjamsket og kunne ingenting huske. For at fylde pausen sagde han endnu engang: „A vild gjaen hold en tåel". Men det hjalp ikke, og under kammeraternes fnisen satte han sig slukøret ned. Nå, om også jomfrutalen mislykkes, kan man godt blive taler. Niels Kierkegaard kom til at holde mange foredrag i sit liv. — Det er et smukt erindringsbillede, han giver af pastor Sørensen, kun kan jeg ikke rigtig forstå, at hverken han eller lærer Jensen så op til denne fattige elev noget før. Det ville ikke have gået i forstander Jeppesens tid. Men Sørensen kan undskyldes, han var overlæsset af arbejde. Til sidst blev det ham også for meget. Da han blev valgt ind i sognerådet og blev formand, opgav han helt højskolen. Året efter blev han forflyttet til Jerslev og Hellum i Vendsyssel, hvor han blev til sin død den 23. april 1900.

Om hans virksomhed som præst i Staby har en af hans efterfølgere skrevet følgende i embedsbogen: „Pastor Sørensen hørte til den grundtvigske retning. Mod slutningen af hans embedstid be-

gyndte der at vise sig spor af en kendelig kristelig livsbevægelse i pastoratet, som imidlertid tabte sig og døde hen ved hans forflyttelse".

Ved afsløringen af hans mindesten i 1902, 50 år efter skolens oprettelse, sagde en af hans elever, pastor Sandvad i Stavning: „Kærligheden var drivkraften i hans liv og gerning. Han havde selv sin dybe livsgrund i vor frelsers kærlighed, og hele hans livsvandel var et levende vidnesbyrd om, hvilken herre han tjente. Ligesom han selv følte sig mægtig båret af Herrens kærlighed, kunne han også med varme og inderlighed vidne for os unge om sit møde med al kærligheds ophav". Pastor Sandvad havde også skrevet en sang, hvori der stod:

Så stå da sten på vor jydske strand
og tolk vor tak for den slægt, der kommer,
til ham, den ædleste dannemand,
en ordets stridsmand i vår og sommer!
Mens tider svinde,
hans lyse minde
skal gemmes dybest i hjertet inde
med tak til Gud!

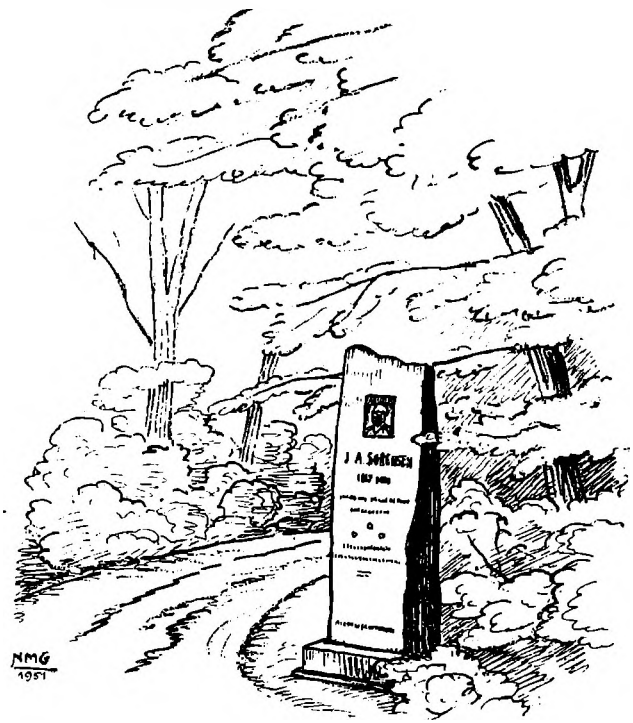

FORSTANDER SØREN PEDER JENSEN

Da forstander Sørensen i 1868 blev præst i Staby, skrev han til en af sine gamle elever, der var lærer i Thisted, og spurgte, om han ikke kunne have lyst til at komme til Staby som lærer på højskolen og blive dens daglige leder. Det havde han, og da Sørensen i 1873 helt trak sig tilbage fra skolen, blev han hans efterfølger som forstander. — Det var Søren Peder Jensen, født i Lønborg 1836. Hans forældre var gårdmandsfolk, og det var meningen, at Søren som den ældste af 3 sønner skulle have gården, der havde været i slægtens eje i mange slægtled. I sin opvækst regnede han med, at det skulle være sådan, men først ville han ud og se sig om; han ville til Skotland at lære landbrug; noget, som faderen ikke var med på.

Men da han var henved 20 år, døde læreren i den lille biskole, hvor han havde gået som barn. Sognerådet henvendte sig da til ham om at overtage den ledige lærerplads, og det gik han ind på. Det var ret almindeligt den gang, at unge opvakte bønderkarle blev vinterlærere uden nogen særlig uddannelse. Helt galt må det ikke have gået, for ved vinterens slutning kom forældrene og bad ham om at komme igen næste vinter. Ja, det ville han nok, men han ville have nogen uddannelse, og så tog han på Staby højskole sommeren 1859. — Hvad forstander Sørensen kom til at betyde for ham, blev han aldrig træt af at takke for. I en kort selvbiografi, han engang skrev, læser vi følgende: „Født med anlæg til at blive et udpræget „forstandsmenneske" og med en stærk trang til at gruble over livets gåder i mig og uden for mig, kom jeg tidlig til at føle mig ene, og indtil mit 23. år gemte jeg mig år for år mere i mit indre og var godt på vej til at blive menneskefjendsk. Provst Sørensen i Jerslev (Vendsyssel), der blev min lærer og senere

Søren Peder Jensen

min medarbejder her, var den første, der lukkede mit indre op og fik mig til at se livet fra en lysere og mere tiltalende side. Hans hjertensgodhed og glæde over livet gjorde et stærkt indtryk på mig og indgav mig den beslutning at vende mit åndelige eneboerliv ryggen. Med det samme havde han, uden at vide det, hjulpet mig til at blive klar over, hvor min plads i livet var".

Nu vidste han, at han ville være lærer, og året efter blev han optaget på Jelling seminarium, hvorfra han to år efter tog en fin eksamen. Den åndelige udvikling, der var begyndt i Staby, fortsattes der under den gode og betydelige forstander Svendsens påvirkning. De to år i Jelling blev en rig og lykkelig tid. Efter endt eksamen havde han mest lyst til at komme til København, hvor han ved siden af lærergerningen kunne søge videre uddannelse, men han havde lovet Provst Block hjemme i Lønborg at undervise hans søn, der vist var meget svagt begavet; han siger i omtalte selvbiografi, at han i to år arbejdede på at løse en uløselig opgave. Men for hans udvikling var de to år heldbringende, og han var taknemmelig mod præstefolkene for det hjem, han havde hos dem.

I 1864 blev han kaldet til Thisted, hvor han fik adskillige vanskeligheder, fordi han brød med terpesystemet og gav sig til at fortælle for børnene. Det var noget nyt der på stedet og ikke efter skolelederens hoved; men ved den årlige eksamen klarede hans børn sig fint, og efterhånden blev fortællemetoden indført i hele skolen i religionstimerne.

Da der nu kom en varm opfordring til ham fra forstander Sørensen i Staby om at søge den ledige plads som andenlærer ved højskolen der, opgav han sin faste stilling for at gå ind til en gerning, der var mere usikker, hvad det økonomiske angik, men gav rigere livsfylde, hvis han magtede opgaven. Han havde været elev på Staby; nu skulle han altså være lærer og hjælpe unge mennesker, ligesom Sørensen havde hjulpet ham. Det må have været ham en kær tanke.

Han tog sig ikke sagen let. Der er dem, der mener, at når de har taget en eksamen, behøver de ikke at lære mere. S. P. Jensen hørte ikke til dem. År efter år brugte han sine ferier til kursus i København, især i kemi. Vintereleverne fik landbrugsfaglig undervisning, og derunder hørte også dette fag. En ret fyldig kemisk samling findes endnu på skolen fra hans tid.

Under et sådant feriekursus i København mødte han sin tilkommende hustru, Johanne Dorthea Møller, datter af forstander ved missionsskolen P. K. Møller, der var en ungdomsven af forstander Sørensen. I 1868 blev de forlovet og året efter gift. Hun var da 19 og han 33 år. Desværre må det nok siges, at hun ikke magtede en højskolemors store og krævende gerning. I de første år kunne hendes ungdom være en undskyldning, men hun kom aldrig til at magte den. Jeg går ud fra, at den skildring, Jeppe Aakjær giver af hende i sine erindringer, er en karikatur, overdrevet, men med et gran af sandhed. Hun var meget forskellig fra sin mand, han dyb og tung af natur, hun vistnok let og flagrende. Og så var hun københavner; det har ikke været let for hende at slå rod i det barske Vestjylland, hvis natur og befolkning måtte forekomme hende fremmed. De fik 5 børn, 1 søn og 4 døtre. Sønnen blev apoteker på Frederiksberg, to af døtrene blev lærerinder, og de to andre blev gift med lærere. De er nu alle døde.

I de første 4—5 år havde S. P. Jensen en god støtte i pastor Sørensen. Vel påhvilede skolens daglige ledelse ham helt ud, men var der noget, der trykkede, kunne han tale med Sørensen om det og der møde forståelse. Da Sørensen flyttede til Vendsyssel, og Jensen som forstander kom til at stå med hele ansvaret, kunne han til tider blive mismodig, især når elevtallet gik tilbage. I et brev fra pastor Sørensen kan vi se, at han har udøst sit hjerte for ham. Sørensen skriver: Det gør mig ondt for Dem, kære Jensen, at De ikke kan være rigtig glad og føler Dem noget ene. Jeg kan godt forstå det. Det svage besøg på skolen gør ikke lidt hertil. Jeg har også følt mig trykket ved tanken om, at skolen ikke skulle få elever, især i 1864 var det strengt under den store hjemsøgelse. Men så gør Vorherre det atter for sine venner således, at det lyser op og liver op fra sider, man mindst tænkte på".

Det viste sig da også, at elevnedgangen kun var midlertidig; sidst i halvfjerdserne var sommerskolen, der uddannede vinterlærere, nærmest overfyldt, og vinterskolen havde som i Sørensens tid op imod 30 elever. En udvidelse af skolen var påkrævet, og forstander Jensen indsendte et andragende herom til amtet i febr. 1879, men han fik afslag „på grund af skolefondens nuværende status". Ved næste skolerådsmøde i maj kom bestyrelsen for skolen med en beskeden henstilling, at der måtte bevilges 100 kr. til forstander Jensens lejlighed. Heller ikke det blev vedtaget, men

der blev nedsat et udvalg, der skulle overveje, hvilket af de to forslag, der burde fremmes, forstander Jensens om udvidelse af skolen eller bestyrelsens om forbedring af forstanderlejligheden. Udvalget kom til det resultat, at der burde bygges til. I sommeren 1880 blev der bygget ca. 10 m til skolens vestre ende. Omkostningerne blev dækket af et lån på 3—4000 kroner, som skolefondet optog. Bygmesteren N. Fugl i Ringkøbing overholdt ikke den fastsatte tid for nybygningens aflevering. Dagmulkterne løb op til 260 kr., som han ansøgte amtet om at få eftergivet. 210 kr. fik han eftergivet, men de 50 måtte han betale. I det ny blev der indrettet 10 tomandsværelser. Prisen for et værelse forneden blev sat til 8 kr. pr. elev for et halvt år og foroven til 6 kr. Så var der desuden nogle store værelser foroven, hvor der kunne bo flere. De kostede kun 4 kr. pr. elev. Brændselsprisen var 1 kr. om måneden pr. elev. Undervisningen må vist allerede den gang have været gratis. I en ministeriel skrivelse fra 1881 står der nemlig, at der er bevilget 1000 kr. til elever, der i sommeren 1882 *gratis* forberedes til biskolelærere på Staby højskole. Senere hen, i forstander Jeppesens tid, var værelse og brændsel også gratis, og så kunne man endda få understøttelse til kosten.

Om forstander Jensens indsats i Staby har jeg bedt to af hans gamle elever, seminarieforstander Jens Byskov og pastor H. P. Christensen (Harlev) om at skrive.

Her er først Byskovs artikel.

STABY HØJSKOLE I S. P. JENSENS TID

„Jeg mindes med Glæde Staby Højskole i denne nu gamle Tid, og jeg har Grund til at være Skolen taknemmelig, idet det nok var dens Eksistens, der kom til at bestemme min Livsbane, en Bane, som jeg har haft al Grund til at være tilfreds med.

Jeg var født i Nørre Nissum; mine Forældre var Smaakaarsfolk, der sad paa en Hedelod med 10 Børn. Der var ikke nogen Mulighed for at spare noget fra, saa man kunde hjælpe en saadan Flok frem i Verden; det kunde være drøjt nok at skaffe de mange Munde Mad og Kroppene Klæder i Barndomsaarene. Efter Konfirmationen, og da ogsaa nogle Aar før, maatte de som lille Mis kunne slikke sig selv, ligge ene og selv sørge for deres Føde.

Jeg havde da ogsaa før Konfirmationen haft den saa tit beskrevne Livsstilling som Hyrdedreng, en Tid og en Virksomhed,

som nu da for mit Vedkommende slet ikke er præget af bitre Minder. Det kunde godt til Tider være ret strengt Arbejde, og især kunde det være drøjt at komme op om Morgenen Kl. 5, naar man syntes, man gerne kunde have sovet et helt Døgn til. Men det var gode Folk, jeg tjente hos, og til Tider var Arbejdet ogsaa ganske let; særlig kunde Hyrdedrengens Lod ligefrem være misundelsesværdig om Efteraaret, naar Kreaturerne var løse, og man blot skulde gaa og passe paa, at de ikke kom paa Afveje. Der var jo ikke Korn paa Markerne nu, som de kunde lokkes af og gøre Skade i, Roedyrkning var ikke endnu blevet almindelig der i Egnen, saa der var ingen grønne Roemarker, der kunde friste; det var egentlig kun at passe paa, at Dyrene ikke skulde komme galt af Sted ved at falde ned af de stejle Bakker, æ Foldsbakker, mod Limfjorden.

Det var let Arbejde, og naar Drengen gik der med sin vældige Knaldepisk med knevlet (d.v.s. flettet, ikke snoet) Piskesnor og Skraldebast, som der kunde slaas vældige Knald med, kunde han godt føle sig stormægtig. Der maa jo ind imellem have været ubehagelige Regnvejrsdage og kold Efteraarsblæst; men jeg husker da bedst Solskinsdage, hvor jeg kunde faa Besøg af Drenge fra Naboejendomme, og hvor vi kunde stege Kartofler ved Baal, vi lavede, og saaledes ligefrem holde Gilde.

Men nu kom saa Konfirmationen, og derefter skulde jeg se at finde en Livsstilling. Mine to ældre Brødre var blevet Grovsmede, og det vilde have været den naturlige Vej for mig ogsaa, ikke mindst fordi jeg syntes, det var en overmaade fornøjelig Gerning at have. Men det kunde nu ikke lade sig gøre. Jeg var meget lille og spinkel; jeg ved ikke hvorfor, eftersom jeg siden hverken blev lille eller spinkel. Men jeg begyndte nu da først at vokse til, da jeg var 18 Aar. Desuden havde jeg haft et slemt Uheld i Otteaarsalderen, idet jeg var kommet til Skade med en Le og havde faaet Akillessenen hugget over, saa jeg haltede ret stærkt, og selv om det er Smedens Arme, man mest taler om, er det velbekendt, at det er hans Ben, der stilles de stærkeste Krav til, og som har vanskeligst ved at svare til det, Arbejdet fordrer af ham.

Jeg maatte altsaa tænke paa at finde en anden Levevej, og da jeg holdt meget af at læse og syntes at være godt nok anlagt derfor, laa det nær at vende Blikket i den Retning. Det pengeligt set mest overkommelige maatte være Lærervejen, og det var da ogsaa

den, jeg maatte tænke paa. Om jeg havde Lyst til at øve Lærergerning, kunde jeg jo ikke vide, og det vilde da have været rentud Skaberi, om jeg havde sagt eller ment, at jeg følte et Kald i den Retning.

Mine Forældre kunde ikke bekoste Uddannelsen for mig; det kunde der slet ikke være Tale om, og jeg prøvede da, om der kunde oprettes et Aktie- eller Andelsselskab, der kunde paatage sig den pengelige Side af Uddannelsen. Dette Forsøg rummer nogle af mine bitreste Minder fra Barndomsaarene. Jeg gik omkring til Gaardmændene i Sognet for at formaa dem til at tegne sig for et Beløb; men Resultatet var meget nedslaaende. — Jeg kendte jo de Folk godt og var vant til at møde Venlighed hos dem, naar jeg havde haft noget med dem at gøre; men det stillede sig anderledes, naar jeg nu kom i det Ærinde. Saa gjaldt det blot om at komme af med mig saa hurtigt som muligt, og man klarede det saa ved at sige, at man havde store Vanskeligheder at slaas med, og saa gav man mig en Fem- eller Tikrone at løbe med. Jeg kunde ikke undgaa en Følelse af, at jeg som St. Laurentius var ude paa den brede Vej med Tiggerpose paa Ryggen.

Jeg burde naturligvis kunne have forudset dette; men saa megen Klogskab havde jeg ikke, og Skuffelsen var derfor stor.

Der var øjensynlig slet ikke nogen Mulighed for paa denne Maade at rejse et Beløb, der kunde muliggøre en Seminarieuddannelse. Men der var heldigvis dengang en mere fremkommelig Vej, der dog kunde føre lidt i Retning af en Læreruddannelse; det var Staby Højskole, der viste sig som en Mulighed.

Der var om Sommeren et Kursus paa denne Skole, hvor der uddannedes Biskolelærere. Skolen ejedes vistnok af Ringkøbing Amtsraad; det var i hvert Fald Amtsraadet, der opretholdt disse Sommerkursus. Undervisningen var gratis, og der kunde ogsaa faas lidt Understøttelse, vist 50 Kr. til hele Kursuset.

Det lød da ikke helt uoverkommeligt, og 1. Maj 1882 drog jeg da ud i Verden for at bane mig en Vej der, og Vejen førte altsaa til Ulfborg Station som første Maal for Rejsen. Jeg var født 1ste Juni 1867, var lige blevet konfirmeret, men var da godt paa Vej til 15 Aar.

Paa Stationen traf jeg sammen med en hel Flok, der stilede mod samme Maal som jeg; det var ret forskellige Skikkelser, der her traf sammen. Der var ældre Karle, Folk i Trediverne, skæggede

og anselige, og der var ganske unge. De to yngste og mest uanselige var Jeppe Jensen fra Aakjær i Fly Sogn og mig. Han var et halvt Aars Tid ældre, men af Ydre ikke meget mere anselig, og vi blev da ogsaa, da vi kom til Skolen anbragte sammen som Stue- og Sengekammerater (hver skulde møde med en halv Sengs Klæder) for Sommeren.

Jeg følte mig meget hurtigt hjemme og havde en herlig Sommer der.

Jeppe Aakjær har givet en Skildring af sine Oplevelser og Indtryk fra Staby. Han skriver:

„Jeg har aldrig duet meget til at lege, ligesom jeg aldrig siden mit 15. eller 16. Aar har givet mig af med at danse. Men Livet mellem Kammeraterne havde sikkert en Del Betydning for mig.

Der var dog kun een, til hvem jeg rigtig sluttede mig, og som jeg dengang omfattede med den varmeste Kammeratskabsfølelse; det var nuværende Undervisningsminister *Jens Byskov*, der kom fra et fattigt Hjem i Nørre Nissum. Vi havde omtrent samme Alder og sad altid sammen paa Skolebænken. Byskov var et af de stærke vestjydske Regnehoveder og røbede allerede den Gang glimrende Evner, især i Forstandsfagene. For mine Tilbøjeligheder i Digt- og Romanfaget nærede han derimod kun ophøjet Foragt. Saa ung han var, blev han dog snart Jensens Kæledægge. Det var hans Begavelse for den højere Regnekunst, der vandt ham Forstanderens Hjerte. Den nød jeg ogsaa til Tider Gavn af. Kunde jeg ikke klare en vanskelig Opgave, behøvede jeg bare hviskende at bytte Tavle med Jens Byskov og lade ham være i Ro nogle faa Sekunder. Den lille rødhaarede og fregnede Regnekunstner trak ligesom Pandens Muskler ned over Øjnene, blødte sin Griffel mellem Læberne, og i et Nu var Stykket splittet ad, og Tavlen fuld af Lighedstegn paa Lighedstegn med Facit triumferende slængt hen ved Tavlens Bund. Saa skubbede han Resultatet over til mig med en Mine, som han vilde sige: „Kan du saa la' mig ha' Fred et Øjeblik, dit Fæ!"

Jeg beundrede hans sikre Tag i Tingene og hans lille, støtte Figur. Der var vist egentlig ikke noget hos mig, som han fandt Beundring værd; men vi stod som de to mindste, som Tilfældet havde givet Plads ved hinandens Side. Der gik en Menneskealder eller endda mere, hvor vi aldrig søgte hinanden; saa ustadigt og ødselt er Ungdommens Sind. Skolen havde op ved 40 Elever, men

udover Byskov fik jeg egentlig ikke noget blivende Indtryk af nogen enkelt".

Om Forstanderen, S. P. Jensen, skriver Aakjær:

„Forstander Jensen var en imposant, næsten atletisk, vestjydsk Type med indadvendte Fødder og et mægtigt, rustificeret (d.v.s. bondeagtigt) Strindberg-Hoved, der kronedes af et Haar, der steg til Vejrs som paa en tirret Hund, et Par smaa stikkende Øjne med Glimt af jydsk Skælmeri paa Bunden og en Hageflip med tilhørende Overskæg, som han aandsfraværende bestandig sad og kælede for med to Fingre paa en egen dvælende Maade, naar han, hvad der kunde hænde, var faldet i Drøm paa Katederet, mens de tænksomme Øjne søgte ud ad Vinduet. Ligesom hans Person var ogsaa hans Undervisning en noget ujævn Sammenføjning af Drøm og Virkelighed. Som de rigtig ægte Vestjyder var han et stort Regnehoved og brugte ubevidst Regnekunsten som Prøvesten for sine Elevers Maal af Evner. Da jeg, hvad Regning angik, kun var middelbegavet, slap jeg aldrig ind i Jensens Kridthus. Fra trykte Erindringer af ældre Mænd, der ligesom jeg har gaaet paa Staby, mens de var unge, kan jeg nok skønne, at han maa have været en betydelig Pædagog og en gennemhuman Personlighed. Men ligesom jeg er kommet til hans Skole med tilbundne Øjne, saadan husker jeg usigelig faa Træk fra Forstander Jensens Undervisning.

Det samme gælder i endnu stærkere Grad om Andenlæreren. Han hed Garnæs, var uhyggelig gebrækklig, sygelig og svag, krøb omkring imellem os ved to Kæppe, hvoraf han støttede den ene mod vor Ryg, naar han bøjede sig ind over Tavlen for at vejlede os med et eller andet. Hvad ham angaar, husker jeg kun to venlige Øjne bag umaadelige Brilleglas, det sygelige, røde Fuldskæg, og saa de to Kæppe, med hvilke han stagede sig frem mellem Bænkene".

Om Garnæs husker jeg ogsaa grumme lidt, slet intet af hans Undervisning, men nok hans sygelige og svage Udseende og saa et meget venligt Væsen og altid redebon Hjælpsomhed over for os.

S. P. Jensen husker jeg meget bedre, og mit Indtryk stemmer nu ikke saa godt med det Billede, Aakjær giver af ham. Det er et andet Billede, jeg har bevaret af ham. Det bondeagtige fandt jeg ikke noget af, det atletiske heller ikke. Det var en noget tung Skikkelse med Anlæg for Fedme, ogsaa i Ansigtet, som slet ikke minder mig om Strindbergs. Hans Haar var strøget opad; men

det vilde da være mig helt utænkeligt at sammenligne det med en tirret Hunds, og stikkende Øjne har jeg slet ikke fundet i det Ansigt, kun et mildt og venligt Blik og et muntert Smil, i al Almindelighed, maaske en Gang imellem med Tegn paa nogen Træthed.

Det kan godt være, at han var et „Regnehoved"; det husker jeg ikke noget om. Jeg ved ikke engang, om han havde Regning med os; jeg tror det snarest ikke, da jeg ikke har mindste Erindring om saadanne Timer med ham. Derimod husker jeg ham særdeles godt fra andre Timer.

Det var mig en stor Oplevelse at møde den Undervisning, der her blev givet. I den Skole, jeg havde gaaet i, blev der ikke fortalt, vi fik Lektier for i Lærebøger, vel kun i Bibelhistorie og Balslevs Lærebog og Salmebogen, og vi blev hørte i dem, og der blev katekiseret med os; men Læreren fortalte ikke, hverken i Religionstimerne eller i andre Timer; heller ikke gennemgik han nogen Sinde i Foredragsform det Stof, vi skulde tilegne os i Regning eller Geografi eller Historie; af de to sidste Fag havde vi nu ikke meget.

Her mødte jeg den fortællende og foredragende Undervisningsform, og den tiltalte mig særdeles. Jensen fortalte for os Bibelhistorie og Danmarkshistorie efter Ludvig Chr. Müllers fortrinlige Bøger. Det var for mig en Nydelse at høre paa, og jeg havde ikke Besvær med at læse Lektierne bagefter; det hele sad godt nok fast efter den udmærkede Fremstilling i Timen. Jensen brugte ikke Fortællingerne som Grundlag for Betragtninger, eller da næsten slet ikke; men det var ikke en upersonlig, refererende Undervisning; det var en Mand, der var optaget af Stoffet, han gennemgik, og for hvem det var en Glæde at fortælle for os.

Der var for mig ikke noget trælsomt Slid knyttet til Skolearbejdet, det var en Fornøjelse alt sammen, og det krævede ikke mere Tid, end at der kunde blive rigeligt til Kammeratliv og kammeratlige Fornøjelser og Lege. Navnlig ofrede vi mange Timer paa Kroketspil, som Forstanderen ogsaa holdt af og tit deltog i med megen Iver og Dygtighed.

Skolen havde et ikke stort, men ganske godt Bibliotek, som vi havde megen Glæde og Nytte af. Aakjær har ikke Ret i, at jeg foragtede den Slags Læsning; men i Modsætning til ham vilde jeg godt nyde den Slags i Enrum og brød mig ikke saa meget om at forhøje Udbyttet deraf ved at dele det med andre eller tale med

andre om det, og jeg husker meget godt, at jeg somme Tider kunde blive irriteret paa ham, naar han efter mit Skøn kunde komme for højt op.

Jeg husker, han havde i Biblioteket faaet fat i Welhavens Digte og kom og vilde læse nogle af dem op for mig. Det kunde endda gaa an; men saa var han ved at svømme hen i Rørelse i Anledning af Welhavens Navn, Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven; dette Cammermeyer mindede jo om Kummer og Møje, og det var alle Digteres Lod at døje sligt o.s.v. Jeg fandt, at det bare var noget sentimentalt Pjat, og jeg sagde det rent ud. Det endte med, at vi kom til at slaas i den Anledning. — Men iøvrigt kom vi nu da altid godt ud af det med hinanden og følte os nært knyttede til hinanden.

Det var kun det første Aar, 1882, vi var sammen, saa kom han andetsteds hen. Han spiste hos Forstanderen, hvilket nok betyder, at han var noget bedre økonomisk stillet end jeg; jeg har det Indtryk, at det var de forholdsvis velhavende, der havde den Stilling. Men det er nok rigtigt at understrege Ordet forholdsvis; thi Velhavere var sikkert saa godt som ingen af os, og for øvrigt var Betalingen for Kosten sat saa lavt, at der ikke just fordredes Rigdom for at deltage. Jeg holdt mig imidlertid selv med Kost, tilberedte selv min Middagsmad, der sædvanligt bestod i Smørrebrød og Mælk, af og til dog med et Æg til. Der var en gammel Pige eller Enke, Else, som stod for Forstanderens Husholdning, og i hvis Gunst jeg kom til at staa meget højt, saa højt, at hun næsten blev min Madkæreste. — Jeg husker navnlig, at naar hun bagte Æbleskiver, kom jeg tit til Køkkendøren eller Vinduet og fik en betydelig Del af dem, som jeg førte med mig i Jakkelommen, hvilket førte til, at Fedtet efterhaanden trængte igennem Tøjet og i høj Grad vansirede det. Jeg var meget ked af det, da jeg saa, hvor slemt det var kommet til at se ud; men Else hjalp mig nu da til at faa det nogenlunde i Orden igen.

I de to følgende Somre var jeg ogsaa Elev paa Staby, og da spiste jeg hos Forstanderen; jeg var ikke blevet mere pengestærk dengang, og jeg er tilbøjelig til at tro, at jeg var gratis Kostgænger hos ham, da jeg vist ikke ellers kunde have tilladt mig det. Jeg var ogsaa saa højt anskreven hos ham og hele hans Familie, at det godt kunde forklare, at jeg fik en saadan Særstilling. Det kan ogsaa godt være, at Else har talt min Sag og gjort gældende, at

mine Køkkenbesøg efterhaanden havde faaet et saadant Omfang, at de omtrent lige saa godt kunde tage mig paa Kost.

De Fag, vi arbejdede med paa Skolen, var de almindelige Skolefag og desuden en Smule Matematik, Fysik og Naturhistorie. Derimod var der slet ikke Tale om nogen egentlig Læreruddannelse efter Nutidsopfattelse; vi havde hverken Pædagogik eller praktiske Undervisningsøvelser. Man kan finde dette haarrejsende, da det dog var Lærergerningen, vi skulde forberedes til, og som vi skulde overtage, saa snart vi var færdige med Kursuset.

Forstanderen var selv seminarieuddannet, fra Jelling i Svendsens Tid. Man kunde derfor tænke, at han da maatte have Øje for, hvor betydningsfuld og uundværlig den pædagogiske og praktiske Uddannelse er for enhver, der vil øve Lærergerning, og man kan finde det sært, at han kunde mene, saadan Uddannelse kunde helt og fuldstændig undværes, naar det drejede sig om at uddanne Biskolelærere. — Det er muligt, at Jensen har ment, at denne egentlige Uddannelse til Lærerhvervet ikke var det mest betydningsfulde, en vordende Lærer kunde faa i sin Uddannelsestid. Svendsen i Jelling underviste ikke selv i Pædagogik; han havde ganske vist praktiske Øvelser med Eleverne, men jeg har nu det Indtryk, at mange af hans Elever regnede hans levende Undervisning i de andre Fag, navnlig Religion, for mere værdifuld for dem end den direkte Belæring i selve Lærerfaget; denne kan gøre opmærksom paa Fejl i Elevens Undervisning og fjerne nogle Skavanker; men det at høre paa og nyde en fortrinlig Fremstilling kan maaske godt være i Stand til at give en positiv Vejledning, der er mere værd end det negative at faa Fejl og Skavanker rettet.

Jeg ved ikke, om det er noget saadant, S. P. Jensen har tænkt paa, naar han lagde Planen for sit Arbejde med os vordende Lærere; det kan maaske ogsaa eller væsentligst have været det, at han fandt det umuligt at afse noget af den umaadelig knapt tilmaalte Tid til Pædagogik og praktiske Øvelser, hvilket ganske vist ogsaa maatte betyde, at han ikke ansaa disse Ting for det ene fornødne eller for vigtigere end alt andet.

En Kendsgerning er, at vi ikke fik noget af denne særlige Dygtiggørelse til Lærergerningen, og en Kendsgerning er ogsaa, at det gennemgaaende gik slet ikke saa daarligt for os, da vi kom ud som Lærere. Da i 90'erne Professor Kroman voldsomt kritiserede

vor Læreruddannelse og Lærereksamen, skrev han: „At en Mand her i Landet gaar ud med Eksamensbevis og dermed Vidnesbyrd om, at han kan være Lærer i vor Folkeskole, betyder, at vi ved om ham, at han er vaccineret; om han er andet og mere, ved kun Vorherre. Lærer bliver man i Danmark af Guds Naade".

Dertil svarede Forstander Schurmann i Skaarup: „Lærer bliver man overhovedet altid af Guds Naade". Det er muligt, at Jensen har haft en lignende Opfattelse.

Jeg var i hvert Fald meget glad ved Undervisningen i Staby og har været Jensen meget taknemmelig for, hvad jeg fik der.

Jeg ved ikke, hvad Grunden var til, at S. P. Jensen i 1884 forlod Staby for at overtage Forstanderhvervet ved Lyngby Landbrugsskole. Det var ikke med Glæde, han opgav den Gerning, han havde haft der, og han vilde gerne, om han kunde have fortsat den i Lyngby. Han talte med mig om Sagen og foreslog, at jeg skulde komme derover Sommeren efter og deltage i et lignende Kursus der, sikkert uden at det skulde koste mig noget, da jeg ellers ikke kunde have indladt mig paa det. Nu gjorde jeg det; men det gik ikke for ham. Der kom nu for det første kun et Par Elever mere, og det var jo for lidt. Desuden manglede helt det Grundlag, der var i Staby. I Lyngby var vi blot et lille Appendiks til en anden Virksomhed; det egentlige Elevmateriale var for en stor Del Proprietærsønner og Grosserersønner fra København, Folk, som Jensen slet ikke kunde holde Styr paa og aldeles ikke paavirke. Han maatte da ogsaa snart opgive Virksomheden og ty til Neksø som Skoleinspektør. Jeg ved, at Staby og Gerningen der blev ved at leve i ham som hans lykkeligste Tid; der passede han, og der skulde han vel være blevet".

Byskov gengiver her det væsentlige af Åkjærs omtale af forstander Jensen og giver den en vistnok i høj grad tiltrængt korrektur. Jeg fik engang besøg af en gammel lærer, elev fra Jensens tid, der harmdirrende protesterede mod den behandling Jeppe Åkjær havde givet Staby højskole.

At han havde været endnu hårdere ved Askov, gjorde ikke sagen bedre.

Den betydelige lokalhistoriske forfatter, nu afdøde lærer Storgaard Pedersen, Hee, der var Stabyelev i Jensens tid, rammer nok det rette, når han skriver: „Der var blandt eleverne på Staby i den tid en almindelig erkendelse af, at S. P. Jensen udfyldte sin

plads på en udmærket måde. Man sporede i al hans virksomhed en levende interesse for opdragelse. Det var børnenes, ungdommens, folkets opdragelse, han ville medvirke til, og han sparede ikke sig selv, så hans virksomhed blev ligeså omfattende som betydningsfuld.

Det var i reglen godt begavede unge mennesker, der mødte til sommerskolen i Staby. De mødte med ungdommens higen efter at indhente oplysning og komme frem i verden, og de fik på Staby en undervisning, der i høj grad var åndsbefrugtende.

S. P. Jensen sad inde med et usædvanligt rigt fond af kundskaber, indvunden gennem utrættelig flid parret med en klar forstand og en udmærket hukommelse. Hermed hang det sammen, at hans undervisning blev bredt anlagt uden dog nogensinde at blive kedelig.

Den fri, udpræget personlige fremstilling af lærestoffet var den eneste fremgangsmåde, han tillagde nogen værdi i undervisningen. Dermed fulgte, at han ikke kunne tænke sig en forsvarlig undervisning, uden at den tillige blev opdragende. Han havde da også en sjælden evne til at sætte sine lærlinge i skub, vække interessen hos dem for alt rent, smukt og godt, for alt det, der skaber de ægte og sande livsværdier. Når de unge, der skulle ud omkring i de vestjydske biskoler, forlod skolen, havde de fået deres lyst til at tage fat forøget. Mange gik ud til arbejdet med en varme og ildhu, der i mange måder bødede på de huller, som fandtes i kundskaberne. Det gjaldt i det hele taget ikke først og fremmest om for S. P. Jensen at få sine lærlinge udstyret med de flest mulige kundskaber, men at få dem gjort til levende interesserede mennesker. Var dette første nået, mente han, at kundskabstrangen nok skulle melde sig så stærkt, at den ville finde lejlighed til gennem vejledning og selvarbejde at blive tilfredsstillet".

Af nogle dagbogsoptegnelser, skrevet af en elev i 1874, Jesper Jensen Korsholm fra Stadil, senere kommunelærer i København, kan det ses, at der holdtes ugentlige møder på skolen, hvor forstanderen, andenlæreren, der også hed Jensen, og den ny sognepræst pastor Jørgensen talte over emner fra historie og digtning. Helt ovre fra Thorsted kom man gående til disse møder. En aften, står der, sluttede Trøstrup med at fortælle et eventyr på jydsk. Han var degn i Thorsted på den tid, først senere øvede han sit livs største værk: Oprettelsen af Herning museum.

Jo, folk kunne gå dengang. Hver lørdag aften gik Jesper Korsholm de ca. 12 km hjem til Stadil og tilbage igen søndag aften, og så kunne han endda få lyst til sammen med nogle kammerater at gå til Vedersø præstegård en søgn aften for at høre pastor Plesner eller til Husby for at høre pastor Hansen. Hen og hjem blev det op mod 20 km. Om en sådan spadseretur står der kort og godt: „Om aftenen gik nogle af os til Husby til aftenmøde, vi blev dog narret, da mødet var opsat til tirsdag aften". En dag i decbr. gik hele flokken til møde i Vemb, hvor forstander Jensen o. fl. talte. Det var før jernbanens tid; der kom kørende post til Ulfborg, hvor folk så selv måtte hente deres post. Det gik på omgang blandt eleverne. Under 9. dec. står der i dagbogen: „Samme dag var jeg post i stærkt snevejr, og om aftenen skulle der have været aftenmøde, men da vejret ikke var heldigt, mødte der 6 folk foruden eleverne, og så blev der blot læst en komedie". Tiden var godt optaget. Foruden de seks daglige undervisningstimer i skolestuen havde eleverne en del hjemmearbejde. „Om aftenen læste jeg og syede såler på mine sivsko og skrev et brev til Amerika". Det ene skal gøres, det andet ikke forsømmes. En anden aften var han i Ulfkjær efter brød og i Nistrup efter mælk, han holdt sig altså selv med kost. En aften om ugen samlede Jensen eleverne og samtalte med dem om tidens spørgsmål, også politiske; Jesper nævner grundlovsforandringen 1866. Jensen var fuldblods venstremand og modstander af denne forandring.

Uden for skolen var han stærkt optaget af foredragsvirksomhed og af skyttesagen, som han ofrede megen tid. I Ulfborg var der en skytteforening, oprettet 1862. Allerede året efter blev den udvidet, idet Råsted og Staby højskole kom med, og den kom derfor til at hedde Ulfborg, Råsted og Staby højere bondeskoles skytteforening. Dens første skydebane var ved Skærumbro, aller nordligst i sognet. Etatsråd Tang, der var formand både for skytteforeningen og for højskolen, ansøgte amtet om et tilskud på 20 til 30 rdl. til foreningen, da højskolens elever gratis havde deltaget i præmieskydningen. Det blev afslået.

Af de 10 rifler, som foreningen fik til låns af Centralkomiteen for Danmarks Skytteforeninger, fik Staby højskole de tre. Foruden skydning øvedes geværeksercits og gymnastik. I de første år, mens begejstringen var varm, gik det godt, men da der var gået en halv snes år, begyndte man at sløje af her som andre ste-

der. Måske skuffelsen over Frankrigs nederlag i 1870 var medvirkende dertil.

Da S. P. Jensen kom til Staby i 1868, kom han med i skytteforeningen, og fra 1871 var han dens formand. Hveranden søndag sommeren igennem gik han — vel snarest sammen med en flok elever — over til Ulfborg for at lede skydningen. Noget af det første, han foretog sig som formand, var at indsende et andragende til Centralkomiteen i København om hjælp til uddannelse af delingsførere, da han vidste, at der i alt fald på denne egn var stor trang til sådanne. Det ser ikke ud til, at der blev gjort noget derinde fra, og skytteforeningen her fortsatte sin vej mod bølgedalen. I 1873 var der slet ingen skydning; året efter fik man nok begyndt igen, men kun for at gå helt i stå. I tre år lå foreningen stille, indtil forstander Jensen i foråret 1878 indbød til et møde om sagen på højskolen. Der var ikke mødt ret mange, men man enedes dog om at gøre et forsøg. En månedstid efter samledes 14 skytter ude i sandene nordøst for Ulfborg station, som man havde udset til skyde- og øvelsesplads. Næste gang var der 29, så nu kom der gang i tingene. Den unge lærer på højskolen, K. M. Kristjansen, senere seminarielærer i Jelling, blev delingsfører, bistået af en af de unge karle. Han var desuden kasserer og protokolfører, indtil han 4 år efter forlod skolen.

Da S. P. Jensen i 1884 søgte bort fra Staby, følte skyttesagens venner det som et stort tab for egnen. I foreningens protokol står der: „Foreningen har i år lidt tabet af en af dens bedste venner, idet dens mangeårige formand, og den som i mange år har båret sagen frem her i egnen, forstander Jensen, Staby højskole, er fraflyttet kredsen for at overtage virksomheden som forstander for Lyngby landbrugsskole. Jensen har på mange måder gjort sig fortjent til at mindes her på egnen. Den bedste måde, vi skytter kan mindes ham på, er ved at tage fat med de kræfter, vi har, for at holde skyttesagen oppe og føre den frem, så vidt vi formår".

Når S. P. Jensen flyttede fra Staby efter 16 års virksomhed, der blev påskønnet især af hans elever, men også af egnens befolkning, så skyldtes det en uoverensstemmelse, der var mellem ham og skolens styrelse. Man får ved at læse skolerådets forhandlinger indtryk af en vis kølighed i rådets forhold over for ham. Og det virker så meget mere påfaldende, når man tænker på den ros og påskønnelse, også i form af gratiale og lønforhøjelse, som for-

stander Sørensen fik. Noget sådant blev aldrig Jensen til del. Hvor skylden lå, er ikke så let at sige, måske han undertiden tog vel tungt og ubehjælpsomt på tingene. Året efter, at han var kommet, anskaffede han uden videre et skab til kemiske instrumenter, og så kom han til bestyrelsen med regningen: 22 rdl. for skabet, 1 rdl. 48 sk. for fragt. Bestyrelsen fremlagde regningen ved næste skolerådsmøde, men da det oplystes, „at anskaffelsen var sket af læreren ved skolen uden conference med bestyrelsen, fandt rådet ikke anledning til at anvise beløbet udbetalt af skolefondet". Hvis han havde taget sagen fra den rette ende, havde han nok nået et bedre resultat. Nu fik han en lærestreg om, at der skulle søges selv om de allernødvendigste ting. Første udgave af Opfindelsernes Bog var lige udkommen, og han havde svær lyst til at få den til skolen. Han søgte skolerådet og fik den. Den står på skolen endnu. Ligeledes fik han tildelt 10 rdl. årligt til anskaffelse af tidsskrifter og bøger. Et år søgte han om at få 20 læs tørv, da 15 ikke kunne slå til. Det bevilgedes, men med den vedføjelse, „hvis det gøres fornødent". Et af de sidste år søgte han om portogodtgørelse, og derved har han sikkert tænkt på de mange elevforespørgsler, han skulle besvare. Selv om det er en forstanders kæreste korrespondance, kunne der jo nok være mening i, at denne porto gik ind på skolens driftsudgifter. Skolerådet vedtog, at porto til tjenestebreve til rådet og bestyrelsen kunne godtgøres efter regning! Men det var jo slet ikke den smule porto, Jensen havde tænkt på. Da andenlærer K. M. Kristjansen rejste først i december 1881, overtog Jensen hans timer i næsten 3 måneder. Bagefter søgte han vikarløn og fik 150 kr., men der var 4, der stemte imod. De har altså ment, at han godt kunne gøre dette arbejde gratis. Det sidste han søgte skolerådet om, nogle måneder før han rejste, var godtgørelse af 2900 pund halm, som han i løbet af de sidste 8 år havde leveret til elevernes senge. Der tilstodes ham 50 kr., og med denne bagatel forsvinder forstander Jensen af skolerådets forhandlinger, der var ikke tale om, at han skulle have tak.

Hvad det var, der lå bag ved den modvilje, som Jensen således mødte, er ikke så let nu så mange år efter at udrede. Det var jo i de år, de politiske bølger gik højt; om hans klare venstrepolitiske stade har været som peber i næsten på visse folk, er vel muligt, men vi ved det ikke. Det var dog vist mere hans grundtvigske

skolesyn, han ikke kunne få lov til at praktisere, og det var at tage ham på hans ømmeste sted. Der ville og kunne han ikke give efter. „Alt åndløst ramseri og ufordøjet bogvisdom var ham en pest", skriver Storgaard Pedersen, „og ikke ville han spilde den kostbare skoletid med en værdiløs overhøring. Men der kom en tid, da amtmanden og en provst, der sad i skolens styrelse, forlangte, at eleverne skulle anderledes stroppes op. Undervisningen skulle efter deres mening mere end hidtil hvile på bøger med lektielæsning og overhøring". Forud for en eksamen havde de stillet den fordring, at skolen i fremtiden skulle ledes mere med eksamen for øje, men Jensen hævdede, at skulle dette forlangende gennemføres, tog han straks sin afsked. Det er vist denne episode, Jeppe Aakjær omtaler fra sit ophold på skolen i 1882. Han skriver: „Da det lakkede ad enden med sommerskolen, kom der nogle fine herrer, der skulle tage skøn over, hvad vi havde fået lært. Forstanderen var ikke let at komme nær den dag. Han yndede ikke den snusen til hans undervisningsmetode. Det forlød imellem eleverne, at der havde stået hårde kampe inde på kontoret. Jensen havde med sin brede næve slået i bordet for amtmanden, så alt guldstadset dinglede på ham. Forstanderen fo'r nu og da igennem skolelokalet som en bombe. Provst og amtmand steg til vogns uden videre ledsagelse. Forstanderen var mørk i mange dage". — At det var Jensens undervisningsmåde, der var den værste anstødssten, kan også ses deraf, at hans efterfølger for at få embedet måtte gå ind på følgende betingelse: „Det er forstanderens pligt at underkaste sig de forskrifter angående undervisningens ledelse, som skolens bestyrelse måtte finde anledning til at foreskrive". Det var disse betingelser, Jensen ikke havde villet gå ind på, og derfor begyndte han at se sig om efter en anden plads, og da forstanderen for Lyngby landboskole, Jørgen la Cour, netop ønskede en afløser for helt at kunne ofre sig for de omfattende forarbejder til den store nordiske udstilling i København, søgte Jensen denne plads og fik den. Han opsagde da sin plads i Staby fra 1. november 1884.

Den sidste sommer, han var her, gæstede 2000 sønderjyder Vestjylland. De kom lørdag den 7. og rejste tirsdag den 10. juni; uforglemmelige dage blev det for både værter og gæster. I alle sogne langs banen fra Esbjerg til Ulfborg blev de indkvarteret. I Ulfborg blev de budt velkommen af forstander Jensen. Søndag

eftermiddag var der stort møde i Svensholms have, hvor han holdt en tale ud fra sangen: „Det, som lysner over vangen" med dens spørgsmål: „Hvad er denne brydningstime, skumring eller gry?" „Således er der mange gange blevet spurgt siden tugtelsens og sorgens år 1864. Det, der da skete, var vel skikket til at vække os og skabe alvor i vort sind, og det, der er sket i de 20 år, vi siden har gennemlevet, har på mange måder manet os til at tage livet med alvor, og må vi end bekende, at megen kostbar tid er spildt, megen kraft sløset bort, og måske endnu mere spildt i smålig kiv og kævl, så tager vi dog sikkert ikke munden for fuld, når vi synger: „Blank kun står en gylden strime!" Men spørgsmålet er rigtignok, hvad denne strime varsler. Er der end meget, der truer og varsler ilde, så tør vi dog, Gud ske lov, synge, „at den bedste dag skal blive den, der kom til sidst". Ja, Gud give, at vi som i dag må gå her på denne skønne plet, om et par dage må byde hinanden farvel med det håb i hjertet, at den dag, der kommer til sidst, må blive den bedste for folk og land, og med den stille og alvorlige beslutning, at vi hver især efter evne vil gøre vort til, at dette må ske".

Om mandagen var der havtur; 200 vogne fra Ulfborg og omliggende sogne kørte ud til Stage (Vedersø klit). Efter et ophold på stranden, hvor man så redningsmandskabet holde øvelse, samledes man til møde i Husby plantage, hvor der skal have været henved 4000 mennesker. Højskoleforstander Rosendahl, Vinding, holdt hovedtalen, men også S. P. Jensen og flere havde ordet. Han sagde bl. a.: „Der er i dag imellem Vesterhavets klitter samlet så mange tusinde mænd og kvinder, som vist aldrig nogensinde før. Lad os i vort stille sind ønske og bede, at vi — helst alle, om det var muligt — må bevare den kærlighed til „Danmark, vor moder", der i disse dage har fået vort hjerte til at slå så varmt, og at vi må leve vort liv og gøre vor gerning således, at dannebrog kan være vort rette bannermærke. Så kan vi trøstig se fremtiden i møde; thi „end lever den gamle af dage!"

Den personlige appel til at gøre en indsats i livet, som begge disse taler munder ud i, var vistnok betegnende for Jensen. I en slags vandrebog skrev han, kort før han rejste fra Staby, til sine seminariekammerater: „Jeg har arbejdet efter evne og lejlighed på at vække de mange ungersvende, jeg har haft med at gøre, ikke til skinliv i tågede drømme, men til et liv i alvor, arbejde og kamp".

En af hans gamle elever skrev efter Jensens død: „Af alle de

lærere, jeg har haft, har ingen som han kunnet anspore sine elever til ærligt, alvorligt, selvstændigt arbejde. „Et menneskes rette udvikling er selvudvikling" — har jeg noteret efter et af hans foredrag. Disse ord er måske udtalt af andre før ham, men de slog ned i min unge sjæl. Og større bedrift kan en lærer jo ikke udføre end at sætte sine elever i gang på selvudviklingens bane".

Lyngby blev en stor skuffelse for S. P. Jensen. For nylig traf jeg en gammel mand, der havde været elev på Lyngby landbrugsskole i 1885—86, og han satte forstander Jensen meget højt. „Han var ualmindelig alsidig", sagde han, „han magtede landbrugsfagene og geologi, men hans historiske foredrag var dog de bedste. Men han passede ikke til den plads. Halvparten af eleverne var bøndersønner og hørte til venstre, medens den anden halvpart var godsejersønner og hørte til højre. Det var i provisorieårene, lidenskaberne havde let ved at komme i kog. Eleverne sloges, så det røg af dem, og Jensen, der var venstremand, kunne slet ikke holde styr på dem. De rige farssønner ville ikke høre ham. De var *sendt* dertil og ikke interesseret i at lære noget. Vi bønder holdt meget af ham, og det gjorde de også på højskoleafdelingen. Hans kone lå syg hele vinteren, vi så hende ikke".

I K. Hansens bog om J. C. la Cour (Folkets Førere 1916) står der om S. P. Jensen: „Denne i og for sig udmærkede og dygtige mand savnede dog betingelser — nærmest de faglige — for at forestå en landbrugsskole, og det forslog ikke, at han ved sin side havde dygtige lærere. Skolen gik år for år tilbage. Det år, la Cour forlod skolen, havde den 100 elever. I løbet af 5 år sank tallet til 18. La Cour så med sorg sin kæreskole sygne hen, og da udstillingen, og hvad dermed stod i forbindelse, var sluttet, overtog han atter skolen, i efteråret 1889. Han udfoldede en kraftanstrengelse for atter at få den på fode, og allerede det første år havde han 83 elever".

Som en slagen mand vendte Jensen nu tilbage til købstadskolen, som han forlod for 21 år siden. Han kom til Neksø, hvor han blev skoleinspektør og virkede til sin død 1904. Men han glemte aldrig Staby; det var alligevel hans bedste år. En af hans gamle skoledrenge fra Neksø, nu afdøde redaktør Mortensen, Holstebro, fortalte, at der næppe gik en dag i skolen, uden Jensen nævnede Staby. Hans venner derfra glemte heller ikke ham. Det kom stærkt frem ved afsløringen af den mindesten, der rejstes ved deres

gamle skole tre år efter hans død. Seminarieforstander Winther, Silkeborg, gav følgende smukke udtryk for deres taknemmelighed imod ham: „Vi gamle lærlinge mødes her i dag med mange glade og gode minder og med taknemmelighedsfølelse for skolen her og dens gamle forstander. Der er naturligvis også vemod i vort sind, når vi tænker på, at vor gamle lærer og ven ikke er mere iblandt os. Jensen var for os unge idealet af en lærer, og næppe har nogen af os fået et andet syn derpå siden. Hans tanke var klar, og hans kundskab mærkværdig alsidig; men han havde også hjerte, så bedre lærer og ven har vist mange af os ikke senere fundet. Vi var ikke tungt lastede med kundskaber, når vi drog ud fra skolen, men vi havde fået en dyb respekt for kundskaber, og vi havde mærket det, der endnu var bedre: en åndelig enhed og en sjæl i hele arbejdet. Det, han først og fremmest ville, var at lyse op på de unges vej. Det gjorde han ikke ved tør lektielæren, men ved åndsbårne ord, der prentede sig dybt i vore sjæle. Han var en mester i at få os til at tænke selv og til at komme i gang med arbejdet. Vi så, hvordan han selv tog fat. Han tog kursus efter kursus; jeg tror, han havde det 14. feriekursus det sidste år, jeg var her. Vi, der var på skolen flere gange, følte aldrig noget ensformigt ved hans undervisning; han havde altid noget nyt stof, havde hver gang lagt nyt land under sig.

Han levede livet på et fast stade, på kristendommens grund; men han slog ikke kors for de ny tanker; han tog det nye op til alvorlig prøvelse og tog med, hvad der kunne bruges.

Vi kunne ikke få en bedre ven, mere trofast og med større evne til at ofre sig for andre. Vi følte altid, at vi kunne betro os til ham, og han havde stedse tid til at tage sig af os, skønt han var stærkt optaget. Som den udmærkede lærer og som en god og trofast ven skal han stå i vort minde. I mindet vil han leve blandt os som en mand, der gennem sit virke her har sat spor i dansk skoleliv".

Til sidst skal vi høre, hvad pastor H. P. Christensen har at fortælle om den betydning, Staby og forstander Jensen fik for ham. Det første år, han gik i skole, det var 1871—72, havde de en gammel biskolelærer i Søndervig på Holmslands klit, hvor hans hjem var, der terpede lektier på gammeldags vis, men han blev syg, og i begyndelsen af oktober 1872 fik de en ny lærer, der kom lige fra Staby. Det var Morten Pedersen Brøndlund, senere i mange år lærer i Hammerum. H. P. Christensen skriver: „Morten Brønd-

lund kom lige fra sin første sommer på Staby, kun 16 år gammel, men fuldvoksen, i alt fald efter en 8-års purks bedømmelse. Med ham kom Staby ind i min tilværelse. I fire vintre og de tre mellemliggende somre sad jeg på skolebænk hos ham og lyttede, sang og læste, regnede og skrev og lyttede igen. Vist havde vi også hos ham lektier: „Balslevs Lærebog", dog kun selve katekismen og skriftstederne; hele den øvrige „åndsvidenskab" „inddrak" vi gennem øret.

I foråret 1876 rejste Morten Brøndlund på seminariet. Med vinterskolens begyndelse fik vi en anden stabyaner af samme udmærkede type: Anders Dahl Iversen fra Stadil. De sidste tre vintre var han min lærer. I foråret 1879 drog han også ad seminariet til. Men nu var det slut også med min skolegang. Jeg mindes, at jeg den sidste skoledag, da jeg kom hjem, gik om bag huset og græd, for nu var jo så denne herlige tid forbi og kom aldrig igen.

Tre uger efter blev jeg konfirmeret, og straks efter tiltrådte jeg for femte og sidste gang min sommertjeneste som hjorddreng og altmuligmand hos min onkel og moster; jeg var deres eneste medhjælp. At min hu stod til bogen var noksom bekendt. Hos en nabo til min onkel, min fars ungdomsven, som havde to sønner på Staby, stod en samling bøger, som jeg kunne låne af, så meget jeg ville, og som jeg søgte til i hver en ledig stund.

De sidste tre somre havde jeg haft kirkebylæreren i Ny Sogn, Kristian Himmelstrup, til lærer i Sønderby biskole, og dette gav mig nu som konfirmeret adgang til de ungdomsmøder, han holdt for sine „gamle skolebørn", hvad jeg havde megen glæde og udbytte af og for resten tog ved lære af også på den måde, at jeg 16 år efter, da jeg var blevet præst i Harlev-Framlev tog mig på at samle mine „gamle konfirmander" til månedlige møder i præstegården.

Men dengang — i sommeren og vinteren 1879—80 — lå præstevejen endnu skjult dybt under horisonten. Det var lærervejen, der var i sigte og Staby — selvfølgelig — det foreløbige mål.

Og så gik vejen da i foråret 1880 til „Staby Højskole". Ja, det var skolens navn, i hvert fald i folkemunde, og den svarede godt nok til sit højskolenavn, ikke alene om vinteren med almindelige højskoleelever, men også om sommeren, når lærerspirerne flokkedes der i alle aldre, lige fra nykonfirmerede drenge til fuldvoksne karle, der kom fra plov og tærskelo, fra høvlebænk og murske.

Thi forstander S. P. Jensen var højskolemand af god gammel type, som visselig hyldede, at „ord i mund og skrift i bog skal vor ungdom lære ret at bruge kraft og sprog, livet til Guds ære", men alt i frihed ud fra devisen: „Enhver nyder, som han nemmer. Friere vilkår for både at ase og at dase, at slide og at drive fandtes næppe på nogen skole. Men det, der havde ført os dertil, målet, vi havde sat os at nå, var bremse nok på mulige vidtløftigheder. Kroketpladsen sønden for skolen øvede vel en vis tiltrækning, især på os af yngste aldersklasse, men hvad! selv forstanderen greb af og til en kroketkølle.

Lektier og lektielæsning? — Jeg har taget mine bøger fra dengang frem. Det er i religion: 1. „Den bibelske Historie" af Ludvig Chr. Müller, 2. „Den hellige Historie og Troen" af Vilhelm Birkedal, 3. „Den kristelige Lære" af Dr. T. S. Rørdam (den senere biskop). Historie: „Håndbog i Fædrelandets Historie" af C. F. Allen. Geografi: „Lærebog i den almindelig Geografi" af Edv. Erslev med sammes „Større Skoleatlas". Og naturhistorie: en større bog af Feddersen. Nej, lektieterperi egnede slige bøger sig visselig ikke til, derimod udmærket til selvstudium og supplering af foredragene.

Jo vist var Staby virkelig højskole. Måske havde sommerskolen officielt et andet mere højtideligt navn, noget i retning af „vinterlærerseminarium" — jeg ved det ikke — den havde i alt fald et højtideligt tilsyn: Amtmanden over Ringkøbing amt og provsten for Ulfborg-Vandfuld-Skodborg herreder, som, om jeg husker ret, mødte ved en slags afslutningsprøve ved efterårstide — et tilsyn, som forstanderen vist ikke havde det alt for godt med, og som vel nok var den egentlige årsag til, at han i 1884 opgav den gerning her, han fyldte så fortrinligt i".

Efter at pastor H. P. Christensen har omtalt den ny tilbygning til skolen, der gav plads til flere elever, fortsætter han med at fortælle, at det betød langtfra „bolignødens ophør". Rundt i gårde og huse var der fremdeles stillet værelser til rådighed. Også jeg „flyttede på landet" de følgende 2 somre, jeg var på Staby. Det var vesterude hos en husmandsenke, Ane Marie Skejby, i hvis „Naerstou" jeg i foråret 1881 flyttede ind; i nabohuset hos Maren Harbosgård indflyttede samtidig Morten Mortensen fra Drejø, senere i mange år knyttet til Silkeborg seminarium. Han og Vinther, som også da var på Staby, blev mine venner for livet.

Også andre navne fra denne herlige stabytid dukker op: Jesper Nielsen, i mange år lærer i Stauning, Mads Madsen, lærer i Trabjerg, Jens Byskov og Jeppe Åkjær, dengang bare Jeppe Jensen og lige så grøn som jeg.

Mit første „vinterlærerembede" var mig sikret allerede, før jeg rejste på Staby, det var som medhjælper i Ny Sogns hovedskole hos Kristian Himmelstrup, min føromtalte sommerlærer og forbillede i ungdomsarbejdet; men desværre flyttede han sidst på sommeren til Roerslev på Fyn. Nu blev jeg så medhjælper først hos vikaren siden hos Himmelstrups eftermand og den følgende vinter medhjælper i min gamle sommerskole i Sønderby, for så efter min 3die sommer på Staby i efteråret 1882 at blive den første enelærer i Årgab biskole, som indtil da havde haft lærerfællesskab med Haurvig.

I foråret 1883 skete der i mit personlige liv en begivenhed, som i sommerens løb, mens jeg hjalp til med landbruget hjemme ved siden af at passe endags-sommerskolen i Årgab, drog præstevejen således op over horisonten for mig, at jeg sidst på sommeren og videre, min 2. og sidste skolevinter i Årgab og følgende forår igennem, tog fat på at læse latin og tysk hos præsten i Årgab med det formål fra 1. september 1884 at begynde på Døckers studenterkursus i København.

Således sluttede da dette afsnit af min tilværelse, men gennem de 64 år, der siden er forløbet, har stabytiden beholdt sin glans.

Silkeborg, den 5. oktober 1948. *H. P. Christensen*

FORSTANDER JENS JEPPESEN

Den uoverensstemmelse, der i forstander Jensens sidste år havde været mellem ham og skolens styrelse, førte til, at der i 1883 blev nedsat et udvalg, der skulle tage under overvejelse, hvorvidt „uddannelsen af vinterlærere måtte ønskes ændret såvel i henseende til undervisningsmetoden som med hensyn til de dermed forbundne økonomiske spørgsmål". Men man har også talt om noget andet ved dette skolerådsmøde; man har talt om nedlæggelse af skolen. Det skulle udvalget også tage under overvejelse. Da det året efter, ved den tid, da Jensen havde opsagt sin plads, afgav betænkning, står der, at udvalget var nedsat til at overveje spørgsmålet om en eventuel nedlæggelse eller afhændelse af Staby højskole. Et forslag om at overlade uddannelsen af vinterlærere til privat initiativ forkastedes, hvorimod udvalgets forslag om at fortsætte driften af Staby højskole vedtoges med 8 stemmer mod 2. Dog ville man prøve at få staten til at overtage skolen; skulle det ikke kunne lade sig gøre, ville man forhandle med regeringen om at få større tilskud, så undervisningstiden kunne blive et år og ikke som hidtil kun en sommer.

I ministeriet var man ikke stemt for, at staten skulle overtage Staby højskole, men der blev stillet et større tilskud af Sorø akademis midler i udsigt.

Da skolerådet fik det svar, var der kun to måneder til vinterskolens begyndelse, og til den tid skulle man have en ny forstander. Et udvalg med provst Berggreen, Lemvig, som formand skulle ordne denne sag. Opslaget lød således:

„Pladsen som forstander ved den Ringkøbing amts skoleråd tilhørende højskole i Staby ved Ulfborg station er ledig fra 1. nov. d. å. Lønnen er 1600 kr. årligt samt fri bolig for en familie og

JENS JEPPESEN

brugen af 6 tdr. land af mindre god beskaffenhed. Skolefonden udreder afgifterne af hartkorn og sørger for bygningernes vedligeholdelse. Ansættelsen står med ret til halvårs opsigelse fra begge sider. Undervisningen er hidtil blevet ledet således, at der i vinterhalvåret er holdt friere foredrag i de sædvanlige højskolefag, medens sommerhalvåret er blevet anvendt til uddannelse af vinterlærere for almueskolen. Det er påtænkt at gøre uddannelsen af vinterlærere til hovedformål for højskolens arbejde hele året igennem, dog med bibeholdelse af undervisning i flere af de almindelige højskolefag. Der er en andenlærer ansat ved skolen. Ansøgninger, stilede til Ringkøbing amts skoleråd og ledsagede af de fornødne bevisligheder, indsendes inden 29. september til provst Berggreen i Lemvig".

Der var 21 ansøgere: 3 højskoleforstandere, 1 fhv. forstander, 1 højskolelærer, 4 landsbylærere, 4 købstadlærere, 6 realskolelærere og 2 privatskolelærere. Det blev en realskolelærer, der blev den heldige, nemlig Jens Jeppesen, Vordingborg. Han kom til at give Staby vinterlærerseminarium sit ansigt i 36 år.

Jens Jeppesen var født i Ellerup, Gudbjerg sogn på Fyn, i 1850. Faderen Jeppe Lauridsen var væver. Slægten stammede fra Frankrig, hvorfra bedstefaderen var kommet til herregården Rodstenseje ved Århus som drejlsvæver.

Da drengen var to år, flyttede forældrene til Bresten ved Vejle, hvor han så voksede op. Han var en ualmindelig opvakt dreng. Da han gik ud af skolen, fik han „udmærket godt" i alle fag og i opførsel. Præsten Laurbjerg i Bresten fattede godhed for ham og læste med ham et par år, hvorefter han kom ud som vinterlærer. Om sommeren arbejdede han for en tækkemand, og således gik der tre år. Han havde da tjent så mange penge, at han kunne tænke på at komme på seminariet. Pastor Laurbjerg, herremanden på Kelkjær og flere andre lånte ham det, der manglede. Han kom på Jelling seminarium, der lå en mils vej fra hans hjem, og der tog han eksamen fra i 1871 med hovedkarakteren: Meget duelig. På seminariet havde han for at spare levet så tarveligt, at hans helbred tog skade derved, han fik skørbug; tænderne gik løse, og det blev de ved at være.

Fra 1871 til 75 var han huslærer hos dyrlæge Oppermann, Holsteinborg. Det var en let plads, men han brugte tiden godt, indsamlede flere kundskaber og lærte at omgås mennesker, der hørte

til andre kredse end dem, han hidtil var vant til at færdes i. I 1875 blev han lærer først ved Horsens og dernæst, i 1880, ved Holstebro realskole. Sidstnævnte sted blev han medredaktør ved Ringkøbing Amts Dagblad.

Opholdet i Vestjylland blev dog ikke denne gang af lang varighed. Allerede året efter blev han forflyttet til Vordingborg realskole. Også der fik han nogen bladvirksomhed, og sammen med sine medlærere oprettede han Vordingborg seminarium, hvor han selv fik timer. Det har vist nok været dette sidste i forbindelse med de udmærkede anbefalinger som realskolelærer, der slog hovedet på sømmet, så han kom til Staby. På hans gamle gulnede papirer i amtsarkivet ser jeg, at der er slået en blyantstreg under ordene: „Han er meget punktlig og forstår udmærket at opretholde disciplin". I en anden anbefaling omtales han som en mand, der ikke alene har mange kundskaber, men er tillige en nidkær og erfaren lærer, der i en ualmindelig grad forstår at holde disciplene til flid og orden. Det sidste er understreget. Det er nok provst Berggreen, der har villet gøre de andre udvalgsmedlemmer opmærksomme derpå. Der siges, at disciplin ikke var forstander Jensens stærke side.

Men provsten har alligevel manglet noget i Jeppesens ansøgning; der stod ikke noget om, at han var gift. Det skulle han helst være; det betyder jo så meget i en sådan stilling, hvordan konen er. Provsten skrev derfor til realskolebestyreren i Vordingborg for at få noget at vide om Jeppesens familieforhold og fik følgende svar:

Vordingborg, den 19. Oktober 1884

Højærværdige provst Berggreen, Lemvig!

Hr. Jeppesen har været gift i henved 3 år og har en lille datter. Han lever et meget smukt liv med sin kone, og hun er i huslig henseende en dygtighed — det siger min kone.

Venligst
H. Ørum.

Så var der ikke noget at betænke sig på. Provsten skrev til Jeppesen, at han kunne få pladsen og vedføjede den betingelse, som før er omtalt.

Om forstander Jeppesens familieforhold skal her lige anføres: Fru Jeppesen, hvis pigenavn var Gertrud Jensen, var født i Navntrup mølle, Bjerregrav sogn ved Viborg.

Vej til skolen

Den lille pige, der er nævnt i brevet, er Anna Jeppesen, lærerindeuddannet fra Silkeborg seminarium, gift med skoleinspektør Jørgen Jørgensen, København.

I Staby fik de to børn, en pige, Laura, der blev gift med lærer Lykke i Bur og nu efter hans død bor i Århus, og en dreng, Alfred, der også fik eksamen fra Silkeborg og i mange år har været kommunelærer i København. Han er gift med Judithe Jakobsen fra Fredericia.

Det var en slem overgang at komme fra det smilende Sydsjælland til det barske Vestjylland. Fru Jeppesen har fortalt, at når hun i den første tid ofte græd af længsel, trøstede hendes mand hende med, at det kun varede 5—6 år, så skulle han nok søge en anden plads. Selv har jeg tit hørt ham sige, at hans bedste trøst i de første år var, at der gik bane til Ulfborg; så var det da ikke umuligt at komme derfra.

Altså to fremmede mennesker, der længtes bort! Og så blev de dog her hele deres liv. Længslen forsvandt, og de kom til at føle sig hjemme.

Med den ny mand fik skolen et nyt navn, Staby vinterlærerseminarium. Hidtil havde vinterskolen været ren højskole og sommerskolen havde været højskolepræget. Nu blev der indført helårskursus til uddannelse af vinterlærere, og da Jeppesen ikke ville bruge falsk varebetegnelse, fandt han på navnet vinterlærerseminarium; det var det, skolen nu var. Efter nogle års forløb finder vi navnet i skolerådets papirer. I ministeriet derimod omtaltes skolen i mange år som „den tidligere højskole i Staby"; man var altså klar over, at højskole var den ikke mere, men man havde ikke andet navn til den. Til sidst fandt seminarienavnet dog også indpas i de ministerielle kontorer. Kun hos omegnens befolkning

slog dette navn aldrig an, der blev man ved med at tale om „æ højskuel". Endog flere år efter, at den var omdannet til efterskole, kunne man høre folk bruge det gamle navn.

VIL DEN KLARE PYNTEN?

Den skude, forstander Jeppesen nu skulle styre, var i de første år ude for en svær bølgegang, der til sidst truede med undergang. Det hang sammen med den politiske strid.

Siden Estrup i 1875 var blevet konsejlspræsident, havde der været et meget spændt forhold mellem venstre, der havde flertal i folketinget, og regeringen. Allerede i 1877 nægtede venstre at vedtage finansloven og mente derved at kunne tvinge ministeriet til at gå. Men Estrup, der havde kongens tillid, ville ikke vige; han udstedte en provisorisk finanslov, der dog kun omfattede det, som både folketing og landsting havde været enige om.

De følgende år blev finansloven vel vedtaget, men så greb venstre til et nyt middel, den såkaldte visnepolitik. Regeringens forslag blev sendt i udvalg og kom ikke længere. De lå i åben begravelse, blev der sagt, dog rede til at stå op og gå ind ad den ene dør, den dag ministeriet gik ud af den anden. Det var ikke altid forslagene, man havde noget imod, det var bare ministeriet, man ikke ville samarbejde med. I 1885 var der folketingsvalg, venstre gik frem, højre så stærkt tilbage, at det ikke engang kunne besætte $^1/_5$ af folketingets pladser. Nu måtte da Estrup gå? Nej, ikke tale om. Med vilje stilede han hen mod et åbent brud, så han kunne få frie hænder til at gennemføre krigsministerens plan om Københavns befæstning. Det vidste han, han aldrig fik folketinget med til. Bruddet kom, i de følgende 9 år fra 1885—94 regerede han ved provisoriske finanslove, der ikke blot omfattede det, man var blevet enige om, men også det, man havde været uenige om. Københavns befæstning blev således gennemført mod folketingsflertallets vilje.

I alle disse provisoriske finanslove var der et punkt, der lød således: Til uddannelse af vinterlærere på den tidligere højskole i Staby 2400 kr. Hvert år finder vi dette punkt i finanslovforslaget. I finansudvalget, hvor venstre var i flertal, blev det stemt ud, men af ministeriet sat ind igen og gik så over i den provisoriske lov. Det er altså i virkeligheden Estrup, vi kan takke for, at Staby

vinterlærerseminarium kunne fortsætte sin virksomhed. Men hvad var da årsagen til venstres modstand? Sikkert ikke modvilje mod selve skolen. Det, der skete, kan sammenlignes med et slagsmål mellem mand og kone, hvor konen i stridens hede tager et barn og slår til manden med. Det er jo ikke den arme unge, hun har noget imod, og dog kommer det i højeste grad til at ud over den. Se, nu havde højre i flere år taget politiske hensyn ved tildelingen af understøttelse til højskolerne. De højskolemænd, der åbenlyst stillede sig på oppositionens side i den politiske kamp, fik ingen understøttelse til deres skoler. I 1887 var 15 skoler udelukkede. Højre støttede sig til en anmærkning i finansloven 1882—83, der lød på, at understøttelsen skulle gives til folkehøjskoler og sådanne skoler, „der virker til gavn for ungdommens oplysning". De skoler, der havde ladet sig forblinde af oppositionen, kunne umuligt virke til gavn for oplysningen, mente højre, og så nægtede man dem understøttelse. Venstre påtalte det forkastelige i denne fremgangsmåde, men det brød højre sig ikke om. Så var det, at venstre tog barnet og slog med, og barnet var Staby vinterlærerseminarium. Denne skole fik ikke tilskud efter den almindelige højskolelov, men var opført på hvert års finanslov og kunne altså stemmes ud. Det var regeringen magtpåliggende, at skolen blev fortsat, hvordan skulle man ellers få vinterlærere uddannet, altså kunne venstre her give højre et lille tak for sidst ved at stemme Staby ud, og det gjorde man så i 9 år. På skolen mærkede man ingenting, den fik sit tilskud, men ad provisorisk vej. Men et provisorisk tilskud var det samme som sort kokarde; fra nu af kunne ingen ærlig venstremand tage denne skole i forsvar. Kun en eneste gang skete det; i 1887 tog Ringkøbingkredsens moderate folketingsmand Mads P. Christiansen ordet under finanslovdebatten og sagde: „Det ses af betænkningen, at udvalgets flertal foreslår en bevilling til Staby højskole nægtet. Denne bevilling har vi haft i en hel række år, og skolen har udfoldet en stor virksomhed til velsignelse og gavn for hele egnen, navnlig på grund af, at denne er så dårlig bebygget og tyndt befolket, at den ikke har evner til at holde fuldt uddannede lærere, som man kan holde i mere befolkede og velhavende egne, og bevillingen er derfor en nødvendig betingelse for, at vi kan have denne skole til uddannelse af lærere, som kan forestå mindre skoler i en tyndt befolket egn. Jeg vil derfor ikke undlade at anbefale det ærede udvalg inden 3. be-

handling at tage denne sag under nøjere overvejelse". Det var talt for døve øren, og siden forsøgte han ikke at komme Staby til hjælp. I 1890 blev han afløst af I. C. Christensen, der ikke i de første 4 år nævnte Staby vinterlærerseminarium med et ord. Først efter forliget i 1894, da provisorierne hørte op, kom han med et varmt indlæg for det, som vi snart skal se.

Når finansloven hvert år kom til 2. behandling, begrundede venstres ordfører med nogle få ord, hvorfor man havde strøget tilskuddet til Staby. Således sagde Holstein Ledreborg i 1888: „Det er en af de poster, som ministeren har optaget mod folketingets nægtelse på finansloven, og for hvis optagelse det har været aldeles umuligt at erkende nogen grund". — Dertil svarede undervisningsminister Scavenius: „Ved ændringsforslag nr. 114 har man atter i år villet nægte bevilling til uddannelse af vinterlærere i Staby i Ringkøbing amt. Jeg kan ikke tiltræde dette forslag, jeg tror, at den bevilling, der her gives, er i høj grad nyttig for de fattige vestjydske amter".

I 1892 blev Scavenius afløst af den lærde juridiske professor Goos. Han var ikke så stejl som Scavenius, ville helst komme oppositionen i møde så langt, det kunne gå an. Indenfor højre var mange ved at blive trætte af kampen; den evindelige strid var jo også til skade for landet.

Goos har sikkert ikke kendt noget til Staby og til nødvendigheden af den gerning, som der øvedes. Han sendte derfor en forespørgsel til Ringkøbing amts skoleråd, om det var nødvendigt at bibeholde denne vinterlærerskole, om den ikke burde omdannes til en uddannelsesanstalt for pogelærerinder.

Amtsskoledirektionen og skolerådet holdt straks et ekstra møde, hvor man enstemmigt vedtog følgende udtalelse:

„Ihvorvel amtsskoledirektionen og skolerådet måtte erkende, at det hele system med undervisning ved hjælp af biskolelærere og vinterlærere er ufuldkommen, idet det kan medføre, at en del af befolkningen bliver udskrevet af skolen uden nogensinde at være bleven undervist af en eksamineret lærer, måtte man dog nære overvejende betænkelighed ved at indgå på en ophævelse eller en forandring af Staby skole, idet denne under de bestående forhold meget vanskelig vil kunne undværes. En forandring af systemet med vinter- og biskolelærere vil utvivlsomt medføre nødvendigheden af oprettelsen af et ikke ubetydeligt antal faste

skoler, hvilket igen vil påføre navnlig de udstrakte og fattige hedekommuner så store udgifter, at de i mange tilfælde ikke vil kunne udrede dem. Bliver nye skoler ikke oprettede, vil børnene mange steder få for lang vej til skole. At omdanne skolen til en uddannelsesanstalt for pogelærerinder måtte man ligeledes anse for utilrådeligt for tiden, idet man — bortset fra, at et påbud om undervisning af en del af børnene ved pogelærerinder mulig ikke ville kunne gennemføres uden en forandring i lovgivningen — måtte formene at samme eller lignende ulemper ville opstå for kommunerne ved en sådan forandring.

Efter amtsskoledirektionens og skolerådets formening er det nuværende tilskud til skolen af ialt 3400 kr. dels af statskassen, dels af seminariefonden fuldt ud forsvarligt, så længe der er så stærk efterspørgsel fra kommunernes side efter de på Staby skole uddannede elever, som der for tiden er, tilmed da eleverne ikke blot benyttes af Ringkøbing amt, men også i de tilstødende amter: Ribe, Vejle, Viborg m. fl. amter".

Efter denne skrivelse kunne ministeren ikke godt lade Staby falde, selv om han havde mest lyst til det. Han var nu klar over, at det ikke var en skole for pogelærerinder, der var brug for; den havde vi jo i Hoven, men det var en skole for vinterlærere, altså netop Staby vinterlærerseminarium. Han fastholdt så denne skole og tog de klø, der vankede. Venstres ordfører, Tauber, kendte jo ikke noget til ministerens brevveksling med Ringkøbing amts skoleråd. Han holdt sig til ministerens tidligere udtalelse om pogelærerinder og sagde:

„Og de 2400 kr. til uddannelse af vinterlærere ved den forhenværende højskole i Staby — skal vi ogsaa se dem gå igen? Hvis jeg ikke har forstået den ærede kultusminister fejl, så erkender han selv, at der ikke er årsag til at uddanne vinterlærere længere, men at, hvis der skulle uddannes nogen der, var det vinterlærerinder. (Jeg ved ikke, om jeg tager fejl i denne henseende. Den ærede minister vil berigtige mig, hvis jeg har opfattet ham forkert). Men når dette er tilfældet, forbavser det mig i høj grad, at den ærede minister dog her ved 3. behandling påny genoptager det forslag derom, som er forkastet ved 2. behandling. Hvis der ikke er årsag til at uddanne vinterlærere i Staby, men derimod lærerinder der eller andetsteds, ville dog intet været naturligere, end når den ærede minister havde stillet et andet forslag og aldrig

var kommet mere med sit gamle provisoriske forslag. Hvad er meningen med, at et sådant er opstillet, hvis dette er tilfældet?"

Dagen efter rykkede Esbjerg-kredsens folketingsmand Bluhme frem med et indlæg. Han kendte mere til vestjydske skoleforhold end Tauber og vidste derfor også, at der var brug for vinterlærere. Efter at have opfordret ministeren til at trække sit forslag tilbage og se at komme bort fra den historie fortsatte han: „Der er ubetinget brug for vinterlærere i stor udstrækning og særlig trang til, at de kunne få en bedre uddannelse, end de får her eller på anden måde kan tilegne sig. Jeg tror, at det ville være af interesse for institutionen, om denne bevilling forsvandt, ikke alene fordi den er provisorisk og altså ikke bør findes, men også fordi der, når den forsvandt, ville være en mulighed for, at dette spørgsmål kunne tages op til en virkelig behandling, og at den trang, der er til en bedre uddannelse af vinterlærere, kunne blive tilfredsstillet på en anden måde. Jeg tror, at det er i sagens interesse snarest muligt at få den sag ud af verden, ligesom det jo ville være i ministeriets og landets interesse, når vi kunne få alle provisorierne bort".

Ministeren tog ikke forslaget tilbage. Det gik, som det plejede, forkastet af folketinget, optaget pånyi den provisoriske finanslov. Men han har vist alligevel taget Bluhmes henstilling under overvejelse. I 1893 var Harald Holm venstres ordfører. Han sagde: „Nr. 136 angår de berømte vinterlærere ved Staby højskole. Det er jo et af disse spørgsmål, som er blevet stridsspørgsmål mellem regeringen og folketinget. Det hører til de ting, hvor regeringen handler provisorisk, og jeg vil blot på flertallets vegne foreslå tinget at indtage samme standpunkt som tidligere". — Året efter henstillede han til ministeren, „om ikke snart den tid kunne være kommet, da dette spørgsmål kunne bringes ud af verden. Så vidt jeg ved, er der ikke mange flere, der holder på denne uddannelse af vinterlærere ved Staby skole".

Dertil svarede ministeren: „Jeg tror, at der er grumme mange, der holder på denne uddannelse af vinterlærere. Dertil hører således hele amtsrådet, der uden hensyn til politiske meningsforskelligheder holder stærkt derpå. Imidlertid håber jeg, at det ikke skal vare alt for længe, inden jeg kan rydde dette spørgsmål til side, idet jeg har forberedt det pågældende amtsråd på, at staten ikke kan antages at ville på ubestemt tid fortsætte med denne hjælp".

Det var dødsklokken, der nu begyndte at ringe over Staby vinterlærerseminarium.

Da skolerådet havde modtaget denne meddelelse fra ministeriet, besluttede man at nedlægge skolen fra 1. januar 1895 at regne. Det blev vedtaget med 9 stemmer mod 3.

Men hvad så med vinterlæreruddannelsen? Ja, der enedes man om at indsende et andragende til undervisningsministeriet om understøttelse af statskassen til uddannelse af vinterlærere på en privat skole, f. eks. Nr. Nissum, hvilken understøttelse formentlig passende kunne sættes til 2000 kr. årlig. Desuden søgte man om en efterbevilling af 1700 kr. til Staby vinterlærerseminariums drift i tiden fra 1. juli til 31. december.

Et udvalg blev nedsat til at ordne det nødvendige angående skolens nedlæggelse.

Men det gik helt anderledes, end man havde tænkt. I foråret 1894 blev det politiske forlig afsluttet mellem højre og det forhandlende venstre. Efter dette forlig skulle provisorierne ophøre, og det var en forudsætning, at Estrup skulle gå, hvad han da også gjorde hen på sommeren. Det store flertal inden for venstre var imod forliget, som derfor gav anledning til megen bitterhed mellem de to venstregrupper. Men man var jo nødt til at indrette sig efter forholdene. Provisorierne var forbi, og selv om der kom en højre-regering efter Estrups, så var den dog mere forhandlingsvenlig end denne, og når den holdt sig inden for forligets rammer, kunne den regne med støtte fra det forhandlende venstre.

På det finanslovsforslag, regeringen fremsatte, da rigsdagen samledes i oktober, var der opført en post på 4500 kr. til uddannelse af lærere og lærerinder ved vinterskoler og biskoler i Ringkøbing amt. I en længere anmærkning redegør ministeriet for nødvendigheden af den post, „for at de nævnte lærere kunne gå blot nogenlunde vel udrustede til deres undervisningsgerning", og når staten ellers har taget sig af læreruddannelsen ikke blot på statsseminarierne, men også ved støtte til privatseminarierne, „så bør den ikke holde sig tilbage på et område, hvor det gælder om at skaffe en ubemidlet befolkning det allernødvendigste af lærerkræfter til deres børns undervisning". Ministeriet slutter med at foreslå, at beløbets anvendelse må overlades til dets bestemmelse efter indhentet forslag fra pågældende amtsråd.

Da amtmand Dreyer i Ringkøbing læste dette, fik han travlt.

Den 12. oktober samledes skoledirektionen og skolerådet til et ekstraordinært møde på Ulfborg gæstgivergård, hvor han gjorde rede for forslaget og „henstillede herefter, hvorvidt den i majmødet tagne beslutning om nedlæggelse af Staby vinterlærerseminarium fra 1. januar 1895 skal gennemføres". Man vedtog, at Staby skole fremdeles skal drives i vinterhalvåret 1894-95, og at spørgsmålet om hvordan uddannelsen af vinterlærere skulle foregå, hvis der på finansloven bevilgedes tilskud, skulle afgøres på mødet i maj. — „Ved en fremtidig ordning bør der lægges vægt på, at eleverne på den pågældende læreranstalt erholder lejlighed til at øve sig i undervisning af børn".

Nu var altså vinteren sikret for Staby; hvordan det ellers skulle gå, beroede på, hvilken skæbne finanslovforslagets post 114 fik.

Det tegnede ikke alt for lyst til at begynde med. Den varmhjertede og meget skoleinteresserede folketingsmand for Københavns 1. valgkreds, Herman Trier, lagde for med en meget mørk skildring af skoleforholdene i Vestjylland og fremkom med flere interessante oplysninger om biskolernes antal i de forskellige kommuner. I Brande var der 6, i Sdr. Omme 5, i Sdr. Felding-Assing 5, Vorbasse-Hegnsvig 5, Grindsted-Green 4, Vorgod-Nr. Vium 7. Et sted blev en fordrukken husmand lærer; han gjorde sig umulig og blev afskediget, men da man ingen anden kunne få, blev han taget til nåde igen. Løn efter overenskomst. Et sted, hvor skolen var lejet ind i en gård, fik læreren 50 kr. for hele vinteren. Skolestuen var kun 65 tommer til loftet, så der kunne nok trænges til luftfornyelse, men lukkede læreren et vindue op, lå der et hus med værten for den gode varme, der gik til spilde. Trier mente, at man kunne komme bort fra vinterlærerinstitutionen, hvis staten lønnede lærerne mere, end det var tilfældet i øjeblikket, så lønnen ikke kom til at bero på de enkelte kommuners evne. Dette sidste kunne ministeren ikke gå ind på, og derfor måtte man blive ved med biskolerne.

Samme år trak det op til, at Staby kunne få en konkurrent eller afløser. En af Danmarks lærerforenings vestjydske kredse indsendte et andragende til ministeriet om oprettelse af en uddannelsesanstalt for vinterlærere og -lærerinder i Varde. Med andragendet fulgte en redegørelse for, hvordan man tænkte det hele ordnet. Der skulle være plads til 25—30 unge mænd og kvinder, undervisningstiden var et år og skulle afsluttes med en prøve i prak-

tisk færdighed, der sammen med erfaringer om elevernes kundskaber og modenhed skulle danne grundlaget for afgangsbeviset. Indøvelsen i praktisk færdighed skulle foregå i en 3- eller 4-klasset øvelsesskole, der skulle tilknyttes anstalten. Lokale og materiel forventedes overladt vederlagsfrit af Varde købstad. En forstander, en lærer og en lærerinde samt enkelte timelærere skulle forestå undervisningen. Driftsudgifterne ansloges til 7400 kr., deraf 6700 kr. i lærerlønninger. At der var brug for en sådan anstalt, måtte skønnes deraf, at der i Ribe amt var 122 vinterlærere mod 169 faste, i Ringkøbing amt 131 mod 153 faste og i Nørvang-Tørring herred, Vejle amt, 23 vinterlærere mod 65 faste.

Staby omtales ikke med et ord i andragendet. Ministeriet tog sagen under velvillig overvejelse, men fandt, at den ville føre til en deling af midlerne. Man var mere stemt for en for hele Vestjylland fælles uddannelsesanstalt, hvortil både Ribe og Ringkøbing amt ydede tilskud. Ministeriet måtte derfor forhandle med begge disse, før det kunne fremkomme med forslag i næste samling. Det nærværende forslag om en bevilling på 4500 kr. måtte fastholdes, men begrænses til dette finansår. „Man vil, at den virksomhed, som allerede er i gang, kan vedblive, indtil den kan afløses af den ovennævnte ordning, også for at sikre nævnte skoleråd mod de mulige økonomiske ulemper, som efter de fra rådet modtagne oplysninger ville blive en følge af, at bevillingen ikke blev given".

Sagen var altså stillet i bero et år, i den tid kunne Staby fortsætte, men hvad der så ville ske, var usikkert. Venstres ordfører Harald Holm var ikke gunstig stemt imod Staby, som han som københavner og valgt på Fyn dog vist ikke havde personligt kendskab til. Han udtalte bl. a.: „Der er mange, der er meget utilfredse med den uddannelse, der hidtil har fundet sted på Staby skole, og som anser den for meget mangelfuld. Men meningerne er iøvrigt meget delte om den rette ordning. Nogle finder, det ville være heldigst at lade vinterlæreruddannelsen foregå på forskellige mindre højskoler, andre sympatiserer mere med tanken om at samle kræfterne om en fælles uddannelsesanstalt for Vestjylland. Men hvad planen, der er fremkommen om skolen i Varde, angår, skal jeg bemærke, at selv de af os i udvalget, der kunne være stemt for at gå i en sådan retning, mener, at planen i alt fald trænger til et omhyggeligt gennemsyn, at den er anlagt for kostbart, særlig hvad

lærerlønnen angår, og at den også har et sådant anlæg, at man kan frygte for, den efterhånden skulle få karakter af en fast statsanstalt, medens man finder det naturligt, at hele denne uddannelse af vinterlærere bør have en så midlertidig karakter som muligt".

I de første måneder af samlingen 1894—95 var førerne optaget af en holmgang om det i foråret indgåede forlig, så Klaus Berntsen, som da hørte til de menige, fandt anledning til at minde om ordet: Når de store klokker ringer, hører ingen de små. Men hen sidst på vinteren stilnede kampen så meget af, at man nu også kunne tage sig af „sagerne". Da kom I. C. Christensen med et indlæg om Staby vinterlærerseminarium, der vist ikke var uden betydning for denne skoles fremtid.

„Efter min mening", sagde han, „er kravet, som nu stilles til biskolelærere ude i Vestjylland, betydelig større end for 20—30 år siden. Jeg har også nogen erfaring på dette punkt, da jeg selv har arbejdet i flere år som biskolelærer derovre, og efter min erfaring er uddannelsen af disse biskolelærere nu betydelig bedre end for 20—30 år siden. Mange af de biskolelærere, der i de sidste 40 år er uddannet i Ringkøbing amt, har været overordentlig dygtige lærere. Mange unge mennesker er blevet uddannet der, navnlig på Staby højskole, og det så godt, at de nu sidder trindt omkring i landet som nogle af vore bedste lærere, og det er ikke ualmindeligt at træffe dygtige og velbegavede mænd, som har fået deres første uddannelse på denne skole. Der er også fra amtets side gjort store opofrelser, for at denne uddannelse skulle blive så god og fyldig som muligt. Forholdet er jo ganske særligt. Thi medens læreruddannelsen iøvrigt væsentlig finder sted på privat eller på statens regning her i landet, således at alle lærere, som ansættes i statens tjeneste trindt omkring i landet, uddannes enten helt privat eller også delvis på statens regning, så har biskolelærernes uddannelse for en stor del netop været lagt i Ringkøbing amts hånd, og i de 40 år, Ringkøbing amt har taget sig af sagen, har amtet ofret over 50.000 kr. derpå. Når vi så husker på, at dette amt er et af de fattigste her i landet, og det eneste, der har taget sig på at ofre noget for denne sag, ville det ganske sikkert være ubilligt, om man nu ville stille amtet således, at man ville sige: „Det hele skal stå hen ekstraordinært et år, og I skulle leve på det uvisse med hensyn til, om I overhovedet får noget tilskud ad åre eller ej". Thi ved en sådan ordning vil det være umuligt for amtet

at træffe nogen plan eller at kunne tilrettelægge den videre uddannelse i fremtiden. Det er mig bekendt, at amtet endnu vil gøre yderligere skridt til at få uddannelsen gjort så god og fyldig som muligt. Med hensyn til den plan, som har været oppe fra Ribe amt, vil jeg sige, at det, jeg er mest imod den, er, at den stiler mod en statsanstalt, som skal oprettes i en by, og jeg tror ikke, at nogen af delene vil være heldig. Ellers kunne vi ikke have det mindste imod, at Ribe amt også fik en skole til uddannelse af biskolelærere. Jeg ved, at Ribe amt bruger en del biskolelærere, og vil amtet nu, hvad det ikke før har været villig til, bringe ofre for at få en sådan uddannelsesskole i gang, skulle jeg med fornøjelse være med til, at staten også bidrog sit til, at det kunne ske.

Skjernkredsens folketingsmand, A. B. Clausager, støttede også Staby. Han sagde, at det billede Trier havde tegnet af de vestjydske skoleforhold, var alt for mørkt, det passede i alt fald ikke nu, om det havde gjort det nogensinde. Vel vidste han, at Trier ikke havde villet dadle biskolelærerne, han havde kun villet tilkendegive, at der var trang til en bedre ordning, og det var Clausager enig med ham i. Men undervisningen var dog nogenlunde tilfredsstillende, og det glædelige var, at den var i fremgang. Efter at have omtalt Staby som den skole, hvor en del af disse biskolelærere havde fået deres uddannelse, gik han over til kvindehøjskolen i Hoven, som lå i hans valgkreds, og han henstillede til de mænd, der skulle tage planen om en uddannelsesanstalt i Varde under overvejelse, at de ville skænke de to skoler i Ringkøbing amt, der uddannede vinterlærere og -lærerinder, en venlig tanke. Han håbede at den bevilling, der var foreslået, ikke blot måtte være midlertidig, men få en varigere karakter.

I sommeren 1895 lod ministeriet nedsætte en kommission, der efter grundig drøftelse skulle fremsætte et forslag til en endelig ordning af vinterlæreruddannelsen. Kommissionen bestod af amtmændene for Ribe og Ringkøbing amter, provsterne Vilstrup og Schøtt, forstander Holm, Vejle, og overlærer Olsen, Varde. Det forslag, man blev enige om, gik i det væsentlige ud på det samme som det, den vestjydske lærerkreds havde ansøgt om, kun nogle hundrede kroner billigere. Driftsomkostningerne, der skulle udredes af staten, ansloges til en årlig sum af 7000 kr., hvoraf de 6000 skulle gå til lærerløn, nemlig 3000 til forstanderen, 1200 til en lærer, 1000 til en lærerinde og 800 til timelærere. Til sammen-

ligning kan anføres, at forstander Jeppesen fik 1600 kr. og andenlæreren 800. Lokale forudsættes stillet til rådighed af den kommune, hvor anstalten kom til at ligge, og så regnede man desuden med, at Ringkøbing og Ribe amts skolefond ville give understøttelse til trængende elever. Dette forslag blev godkendt af ministeriet og uden ændring optaget i næste års finanslovforslag, kun med den bemærkning, at ordningen måtte betragtes som midlertidig, og der kunne ikke blive tale om fast ansættelse eller pensionsret. Desuden oplyste ministeriet, at man havde tilbud både fra Varde byråd og Skjern sogneråd om gratis lokale, og at Ringkøbing og Ribe amtsråd havde udtalt sig villige til at give elevunderstøttelse.

Men i finansudvalget mødte planen modstand. Den var for dyr, og man var betænkelig ved at få en statsanstalt. De 7000 kr. blev stemt ned, og et ændringsforslag på 4500 kr. sat i stedet. Under finanslovforslagets 2. behandling i folketinget kom det til en skarp forhandling om Staby. Tilhængere af Varde-planen havde i sommerens løb været meget virksomme. Man havde henvendt sig til nogle præster om udtalelser angående de vinterlærere i deres sogne, der var kommet fra Staby, og man havde fået samlet en ret køn buket af de blomster, man ønskede. Disse udtalelser blev så sendt til finansudvalget, og under finanslovforhandlingen benyttede Stabys gamle modstander Harald Holm lejligheden til at læse nogle af dem op i folketinget. Staby-eleverne var meget dårligt funderede både i religion og dansk, og de havde ikke begreb om „praktisk færdighed" o. s. v. Det var ikke vanskeligt for I. C. Christensen at vise det smagløse i hele denne fremgangsmåde, og det ramte, da A. Thomsen gjorde opmærksom på, at folkeoplysningen i Vestjylland på ingen måde stod tilbage for det øvrige lands, og selv om vinterlærerne ikke alene kunne tilskrive sig æren derfor, så tydede det dog ikke på, at de var så umulige, som de efter disse udtalelser skulle være. Enden på det hele blev, at ændringsforslaget blev vedtaget uden afstemning. De 4500 kr. blev udbetalt til Ringkøbing amt, der fordelte dem således, at Staby fik 3300, Hoven 1000 og Nr. Nissum 200. Under næste års finanslovforslag var opført 4500 kr., og det gik igennem uden forhandling. Vi fik intet statsvinterlærerseminarium; Staby klarede pynten.

VINTERLÆRERSEMINARIET OG DETS FORSTANDER

I de første 10 år, Jeppesen var i Staby, var skolens eksistens på grund af den politiske strid altså meget usikker. Han kunne aldrig vide, om skolen fortsattes næste år. Det har nu vist ikke haft indflydelse på hans arbejde. Han var 34 år, da han begyndte, stod altså i sin bedste kraft, og han tog fat med den jernenergi, han var i besiddelse af.

Der skulle plantes, ikke i læ af huset, som man undertiden så der på egnen, nej ud i blæsten med de små planter, rundt om hele skolen, så den engang kunne komme til at ligge i læ. Han fik bestyrelsen interesseret i sagen, og den fik amtet til at bevilge 125 kr. til beplantning af 1½ tdr. land. Også jorden skulle der gøres noget ved. Han søgte amtet om et lån på 500 kr. af skolefonden til forbedring af skolens jordlod, blandt andet ved spadekultur. Han kunne nok se, at overfladen var noget sølle stads, det føg jo som bare pokker i forårstiden; bedst at få det begravet så dybt ned som muligt. Nu bruger man traktor til sådant arbejde, den gang måtte man kulegrave. Men for at det kan nytte noget, skal underlaget være godt, og det var det netop ikke her, det var kun det rage sand. Det vidste man nok i amtsrådet. Helt afslå ansøgningen ville man dog ikke, man skulle jo være god ved den nye mand. Halvdelen bevilgedes foreløbig mod tilbagebetaling i 10 år og 4 pct. rente, og så anmodede man bestyrelsen om til næste år at afgive beretning til skolerådet om forsøgets udfald, „hvorefter nærmere bestemmelse vil kunne tages om yderligere lån". — Vi hører intet mere om denne sag.

Det varede ikke længe, inden Jeppesen lærte at få noget ud af det lille landbrug. Det var oprindelig beregnet til een ko, han holdt to og tit en lille hest. Han havde held og evne til at få den fattige jord til at bære frugt. Det sås især i den ret store frugthave, han plantede. Sorter, som man den gang ikke kendte der på egnen, lykkedes for ham. Men han elskede også sine træer og værnede om dem. Frugthaven var forbudt område for eleverne. En søndag eftermiddag kunne de dog få lov at komme med der ned og spille luftkegler. Ellers måtte de holde til omme i granplantagen, hvor der var en filosofgang for dem, der gerne ville have en stille stund

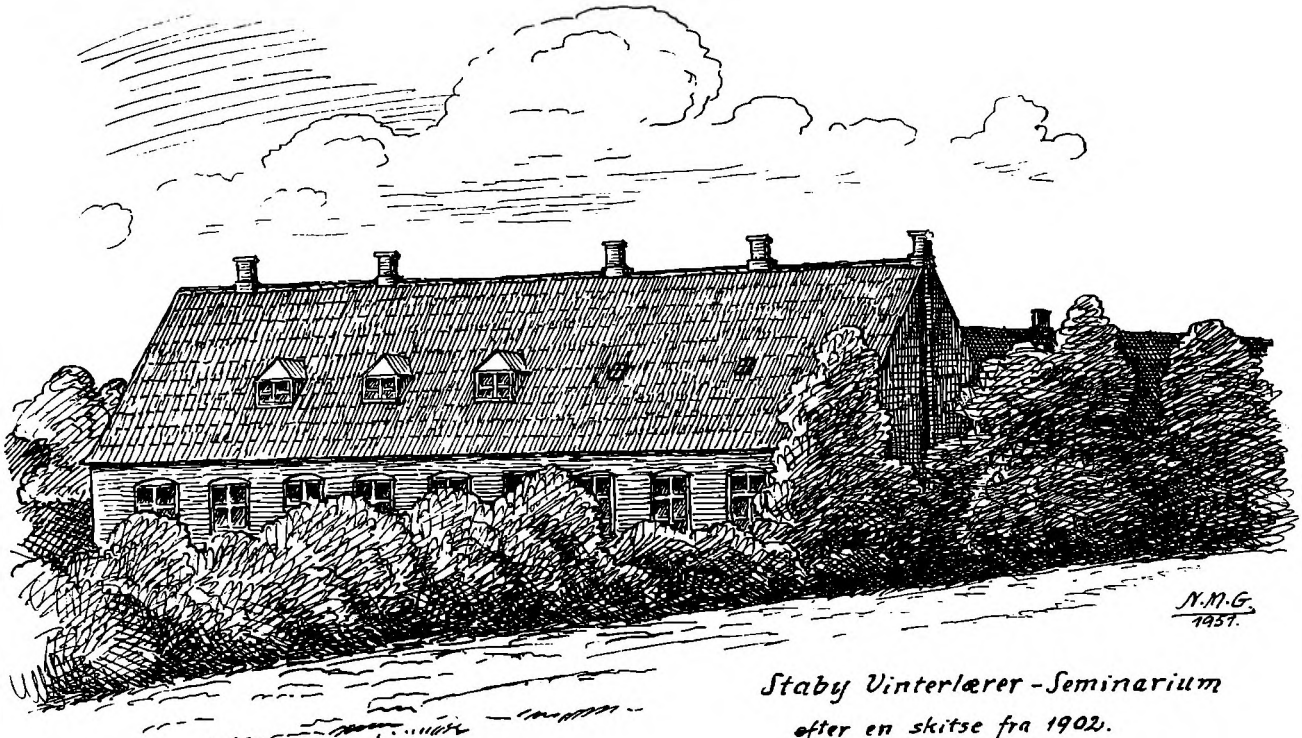

Staby Vinterlærer-Seminarium
efter en skitse fra 1902.

med Ludvig Kr. Müllers bibelhistorie. Ja, for skolen skulle passes, og skolen, det var ikke foredragstimer, hvor man kunne høre efter eller sidde og falde hen efter behag; nej, det var lektieoverhøring og gennemgang af næste lektie. Der var dem, der ville kalde det terperi, og det var det jo på en måde også, men kedeligt, det var det ikke; i Jeppesens timer var der ingen, der faldt hen. Det er, når alt kommer til alt, ikke form og metode, der er det afgørende i en skolestue, men om der står en lærer, der er levende optaget af sit stof og har evne til at gøre det levende for eleverne. En sådan lærer var Jeppesen.

Nu er det ikke meningen, at her skal tegnes et glansbillede af ham; det ville han selv meget have sig frabedt. Når jeg i det følgende kommer til at fremføre udtalelser, som gamle elever har sendt mig, og som alle falder ud til Jeppesens fordel, skal det dog også siges, at jeg har truffet elever, som så anderledes på ham. En lærer skal ikke stræbe efter at være alle tilpas, og Jeppesen hørte ikke til dem, der løb efter folkegunst. En så særpræget personlighed, som han var, måtte blive forskellig bedømt. At dovne slapsvanser ikke kunne lide ham, er ikke så underligt. Han forlangte nemlig, at der skulle bestilles noget. Og at de, der var store i deres egne tanker, og som det var ham en fornøjelse at få skåret ned, kunne fatte lidt nag til ham, kan også forstås. Men man kan træffe alvorlige, samvittighedsfulde mennesker, der ikke kunne døje denne selvsikre forstander, der altid var på højde med situationen. De havde ikke opdaget, der var hjerte bag ved den noget afmålte og sikre fremtræden. Hans undervisning, især i religion, kunne de heller ikke ret forlige sig med. Den var dem for skematisk. Nu er det sikkert nok, at den udmærkede sig mere ved klarhed end ved åndelig opløftelse. Der var mere lys end varme i den. Og dog, uden varme var den langtfra, fordi han altid selv var med i det, han underviste i. Tingene optog ham, også i religion. Som han i fysik og naturhistorie slog kendsgerningerne fast og forlangte, at de skulle huskes, således også med religionsundervisningens kundskabsstof, der blev stykket ud i lektier og lært. — Der var ingen slinger i valsen. Jeppesen ville, at hans elever, når de kom til at stå over for en klasse børn, i alt fald skulle have det kundskabsmæssige så nogenlunde i orden. Om de også virkelig havde tilegnet sig det, ja, det må jo altid blive en personlig sag. Her kunne Jeppesen ikke gøre andet end aflægge et vidnesbyrd om sin egen

stilling til dette stof, og det var han tilbageholdende med; men kom der så et lille glimt, blev det også husket, som når han sagde: „Det, som holdt mig fast ved kristendommen, var den tomme grav". Og var han end ubønhørlig i sit krav om kundskabstilegnelse, så vidste han dog godt, at der var noget, der var vigtigere, nemlig hjertets tro. Derfor skrev han i en årsberetning: „Der er lagt vægt på, at religionen ikke skulle være en blot forstandssag, men først og fremmest en hjertesag". Det var da heller ikke terperi hele tiden. Jeg husker, han læste stykker af pastor Schnellers bog: „Kender du landet", som da nys var udkommen. Det tog os stærkt, og endnu stærkere blev vi grebet af Grundtvigs „Påskeliljen", som vi havde brudstykker af i vor læsebog. Hans bibelsyn var upåvirket af den moderne bibelkritik. Ved et lærermøde, hvor vi drøftede det nyere bibelsyn, det var efter, at han var afgået som forstander, gik han helt ind for det gamle syn, uden at han dog ville nægte bibelens menneskelige side. Hver dag begyndte med morgensang; i min tid var hans yndlingssalme: „Lover Herren, han er nær". Som gammel mand sagde han, at han syntes, „Se, nu stiger solen af havets skød", var den bedste morgensang, vi havde. Ingemann satte han ikke pris på. Engang vi kom til at tale om Israels profeter, fremhævede han Esaias på Jeremias' bekostning. Dennes rige følelsesliv stod han uforstående overfor. Nej, Esaias, han var en mand!

Hans undervisning i Balslevs lærebog kunne blive noget skematisk. Forfatteren Steffen Steffensen har skrevet en sympatisk skildring af Jeppesen, hvori han også er inde på lærebogen, og fortæller, at Jeppesen tegnede en stige på den sorte tavle. Det var saliggørelsens stige, hvis fem trin hed: Kaldelse, oplysning, omvendelse, helliggørelse og saliggørelse. „En nyttig foranstaltning", siger Steffensen, „som der dog mange steder blev gjort halløj med". Ja, det er ikke mange år siden, at en anden af Jeppesens elever, Axel Sandemose, som også er forfatter, på norsk, skrev en kronik i „Politiken", hvor han netop gør lidt halløj med „saliggørelsens stige". Sandemose ser sit Stabyophold ovenfra ligesom Jeppe Åkjær. Når Jeppesen tegnede denne stige, var det for at give et anskueligt billede af kristenlivets udvikling, så eleverne kunne huske det. Af samme grund fortalte han sine mange småtræk, mest selvoplevede. Steffen Steffensen gengiver følgende historie: Jeppesen var som ung lærer kommet til en østjydsk købstad og havde be-

fundet sig vel. Ugift, som han var, havde han fået et slags tilhold i et gæstgiveri, uden egentlig at have kammerater og uden på nogen måde at solde. Det havde interesseret ham at betragte de folketyper af jævneste art, som var stamgæster, mens han drak en kop kaffe eller, når det gik allerhøjest, et glas øl.

Da var det, at der en midvinterdag kom en indbydelse til ham fra gæstgiveren om den og den aften sammen med stedets øvrige stamgæster at komme til torskegilde.

Hvad torskegilde betød der på stedet i retning af drik og vild tøjlesløshed, kendte han af utallige hentydninger i årets løb af gæsterne som noget ovenud saligt. Han var først blevet forbavset, meget forbavset — så var han pludselig blevet klar over sin stilling og over, hvad det ville sige at befinde sig på et skråplan. Han havde så gået som i søvne et par dage, hvorefter han havde opsøgt gæstgiveren og klart og tydeligt sagt den forbavsede mand besked — og farvel for stedse.

Det var historien. Fra 1875—80 var Jeppesen lærer ved Horsens realskole; det må være den østjydske købstad, han her omtaler. Meningen med historien er klar nok; han vil illustrere den sandhed, at der ingen mening er i at bede: „Led os ikke i fristelse", hvis man ikke selv gør, hvad man kan for at undgå fristelserne. De fleste af Jeppesens historier i religion var netop sådanne illustrationer. Jeg husker, han en dag for at vise menneskets medfødte syndighed fortalte, at han engang havde været i stor livsfare. Han var ude at bade i Kattegat og kunne ikke komme i land på grund af den stærke brænding. Hver gang han lige var ved at komme igennem, blev han suget ud igen, og da undslap der ham en drøj ed. Han, som ellers aldrig bandede, gjorde det her med døden for øje, så bundfordærvet er mennesket. Hvordan han kom i land, husker jeg ikke; hovedsagen var den sandhed, historien skulle illustrere, og den husker jeg.

Var der enkelte, der havde lyst til at kritisere Jeppesens religionsundervisning enten for historiernes skyld eller på grund af den håndfaste lektiemetode, så har jeg aldrig hørt nogen tale nedsættende om hans danskundervisning. Jeg har tit undret mig over, hvor langt han i løbet af et år kunne drive det med en flok unge mennesker, hvoraf de fleste kom lige fra ploven. Men de kom ikke sovende til det; der blev slidt, og man fortabte sig ikke i vidtløftigheder, sådan som det så let kan ske i dette fag, man holdt sig

til det centrale, de grundlæggende fakta. — Jeppesen havde selv skrevet en lille sproglære, som vi skulle skrive af i vor fritid. Om denne bog skriver Steffen Steffensen: „J. Jeppesens sproglære var kort, men måtte til gengæld læres udenad, om eleverne skulle få fuld udbytte af den. Den lod ingen plads åben for ørkesløse diskussioner frem og tilbage om ord og led, benævnelser og værdier, den fastslog kun kendsgerninger og gav de vigtigste punkter en ekstra understregning". Som eksempel derpå nævner Steffensen „De stærke gerningsord". Man måtte sørge for, at mange gamle stærke ord blev bevaret, og at tendensen til dannelse af nye, svage blev modarbejdet. Hvor lød telefonerer, telefonerede, telefoneret fladt i sammenligning med f. eks.: svinger, svang, svunget. Blev der ikke bremset op her, „sygner sproget hen og stunder mod død", som det hed i slutningen af dette afsnit". Først på året gik det løs med diktat, men havde man skrevet fejlfrit tre på hinanden følgende gange, var man fri for videre diktatskrivning. Det siger sig selv, at det var en æressag at nå så vidt. Vi havde en klassestil og en hjemmestil i hver uge, og det var altid spændende, når Jeppesen kom med stilebøgerne under armen, og vi fik vor kritik; den var ikke dyppet i sukker, men den var klar, og vi lærte noget af den. Der er nu gået 50 år, og dog husker jeg i dag stumper af Jeppesens stilekritik, ligesom heller ikke de overhalinger, vi hentede i analysen, helt er forsvundet i underbevidstheden. Men det var det gode ved Jeppesen, at lynet slog ned med det samme, og så var luften klar bagefter, og opdagede han, at han havde været for hård, kunne han slå om og sige i en forsonligere tone: „De kan jo nok forstå, at jeg siger det ikke for min egen skyld, men jeg vil gerne, mine elever skal blive så dygtige som muligt". Han ville ikke tage modet fra nogen, men dem, der var for store i egne tanker, forstod han ubarmhjertigt at skære ned, ikke så meget ved skænd som ved ironiske bemærkninger. Det samme våben brugte han mod alt uægte væsen. Skønt han var hidsig af natur, kunne han dog altid beherske sig, når det var nødvendigt. Lærer N. C. Nielsen, Janderup, fortæller følgende træk fra en dansktime: „En af mine kammerater var temmelig selvbevidst, og på den tid hærgedes landet af en døgnvise, hvori der bl. a. stod: „Nej, gu vil jeg ikke, nikke nik, nikke nej". Jeppesen havde ålet ham i dansk og stillede ham til sidst spørgsmålet: „Vil De, eller vil De ikke svare?" Hvorpå den 14-årige dreng svarede

med verslinien. Jeppesen eksploderede med et fnys. Men pludselig var han rolig og sagde tørt og bidende: „Hvad vil du, min dreng, sige, hvis dine elever svarer sådan?" — Jeppesen blev ikke mindre for os den dag".

I en årsberetning skrev Jeppesen om danskundervisningen: „Dansk er stadig det vanskeligste fag. De allerfleste elever kan ved ankomsten ikke læse med forståelse eller skriftlig forme en sætning nogenlunde rigtig. Ortografien er ofte rædselsfuld. I folkeskolen optages efterhånden så mange fag, at der sikkert bliver alt for lidt tid til fag som dansk, regning og religion. I den tid, jeg har været her, synes jeg at kunne spore en kendelig nedgang, og den forekommer mig ikke at kunne opvejes ved den mulig større uddannelse i andre fag".

Det var i 1907, dette blev skrevet. Det er ikke blevet bedre siden. Mon vi ikke snart har nået grænsen af det, man finder ønskeligt eller forsvarligt at proppe i børn. Er tiden ikke snart inde til at vende tilbage til det motto, der stod foran i Erslevs geografi, som vi brugte i Staby: „Ikke mangt, men meget!"

Foruden i religion og dansk underviste Jeppesen i naturfagene. Skolen havde en ret fyldig fysiksamling, og han viste os en hel del forsøg. Det var interessant, nyt som det var for de allerfleste. Dog syntes jeg, man kunne mærke, at den levende natur stod hans hjerte nærmest. Hans undervisning i naturhistorie var ud over det almindelige. Derom vil vi nu høre lærer Leon Sørensen, Ølstrup, fortælle i en skildring, han har givet af sit Staby-ophold, og som jeg gengiver her i uddrag. Han skriver:

„Jeppesen var en særpræget mand. Af skikkelse var han lille, men fastbygget. Han var hurtig i sine bevægelser. Ansigtet var ejendommeligt med sine store træk, de klare, kølige øjne og „fiskerskægget". Af ånd var han stor, mere præget af vilje og forstand end af følelse.

Han var „De"s med sine elever, og det var nok til at holde vestjydsk bondeungdom på afstand. Men de elever, der var ivrige for at få noget lært, kom efterhånden under skoletiden og endnu mere bagefter til at sætte pris på forstanderen. De mærkede, at bag det noget kølige ydre bankede et varmt hjerte, der ikke blot interesserede sig for deres kundskabstilegnelse, men også for deres levemåde, både med hensyn til, hvad de spiste, og til, hvordan deres hele færden var.

Forstanderens ord til os på ankomstdagen om, at vi frit kunne gøre, hvad vi ville i alle retninger, skulle vi ikke opfatte som ret til tøjlesløs frihed, men som en frihed under ansvar, og forstod vi ikke selv ansvaret, skulle vi nok ved en „overhaling" af forstanderen blive belært derom. Denne overhaling kunne have en så skarp form, at den aldrig senere glemtes. Forstod man den gode mening bagved, blev det til gavn for en. F. eks. „Hvor var De tirsdag aften?" „Til gymnastik". „Nå, hvor var De onsdag aften?" „På besøg hos nogle bekendte". „Ja, De kan jo Deres ting".(Ordvekslingen skete efter elevens overhøring). „Men De må være klar over, at her kan man ikke rende og føjte i byen, man er nødt til at tage tiden i agt for at få noget lært!"

Ved forstanderens gennemgang af, hvordan eleverne skulle forholde sig på skolen, sagde han, at intet var forbudt — heller ikke kortspil. Men samtidig fortalte han om en gammel sognefoged, der sad og spillede „plat og krone" med sig selv, og betegnede det som tegn på åndelig fattigdom. Vi havde dog instinktmæssig følelsen af, at det var bedst at lade kortene være. En aften ville jeg låne en verdenshistorie hos en af kammeraterne; men da jeg kom til hans dør, var der låset. Da jeg bankede på, blev der spurgt, hvem det var, og da jeg kom ind, fortalte de, at de havde været ved at spille kort, men de var bange for, at Jeppesen skulle komme. Det var den eneste gang hele året, jeg hørte om kortspil.

Forstanderen interesserede sig også meget for vor ernæring, og i pauserne i timerne talte han tit om, hvad der var let eller tungt fordøjeligt, og hvad der var bedst og billigst at leve af. — Han spurgte os ud om, hvad vi spiste og advarede os imod at leve for tarveligt af sparsommelighedshensyn, da vi kunne få mén af det sidenhen.

Skoletiden var lang. Om vinteren 8½ til 12 og 1½ til 6. Om sommeren 8 til 12 og 2 til 6. Vi havde to timer ud i et træk og så en halv times frikvarter, hvilket forresten var dejligt, da man så kunne nå at gå en tur, mens man forberedte sig til næste time. Middagspausen var omtrent optaget af turen til og fra spisestedet, men samtidig fik man også en gavnlig motion. Den første time efter undervisningens slutning måtte benyttes til en Ulfborg-tur eller til at musicere i, men så skulle der den øvrige tid være ro til lektielæsning. Det kunne også nok behøves, da vi havde mange lektier for til hver dag".

Efter at have omtalt Jeppesens undervisning i religion og dansk skriver lærer Sørensen: „Naturhistorien fik en grundig gennemgang. Jeppesen var jæger, så der ved gennemgang af kendte dyr ofte vankede en „jægerhistorie", der blev fortalt med stor lune og med et smil, hvor der kom usandsynlige træk. Disse overdrevne træk er ved genfortælling forvansket til det ukendelige, så Jeppesen fik ry for at være en mand, der omgikkes letsindig med sandheden, hvad jeg dog ikke tror var hans mening. Han ville have os til at tænke selvstændigt. Skolen havde ikke så få præparater, som ved disse lejligheder blev taget frem og studeret. Menneskelegemet blev grundig gennemgået, og her fik vi mange vink angående sundhed og sygdom.

Om foråret var vi på tur ud i sandene og plantagerne øst for Ulfborg. Det formede sig som en naturhistorisk og botanisk ekskursion, hvorfra vi medbragte mange ting fra dyre- og planteriget, som blev udstillet i skolestuen.

Hen på sommeren var vi i Thorsminde og den 27. september ved Lærkehøj i Vind. Alt pr. cykle, og den aldrende forstander fulgte os unge. På disse udflugter fik vi indpodet en kærlighed til den vestjydske natur, som har holdt sig usvækket siden".

Såvidt lærer Sørensen. Jeg tror, de fleste Staby-elever kan skrive under på denne skildring. Jeg har kun een indvending at gøre. Det er angående jægerhistorierne. De var så velsignet overdrevne, så jeg tror ikke, de ved genfortælling kunne blive „bedre". Her er enkelte eksempler. Lærer Nielsen, Janderup, skriver: „Jeppesen var jo passioneret jæger. Engang var han i fortællelunet og beskrev med kostelige overdrivelser sine jagtbedrifter. Det var i heden øst for Ulfborg. Han havde jaget længe uden at komme på skudhold, og han satte sig på en knold for at spise en bid mad. Pludselig står Mikkel ræv indenfor skudvidde, og Jeppesen løfter bøssen og skyder, men det hele gik så hurtigt, og han sad så usikkert, at bøssen gav ham en kindhest, så han væltede bagover. I faldet kom han til at trykke det andet skud af; det gik jo lige i luften, men i skudlinien kom en flok gæs (eller høns), og to faldt døde ned. Han havde møje med at holde sig alvorlig, mens han fortalte, så jeg stoler endnu ikke helt på sandheden af den".

Lærer Lovmand, Ørnhøj, fortæller, at en dag stod Jeppesen og talte med redaktør Vilh. Nielsen, Ringkøbing, og en tredie herre, der fortalte vidt og bredt om sin skydefærdighed, men sluttede

med at sige: „Dog, bekkasiner kan jeg næsten ikke ramme". „Ok", sagde Jeppesen, „det er da næsten det letteste". „Hvordan bærer De Dem da ad?" „Jo, jeg skyder dem altid lige i venstre øje". „Det var da mærkeligt!" „Nej, det er ikke så mærkeligt. Men det mærkeligste var, at jeg en dag skød 86, men skød fejl på nr. 87". „Det var da fænomenalt", sagde manden, idet han vendte sig og gik. „Den nar", udbrød Jeppesen, „han troede det virkeligt".

Et år var Jeppesen med til klapjagt i Husby plantage. Han var da op i halvfjerdserne og skød ikke så godt, som han havde gjort. Han skød forbi og måtte betale bøde. Det havde vor sognerådsformand, Hans Iversen, hørt, og næste gang han traf Jeppesen, spurgte han til klapjagten. „Ja, tænk", svarede han, „der oplevede jeg noget, som jeg aldrig har oplevet mage til. Ser De, jeg kom til at stå ved en korsvej inde i plantagen. Da kom der en ræv den ene vej; lige ud for mig skød jeg, og den lå der. Lidt efter kom der en ad den anden vej, den skød jeg også, og tænk, de to ræve lå lige over kors". Så kunne Hans Iversen gå med den.

Og så lige en fiskehistorie, gengivet af lærer Jakobsen, Houlbjerg: Det er en naturhistorietime, og vi er kommet til gedden. „Gedden har en hul pande; når den bliver gammel, kan der vokse mos i denne hulning. På min hjemegn var der en dejlig skovbæk. Hasselen groede ud over den. I denne skovbæk gik en gammel gedde med mos på panden. Nu skete det, at der faldt en hasselnød ned på geddens pande. Nødden spirede og blev til en hel hasselbusk. Det så meget morsomt ud, når gedden gik op og ned ad bækken med hasselbusken".

Ja, Jeppesen fortalte historier, men han sludrede ikke tiden væk. Der blev bestilt noget, og så kom der en lille historie som krydderi til maden. Staby var en arbejdsskole. „Enten tærske eller af laden", sagde Jeppesen. Det kunne være strengt nok i øjeblikket, men bagefter er vi glade ved, at vi til gavns fik lært bogligt arbejde. Jeg fremfører her forskellige vidnesbyrd derom.

„Hvad der for mig står som noget af det mest karakteristiske ved opholdet på Staby, var det arbejdstempo, man der fik lært, og som jeg tror satte et livsvarigt præg på mange elever. Så vidt jeg husker, gik vi i skole fra kl. 8—12 og 2—6, så arbejdet udenfor timerne måtte foregå om aftenen og en del af natten. Man lærte at tage tiden i agt. Jeg vil dog tilføje, at til trods for „sliddet" og manglen på komfort, mindes jeg altid mit ophold på Staby med

Karikatur af Jeppesen
tegnet 1902

glæde. Jeppesens særprægede personlighed kastede glans over den grå hverdag". (Skoleinspektør Bruun, Vordingborg).

„Det er muligt, at de elever, der kom for at få en let og lidet anstrengende tilværelse, syntes, at der krævedes for meget, men alle de elever, der kom med trang til kundskabstilegnelse, husker altid deres Staby-tid, ikke alene som en arbejdstid, men som en tid, der lærte dem at være selvstændige i deres undervisning". (A. Andersen Hvidager, Recitator, Silkeborg).

„Og så var vel det bedste ved det, at vi fik lært at arbejde ud af alle bover og derfor også virkelig lærte noget. Som forberedelse til seminariet udmærket". (Pens. lærer Joh. Iversen, Andst).

„Vi lærte at bestille noget, at lære en lektie — f. eks. i bibelhistorie — sådan, at den sad fast". (Amtsskolekonsulent Stephansen, Roskilde).

„Det var ikke „Brage-snak" eller højstemt lyrik eller causerende forelæsninger, der prægede timerne. Det var arbejde, arbejde og atter arbejde, der forlangtes — og ydedes og det både fra lærernes og elevernes side. Men stoffet blev derfor ikke behandlet som dødt ler, hvilket det kun gælder om at tildanne eller præsentere i stivnede former. Man veg ikke af vejen for jævnligt at sætte problemer under debat; problemer, som ikke mindst ungdommen er besværet med, og der blev fra lærernes side vist en aldrig svigtende interesse for at nå frem til en sand og saglig løsning, hvad enten det gjaldt rent materielle eller åndelige spørgsmål. Forstander Jeppesen havde en egen evne til at animere eleverne til at tage fat. Han kunne med vægtige ord stimulere deres pligt-

følelse og højne deres arbejdsglæde, men han kunne også irettesætte de efterladende med stærke ord og bidende ironi. Jeg husker f. eks. engang, da han reagerede over for en uforberedt elev med følgende tiltale: „Kan De se den kat, som sidder derude på brændestabelen? Den kan, hvad den skal kunne, men det kan De ikke, og det opnår De aldrig ved således at luske Dem fra Deres pligter". Gang efter gang lagde han os på sinde, at vi var vordende lærere, og at vi burde indstille vor tanke- og handlemåde derefter". (Pens. kommunelærer C. A. Hvorslev, Risskov).

Lærer P. Danegaard, Skanderborg, der var elev 1894, skriver: „Forstander Jeppesen og lærer Johan Poulsen forstod at sætte os i arbejde. Mange stod op allerede kl. 4 a 5 og begyndte studierne, og der måtte hænges i, så det battede noget, når man skulle nå til at beherske fagene så grundigt, at man kunne være vejledere for andre. Da jeg senere kom på seminariet, var arbejdet der det rene legeværk ved siden af sliddet på Staby. Skønt bøgerne, vi skulle igennem, var ret fyldige — bibelhistorie og naturhistorie var således de samme, som man brugte på seminariet — nøjedes man ikke med dem. Jeg mindes særlig en sand kappestrid i geografi; jo flere navne vi kunne hale frem på ubetydelige byer, floder o.s.v. des bedre. Jeg har tit undret mig over, at lærer Poulsen ikke satte en stopper for denne meningsløse kappelyst. Forstander Jeppesens undervisning var navnlig fremragende i fysik og sundhedslære. Vi så op til vore lærere med højagtelse, og de var de rette mænd til at vise os fremad".

I forstander Jensens tid var der en tjenestepige på skolen, der på grund af ulykkelig kærlighed tog sig selv af dage. Jeppe Åkjær omtaler det i sine erindringer; det var nemlig den sommer, han var elev. Nu var der en dag en elev, der ikke kunne sin lektie, og Jeppesen gav ham da følgende opstrammer i hele klassens påhør: „Kan De se det træ derude i haven? Der har en pige engang hængt sig af kærestesorg til stor sorg for sine forældre. Alligevel vil jeg foreslå Dem at gøre det samme, selv om Deres forældre vil blive bedrøvede derover, thi de vil få endnu større sorg af Dem, hvis De ikke hænger Dem". Det var en irettesættelse, der bed. Arbejdet skulle passes. En dag først i halvfemserne kom den omvandrende folkesanger Morten Eskesen til Staby og bad forstanderen om at få lov at synge og fortælle for eleverne en times tid. Jeppesen nægtede det, da det ville forstyrre dem i deres hjemme-

stil. Det var en lørdag eftermiddag. Morten Eskesen gik da ind til eleverne og fortalte, at han havde fået afslag. „Vi blev utilfredse dermed", skriver P. Pedersen, Bjerregaard, „og rådførte os med vor dygtige og afholdte andenlærer, Graversgaard, og han sagde, at vi skulle et par stykker gå ind til forstanderen og bede ham give lov dertil. Vi gjorde det og fik så lov til at høre Morten Eskesen synge, og vi havde en god eftermiddag".

Det kunne godt ske, at Jeppesen nægtede eleverne at gå til møde i Ulfborg, når det var i arbejdstiden. Men det lader dog til, efter hvad Steffen Steffensen fortæller, at de kunne få lov at komme til Ulfborg marked, som her på egnen regnes til de store højtider. Ved en eksamen blev børnene spurgt om de tre store højtider. „Jul, påske og Ulfborg marked", blev der svaret.

I de første år efter århundredskiftet var der lærermangel. Det kneb med vikarer. I 1906 skrev Jeppesen i sin beretning: „I de senere år er det mere og mere blevet skik, at sognerådene henvender sig hertil om vikarer for kortere eller længere tid, hvilket i visse måder kan være mindre behageligt, idet de dygtigste elever derved får skadelige afbrydelser i deres undervisning". Et par år efter skrev han: „Det, hvormed året mest har været karakteriseret, er navnlig den store mangel på vinterlærere, de mange forespørgsler om sådanne og om elever til vikarpladser, så der har dette år kunnet skaffes pladser til mange flere, end vi havde".

For at blive optaget på seminariet skulle man have et års praktisk øvelse i undervisning. Det kunne ordnes på to måder. Man kunne blive forberedt på Staby og derefter være vinterlærer et par vintre, eller man kunne blive forberedt hos en lærer og samtidig under hans vejledning deltage i undervisningen. Nu var der i Staby efter røret i 1894 blevet indført praktiktimer, dels hjemme på skolen under Jeppesens vejledning og dels i Sønderkær skole hos lærer Gjaldbæk. Det blev kun få timer til hver elev, og det regnedes da heller ikke for at være fyldestgørende til optagelse på seminariet. Men i 1904 var der alligevel en elev, der fik lov til at regne det med. Jeppesen skriver: „En elev har i år af kultusministeriet fået tilladelse til, at ovennævnte øvelse måtte have gyldighed ved optagelse på et skolelærerseminarium — en stor begunstigelse mod eleverne herfra, men efter mit skøn ikke absolut heldig". Han så sagen fra et pædagogisk synspunkt; om det kunne gavne vinterlærerseminariet kom i anden række.

Hen på sommeren kom en spændende tid, da vi skulle se at få plads for vinteren. Her var Jeppesen som en far for os. Jeg husker en søndag middag, han kom hen til mig og sagde: „De skal have 3 vinterlærere ovre i Stadil. Nu skal De sammen med nogle andre gå derover i eftermiddag, så træffer De sognerådet i skolen efter kirketid. Det er pladsen i Alrum, jeg har udset til Dem og Marius Pedersen". Vi var seks, to til hver plads, så sognerådet havde nogle at vælge imellem. Undervejs derover blev vi enige om, at under 200 kr. for hele vinteren på egen kost ville vi ikke gå. Efter at have ventet et kvarters tid i skolen kom degnen, som vi hilste på. Det var I. C. Christensen. Snart efter kom sognerådet; vi præsenterede os og overrakte formanden den anbefaling, som hver af os havde fået af Jeppesen. De så på papirerne, og de så på os, og så skulle vi gå ud. Da vi kom ind igen, spurgte de om lønnen. „200 kr", svarede vi alle. 200 kr.! Nej, det kunne de sandelig ikke gå med til, så meget havde de aldrig givet. 180, det var det højeste. Og så slog min gode ven Marius Pedersen til for 180 kr. og fik Alrum. Han havde ingen sangstemme, det havde jeg, men den var altså ikke 20 kr. værd. Nå, vi blev ved at være lige gode venner for det. Torsdagen efter fik jeg en anden plads — til 180!

Det kneb mest for de helt unge at få plads. I årsberetningen af 1905 skrev Jeppesen: „Det har også i år vist sig, at elever over 18 år har meget let ved at få plads, selv om de ikke har for mange kundskaber eller den åndsudvikling, som ønskeligt var, medens selv dygtige elever under 18 år undertiden ikke har så let ved at få ansættelse".

I min tid var der en 16-årig knøs, der søgte at bøde på mangelen ved at radere 6-tallet i sin anbefaling ud og skrive et 8-tal i stedet for. Det var jo ikke så godt, men værre var det, da han nogle år efter optrådte som seminarist og fik plads efter et eksamensbevis, som han selv havde skrevet.

Det gik ellers så nogenlunde for dem, der havde størrelsen, men en, der var lille af vækst, kunne nok have svært ved at komme frem; man ville jo alligevel ikke risikere, at drengene puttede læreren i tørvekassen. Det var jo ikke alle, der som seminarieforstander Winther kunne hævde sig ved sin medfødte evne og tidlige udvikling trods sin lille vækst. Som 15-årig var han elev på Staby; han blev 16 år gammel lærer i Lillelund, hvor han holdt aftenskole for de unge og foredrag for de ældre.

At det ikke var let for de små, fik lærer Nielsen, Janderup, at føle. Det var i 1913, og da var lærermanglen forbi. Han skriver: „Jeg var dengang meget lille af vækst og — med et godt vestjydsk udtryk — meget fjale. Det første rettede sig i løbet af et par år til 175 cm i højden, mens det sidste kun langsomt sledes af; men trods dette mente Jeppesen mig dog skikket til at overtage en vinterlærerplads f. eks. på Holmsland klit. Jeg søgte, men seminaristerne fra de rigtige seminarier havde dengang brug for de små embeder, og så oversåman let en lille fjale knøs". Han fortæller videre, at han havde fået en anbefaling fra lærer Gjaldbæk, hvori der efter en del anbefalende ord stod: „Der kan være håb om, at han kan gøre fyldest i en skole, når han bliver noget større". Det var han ikke så tilfreds med, og han viste Jeppesen den, „han gav skråen et nyt leje, før han udstødte nogle pudsige grynt, idet han lovede at snakke med Gjaldbæk, som ikke skulle misrecommandere hans elever. Flere år efter, da Nielsen var blevet lærer, traf han Jeppesen i toget, og noget af det første, han sagde, var: „Nu kan De forhåbentlig gøre fyldest i en skole".

For børnene havde vinterlærerordningen sine svagheder. Ikke så meget, som man skulle tro, i det kundskabsmæssige. Hvad lærerne der manglede i erfaring og undervisningsteknik, opvejedes af den iver og friskhed, hvormed de tog fat. Biskolerne kunne ofte stå mål med hovedskolen, hvad kundskaber og færdigheder angik, og når det gik godt, kunne der være et såre skønt forhold mellem børnene og den unge lærer. Vi er mange, der ser tilbage på disse første prøveår med stor glæde. Men det var ikke altid, det gik godt. Biskop Koch fortalte engang, at der, mens han var provst i Herning, blev klaget over en vinterlærer ude på Olling hede. Han kunne ikke styre børnene, og provsten måtte da derud for at undersøge forholdene. Det viste sig, at læreren kun var en stor dreng, og da provsten tog ham afsides og snakkede med ham om, at der var klaget over ham, gav han det fornuftige svar: „De kunne have ladet være at tage mig". Det var sognerådet, han mente. Børnene kom på plads, og provsten gav sig til at tale med dem om jorden der var rund og gik rundt om solen, og månen gik rundt om jorden o.s.v. Børnene hørte efter med store øjne og åben mund, det havde de aldrig hørt før, og da provsten til sidst spurgte: „Tror I ikke, det er sandt, det jeg siger, børn?" råbte de som med een mund: „Nej!"

Den største skavank ved hele ordningen var dog den evindelige skiften lærer. Havde man været heldig og fået en dygtig og rar lærer, skulle man af med ham måske efter een vinters forløb; så skulle man have en ny, og hvordan blev han? Var der lærerfattige tider, skiftedes undertiden midt på vinteren. Her er en protokoludskrift fra Troldhede biskole vinteren 1908—09: „Vinterlæreren udeblev, en præliminarist ansattes, efter et par dages undervisning, ved D.S.B. og forsvandt, en karl fra egnen i nogle dage, børnene fri i 14 dage, en knøs på 15 år en kort tid og endelig en seminarist i resten af vinteren". Jo, vinterlærerordningen havde sine mangler.

Men for lærerne, disse unge Staby-elever, var det en udmærket ordning. De fik en forsmag på, hvad det var at være lærer, så de vidste, hvad de gik ind til, hvis de valgte lærervejen. Der var altid nogle, der sprang fra og gik over i andre livsstillinger, og der var da ikke gået noget i stykker for dem af den grund. De kundskaber, de havde samlet på Staby, kunne de altid få brug for, og det havde ikke været dem for dyrt.

Men de fleste blev så glade ved børnene og gerningen, at deres højeste ønske var at komme på seminariet og få den rigtige læreruddannelse. Staby-uddannelsen var jo blot noget foreløbigt, der ventede på sin fortsættelse. Unge fattige vinterlærere blev undertiden hjulpet frem af forældrene til de børn, de havde undervist; ja, det kunne også ske, at en og anden blev forlovet med en pige der fra egnen, og så hjalp faderen den vordende svigersøn på seminariet. Hvor der var en vilje, blev der også gerne en vej.

Forstander Winther, Silkeborg, skrev for en del år siden en artikel i „Hjem og Skole" om Staby vinterlærerseminarium. Efter at have givet en smuk skildring af denne skole i forstander Jensens tid, da han selv var elev, indrømmer han, at han i Jeppesens tid ikke har kunnet følge virksomheden på nært hold. Men så fortsætter han: „En forbindelse med skolen kunne jeg dog bevare. Vejen for mange „stabyanere" har lige op til den seneste tid gået over biskolerne og ind i seminarierne, og i min gerning som seminarieforstander har jeg haft særdeles mange „stabyanere". Et meget stort tal af disse har været blandt vore bedste elever. De har både med hensyn til kundskab, praktisk evne og interesse for lærergerningen gjort Staby vinterlærerseminarium og dets forstander ære. Det har altid været mig en særdeles glæde, fordi jeg

ved de mange elever fra Staby, der har læst her, har måttet mindes min egen ungdoms lyse tid som „stabyaner".

Ungdommens lyse tid, ja, det var Staby-tiden nok for de fleste. Det var første gang, vi ret var ude at prøve vingerne. Foran lå livet; det var, som at gå mod en gryende dag. Vel var vi hårdt spændt for med skolegang og lektier, men der blev dog tid til mange løjer, og der udvikledes et smukt kammeratskab. Kommunelærer Hvorslev, Århus, fortæller om en fattig elev, der engang, de skulle på udflugt, følte sig beskæmmet for at tage med i det eneste sæt tøj, han ejede, og som langtfra var pletfri. En mere velhavende kammerat lånte ham da sit skoletøj, uden at han havde bedt ham derom. Jeppesen var klar over kammeratskabets betydning på en sådan skole. Var der en, der opførte sig på en ukammeratlig måde, skulle han nok få det at vide. — Derom fortæller lærer Nis Gertsen, Em pr. Vraa:

„Jeg boede sammen med en kammerat inde i Ulfborg. En morgen stak han af til skole og lod mig sove videre. Og da Jeppesen spurgte efter mig, sagde min kammerat, at jeg lå hjemme og sov. Henved en halv time efter kom jeg farende tværs over både grøfter og gærder. „Lad os nu høre, hvad han vil sige", sagde Jeppesen. Jeg kom, og han spurgte, hvad det var for smøleri. Han mente vel, at jeg undervejs havde opfundet en mere eller mindre god undskyldning. Men jeg svarede ligefrem, at jeg havde forsovet mig. Jeppesen havde været forberedt på en løgn fra min side og at give mig en overhaling for den. Men nu sendte han mig et lyst smil, hvorefter han vendte sig til min kammerat og gav ham en ordentlig skylle, fordi han havde været ukammeratlig nok til ikke at vække mig. Det er den slags træk, man husker. Og husker dem med tak".

Vi havde respekt for Jeppesen, men holdt også af ham. De to ting kan jo godt forenes. Han kunne more sig med os, når vi sloges med sne eller spillede langbold, som han tog del i med stor iver; hans høje, skingre latter hørtes over hele pladsen, når det lykkedes ham at ramme en modspiller.

Men skolens regler skulle overholdes, ellers var han ikke nådig. Lærer Jakobsen, Houlbjerg, fortæller om en skylle, han engang hentede sig. Han skriver: „Den første time efter spisetid om aftenen var fritime. Da måtte vi besøge hinanden og foretage os, hvad vi ville indenfor rimelighedens grænser, men derefter skulle vi

være på vore værelser, og der skulle være fuldstændig ro. Trods dette var jeg en aften kort tid efter, vi havde begyndt skolen, listet hen at besøge et par kammerater. Denne dag havde vi i gymnastiktimen haft benopslag ved ribber, og det syntes jeg, og mine kammerater vist også, var vældig interessant. Det varede derfor ikke længe, før vi begyndte at øve os i benopslag ved døren. Ingen af os havde før været med til gymnastik ud over, hvad vi havde haft på skolepladsen ved en landsbyskole. Derfor dumpede vi gang på gang ned på gulvet. Nu var det så uheldigt, at vi opholdt os lige over Jeppesens kontor. Det varede derfor ikke længe, før vi hørte raske skridt hen ad gangen, og et øjeblik efter stak Jeppesen hovedet indenfor. Det kan nok være, der var en, der fik travlt med at finde hjem, efterfulgt af en kraftig ordstrøm fra Jeppesens mund".

En anden gang måtte Jeppesen op af sin gode seng for at skaffe ro. Derom fortæller overlærer Iversen, Skive: „I min Staby-tid skete det engang, at flere elever en aftenstund var samlet på en stue og førte en heftig diskussion. Tiden gik, og det blev ud på de små timer. Pludselig gik døren op, og hvem stod der? Forstander Jeppesen i pyjamas, og med tordenstemme sagde han: Vil I så se at komme i seng, så andre kan få nattero — og det pr. omgående — ud!! — Jeg skal love for, benene kom i gang".

Jo, Jeppesen kunne skælde ud, så det slog gnister, men der var et varmt hjerte bag ved; det viste sig, skriver lærer Danegaard, særlig i sygdomstilfælde, eller når en elev var i pengenød. Han kunne også i ny og næ indbyde en underernæret elev til middagsmad ved sit bord. Måske Danegaard her tænkte på sin kammerat, forfatteren, lærer Nis Gertsen. Han har fortalt mig, at han var så fattig, at han ikke havde penge til billetten hjem, da sommerferien kom. Han påtog sig derfor noget jordarbejde for bager Opstrup i Ulfborg, hos hvem han boede, for at tjene noget. Da skete det, at Jeppesen kom forbi og så ham ase med skovl og trillebør. Han spurgte, hvordan det kunne være, og Nis Gertsen måtte ud med sproget, han havde ingen penge at rejse hjem for. Jeppesen lånte ham da 10 kr., han skulle have ferie ligesom de andre elever, sagde han.

Hvordan Jeppesen tog sig af elevernes ve og vel, fik jeg et eksempel på et af de første år, jeg var forstander på Staby efterskole. Jeg traf i ferien en ældre lærer, der havde været Jeppesens elev, og

et af de sidste år havde han sendt sin søn dertil som elev. Da han hørte, at Jeppesen endnu levede, bad han mig endelig hilse ham. „Det er en mand, jeg skylder megen tak", sagde han. „Da jeg var elev, døde min fader, og jeg arvede bl. a. hans store merskumspibe. Den var jeg uhyre stolt af. Jeg gik og vigtede mig med den og nød de andres misundelse. Men Jeppesen sagde: „De er for ung til at gå med den pibe. De skulle lade mig gemme den, indtil De bliver noget ældre". Nej, ikke tale om, at jeg ville af med min pibe. Men nu ville skæbnen, at jeg kom af med den alligevel. En dag skulle en af mine kammerater en tur til Ringkøbing, og han bad da så mindelig om at låne piben, det kunne jo nok give anseelse at komme dampende på sådan en op ad gaden. Jeg lod ham få den, og han drog af sted. Uheldigvis dumpede han ind på en beværtning, og der blev han, og da han ved aftenstid blev præsenteret for regningen, kunne han ikke betale. Så tog de piben som pant. Det siger sig selv, at jeg blev forfærdelig ked af det, og jeg vidste ingen anden at gå til end Jeppesen. „Det sagde jeg Dem nok, De skulle have ladet mig få piben", sagde han, og det var den eneste trøst, jeg fik. Men nogle dage efter var Jeppesen i Ringkøbing, og da gik han ind i beværtningen og spurgte til den regning, en af hans elever var kommet til at skylde. Ja, den var på 10 kr. Dem betalte han og fik så piben. Da han kom hjem, kaldte han mig ind, viste mig piben og sagde: „Nu beholder jeg den, men når De engang får råd til det, kan De sende mig 10 kr., så skal De få den". Flere år efter, da jeg havde taget lærereksamen og fået embede, sendte jeg Jeppesen 10 kr., og så fik jeg piben".

Nogle dage efter min hjemkomst gik jeg ind til Jeppesen i sparekassen og overbragte hilsenen. „Nå, det var ham med piben", sagde han. Jeg lod, som jeg ingenting vidste, og så fik jeg historien en gang til.

MANGE KOKKE –

Et kapitel for sig var madspørgsmålet. Der var tre veje at gå: enten fuld kost hos forstanderen eller middagsmad hos en kone i nabolaget og så ellers holde sig selv med tør kost eller også fuldstændig selvforplejning. Der var en kogekakkelovn på hvert værelse, som benyttedes om vinteren til madlavning, medens man om sommeren hjalp sig med et spritapparat eller primus. Fuld

kost var der i min tid kun een, der mente at have råd til, hvorimod vi var nogle stykker, der købte middagsmad for 30 øre om dagen. De fleste kogte selv, det var billigst. — Amtsskolekonsulent Stephansen, Roskilde, der var elev i 1901, året efter mig, fortæller, at han levede for 35 øre om dagen. Jeg husker, at jeg prøvede i tre uger at holde mig selv med kost, men det lå ikke rigtig for mig. Der kom en ølkusk derud engang om ugen, og jeg købte et anker øl, da øllebrød var noget af det, jeg bedst kunne lave. Men øllet blev, ved at stå i det varme værelse, så surt, at jeg måtte hælde det sidste væk, og så var jeg glad ved at komme hen til Kirsten Bundgaard igen og få min middagsmad.

Hen i marts måned fik jeg en kammerat, Jens Sand Lauridsen, nu i mange år organist og seminarielærer i Silkeborg. Han var en ren knag til madlavning som til alt andet. Men det gik galt for os. En dag mellem 11 og 12 blev døren til skolestuen revet op af Jeppesens gamle far, der råbte: „Det brinner opp o nummer syv". Vi styrtede derop med lærer Christiansen i spidsen, og da han rev døren op, så vi vort værelse fyldt af røg og flammer. Der var ingen „Falck" den gang; vi skulle hjælpe os selv; først tømte vi skolens brønd, og så hentede vi vand i præstegården, men efter en halv times ihærdig kamp var vi herre over ilden, og glade var vi alle, dog nok mest Jens Sand og jeg. Men hvor så vore sager ud; vort sengetøj og gangtøj og vore bøger var delvis ødelagt, og vi havde ikke assureret. Men her kom Jeppesens gode hjertelag og praktiske sans os til hjælp. Han henstillede til brandkassen at give to elever, der havde været særlig dygtige til at slukke, en præmie. Gik den ind på det, skulle vi have disse penge, det havde han aftalt med de to kammerater i forvejen. Det lykkedes, vi fik 75 kr. hver, og det var da en hjælp i en tid, da man kunne få et sæt færdigsyet tøj for 35 kr.

Forstander Jeppesen har fortalt mig siden, at da hofjægermester Hoppe på Pallisbjerg, der var i amtsrådet, hørte om branden, sagde han, at det var skade, det hele ikke var futtet af. Han tænkte vel, at så havde amtet været færdig med den historie.

Ja, og jeg havde været færdig med min. Men det gamle hus står endnu. Det fylder snart 100 år og danner stadig rammen om et skoleliv i arbejde og fest.

Lidt mere om maden. Netop det primitive er så interessant at dvæle ved bagefter. Lærer Christiansen, som var vor andenlærer

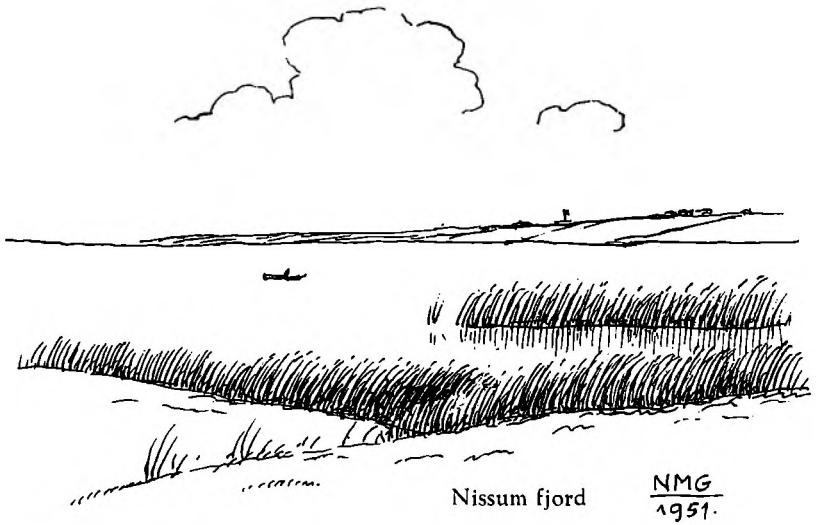

Nissum fjord

i 1900 og havde været elev i 1891, fortalte som ældre, at når han tænkte på Staby, var det, som han mærkede en duft af stegt flæsk og pandekager. Det samme omtaler fru Lykke, Jeppesens datter, i et radioforedrag, hun holdt for nogle år siden: „Man forstår vist, når jeg siger, at der i skolegangen som regel var en egen duft af pandekager, „eller hvad der nu stod på spisesedlen".

Ja, sikke en mængde pandekager, der er bagt på Staby. Lærer Christiansen levede af pandekager fra november til jul, men så længtes han også efter at komme hjem til sin mor og få anden mad. Han nåede hjem lige til middag, og da stod den på — pandekager, det vidste hun, var hans livret.

For nogle år siden kom en gammel elev og ville gerne se skolen, især ville han gerne se det værelse, han havde boet i. Det var nr. 8, og det var så heldigt, at det var der endnu. Da jeg lukkede døren op, stod han stille og så ind, og så sagde han: „Ja, her var det! Her var det, vi bagte pandekager. De var så stive, at vi kunne trille dem hen ad gulvet".

Opvask og den slags så man stort på. Når panden var afbrugt, blev den hængt op på et søm, og så løb fedtet ned ad væggen.

Mange fornøjelige minder knytter sig til den side af livet på Staby, minder, som nutidens skoler med deres komfort ikke kan give deres elever.

I en artikel „Fra de små Skoler" i Hardsyssels årbog af 1946 skriver P. Pedersen, Bjerregaard om sin Staby-tid i 1892: „Og så var det at vogte sig for snushanerne, som gik på rov efter andres

pandekager, og hvor var de frække. Som man var travlt optaget af bagningen, listede røveren sig ind og snappede tallerkenen med de bagte pandekager og ind på sit værelse, hvor tallerkenen blev aftømt, hvorefter den i største hast blev listet ind og anbragt på bordet i et andet værelse, uden at nogen opdagede det. Når den bestjålne så kom på opdagelse, endte det gerne med, at en af beboerne på værelset, hvor den tomme tallerken fandtes, fik kløene, mens røveren sad på værelset ved siden af og frydede sig og „guffede" pandekager i sig. Den bestjålne måtte atter til at røre dejg sammen, eller også foretrak han at gå hen på „fabrikken" på værelset nr. 3 og forsyne sig. Der kunne pandekagerne købes for to øre stykket og det endda af den gode slags, hvor der var et æg udrørt i dejgen, hvilket ellers ikke var helt almindeligt".

Niels Nørgaard Pedersen, der senere kom til at hedde Nyhof og var lærer i Gørding i mange år, fortæller, at den elev, der ikke kunne vende en pandekage i luften, var ingen rigtig stabyaner. Det får mig til at tænke på, hvad en anden gammel lærer har fortalt mig: „En dag stod min kammerat og jeg oppe på vort værelse, og jeg bagte pandekager. Da så han, at Jeppesen kom dernedenfor med sin rundpullede hat på. „Prøv lige at vende pandekagen ud af vinduet og lad den falde ned på Jeppesens hat". Forsøget blev gjort — og lykkedes! Vi beklagede det skete uheld, men Jeppesen lo; han har nok tænkt sit derved".

Lærer Nyhof fortæller: „En middag i sommeren 1887 kom forstander Jeppesen på inspektion til nr. 8, hvor Peter Esbern Petersen og Johan Povlsen (Bøtker) boede. Der blev bagt sammenskudspandekager. Disse var særlig gule og glinsende. Jeppesen roste pandekagerne og bad om at måtte vise dem til sin kone. Han gik med pandekagerne og kom tilbage med den besked, at fruen havde sagt, de var ekstra. Stor opsigt på loftet!"

Flyndere fra Nissum fjord sås da også ofte, især om sommeren, på en stabyaners pande, og det har været et ret kosteligt syn for uvedkommende at se en række unge mænd stå langs det grønne dige udenfor elevernes dør i vestre gavl af hovedbygningen og gøre fisk rene, når Anders Hvirgel på vejen til sit hjem var gået forbi skolen med sin fiskekasse.

Kr. Kristensen fra Velling spiste nogle dage som rekonvalescent hos forstanderen i vinteren 1887—88. Jeppesen spurgte: „Hvem er så den dygtigste elev til madlavning på skolen?" „Det er Niels

Nørgaard Pedersen, men han har også en kogebog". Kort tid efter mødte forstanderen med stilebøger til kritik. Idet jeg fik min, sagde han: „Ja, Niels Nørgaard Pedersen, man kan ikke være lige dygtig i alt. Jeg har hørt, De er skolens mesterkok, men Deres stil her er ikke noget mesterværk".

Siden kom Jeppesen på en af sine middagsinspektioner på elevværelserne. „Nå, hvad skal De have til middag?" spurgte han. „Gule ærter", svarede jeg. „Gule ærter, den ret er sikkert ikke før præsteret af skolens elever, må jeg se?" sagde han og trådte helt ind i værelset. „De ser skam ganske appetitlige ud", erklærede han og gik".

Når Jeppesen sådan så efter, hvad eleverne spiste, var det, fordi det lå ham stærkt på sinde, at de fik en nærende kost. Derfor forlangte han også, at de købte mindst en pot mælk om dagen. Den kunne fås hos Jeppesen eller omme i præstegården. På en gammel kladde fra 1888 finder jeg følgende regning:

P. Chr. Madsen	69 pt. mælk à 4 øre	= 2 kr. 76
Jakob Jepsen	97 pt. „ „ „ „	= 3 kr. 88
Villads Andersen	79 pt. „ „ „ „	= 3 kr. 16
Kr. Kristensen	94 pt. „ „ „ „	= 3 kr. 76
Jens Jakobsen	71 pt. „ „ „ „	= 2 kr. 84

Som man ser, spandt Jeppesen ikke guld ved den forretning. Den, der drev det videst i madvejen, var dog nok Gunde Frøstrup, der rejste til Amerika i 1908, hvor han begyndte sin løbebane som opvasker på et hotel, men steg snart til andenkok. — „Det med bacon and eggs lærte jeg jo på Staby", skriver han. Nu er han medindehaver af et firma i Vancouver, der omfatter 5 restaurationer, 2 bagerier og et mejeri. Tilsammen serverer de ca. ½ million måltider om måneden. Og han har nu i over 30 år stået for indkøb til det hele. — Men han har ikke glemt, hvor han har rod, hvorfra hans verden går. Han skriver: „Opholdet i Staby i sommeren 1900 fik stor betydning for mit vedkommende. Det var ikke blot den undervisning, vi fik under forstander Jeppesens ledelse, disciplin og lune, men også kammeratlivet, der gjorde de 6 måneder til en god indledning for de følgende 8 år derhjemme i Danmark".

Den omstændighed, at elevværelserne også var spisekamre, gjorde dem særlig tiltrækkende for mus. Jeg havde en gående i

længere tid, da jeg altid har været ked af at slå dyr ihjel. Vi kom nogenlunde ud af det med hinanden om dagen; værre var det om natten, når den holdt mig vågen ved at krasse i sengehalmen. Men da Jens Sand kom, blev der anskaffet en fælde, og så var det forbi med Naps.

Risbjerg Thomsen, der var elev i 1904, fortæller følgende træk: „Jeg boede sammen med Holger Ølgård fra Hejbøl, vi havde på grund af museplage anskaffet en smækfælde. En aften kom Jeppesen på visit, da jeg lige havde stillet fælden og sat den på bordet. Jeppesen havde aldrig set en sådan før og spurgte, idet han rørte ved fælden: „Hvad er det for en himstregimst". Hans forbavselse og minespil, da han fik en over fingrene, kan ikke beskrives".

Værelserne var til to mand. En stor del af pladsen optoges i min tid af dobbeltsengen, hvortil vi selv skulle skaffe halm. Senere fik man enkeltsenge og madrasser, men det hjalp jo ikke på pladsen. Jeg hørte aldrig nogen beklage sig over de primitive forhold. Sådan var de nu engang, og det faldt os aldrig ind, at det kunne være anderledes. At være med til at trække kufferter og sengetøj fra Ulfborg ud til skolen på en trækvogn, som vi havde lånt hos købmanden, var jo bare en oplevelse mere. Jeg tror nok, der endnu sad så meget barn i os, at vi syntes, det var sjovt at skiftes til at være hest.

Der var dog noget, der manglede på Staby, men det tænkte de fleste vist ikke på dengang. Der manglede det hjemliv, som kan være på en mindre kostskole, hvor eleverne føler sig som børn i huset. Det var der ikke noget af her. Det passer, hvad lærer Sørensen, Ølstrup, skriver, at på skolen levede to adskilte samfund. Forstanderparret i den østlige del af bygningen og andenlæreren plus eleverne i den vestlige del. Imellem disse to dele lå den store skolestue, som var det fælles mødested.

Men kom eleverne ikke meget ind til forstanderens, betød det ikke, at man derinde var ligegyldige for deres ve og vel. Var en syg eller særlig fattig, så skulle der nok komme hjælp. Uden at der blev talt om det, sendte fru Jeppesen lidt middagsmad ind til en eller anden trængende elev. Fru Lykke fortæller om sin far og mor, at de bedømte ikke eleverne efter pengepungen, ja, det var måske næsten et plus at være fattig i Staby, når man samtidig var arbejdsivrig.

At der ikke var noget køligt forhold mellem Jeppesen og hans elever, viser følgende smukke sang af skoleinspektør Kristian Haunsø, København, der var elev 1899 og 1900. Den unge pige, der nævnes i 5. vers, er Laura Lykke, „Jur", som hun kaldtes den gang. Hun gik i skole sammen med os og var en god kammerat. „Ai" i 6. vers er Alfred Jeppesen, der da var en lille krøltop på 4—5 år.

Staby og Jeppesen

Mod Staby stævned i svundne Aar
en Ungdom, der sig mod Bogen vendte.
Vi brat brød op fra de vante Kaar,
paa Vej mod Maal, vi kun dunkelt kendte.
Med ringe Viden, men Tørst i Sind,
vi traadte agtsomt i Skolen ind.

Den Mand, vi mødte bag Skolens Dør,
var uden Fraser, gik lukt til Sagen.
Men faldt os Lektien en Dag lidt tør,
han med en Skrøne os krydred Smagen;
fra Skipperskægget en Latter lød,
der tændte Emnet paa ny i Glød.

En Sprogets Værner, med sikker Smag
for Fynd og Kraft i de gamle Gloser.
Men dybest var dog hans Hjerteslag
i Pagt med Livet i Mark og Moser;
og Forskerfærd vi begav os paa
fra Svendsholms Enge til Madum Aa.

En Gæslingblomst paa en sandet Mark
den blev ved ham til en Aabenbaring.
Som Minde lever blandt gamle Ark
en Draba verna i øm Forvaring,
en tørret Urt, som i Mindets Bog
forklaret tolker det svundnes Sprog.

Blandt lange Drenge alene sad
paa Skolebænken en pur ung Pige.
For os hun var som et Foraarskvad,
som Hjertegræsset fra Engens Rige.
Saa lyst et Minde fra unge Aar
paa Høstens Himmel som Stjerne staar.

Den gamle hulvej

Den gamle Farfar med lukket Mund
og »Ai« ved Haanden om Gavlen lakker.
I samme Gangart de skridter Grund,
og uden Ord de hinanden takker.
En Ungdom sansed, at Livets Bro
stod yndigt tegnet i disse to.

Vor gamle Skole, vi ser den nær,
med Skorstensrad paa den lange Længe,
i Plantnings Ly mod det jydske Vejr
og nær ved Heder og grønne Enge.
Den fjerne Drønen bag Klitters Rand
blev Havets Sang om vor Ungdoms Land.

Kristjan Haunsø.

Oluf Ring: Hvor smiler fager den danske Kyst

JEPPESENS SIDSTE ÅR

Da Jeppesen i 1904 havde været i Staby i 20 år, viste skolerådet ham den påskønnelse at forhøje hans løn med 100 kr. årlig, så den nu gik op i 1700. I 1917 fik han yderligere 300 kr. i dyrtidstillæg. Andenlærerens løn var 800 kr., og han fik nu et dyrtidstillæg på 200.

Jeppesen var en god økonom uden derfor at være påholdende. Han fik meget ud af jordlodden. Efter hans eget udsagn var der år, da han fik lige så meget ud af den, som den var værd. Efter hans død viste det sig da også, at han havde været ret velhavende. Han havde et sundt syn på penge. Han advarede sine elever mod at stifte lån til noget uproduktivt. En anden sag var det at låne til sin uddannelse, det måtte de fleste jo gøre, men ved hjælp af uddannelsen skulle de blive i stand til at betale lånet tilbage. I en samtale med biskop Lindegaard, der var elev i 1906, kom vi også ind på vort stabyophold. »Jeppesen var en klog mand, noget af en vismand«, sagde biskoppen, »han gav os mange gode råd. Jeg husker, han sagde, at man ikke måtte gøre lån for at anskaffe sig flotte møbler, men en skomager f. eks. måtte godt låne for at købe værktøj, for derved blev han jo i stand til at tjene noget.«

Denne sans for det økonomiske gjorde, at Jeppesen blev sparekassemand. To år efter, at han var kommet til Staby, var han med til at oprette Staby sparekasse, som han var formand for lige til sin død, og i den tid var den vokset til at blive en af landets største landsparekasser, over fem sjettedele af Danmarks 421 landsparekasser var mindre end den. Ved dens 40 års jubilæum kunne Jeppesen skrive: »Vi har i de 40 år ikke tabt en eneste øre, og jeg kan i dag ikke pege på et eneste punkt, hvor der er udsigt til tab, så vi har grund til at prise vort held og være glade for, at sparekassen ligger på en egn, hvis beboere handler sundt og forsvarligt.«

I førstningen udførte Jeppesen arbejdet for sparekassen gratis. Senere fik han en godtgørelse, der efterhånden voksede til en antagelig løn, næsten lige så stor som den, han fik som forstander. Da han skulle fra skolen, havde han sparekassen at falde tilbage på. Det var ikke blot en økonomisk hjælp, men det op-

tog ham, og han kunne blive ved at være noget for den egn, han var kommen til at holde af. Det var ham også en stor opmuntring som sparekassemand, at han omkring 1920 blev konsulent for de jydske sparekasser; især var han glad ved at hjælpe sparekasserne i Sønderjylland, så de kom på linie med de øvrige. Derved fik han også del i genforeningsarbejdet.

I de sidste 7 år Jeppesen var forstander for skolen, gik elevtallet stærkt tilbage, og det må have virket trykkende på hans sind. Årsagen til denne tilbagegang skal dog ikke søges hos ham; han magtede sin gerning så godt som nogensinde. Netop fra disse år møder vi de stærkeste vidnesbyrd om, hvad han kom til at betyde for sine elever.

Man ser undertiden en gammel forfalden vandmølle, som er gået i stå, fordi der ikke er brug for den mere. Strømmen fosser ikke længere ned over hjulet, men går uden om. Sådan var tidens strøm ved at gå uden om Staby. Biskoleinstitutionen, som havde gjort denne skole så nødvendig, var i stadig tilbagegang, noget, som man jo må glæde sig over, da det betød ny skoler med fast ansatte, fuldt uddannede lærere. De ret gode tider, vi havde omkring århundredskiftet, bidrog sikkert meget til denne udvikling. Mange egne var blevet tættere befolket, ved at heden var blevet opdyrket og ny hjem bygget. Dermed voksede både trangen og evnen til at ofre noget mere på skolen. I 1894 var der i Ringkøbing amt 153 fast ansatte lærere og 131 vinterlærere, hvoraf langt den største del virkede som enelærere i biskoler. 40 år efter var der 266 skoler med faste lærere, men kun 28 biskoler; af disse var næsten halvdelen klitskoler. I tiåret 1890—99 nedlagdes 12 biskoler, i 1900—09 43, i 1910—19 14, i 1920—29 2. Det ses af disse tal, at det var i årene inden den første verdenskrig, der rigtig var fart i skolebyggeriet og oprettelsen af faste embeder, og her står vi ved den vigtigste årsag til tilbagegangen i Staby; dertil kom så verdenskrigen med alt, hvad dermed fulgte. Mange unge lå i årevis i sikringsstyrken; også på Staby var der elever, der måtte afbryde læsningen, fordi de skulle i trøjen. Endelig var vinterlærerlønnen nu, sammenlignet med, hvad en tjenestekarl kunne tjene, meningsløs lille, og da der med lønningsloven af 1919 blev rådet bod derpå, var der seminarister nok til pladserne. Staby var overflødig.

Fra amtets side gjorde man, hvad man kunne for at hjælpe på

elevtilgangen. I 1916 ansøgte man ministeriet om, »at det under hensyn til det ringe elevtal må tillades højskolen forsøgsvis i skoleåret 1. nov. 1916 til 31. okt. 1917 at give unge mennesker af begge køn, som er udskrevet af folkeskolen, tilladelse til at deltage i skolens undervisning i de almindelige skolefag, således at disse elever ikke får bopæl på skolen, medens der for undervisningen, der iøvrigt ydes frit, betales 6 kr., hvilket beløb fordeles som honorar til skolens to lærere«.

Ministeriet gav tilladelsen, der blev forlænget for et år ad gangen, så længe skolen gik, og derved var døren lukket op for omegnens unge, der ikke ville være vinterlærere, men nok have deres skolekundskaber udvidet, og for første gang i skolens historie gaves der adgang for kvindelige elever udefra, hidtil havde kun forstanderens døtre deltaget i undervisningen.

Det hjalp lidt lige straks, men så gik det tilbage igen. Bunden nåedes i 1919, da af skolens 10 elever kun een tog eksamen. Det var Steffen Steffensen. I de to sidste måneder var han skolens eneste elev. Så vidste han da, hvem der skulle høres!

Sidste år, skolen gik, var der 9 elever, hvoraf 7 tog eksamen. Men nu fyldte Jeppesen 70, og så ville han ikke fortsætte længere. Han indsendte sin afskedsbegæring, der blev bevilliget. Og så bestemte amtet at nedlægge skolen efter at have drevet den i 63 år, af hvilke Jeppesen havde været forstander i 36. Han blev tilstået en pension på 1400 kr. og fik lov til at blive boende i lejligheden et år, indtil sparekassens ny bygning blev færdig. I dette smukke hjem i udkanten af Ulfborg stationsby boede de så i 11 år indtil Jeppesens død i 1932.

Men skolen med jorden, bygningerne, haven, alt det, der havde dannet rammen om så meget vågnende, groende ungdomsliv, skulle det nu være evigt forbi med den? Nej, det viste sig, at skolen havde så dybe rødder i den vestjydske befolkning, at man gerne ville bevare den, kun under en anden form; den skulle være efterskole. Allerede i februar 1921 henvendte et af beboerne nedsat udvalg sig til amtet med forespørgsel, om man kunne få Staby vinterlærerseminarium vederlagsfrit overdraget til et af egnens befolkning oprettet aktieselskab, som så ville drive det som efterskole. Denne henvendelse fik et meget imødekommende svar. Skolerådet var villigt til at overdrage det hele til nævnte selskab mod en pant i ejendommen på 15.000 kr., der var rente- og af-

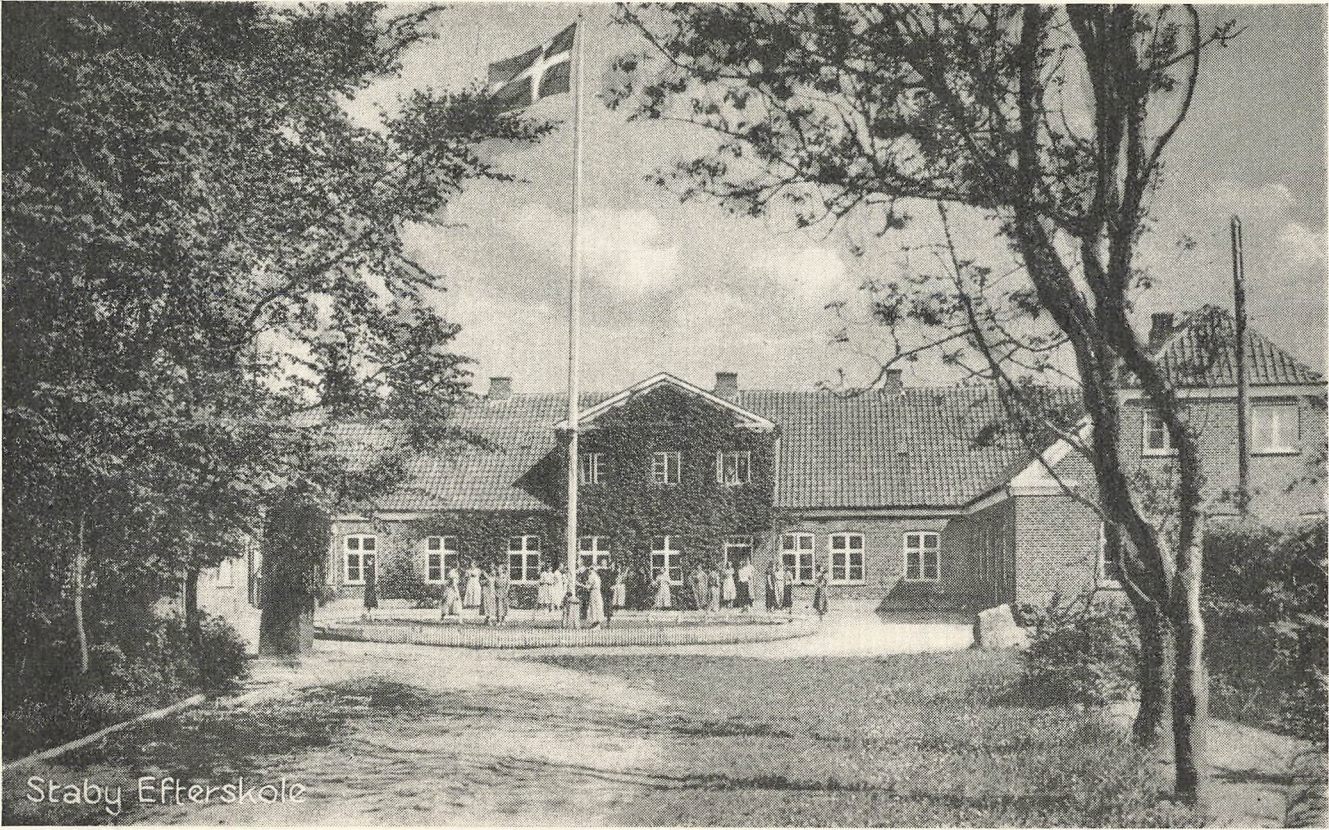
Staby Efterskole

dragsfri og kun skulle betales, hvis skolen engang ophørte med at være efterskole.

Nu kom der gang i tingene. En stiftende generalforsamling holdtes, aktieselskabet »Staby Efterskole« oprettedes med provst Kristensen, Ulfborg, som formand, gdr. Kr. Sand Korsgaard, Ulfborg, som næstformand, og gdr. Marinus Jeppesen som kasserer. Kr. Sand Korsgaard hørte til forstander Jeppesens første hold elever; ved sit store bekendtskab ud over Vestjylland som hesteopdrætter og ved sin ihærdighed og varme for sagen fik han tegnet mange aktier rundt omkring i sognene; men også de andre bestyrelsesmedlemmer gjorde et godt arbejde, så man i begyndelsen af 1923 var nået over 50.000 kr., som forstander Jeppesen indkasserede; han fik dem ind på een aktie nær. Den følgende sommer blev bygningerne istandsat og to nye fløje bygget til, så der blev plads til ca. 50 elever, og den 6. nov. blev skolen indviet med taler af provst Kristensen og J. C. Christensen. Som fugl Fønix var den gamle skole steget op af sin aske, og dermed begynder en anden historie, der ikke skal fortælles her.

En dag, jeg kom ind til forstander Jeppesen derhenne i sparekassen, sagde han, at en af hans gamle elever havde talt med ham om, at Staby vinterlærerseminariums historie burde skrives, og det skulle ske, mens han levede, for ingen kunne bedre end han levere stof dertil. »Det vil jeg ikke være med til«, sagde han, »den historie kan de vente med at skrive, til jeg er død. Min gerning derude på skolen blev ikke det, den skulle have været. Det var for meget en lektieskole.« »Det var nødvendigt«, svarede jeg, »vi trængte til kundskaber, når vi skulle ud som vinterlærere.« »Ja, men jeg fortalte for mange historier.« »Det gjorde ikke noget«, sagde jeg, »det var krydderi til maden; vi lærte noget, og det var hovedsagen.« Da så han på mig med sit lune glimt i øjet og sagde: »Ja, hvis jeg skulle begynde forfra, blev det vist det samme igen.«

Jeg tror nok, Jeppesen til tider savnede skolen. Jeg husker, han engang klagede over, at nu syntes han ikke, der var nogen rigtig mening med hans læsning. »Før tænkte jeg altid, når jeg læste noget godt: det skal du fortælle eleverne. Men nu, hvad læser jeg nu for?« Men havde han ikke skolen, så havde han sin have, og der er vist intet, der så godt kan erstatte skolen som

en have. Begge steder kræves kærlighed og omhu, og jeg kender ingen, der som Jeppesen kunne fremelske planter af den fattigste jord. Ligesom ude på skolen fik han her ved sparekassen en stor og dejlig have til at vokse op.

De holdt sig raske, de to gamle mennesker. Ja, jeg tror ikke, Jeppesen tænkte på, at han var ved at blive gammel. Jeg husker på hans 80 års fødselsdag d. 8. marts 1930, han skulle ned at fyre i centralfyret, og vi var nogle gæster, der fulgte med. Det var bitterlig koldt, og da vi kom ned i den varme kælder, udbrød en af os: »Å, her er dejligt.« »Ja«, sagde Jeppesen, »her har jeg også tænkt, jeg vil ned at bo, når jeg bliver gammel« Det var han altså ikke endnu.

Men sejrløse falde kæmper alle, sagde vore hedenske forfædre. Jeppesen måtte også falde. Han fik kræft i underkæben; det stammede vist fra de løse tænder, han havde haft lige fra sin ungdom. I løbet af et års tid brød sygdommen ham ned. Han led meget. Den sidste gang, jeg så ham, gik han frem og tilbage i kontoret; han kunne ikke sidde stille for smerte, men klage gjorde han ikke. Kort efter rejste han over på Finsens lysinstitut, og der døde han.

En dejlig skærsommerdag var vi samlet omkring hans kiste ude i den have, hans flittige hænder havde plantet og værnet om. Hans søn og svigersøn talte smukt og sandt om hans liv og virke, og så sang vi den salme, som vi så tit begyndte dagen med derude på skolen:

Herre, vær os evig nær,
vær os nær, når sol oprinder,
og når sol og stjerneskær
i den dybe nat forsvinder,
lad din ånd ej fra os vige
til vi ser dig i dit rige.

Fru Jeppesen overlevede sin mand i 9 år, hun fik et hus bygget i Ulfborg, hvor hun fik sit enkesæde. Hun blev noget tunghør de sidste år, men fulgte ellers godt med og var glad og snaksom, når man så ind til hende. En aften havde vi bedt hende sammen med nogle få andre venner fra Ulfborg ud til os på skolen, og da var hun så oprømt og livlig, som jeg sjælden har set hende. Nøjagtig 14 dage efter fulgte vi hendes kiste til graven. Hun var kun syg nogle få dage.

16 år efter forstander Jeppesens død blev der afsløret en mindesten for ham i efterskolens have foran de frugttræer, han havde været så øm over. Det var gamle elever, der sørgede for, at den blev rejst. Stenen er en istidsblok af lys granit, forarbejdet af billedhugger Westergård, Lemvig. Der var mødt 60—70 mennesker, mest gamle elever. Jeppesens tre børn og to svigerbørn var også til stede. Lærer Lovmand, Ørnhøj, holdt afsløringstalen. Han sagde:

»Når gamle elever og venner har ønsket at rejse et mindesmærke for forstander Jeppesen, er det, fordi han var en særpræget personlighed. Han var særpræget både af skikkelse og af væremåde, noget barsk af ydre og alligevel en mand med et varmt hjerte. Han var særpræget som underviser; der skulle bestilles noget, men lektierne var ham ikke nok, han ville lære eleverne at tænke selv. Til gengæld respekterede han en overbevisning, der gik i en anden retning end hans egen, når han så, at der lå alvor bag. Alt det opstyltede og forlorne var han en hader af, og det slog han ubarmhjertigt ned på. Forstander Jeppesen var også særpræget med hensyn til evner, især var han hjemme i alt, hvad der har med tal at gøre, og planter var også en af hans store interesser. Skolen var nr. 1 for ham, men hans virketrang nåede længere ud. Det er både Staby sparekasse og de store plantager heromkring vidnesbyrd om. For så vidt har han selv sat sig et minde, men også vi gamle elever har ønsket at rejse ham et minde i taknemmelig erindring om, hvad han har betydet for os. Derfor har vi rejst denne sten for ham ved hans gamle skole.«

Derefter fremsagde forfatteren, lærer Steffen Steffensen nedenstående digt. Verset »Manende, æggende« er indhugget på stenens bagside:

Født i Vejleegnens ynde,
vokset op i sus af skove
og med frodighed for øje,
yppig vækst i frugtbar muld.
— Med sin sans for praktisk virke
syntes han af skæbnen kåret
til en dygtig, driftig bonde,
førende og evnefuld.

Kræfter, hånd i hånd med snille
møntet ud i sølv og guld.
Det blev noget ganske andet:
Ploven byttet om med bogen,
udgangspunktet et kateder,
virkefelt en ungdomsflok.
Og Østjyllands lune dale
skiftet om med hedens sande.
Efter ydre kår at dømme
syntes byttet fattigt nok.

Thi kun tro og fremsyn øjner
neg ved neg og skok ved skok.

Men hans gerning blev en bondes:
Strø en sæd, opelske planter,
værne ømt om svage evner,
lokke tro og styrke frem.
Lægge drengens hånd på ploven
under tugt af viljens tømme,
med appel til sunde tanker
dybt i bondesindets gem.

Og hans gerning satte frugter,
var end vestenstormen slem.

Barneskolens kundskabsmængde,
spæde op til grundig viden,
store bøger, svære lektier,
nye krav og nye fag;
— og engang, når år var omme
vel udrustet mandskab sende
til en lærergerning under
hedeskolens lave tag.

Sjældent tjente vel en skole
mere ydmygt folkets sag.

Fast og grundig var hans virke:
Ingen sving og store fagter,
hulhed, pral og tom parade
var ham altid som en pest.
Som han selv var myreflittig,
krævede han knøsens evner,
energi og bundne kræfter
nyttet ud til sidste rest.

Og den lade, den forvænte
var her kun en flygtig gæst.

Han beskrev os livets vilkår,
sandt og redeligt og ægte;
let og smidigt gled hans pensel,
— den var farverig og bred.
Vi, der lyttede og lærte,
— andre gjorde det vel ikke, —
følte, at vi ledtes fremad
af en stærk personlighed.

Og vi prægedes for livet,
mere vel end nogen ved.

»Sandheder« rammende,
døvende, lammende,
torden bag sky.
Øjnene spillende,
smittende, drillende,
sol over klassen pány.

Listende, lempende,
sløvhed bekæmpende,
satte han skel.
Nykker afmalende,
brusho'der svalende,
altid han ville vort vel.

Snertende, sviende,
ætsende, bidende,
når han var streng.
Tillidsfuld virkende,
lokkende, lirkende
satte han mod i en dreng.

Manende, æggende,
kaldende, vækkende,
rede til råd.
Kundskaber øgende,
Sandheden søgende,
sådan vi mindes hans dåd.

Rundt i Danmarks skole sidder
mangen gråhet stabyaner
dybt taknemmelig i mindet
for, hvad han engang dem gav.

Også andre vil ham takke
for ihærdig, trofast gerning,
ovet trindt omkring i egnen,
lige fuldt mod høj og lav.

Lad og disse linjer være
en kærminde på hans grav.

Ved den efterfølgende sammenkomst opfriskedes gamle minder, alvorlige og muntre. Det var næsten, som når en stor børneflok har været længe borte og så er kommen hjem. Størst indtryk gjorde det, da Alfred Jeppesen til sidst læste nogle optegnelser af sin far. »Det var en dejlig gerning, jeg fik her i Staby«, skrev han, »meget bedre, end jeg havde ventet.« Denne tilfredshed med gerningen kom også frem i de årsberetninger, han hvert år indsendte til amtet, han udtalte flere gange sin tilfredshed med eleverne og sin forventning om, at de måtte blive dygtige og trofaste lærere i skolens tjeneste.

Det var det, Jeppesen ville hjælpe sine elever til.

ANDENLÆRERNE

I de 68 år, skolen gik som højskole og vinterlærerseminarium, virkede en række unge dygtige andenlærere, der bidrog deres til, at skolen blev anset for at være et godt lærested.

Pastor Schøler, der var forstander i 5 år, må have haft flere lærere, men jeg har kun fundet navnet på een, nemlig Hans Nicolaj Nødskou, f. i Holstebro 1821, student 1841, cand. phil., deltog som frivillig i krigen 1848, blev så forstander for krigstelegrafen, hvorefter han blev lærer på Staby højskole i 3 år, 1860 blev han lærer i Kollund ved Herning, men opgav det snart, gik over til militæret og blev stabssergent. 81 år gammel giftede han sig anden gang.

Siden amtet overtog skolen i 1857, har der været følgende andenlærere:

1858—63 *P. Hass.* Senere realskolebestyrer i Hørsholm.

1863—67 *Erik Aaes,* f. i Hvingel, Hee, 1843, blev 1867 forstander for Klank højskole, hvor han døde juleaften 1884.

1868—73 *S. P. Jensen,* elev 1859, forstander 1873—84.

1873—76 *Anders Jensen,* blev senere kendt under navnet Jensen-Knudstrup, da han som lærer i Knudstrup blev folketingsmand, dim. Jelling 1873, l. i Knudstrup 1878, afg. 1914.

1876—81 *K. M. Kristjansen,* f. på Tunø 1852, dim. Jelling 1872, huslærer i Torning mølle v. Christiansfeld og lærer i Oens v. Horsens, hvorfra han kom til Staby, 1881 blev han lærer i Nørup v. Vejle og året efter seminarielærer i Jelling, afg. 1921, død 1932.

1881—83 *E. K. M. Garnes,* f. 1854 i Slaglille v. Sorø, var invalid, dim. Jelling 1875, har nok p. gr. a. sin invaliditet ikke kunnet få fast ansættelse, foruden i Staby var han en tid lærer på Karise højskole og huslærer i Husby præstegård, blev senere boghandler i Hammel og døde på Vejlefjord sanatorium 1901.

1883—84 *Jeppe Andersen* og *A. Steffensen,* måske kun et halvt år hver. Steffensen blev siden lærer i Ålborg.

1884—85 Seminarist *Hansen* (kun vikar).

1885—87 *A Th. Svendsen*, sønderjyde, dim. Tønder sem., blev l. på Læsø.
1887—89 *Joh. Grønborg*, elev s. 110.
1889—91 *Joh. Martin Pedersen Graversgaard*, elev s. 110.
1891—93 *P. J. Poulsen* (Bolker), se elev nr. 25.
1893—98 *Jens Mikkelsen*, elev nr. 138.
1898—01 *Holger Kristiansen*, elev 216.
1901—04 *P. A. J. Lykke*, f. i Bjødstrup på Mols 1876, dim. Jelling 1899, lærer i Bur fra 1904 til sin død 1938.
1904—05 *Im. Mikkelsen* (Hølund), elev 419.
1905—06 Om vinteren var huslærer på Svensholm, pens. lærer *H. Worm*, vikar.
1906—08 *M. E. Gulddahl*, elev 363.
1908—09 Vikarer.
1909—11 *R. A. J. Rasmussen*, elev 578.
1911—15 *Th. P. Rasmussen*, f. i Tamdrup 1887, dim. Gedved 1910, fra Staby kom han til Husby, hvor han virkede til sin død. Han var meget alsidig, var optaget af meteorologi og astronomi foruden at han passede sin skole og sit landbrug.
1915—17 *Niels Korsholm*, elev 730.
I. Bach, vikar, nu overl. i Gram.
1917—19 *Alfred Jensen*, f. i Alkestrup 1893, dim. Nr. Nissum 1914, cand. phil. 1926, årskursus, 1917 lærer ved Rønde kursus, 1924 ved Øster Vrå private realskole, hvis bestyrer han blev 1933.
1919—20 *Niels Henrik Christen Arne Frederik Vorm Arentoft*, f. i Nykøbing M. 1897, dim. Ranum 1919, tillægseksamen i tysk og fransk, 1921 fast vikar i Ålborg, 1924 lærer i Sæby, død.

STABYANERE

Staby højskole og vinterlærerseminarium blev aldrig en stor skole. En fortegnelse over vinterelever med fortløbende numre viser, at der i 32 år, fra 1852—84, havde været 612 elever, altså knap 20 i gennemsnit pr. vinter. Tilslutningen til sommerskolen var til at begynde med endnu mindre, men blev, da skolen overtoges af amtet til uddannelse af vinterlærere, betydelig større. De vinterelever, der ønskede at blive lærere, blev der også om sommeren, og så kom der desuden en del ny til, ligesom også nogle af foregående års elever, der havde været ude som lærere om vinteren, kom tilbage om foråret for at få endnu en sommer mere, ja der var enkelte, der var der 3 somre i træk. Hvor mange vinterelever, der var i forstander Jeppesens tid fra 1884 til 1920, vides ikke, da der ikke er nogen fortegnelse derover. Men antallet af sommerelever kan ses af de eksamenslister, der findes. Dog kunne det ske, at elever rejste bort inden eksamen, enten fordi de fik plads eller af anden grund; de kom altså ikke med på listen, men jeg har taget dem med her, så vidt jeg har kunnet finde dem. —

Jeg ville gerne, om jeg havde kunnet fremskaffe en fuldstændig fortegnelse over alle gamle stabyanere med deres data i korte træk, men det har været mig umuligt, da jeg kun har haft Jeppesens eksamenslister at gå ud fra; nogen skoleprotokol har ikke været til at finde. Listerne fortæller intet om alder og fødested, kun navnet, og da mange har taget navneforandring, er sagen blevet endnu vanskeligere. Jeg har gennemset »Dansk Skolestat«, »Læreren og Samfundet« og »Harsyssels Degnehistorie« for at finde nogle; en del efterkom også en opfordring i »Folkeskolen« om at sende mig oplysninger, og så har jeg skrevet til mange af dem, hvis adresse jeg havde fundet, og bedt dem sende mig oplysninger om deres kammerater, hvis de vidste noget om dem.

På den måde har jeg fået samlet en del, og det har i grunden været interessant at arbejde med.

Som det vil ses, er der stabyanere, der har vundet sig et landskendt navn, og det kan vi, der holder af vor gamle skole, ikke andet end glæde os over, selv om vi godt ved, at det ikke er det vigtigste og heller ikke altid det lykkeligste for et menneske. »Livets hemmelighed er at blive brugt«, skrev missionær Anne Marie Petersen engang, og det er sandt. Hvis en lærer i en overordnet stilling ved en stor skole går til sin gerning med ønsket om at blive brugt, være til gavn for den skole, der er ham betroet, så vil han opleve noget af arbejdets glæde, og hans liv får indhold derved. Men det kan også læreren ved den lille skole opleve, når det lykkes ham i en stille stund i sin skolestue at finde de ord, som børnene kan tage imod. Da har han en fornemmelse af, at han bliver brugt, og han glæder sig med en ydmyg glæde.

Spørgsmålet for os mennesker er ikke, hvor højt vi er kommet op på stigen, men spørgsmålet er, med hvilket sind vi gør vor gerning.

Det ligger i sagens natur, at de fleste stabyanere blev lærere, men vi finder dem også indenfor landbrug, håndværk, bladvirksomhed o.s.v. Der var vel nok enkelte, som det gik mindre godt for, ja som gjorde deres gamle skole skam. Dem forbigår jeg i tavshed.

1852—84.

Det er vanskeligt at finde noget om Schølers, Sørensens og Jensens elever, fordi det ligger længst tilbage i tiden. Her er dog nogle af dem.

Anders Jensen Clausager, f. 1834 i Sædding, elev i sommeren 1852, biskolel. i Hanning i 2 år, gift 1861, ejede Kærgård, Sædding, til 1885, da han købte Skjern Brogård. I 1866 valgtes han til folketingsmand i skjernkredsen (moderate venstre). 1876—86 var han landstingsmand, men valgtes så igen til folketinget i sin gamle kreds, som han dog opgav i 1890 for at stille sig imod J. C. Christensen i Ringkøbing. Han blev ikke valgt, og dermed gled han ud af det politiske liv. Han var amtsrådsmedlem i 6 år og branddirektør fra 1885—1912. Han levede endnu i 1923, da Staby efterskole blev indviet, og han skal have sagt, at hvis han ikke havde været blind, ville han have været med til denne fest. —

Anders Bjergbo Clausager, br. til foregående, elev 1865—66. Blev sin broders efterfølger som folketingsmand i skjernkredsen. I 1894, da skolens eksistens var truet, tog han den varmt i forsvar.

Jens Kamp, f. 1845 i Stadil, elev 2 gange, i 1863 og 64. Hjælpel. i Ulfborg hovedsk., da degnens hjælpel. var i krig og faldt d. 17. marts ved Dybbøl. Året efter var Jens Kamp omgangsl. i Thorsted, hvorefter han tog på Blågård sem., dim. 2 år efter. Højskolel. i Høng og på Marielyst i 8 år, l. på Bogø og i Sundbyvester på Amager. Overalt hvor han kom frem, samlede han folkeminder. Det var forstander Sørensen i Staby, der havde tændt gnisten i ham. Hans bog »Danske folkeminder«, der udkom 1877, blev straks anerkendt som noget betydeligt i sin art. Han samlede stof og lagde planer til flere bøger, men der kom kun et bind folkeeventyr. Hans liv blev en tragedie, konen på sindsygeanstalten og han selv mere og mere forfalden til drik. Skolen blev ikke passet, hvorfor han i 1891 fik sin afsked på gråt papir, og så gik det for alvor ned ad bakke. Han døde 1900. — I 1943 udgav Foreningen for Danmarks Folkeminder et af Kamp efterladt manuskript: »Dansk Folketro«.

P. Kr. Madsen var en anden folkemindesamler, der også havde fået gnisten hos forstander Sørensen. Han var f. 1851 i Nees, elev 1866 og 70, biskolel. i Ulfborg og Thorsted, dim. Jelling 1873, friskolel. i Salling og hjælpel. i Staby, hvor hans hustru døde af brystsyge og han selv kort efter af samme sygdom i 1876. Skønt han altså kun blev 25 år gl., fik han dog samlet en del sagn og viser, men især samlede han mange jydske ord og mundheld, som Fejlberg siden har brugt i sin »Jydsk Ordbog«. Også sine kammerater fik han interesseret for sagen, så de sendte ham materiale, således

Jens Sørensen Tarp, f. i Vedersø 1850, vinterl. på Holmsland, studerede theologi og blev præst i Lunde v. Varde og i Boeslunde, og

Peder Kristensen Toksvig, f. 1851 i Skarrild, elev 1866—67, dim. Jelling 1873, redaktør af »Nykøbing Venstreblad«, Sjælland, senere redaktør i Alabama, U.S.A. Kom hjem til Danmark og døde 1931. Hans datter har givet en smuk skildring af ham i »Det Bedste« okt. 1946. Som P. Kr. Madsens medarbejder kan også nævnes:

Povl Jeppesen Lystbæk, f. 1851 i Thorsted, elev 1867—68, vinterl. i Thorsted ndr. sk. og i Sønderby på Holmsland, blev siden ejer af gården Vejlstrup i Ulfborg.

Som lokalhistorikere har flere stabyelever udført et godt arbejde. Her skal nævnes to fra forstander Jensens tid:

P. Storgård Pedersen, f. 1861 i Ringkøbing landsogn, elev somrene 1878 og 79, vinterl. om vinteren, dim. Schmidts sem., København, 1883, hjælpel. i Madum, 1885—92 l. i Holstebro, med et toårigt ophold i København for at studere sprog og historie. 1892 l. i Hee, død 1931. Bøger: »Bidrag til Hing Herreds Historie«, »Ulfborg Herreds Historie«, »Ole Christian Kirk«, »Niels Johannes Fjord« og »Hardsyssel«. Han var medstifter af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt, til hvis årbog han har skrevet mange dygtige bidrag; et af de første var om »Staby højere Bondeskole«, hvori man mærker hans taknemmelighed over for forstander Jensen.

Kr. Larsen Vestergård, f. 1856 i Ulfborg, elev 1874 og en sommer før. Havde lyst til bogen, men blev landmand, da han som eneste søn skulle have

fødegården. Han er den lærdeste bonde, jeg har mødt, især inde i botanik, geologi og historie. Også han har leveret mange gode artikler i Hardsyssels årbog, og han har udgivet en lille bog om den store sandflugt. Ivrig plantningsmand testamenterede han en plantage på 120 td. land til Ulfborg kommune og 75.000 kr. til hedeselskabet. Død 1931.

Jeppe Jensen fra Åkjær i Fly, f. 1866, elev 1882, blev den mest landskendte af alle stabyanere. Hans bøger læses stadig med interesse, og hans sange synges i alle Danmarks skoler. I sine erindringer omtaler han især to af sine stabykammerater:

Jens Byskov, f. 1867 i Nr. Nissum, vinterl. i Røjklit, Råsted og Rindom, læste samtidig til 1. del, som han tog 1886; efter tre fjerdingårs ophold på Schmidts sem. i København tog han sidste del af eks., l. på Klank landboskole, kom derfra til Gedved sem., først som lærer og få år efter som forstander. Under ham fik seminariet en opgangstid og kom til at gå støt og godt. Byskov kom til at holde mange foredrag rundt omkring, folk ville gerne høre ham, han tænkte sine egne tanker. Flere bøger har han fået tid til at skrive, og det politiske liv tog han del i. Han var undervisningsminister i ministeriet Madsen-Mygdal 1926—29.

N. Madsen-Vorgod, f. i Fjelstervang 1861, vinterl. i Sdr. Felding, Dejbjerg og Ulfborg, elev på Askov, friskolel., dim. Silkeborg 1889, igen friskolel. og højskolel. 1893 l. i Moesgård pr. Sparkjær, 1913 i Fjelstervang, afg. 1928. Medl. af Danmarks lærerforenings bestyrelse, virkede for afholdssagen, flere gange opstillet som folketingskandidat, men opnåede ikke valg. Udgiver af skolebøger.

Foruden de nævnte har jeg fra Sørensens og Jensens tid fundet følgende, som jeg anfører i nogenlunde kronologisk orden:

Iver Hansen Højbjerg, f. 1835 på Holmsland, elev 1857—58, var derefter »skuelmejster om æ vinter å muermejster om æ sommer«, og derved tjente han til sit seminarieophold, dim. Jelling 1862. 1864 l. i Måbjerg og 1870 i Idom, afg. 1905, død 1908.

Mads Kristian Sand, f. 1840 i Vemb, elev 1857—58, biskolel. i Ulfborg, dim. Blågård 1861, tog videregående undervisning i sang og musik, højskolel. i Gedved, 1862 l. i Gørding og kirkesanger i Gørding, Vemb, Bur, fra 1880 i Gørding alene. Har skrevet flere melodier og gjort meget for folkesangen på egnen, afg. 1912, død 1922.

Laurits Olsen, f. 1841 i Naur, dim. Blågård 1869, hjælpel. i Sdr. Felding, Vedersø og Staby, biskolel. i Vorgod 1875, andenl. på Læsø, 1876 l. i Nøvling og 1878 i Arnborg. Medudg. af »Gamle Minder fra Hammerum Herred« (Hardsyssels Årbog 1914).

Niels Damsgård, f. 1841 i Ferring, elev 1871 og 72, dim. Jelling 1875, højskolel. i Vallekilde, 1878 l. ved Haraldsted privatsk., gik vist over i folkeskolen, afg. 1909.

Søren Jensen, f. 1842 i Borbjerg, biskolel. bl. a. i Tyregod, 1881—88 i Bjerregård, 1889—1910 i Viftrup, død 1930.

Anders Boutrup, f. 1843 i Ulfborg, elev 1859, biskolel. i Ulfborg i 8 vintre,

dim. Gedved 1868, hjælpel. i Nr. Felding, husl. i Nørup, 1871 l. i Hover, afg. 1912, død 1925.

Chr. Madsen Skovgård, f. 1845 i Gudum, dim. Ranum 1866, hjælpel. i Thy, 1869 l. i Krejbjerg og 1878 i Rindum, afg. 1906, død 1914.

Knud Skovgård, løjtnant, br. til ovennævnte, elev 1867—68, vinterl. i Gudum ø. sk., fik fødegården i Gudum, hvor han døde for ca. 20 år siden.

H. K. Kristensen, f. 1845 i Sdr. Nissum, l. på Husby klit, dim. Jelling 1868, l. ved privatskoler og fra 1875 i Sønderho, afg. 1910.

Mads Chr. Korsgård, f. 1847 i Ulfborg, l. i Ulfborg i 3 vintre, dim. Gedved 1869, hjælpel., 1872 l. i Ljørslev, Mors, og 1875 i Sdr. Nissum, afg. 1887 p. gr. a. brystsvaghed.

Chr. Krogsgård Andersen, 1860 biskolel. i Dejbjerg, 63 i Ganer, 64 på Holmslands klit, så igen i Dejbjerg og til sidst i Kvie, Ansager. Blev så gdr. i Dejbjerg. Sønnen A. M. R. Krogsgård er kendt for sine geografiske lærebøger. Han var ikke på Staby, men på Hoven.

Niels Jakobsen, f. 1845 i Hoven, elev 1866, dim. fra Hammerum friseminarium 1870, l. ved Birk sk., hjælpel. i Uhe, 1876 l. i Gellerup, 1879 i Fly, hvor han blev Jeppe Åkjærs lærer, afg. 1906, død 1921.

Milter Madsen, f. 1849 i Hee, dim. Blågård 1871, først hjælpel. og dernæst l. i No, død 1910. Om ham og hans betydning for sognet er der en smuk skildring i Falk Rønnes fortælling »Kirkeklokken«.

Mads Peder Møller, f. i Vorbasse 1850, elev 67, vinterl. i Lintrup og Asbo, dim. Gedved 1872, udvandrede til New Zeeland, var skibspræst undervejs, tjente godt, men længslen drev ham hjem, blev hjælpel. i Lunde og 1897 l. i Ørding, Mors. Ivrig have- og plantningsmand.

Laurids Kristensen Søe, f. 1850 i Gørding, elev 73, l. i Esbjerg, dim. Blågård 1876, vikar i København og på Bornholm, andenl. i Bangsbostrand, 1877 l. v. Gudum ndr. sk. og 1881 v. Gudum ø. sk., foruden l. var han en dygtig landmand og hedeopdyrker. Afg. 1921, død 1926.

Thomas Kristensen Søborg, f. 1848 i Staby, biskolel. i Alrum, dim. Gedved 1878, l. i Hvingel, 1880 i Fjand og 1893 i Nybo pr. Brørup, afg. 1917.

Knud Larsen, f. 1849 i Ulfborg, elev 1866, vinterl., dim. 1874, l. ved Bogø navigationsskole og ved den derværende almue- og realskole, afg. 1890 p. gr. af sygdom.

Laurids Johnsen, f. 1850 i Hee, elev 1866—67—68, om vinteren l. på Vedersø klit, dim. Blågård 1870, i seminarietiden var han l. hos skolebestyrer Rosendal, Lygten sk., 1870 friskolel. i Rudme, 1878 højskolel. i Vrigsted, 1880 forstander for Vesterdal og 84 for Vestbirk højskole, som han måtte opgive af politiske grunde, 1887 l. i Mollerup og 89 i Hundie. Dygtig foredragsholder og eventyrfortæller.

Laurids Højmark, f. 1845 i Skjern, vinterl. i 5 vintre, dim. Jelling 1868, l. ved Saksild højsk., 1870 l. i Vendsyssel, 1874 i Øster Tim, 1877 i Bygholm og 1899 i Bodholt, Bording, afg. 1916, død 1918. Skrev fortællinger under mærket »Søren Torp«.

Simon Jensen Pindborg, f. 1850 i Staby, elev 1865—66—67, biskolel. i Råsted, Klegod og Mejrup, dim. Jelling 1871, l. i Nøddelund, Rude, Eskildstrup og Stubberup, afg. 1906, død 1921.

J. J. Rindum, f. 1851 i Dejbjerg, efter 1870 vinterl. i Dejbjerg, Hanning, Vestkjær, Højmose, Ganer og Askov i Nr. Omme, 1883 igen i Højmose, hvor han blev fast ansat 1901, afg. 1920, død i Videbæk 1932.

Jeppe Olsen, f. 1852 på Holmsland, elev 1871, biskolel. på Holmsland, husl. i Dalby, hjælpel. i Lyby, l. i Gl. Sogn på Holmsland 1879, afg. 1922.

Jens Theodor Thomsen, f. 1852 i Nees, biskolel. i Bjerregård i 7 år, en vinter i Sønderby på Holmsland, dim. København 1884, vikar, 1886 l. ved Staby ndr. sk., død 1907.

N. K. Nielsen-Grøn, f. 1853 i Brøndum v. Løgstør, biskolel. i Højmose, dim. Gedved 1882, højskolelærer, folketingsmand.

Peder Pedersen, f. 1850 i Tårup, elev 1868, vinterl. i 3 vintre, i U.S.A. i 7 år. 1882 l. i Egeris ved Skive. En ivrig arbejder for afholdssagen.

Peder Pedersen Højlund, f. 1855 i Fabjerg, 3 somre på Staby, dim. Jelling 1876, andenl. i Galten, 1881 l. i Vinterslev og 1883 i Ingerslev, død 1914.

Jens Enevoldsen Bredmose, f. 1857 på Holmsland, elev somrene 1877 og 78, dim. Blågård 1884.

Niels Peder Knudsen, f. 1859 i Hvirring, vinterl. i Klegod i 7 år, dim. Silkeborg 1888, hjælpel. i Rindom, 1892 l. i Mikkelborg v. Kibæk og 1911 i Hvedde, død 1916.

Hans Fr. Mogensen, f. 1859 i Hejnsvig, vinterl., dim. Ranum 1885, l. i Oudrup og i 1890 i Galten, afg. 1924, død 1941.

N. P. Olsen, f. 1852 i Sir, elev 1870—71—72, biskolel. på Holmslands klit, dim. Gedved 1876, hjælpel. i Nyord pr. Stege, andenl. i Vebbestrup, l. i Selsinggårde, Samsø, 1879—1912, derpå i Onsbjerg, afg. 1914.

Eske Nielsen, f. 1860 i Stadil, vinterl. i No, dim. København 1888, biskolel. i Klegod, 1889 l. ved Smedelundshusene privatsk. v. Holbæk, 1895 i Yllebjerg og 1902 i Emborg, død 1914.

Kristen Thomsen, f. i Stavning 1860, på Staby 3 somre, vinterl. forskellige steder, dim. som privatist 1888, 1891 l. i Tostrup, Aalborg amt, 1895 i Dollerup og 1900 i Hejnsvig.

Kr. P. Høgsberg, f. 1857 i Ulfborg, elev 1878—79, dim. som privatist 1885, l. ved Holsted stationssk., 1888 ved Gudum ndr. sk. og i 1892 i Føvling, død.

Niels Jensen, f. 1859, vinterl. i Lystlund og Nørhede, Nr. Omme, i Bjerregård og Kvie, Ansager, 1902 l. ved en privatsk. i Thisted, 1909 ved Ørts-Kronhedens biskoler, død 1915. Har skrevet fortællinger.

Niels Johan Hansen, f. 1862 i Vester Nebel v. Varde, vinterl. 1877—79, dim. Gedved 1881, husl. og hjælpel., 1883 l. i Tandrup og 1885 i Vejrup.

Kr. Kristiansen, f. i Staby 1862, dim. Vesterbro 1885, 1888 timel. i København, 1889 l. i Hasselholt, død 1901.

Søren Peder Jakobsen, f. 1860 i Staby, dim. Gedved 1884, 1886 l. i Adslev v. Skanderborg, 1892 i Kragerup v. Ruds Vedby.

Niels Andreas Kristensen, f. 1855 i Tvis, vinterl. i 4 vintre, på Staby 3 somre, dim. Blågård 1881, l.. i Gudum ndr. skole, 1888 i Fabjerg ndr. skole, afg. 1923, død.

Jens Remme Larsen, f. 1854 i Nøvling, elev 1874—75, vinterl. i Rabjerg, vistnok l. i Koldkjær.

Anders Peder Lauridsen, f. i Gåsdal, Brejning, 1861, vinterl. i Brejning til

sin død 1925. Var en dygtig og afholdt lærer, en ivrig jæger og hundedressør og en dygtig landmand.

Anders Christensen Korsgård, f.. 1858 i Sdr. Nissum, dim. Jelling 1881, 1882 l. i Vejrup v. Bramminge, 1885 i Dybe, 1903 i Gødvad, afg. 1911, død 1925.

Anders Knudsen, f. 1861 i Fraugde, elev 1880—81, vinterl. i Nr. Bork, dim. Skårup 1885, andenl. i Allinge, l. i Pilehave og 1890 i Merløse.

T. M. Pedersen Bjærge, f. 1863 i Bjærge, Vejle amt, var på Gedved, men tog vist ikke eks., årskursus, 1885 biskolel. så højskolel. ved Hadsten og Vesterdal højsk. og ved privatskoler, 1901 l. i Hvingel, 1909 i Rønbjerg. Leder af vikarbureau.

Simon Nielsen, f. 1864 på Holmsland, præliminæreks. 1886, dim. Gedved 1888, højskolel. i Uldum, 1890 l. ved Sønderby biskole, 1892 i Hvam, død 1918.

H. P. Christensen, f. 1864 i Søndervig, Holmsland, vinterl. i Årgab, cand. theol. 1894, præst i Harlev-Framlev 1895. Har gjort et stort arbejde inden for de danske ungdomsforeninger, bor nu i Silkeborg.

N. C. Nielsen, f. 1864 i Assing, dim. Københavnen 1887, l. i Vejle, fra 1908 overl. Efter sin afgang opholdt han sig hos en datter i Nr. Vium.

Morten Mortensen fra Drejø, privatl. i Thorsted, dim. Silkeborg 1887, året efter l. ved sem. og realsk., 1903 skoleinsp. i Silkeborg og 1907 i Odense, død 1911. Forstander Winther har skrevet om ham i Silkeborg seminariums jubilæumsskrift 1911 og 1936.

Martin Pedersen Graversgård, f. 1864 i Vedersø, dim. Gedved 1887, højskolel. i Try, 1889—91 andenl. på Staby vinterlærersem., så l. i Fårbæk, 1893 l. ved Stavning v. sk., 1896 i Smidstrup pr. Gilleleje..

Johannes Grønborg, f. 1865 i Vedsted, Vendsyssel, dim. Gedved 1885, l. ved Blegind privatsk., 1887—89 andenl. på Staby vinterlærersem., l. i Dommerby v. Skive, 1891 i Skejby v. Århus, 1894 i Rodskov. Historisk forfatter.

Niels Frandsen Poulsen, f. 1865 i Oksby, vinterl. i Hee, Rødsten, Sønderby, Hesselho, Vittarp, Hallundbæk og Nordlunde, dim. Silkeborg 1899, l. i Hygild v. Nr. Snede, 1908 i Hesselho, død 1915.

Jens Jensen, f. 1865 i Henne, elev 84, vinterl. i 4 vintre: i Outrup og Esbjerg og to vintre i Vejrs, dim. Københavnen 1887, højskolel. i Ask, vinterl. i Stenderup, Ansager, 1890 l. i Lamberg v. Grindsted, 1893 i Nr. Snede og 1905 i Brokøb v. Jyderup, søgte afsked p. gr. a. sygdom 1911, døde 1915.

Andreas Simonsen, f. 1864 i Brøndum, Salling, vinterl. i Tvislund, dim. Vesterbro 1886, l. i Hvam v. Holstebro 1888 og i Aulum 1892, død 1924.

Johannes Kiilerich, f. 1865 i Hallund, opvokset i Hodsager, vinterl. i Mejrup og Yllebjerg, dim. Ranum 1886, tillægseks. i fransk og engelsk, højskolel. 1889 l. ved Herning realsk., som han overtog året efter, 1908 blev den kommunal, og han fortsatte som overlærer til sin død 1919.

Morten Pedersen Brøndlund, f. 1856 på Holmsland, elev 1872, vinterl. i Søndervig, dim. Blågård 1878, hjælpel. hos folketingsmand Th. Nielsen, Hammerum, hvis eftermand i embedet han blev 1881, afg. 1928, død 1929.

Anders Dahl Iversen, f. i Stadil, elev 1876, blev senere adjunkt i Københavnen.

Mads Madsen, f. 1858 i Ryde, dim. Jelling 1887, 1889 l. i Trabjerg, død 1913.

Niels Jesper Nielsen, f. 1852 i Hee, vinterl. i No, dim. København 1884, l. i Hvingel, 1888 i Stavning v. sk. og 1893 i Stavning ø. sk., afg. 1923, død 1936.

Thomas Henriksen, f. 1852 i Vedersø, elev 4 halvår, biskolel. i Møborg, 1883 biskolel. i Over Feldborg og Grove, 1893 i Over Feldborg alene, død 1905.

Peder Nielsen, f. i Vedersø 1845, vinterl. i 28 år, først i Thorsminde, Rødsten, Kronheden, så til sidst i Idom i 14 vintre. Boede i Lystlund. På sine gamle dage var han blind i 20 år, døde 1925.

P. K. Jensen, f. 1866 i Staby, dim. København 1887, l. i Lillelund friskole, 1889 l. ved Silkeborg sem., 1897 i København, afg. 1925, død 1930.

Rasmus Hansen, f. 1867 i Kollerup, dim. Jelling 1886, realskolel. i Magleby, Møen, l. i Præstø, 1902 skoleinsp. i Hobro. Har udført et stort arbejde for afholdssagen. Redaktør af »Købstadskolen«, død 1924.

Jens Ledgård, f. 1867 på Holmsland, elev 1882—83, vinterl. i Årgab, Nr. Lyngvig, Søndervig og Sønderby, blev så gårdmand på Holmsland, død.

Ole Christian Jensen, f. 1867 i Stadil, vinterl. 4 st., dim. Vesterbro 1889, 1892 l. i Beder. I 1909 var han det rad. venstres kandidat i Odderkredsen.

Peder Veje Sørensen Borup, f. 1868 i Ferring, vinterl. i Hallundbæk og Albæk i 6 år, dim. Silkeborg 1896, andenl. i Rær og 1897 l. i Hanning, død.

Eskild Eskildsen Nørgård, f. 1863 i Bølling v. Skjern, elev 1878, biskolel. til 1882, dim. Jelling 1885, hjælpel. i Hornslet, 1892 fast ansat der, afg. 1933.

Og så slutter jeg denne ufuldstændige fortegnelse over ældre stabyanere med den mand, der aldrig blev træt af at fortælle om Stabys betydning for ham:

Peder Jørgen Madsen Vinther, f. 1863 i Hornborg, elev 78 og 79, vinterl. i Hanning og Lillelund, dim. København 1884, derefter friskolel. i Lillelund, 1886 l. ved Silkeborg sem. og 1891 ejer af seminariet. Han var en stor dygtighed både som lærer, foredragsholder og forfatter af talrige artikler, mest om pædagogiske emner. Død 1944. Et par år før talte han ved efterårsmødet på Staby efterskole og sluttede med at mindes, hvad denne skole og denne egn havde betydet for ham i ungdommens dage.

1884—1920.

(Tallet efter navnet viser hen til elevens tidligere nummer.)

Nu kommer vi så til Jeppesens eksamenslister fra de 36 år, han var forstander. Jeg har ordnet navnene alfabetisk og rettet mig efter de navneforandringer, jeg har fået kendskab til.

Af mænd, der ikke er på listerne, fordi de ikke tog eksamen, skal her nævnes:

Kr. Sand Korsgård, vinterelev 1884—85, gårdmand først i Sdr. Nissum og siden i Ulfborg. Stor hesteopdrætter og dommer ved hoppekåringer. Men han havde også andre interesser. Han gjorde et stort arbejde for at få Staby vinterlærersem. fortsat som efterskole. Døde som dens formand 1951.

Marius Åbjerg, elev 1892, ejer af Vedersø Møllegård.

N. K. Hansen, f. 1878 i Ådum, dim. Jelling 1901, andenl. i Assendrup, 1904 l. i Skovdallund og Jelling, 1907 i Horne, død 1951.

1885.

1. *Jens Andersen*, f. 1860 i Karby på Mors, havde også været elev 1884, vinterl. i Vittarp og fra 1886 biskolel. i Knaplund, hvor han ejede en gård, afgik 1905, døde 1921.
2. *Jens Vang Andersen*, f. 1867 i Hee, vinterl. i Nr. Vium østre skole, 1886 i Sdr. Lyngvig, 1906—17 i Nr. Lyngvig, 1919 atter i Sdr. Lyngvig, afg. 1926.
3. *Kr. Balle*, f. 1868 i Rom v. Lemvig, vinterl. i Rom, dim. Nr. Nissum 1895, l. i Dalbyneder, 1897 andenl. i Sorring, 1899 førstel. i Skårup v. Thisted, afg. 1933.
4. *Jens Berg.*
5. *Mikkel O Christensen.*
6. *Jens Kr. Fegpohm*, vinterl. i Lystlund.
7. *Iver Iversen*, vinterl. i Ilsted pr. Gørding.
8. *F. Jensen.*
9. *Jens Jensen*, vinterl. i Skovsende, Sdr. Omme.
10. *Joh. Jensen.*
11. *Peder Jensen*, vinterl i Oksby.
12. *Jens Jørgensen.*
13. *Jens K. Kristensen*, vinterl. i Villebøl v. Ribe.
14. *Markus Kristensen.*
15. *Povl Jensen Lindholm*, f. 1869 i Asp, vinterl. i Tvislund, dim. Silkeborg 1897, fri- og højskolel. i Ågård v. Kolding, lokalhistoriker, død.
16. *Niels Godballe Mikkelsen*, f. 1866 i Thorsminde, vinterl. i Nybo v. Holstebro.
17. *Laurids E. Møller*, vinterl. i Sønderskov v. Vejen.
18. *Povl Povlsen*, vinterl. i Feldsing, No og Ahler, rejste derefter til Amerika, men kom hjem igen og blev gårdmand i Herborg, død.
19. *Chr. Andersen Søgård*, f. 1869 i Skjern, biskolel. fl. st., dim. Vesterbro 1892, hjælpel. i Måbjerg, 1893 l. i Holstebro, samme år i Madum, 1897 førstel. i Holsted. Redaktør af Sydjysk Folkeblad, folketingsmand, død 1933.
20. *Karl Uldal*, f. 1868, vinterl. på Husby klit og Røjklit.

1886.

21. *Jens Andersen.*
22. *Jens Peder Andersen.*
23. *Ole Kr. Andersen*, vinterl. i Klegod 1893—94, død.
24. *Kr. Balle.* 3.
25. *Johan Poulsen Bolker*, f. 1868 i Nr. Nebel, vinterl. i Søndervig, dim. Ranum 1890, l. på Staby vinterlærersem. 1891—93, 1895 l. i Hyrup og Egtved, 1906 i Lemvig, hvor han blev borgmester, afg. 1931.
26. *Knud Bredmose*, vinterl. i Nørby, Velling.

27. *Markus Hansen*, f. 1871 i Ejsing, vinterl. i Sdr. Bork, dim. Gedved 1892, 1894 l. i Brønderslev private realskole, 1896 i Assendrup, 1905 insp. i Brønderslev, 1910 overl. smst., borgmester 1921—29.
28. *Andreas Jensen*, vinterl. i Fjaldene, Nr. Omme.
29. *Frederik Jensen*, vinterl. i Ulfborg.
30. *Peder Jensen*.
31. *Jakob Kiilerich*, f. 1869 i Hallund i Vendsyssel, vinterl. i Hallundbæk, student 1893, lægeeksamen 1900, læge i Haderup og fra 1902 i Østermarie på Bornholm, død 1903.
32. *Jens Jensen Kjær*, f. 1871 i Jelling, dim. Jelling 1891, særlig uddannelse som koncertsanger, 1894 l. i Viuf, 1901 i Nykøbing S.
33. *Kr. Kristensen*.
34. *Poul Jensen Lindholm*, 15, vinterl. i Husby.
35. *Peter Petersen Mogenstrup*, vinterl. i Trandum.
36. *Jens Peder Nielsen*.
37. *Laust Nielsen*, vinterl. i Kærup v. Varde.
38. *Jens Olsen*, f. 1866 i Tim.
39. *Peder Overby*, f. 1866 i Madum.
40. *Laurids Pedersen*, vinterl. i Askov, Nr. Omme.
41. *Mads Kr. Pedersen*, f. 1870 i Ikast, vinterl. i Stråsø, dim. Jelling 1892, hjælpel. og biskolel. Fra 1896 l. i Egebæk pr. Vedsted. Har virket for husflids- og afholdssagen.
42. *Simon Kr. Pedersen*, f. 1870 i Hee.
43. *Peter Petersen*, vinterl. i Ulfborg.
44. *Peder T. Sillesen*.
45. *Rasmus Jespersen Rottbøl*, f. 1869 i Hjardemål, dim. Ranum 1889, 1890 l. i Oudrup, 1893 i Skivum, 1899 i Bellinge på Fyn, afg. 1920, flyttede til København, hvor han drev forretning.
46. *Karl Uldal*, 20, vinterlærer i Råsted.

1887.

47. *Jens Andersen*, f. i Tvis, død i en ung alder.
48. *Jens Peder Pedersen Flodager*, f. i Sdr. Felding 1871. Som ung arbejdede han ved landbruget, siden blev han kontrolass., som ældre var han skriver på et sagførerkontor i Ebeltoft, hvor han døde.
49. *Gravers Kjærgård Graversen*, f. 1871 i Nr. Omme, dim. Gedved 1896, l. i Skellerup og fra 1897 i Skærlund pr. Brande.
50. *Markus Hansen*. 27.
51. *Jeppe No Hyldahl*, fra Tvis, vinterl. i Søndervig 1890—97, senere handelsgartner i Bramminge.
52. *Jakob Jensen*, f. i Vedersø 1867; har ophold på No alderdomshjem.
53. *Jens Gadegård Jensen*, f. i Stadil 1869, vinterl. i Stadilø og Houvig, dim. Ranum 1890, seminariel. i Nr. Nissum fra 1893 til sin død 1919.
54. *Kr. Kristensen*, f. i Vorbasse 1871.
55. *Laurids Lauridsen*, f. i Herning, var først møller, så tandtekniker og endelig theolog. Var præst i Ådum, så i Overlade, død 1946.

56. *R. Andreas Schultz Lauridsen*, f. 1868, først vinterl., så fast ansat biskolel. i Harrestrup, Nr. Felding, afg.
57. *Poul Jensen Lindholm*. 15.
58. *Niels Godballe Mikkkelsen*. 8.
59. *Anton Johannes Nielsen*, f. på Varde mark 1869, vinterl. fl. st., dim. Vesterbro 1902, 1903 l. i Råsted v. skole og 1910 i Fruering, død.
60. *Niels Peder Nielsen*, f. i Bryndom 1866.
61. *Søren Sørensen Noe Nygård*, f. 1871 i Lystlund, Ulfborg, vinterl. i Stråsø, læste i Gedved i 2 år, men blev dim. fra Jelling 1894, student fra Ordrup latinskole 1898, cand. theol. 1904, l. ved Fredericia, Samsø og Hellerup realskoler, 1907 ved Ribe seminarium, 1915 forstander der. Senere valgmenighedspræst i Thy og Bering og sognepræst i Verninge og i Lunde-Outrup, hvor han døde. Forfatter af fortællinger og digte og af bogen »Vinterskoleliv i Vestjylland«.
62. *Niels Nørgård Pedersen Nyhof*, f. 1869 i Ejstrup, vinterl. i Sdr. Felding—Assing i 4 år, dim. Silkeborg 1897, vinterl. i Brande, 1898 l. i Gram v. Skanderborg, 1913 i Gørding v. Vemb, afg. 1934, bor i København. Har arbejdet i afholds- og ungdomsforeninger.
63. *Joh. Eskildsen Nørgård*, f. 1872 i Bølling, vinterl. i Skjern, dim. Silkeborg 1896, l. i Isenvad i ca. .10 år, derefter i Sørbymagle, afg.
64. *Jens Olsen*. 38.
65. *Peder Kr. Bennedsgård Olsen*, f. 1867 i Staby, vinterl. i 2 vintre, dim. Ranum 1892, l. i Horne, 1894 i Øster Sundby.
66. *Peder Overby*. 39.
67. *Jens Andersen Pedersen*.
68. *Mads Kr. Pedersen*. 41.
69. *Simon Kr. Pedersen*. 42.
70. *Peter Esben Petersen*, f. 1869 i Serup, dim. Ranum 1891, l. fl. st., fra 1898 i Silkeborg, hvor han blev insp. og skolelæder, afg. 1934, død 1942. Verdensberømt entomologisk videnskabsmand, æresdoktor v. Københavns universitet.
71. *Anders Sahl*, f. 1872 i Staby, vinterl. i Lystlund, Stadilø og Klegod, løjtnant i Viborg.
72. *Ole Kr. Andersen Søndergård*, f. 1872 på Thyholm. Om ham fortæller Jakob Jensen (52), at han var meget højresindet. En dag købte han en buste af Estrup henne i Ulfborg. En anden elev, der var venstresindet, købte en buste af Berg. En tredie elev tog en brødkniv og henrettede Estrup. Søndergård hævnede sig ved at kaste Berg ud af vinduet. Jeppesen var ikke glad ved den historie, skriver Jakob Jensen, måske han tænkte på pigen i Løvel, der fik 4 mdr.s fængsel for at have knust hovedet på en buste af kongen. — Her skete dog ikke noget. —
73. *Jeppe Noe Sørensen*, br. til 61, f. 1872, grønlandsfarer, mange år i Amerika, død.
74. *Niels Martin Håhr Thøgersen*, f. 1871 i Vester Nebel, dim. Silkeborg 1898, l. v. Dybe friskole, siden 1900 bestyrer af »Håhrs skole« i Svendborg.
75. *Karl Uldal*. 20.
76. *Anders Kr. Lauridsen Vestergård*, f. 1867 i Tvislund, dim. Vesterbro 1892,

hjælpel. i Måbjerg, 1895 førstel. i Nr. Omme, afg. 1927 p. gr. a. tunghørhed. Foruden l. var han en dygtig landmand, død 1949.

77. *Jakob Peder Jakobsen Villumsgård*, f. 1872 i Fjelstervang, opvokset i Sdr. Felding, dim. som privatist 1894, hjælpel. i Kokborg, 1895 andenl. i Sevel, 1897 l. i Madum, 1903 i Læborg, 1907 førstel. i Sevel, afg., døde i Lønborg 1951.

1888.

78. *Frands Andersen*, fra Velling, l. ved Troldhede biskole 1888—90.
79. *Jens Andersen*. 47.
80. *Villads Andersen*, f. 1870 i Ryde, dim. Jelling 1893, hjælpel., 1895 l. i Sinding ved Herning, død 1901.
81. *Jens Borbjerg*, fra Idom, en tid handelsmand i Ulfborg, død.
82. *Lars Grønborg*, f. 1871 i Vedsted, dim. Gedved 1892, husl. hos forstander Bojsen, Gedved, 1894 andenl. i Bjerringbro, 1896 i Skade v. Randers, død i en ung alder.
83. *Ludvig Grønborg*, br. til foregående, dim. Gedved 1892, l. i Lee, døde ung.
84. *Jeppe No Hyldahl*. 51.
85. *Andreas Jensen*, fra Vedersø, l. i Husby klitskole, senere præst i Amerika.
86. *Jens Jakobsen*, f. 1870 i Hejbøl, 1894 l. i Esbjerg, død 1929.
87. *Poul Jensen*, måske 15.
88. *Bertel Knudsen*, blev vist l. i det sydl. Jylland.
89. *Elias Knudsen*.
90. *K. Knudsen*.
91. *Laurids Knudsen*.
92. *Jeppe Søe Kristensen*, fra Stadil, vinterl. på Stadilø 1888—91, senere præst i Amerika.
93. *Kristian Kristensen*, fra Vejlby v. Middelfart.
94. *Kristen Kristensen*, fra Velling, læste videre i København, men døde som ung.
95. *Ole Birkmose Kristensen*, var biskolel. i Timring både før og efter stabyopholdet.
96. *Jakob M. Jepsen Likner*, havde været gendarm og blev senere politibetjent i København.
97. *Poul Kr. Madsen*, fra Tingstrup v. Thisted.
98. *Anton Nielsen*, vist 59.
99. *Niels Nielsen*.
100. *Niels Nørgård Pedersen Nyhof*. 62.
101. *Johannes Eskildsen Nørgård*. 63.
102. *Peder Kr. Bennedsgård Olsen*. 65.
193. *Anders P. Opstrup*.
104. *Jens Peder Pedersen*.
105. *Laurids Pedersen*.
106. *Mads Kr. Pedersen*. 41.
107. *N. A. Pedersen*, rejste til Amerika, hvor han oparbejdede en stor konservesfabrik i San Francisko og blev meget velhavende, død 1948.
108. *Anders Sahl*. 71.

109. *Jeppe Noe Sørensen.* 73.
110. *Anders Kr. Lauridsen Vestergård.* 76.
111. *Jakob Peder Jakobsen Villumsgård.* 77.
112. *Bertel Pedersen Østerby, f.* 1863 i Møborg, dim. Vesterbro 1893, hjælpel. 1895 l. i Egebjerg, 1896 i Handbjerg n. sk., 1898 i Grønfeldt v. Rønde.

1889.

113. *Frands Andersen,* 78, vinterlærer i Troldhede, senere ansat ved Hedeselskabet.
114. *Jens Andersen,* fra Stavning, vinterl. i Tarp, Sdr. Felding, døde som ung.
115. *Ole Chr. Andersen,* f. i Hanning, l. ved vognbjerg skole i Stavning.
116. *Villads Andersen.* 80.
117. *Jens Borbjerg.* 81.
118. *Mads Bygbjerg,* f. i Kokborg v. Jelling 1872, vinterl. i Alslev v. Varde, dim. Jelling 1894, vikar fl. st. 1895 andenl. i V. Vamdrup, 1906 l. i Varde, 1908 i Middelfart.
119. *Jens Chr. Eriksen,* f. på Hedemark v. Skive 1871, vinterl. i Dybvandsrække, Grindsted, dim Gedved 1895, konst. l. i Ilsted, 1896 l. i Lovrup, 1901 i Vejrup og 1906 i Snave på Fyn.
120. *Jens Fonager,* fra Vinding v. Holstebro, vinterl. i Fjaldene, Nr. Omme, og 1893—95 i Bur, dim. Silkeborg 1898, 1902 l. ved Holstebro friskole, død 1928.
121. *M. Gregersen.*
122. *Lars Grønborg.* 82.
123. *Ludvig Grønborg.* 83.
124. *Hans M. Hansen.*
125. *Jakob Jakobsen,* vinterl. i Skarrild.
126. *Mads Jensen.*
127. *Jørgen Jørgensen.*
128. *Laurids Jørgensen.*
129. *Peder Kjeldahl,* f. 1871 i Dybe, dim. Jelling 1895, 1896 l. i Kroghøj, 1905 i Nr. Vejen, afg. 1911, død 1921.
130. *Elias Knudsen.*
131. *Laurids Knudsen.*
132. *Marius Knudsen,* vinterl. i Astrup.
133. *Kornelius Korneliussen.*
134. *Jeppe Søe Kristensen.* 92.
135. *Kristian Kristensen.* 93.
136. *Mads Kristensen.*
137. *Rasmus Kristensen.*
138. *Jens Mikkelsen,* f. i Erslev på Mors 1871, vinterl. i Alkjærsig, dim. som privatist 1893, andenl. på Staby vinterlærersem., 1898 l. i Dybe n. skole, 1907 i Glyngøre, afg. 1924, derefter redaktør af »Folkeskolen«.
139. *Niels Godballe Mikkelsen.* 8.
140. *Kr. Nielsen.*
141. *Niels Nielsen.*
142. *Niels Chr. Nielsen,* vinterl. i Øster Finderup.

143. *Niels Nørgård Nielsen*, vinterl. i Bur 1895—96.
144. *Jeppe No*, vinterl. i Råsted.
145. *Andreas Olsen*, f. 1869 i Vinding, vinterl. i Stråsø, dim. Gedved 1893, l. i Fjand, 1900 i Kølkjær, 1903 i Thyregod, 1909 i Snejbjerg og 1916 i Veggerslev.
146. *Niels Henrik Pedersen.*
147. *Anders Sahl.* 71.
148. *S. Sørensen.*
149. *Berthel Pedersen Østerby.* 112.

1890.

150. *Andreas Andersen.*
151. *Ole Kr. Andersen.* 115.
152. *Kr. Andreasen*, bortrejst p. gr. a. svagt helbred.
154. *Mads Bygbjerg.* 118.
155. *Jens Chr. Eriksen.* 119.
156. *N. P. Olsen Flint*, f. i Sæddinge, Lolland, 1870, vinterl. i Askov, Nr. Omme, dim. Gedved 1894, 1896 l. v. Holstebro priv. realskole, 1901 i Ringkøbing, viceinsp., død 1950.
157. *Jens Fonager.* 120.
158. *Th. Peder Jensen Frølund*, f. i Vinding 1875, vinterl. i Nr. Omme og Sdr. Felding, hjælpel. i Kollund og Tvingstrup, dim. Vordingborg 1902, l. v. Masnedsund skole, der er øvelsesskole for Vordingborg sem., 1925 førstel. i Kastelev, 1927 i Lendermark, afg. 1941, bor i Vordingborg.
159. *Gravers Kjærgård Graversen.* 49.
160. *Marinus Gregersen.*
161. *Chr. Hansen*, fra Brylle på Fyn, vinterl. i Kjærgård, Nr. Omme.
162. *Hans Marinus Hansen.*
163. *Hans Peder Hansen*, f. 1873. Hans far var plantør i Skovbjerg og på »Lyng« i Sdr. Felding. Vinterl. i Solsøhede i 3 vintre, rejste til England i 1898, hvor han blev gift og har boet siden. —
164. *Niels Hansen*, f. 1862, 1892 l. i Thorsted, 1893 i Frisbæk, 1894 i Harboøre friskole, 1905 i Vorgod, 1907—27 på Bøvling klit.
165. *Frederik Hofmann*, fra Sdr. Felding, ansat ved statsbanerne med bopæl i Herning.
166. *Kr. Iversen*, fra Thyregod.
167. *Kr. Iversen*, fra Egtved.
168. *Cecilius Jensen*, f. 1867 på Jegindø.
169. *Kristen Jensen.*
170. *Poul Jensen Jepsen*, var i fl. år kontorist på politikontoret i Lemvig, død.
171. *Ludvig Joachimsen.*
172. *Kristian Jungersen.*
173. *Laurids Jørgensen.*
174. *Peder Kjeldal.* 129.
175. *Laurids Knudsen.*
176. *Kristen Kristensen.*
177. *Jens Mikkelsen.* 138.

178. *Anders Nielsen*, fra Vinding, vinterl. i Krogsdal, Nr. Felding, gik efter sigende over til anden virksomhed i København.
179. *Nicolaj Nielsen*, vinterl. på Stadilø 1891—92.
180. *Niels Kr. Nielsen*. 142.
181. *N. Marinus Nielsen*.
182. *N. Nørgård Nielsen*. 143.
183. *Søren Nielsen*.
184. *Kristian Olsen*.
185. *Niels Henrik Pedersen*.
186. *Poul Østergård Poulsen*, f. 1871 i Tim, vinterl. i Alrum 1890—92, dim. Ranum 1896, 1903 l. i Aalborg, afg. 1941.
187. *Anders Sahl*. 71.
188. *Simon Simonsen*, fra Asp, vinterl. i Stavning v. sk., døde som ung.
189. *Peder Sørensen*, vinterl. i Kølvrå.
190. *Anton Vesterager*, f. 1870 i Vorgod, vinterl. i Bjerregård, uddannet på Nr. Nissum, Staby og i København. I 10 år leder af redningshjemmet »Godthåb« v. Holstebro, 1907 vinterl. i Remmerhus, 1909 fast ansat der, folketingsmand, efter sin afg. som l. blev han gårdmand.
191. *Mathias Vilster*, rejste til Amerika.

1891.

192. *Andreas Andersen*, f. 1874 i Dommerby, vinterl. i Grindsted, dim. Gedved 1895, 1896 l. i Ilsted, 1900 i Låsby, 1908 i Ejby, Fyn.
193. *Jens Astrup*, f. 1874 i Astrup pr. Arden, blev l. i Gerding og Kastbjerg v. Hadsund, tog tidlig afsked p. gr. a. sygdom.
194. *N. Chr. Bertelsen*, f. 1870 i Idom, dim. Silkeborg 1897, 1898 l. i Kærby v. Randers, 1906 i Heldum v. Lemvig. Har virket for afholdssagen. Folketingskandidat ved valgene 1906, 09 og 10.
195. *Jens Borbjerg*. 81.
196. *Anders Bork*.
197. *Jens Damsgård*, f. 1874 i Ferring, dim. Jelling 1896, andenl. i Klim, 1899 l. i Finderup, 1900 i Almind, 1902 førstel. i Klim. Censor ved seminariernes optagelsesprøve. Forfatter af politiske, personalhistoriske og pædagogiske skrifter.
198. *Dines Dinesen*, f. 1872 i Rind, dim. Blågård 1902, l. i Møborg n. sk., 1904 i Nørskov og 1906 i Farre, afg.
199. *Thor Christensen Falkner*, f. 1868 i Holmgård, Ydby sogn, dim. Ranum 1896, l. i Hvidmose og i Grove, 1898 i Struer, nogle år redaktør af Struer Venstreblad, afg. 1931, død 1932.
200. *Th. P. Jensen Frølund*. 158.
201. *Didrik Grønbæk*, f. 1863 i Aulum, dim. Gedved 1894, l. v. Kolind højskole, 1895 v. Estvad sdr. sk., 1897 i Volling v. Skive. Har virket for afholdssagen og gymnastikken.
202. *Kr. Hansen*. 161.
203. *P. Hansen*.

204. *Jakob Jakobsen.*
205. *Theodor Jakobsen*, f. 1870 i Velling, vinterl. i Sjælborg og Sig, senere købmand i Esbjerg, døde 1928.
206. *Cecilius Jensen.* 168.
207. *Jens Toft Jensen*, f. 1870 i Tim, vinterl. i Sdr. Esp, var invalid og døde som ung.
208. *Poul Jensen.*
209. *N. Fr. Joachimsen*, f. 1875 i Asp.
210. *Jakob Kilsholm*, f. 1873 i Bur.
211. *Laurids Knudsen.*
212. *Martin Knudsen*, f. 1870 i Ansager.
213. *Jens Konnerup*, f. 1872 i Vonsild.
214. *Thomas Kristensen*, f. 1868 i Ansager.
215. *Villads Kristensen*, f. 1870 i Ansager.
216. *Holger Kristiansen*, f. 1872 i Hanning, dim. Silkeborg 1897, l. v. Staby vinterlærersem. i 2½ år, 1901 l. i Bur, 1904 førstel. i Vemb, hvor han efter sin afg. blev boende, død 1949.
217. *Peder Larsen.*
218. *Peder Lauridsen.*
219. *Ole Lomholt*, f. 1872 i Skibet.
220. *Karl Lund.*
221. *Nis Lysen.*
222. *Kr. Mogensen*, f. 1867 i Odense, havde været vinterl. i Ansager, før han kom til Staby. Blev indre-missionær, bl. a. i Kjellerup.
223. *Mar. Nielsen.*
224. *Nicolaj Nielsen.* 180.
225. *Jeppe No.*
226. *Niels Nørgård.*
227. *Kr. Olsen.*
228. *Ole Olsen*, f. 1864 i Sigerslevvester, dim. Jelling 1894, l. i Fjaltring friskole i 8 år, 1902 l. i Trans, død 1912.
229. *Jens Martinus Pedersen*, f. 1874 i Ikast, vinterl. i Borris.
230. *Karl Ingemann Pedersen*, f. 1872 i Hjerm, vinterl. i Troldhede, 1906 blev han fast ansat i Råbjerg, 1907 forflyttet til Ribberholt.
231. *N. C. Pedersen*, f. 1871 i Tastum.
232. *N. H. Pedersen.*
233. *Peder Pedersen*, f. 1867 i Ansager.
234. *Peder Pedersen*, f. 1874 på Holmslands klit, 1892—95 vinterl. i Houvig, dernæst i mange år biskolel. i Bjerregård, fast ansat 1919. I Hardsyssels årbog 1946 har han skrevet »Fra de små skoler«, og 1950 udkom hans bog »Klittens Historie«.
235. *Poul Østergård Poulsen.* 186.
236. *Anders Sahl*, f. 1874 i Stadil.
237. *Simon Simonsen.* 188.
238. *Kr. Jensen Stamp*, f. 1873 i Linde, Asp sogn, dim. Silkeborg 1899, årskursus, 1900 l. i Stadil, 1914 i Sdr. Næra, døde i Odense for nogle år siden.
239. *O. Kr. Svensen*, f. 1873 på Mors.

240. *Mar. Bollerup Sørensen*, f. 1874 i Sdr. Bork, vinterl. på Stadilø 1894—96, senere ansat ved statsbanerne.
241. *N. P. Sørensen*, f. 1866 i Hodde, blev uldspinder i Ulfborg, senere handelsrejsende med bopæl i Esbjerg, død.
242. *P. Bent Thellesen.*
243. *Kr. Thorsen*, f. 1874 på Mors.
244. *Anton Vesterager.* 190.
245. *Iver Vollesen*, f. 1873.
246. *Kr. Aaes*, f. 1875 i Hee, dim. Silkeborg 1897, husl. i Skærum mølle v. Vemb, vinterl. i Lillelund, 1898 andenl. i Holme v. Århus og i Sdr. Lem, 1901 l. ved Idom østre sk., 1905 førstel. i Idom hovedskole, 1911 i No. Efter sin afg. flyttede han til Odense, hvor han døde.

1892.

247. *Jens Andersen*, f. 1872 i Aulum, vinterl. i Feldsing, dim. Nr. Nissum 1896, tillægseks. i tysk, engelsk, fransk og latin, 1896 hjælpel. i Handbjerg, 1897 l. v. Ordrup latin- og realskole, 1899 vikar i V. Brønderslev, timel. smst., 1901 l. i Aalborg.
248. *Jens Astrup.* 193.
249. *Karl Bechgård*, fra Dybe, blev cand. mag. og fik ansættelse i København, død.
250. *M. Chr. Sørensen Birkeland*, f. 1876 i Vorgod, vinterl. i Råsted, dim. Nr. Nissum 1896, 1899 realskolel. i Jyderup, 1902 timel. i Kallundborg, 1904 fast ansat der.
251. *Hans Bork*, f. 1875 i Lintrup, vinterl. i Vittrup, Lindknud sogn, dim. Gedved 1899, vinterl. i Føvling, hjælpel. i Barslund, Thyholm, 1902 andenl. i Vognsild, 1903 l. i Klelund og 1914 førstel. i Stadil, død.
252. *O. Korneliussen*, f. 1872 i Holstebro, vinterl. i Krogsdal, dim. Vesterbro 1897, årskursus, l. på Himmelbjerggården og 1899 i København.
253. *Mikkel Hansen Færch*, fra Junget pr. Roslev.
254. *P. Helt Håhr*, f. 1876 i Ølgod, vinterl. i Kærby, Brande, dim. Jelling 1897, vinterl. i Tarm og Krusbjerg, 1900 andenl. i Tranderup, 1903 førstel. i Tistrup. Medforfatter af »Jydske Byer og deres Mænd«.
255. *Joh. Iversen*, f. 1876 i Jordrup, vinterl. i Loft, Grindsted, og i Grimstrup, dim. Jelling 1897, årskursus 1911—12, andenl. i Blenstrup, 1899 l. i Lille Andst, 1906 i St. Andst, afg. 1940 p. gr. a. tunghørhed.
256. *Theodor Jakobsen.* 205.
257. *Hans K. Jensen*, fra Hanerup v. Holbæk, vinterl. i Vium biskole, Ulfborg, kom vist på Silkeborg sem., men har ikke taget eks. derfra.
258. *Kr. Jørgensen.*
259. *Just Martin Knudsen*, f. 1875 i Dommerby, vinterl. i Krog, Grindsted.
260. *Morten Jensen Krarup*, f. 1872 i Tistrup, vinterl. i Alrum, dim. Jelling 1901, l. i Tæbring på Mors, død.
261. *Kr. Andersen Kristensen*, fra Ansager, blev landmand og handelsmand.
262. *Kr. Kristensen Krukov*, f. i Lunde 1869, vinterl. i Kjelst i Billum, dim. Silkeborg 1897, l. i Agerbæk.

263. *Jens Kamp Lauridsen*, vinterl. i Velling 1892—96, tog lærereks., men døde ung.
264. *Jens Lauridsen*, fra Hodde, havde været i Amerika, blev senere ejer af Lindbjerg mølle, Ølgod.
265. *Nis Lysen*, forlod skolen p. gr. a. sygdom.
266. *N. Kr. Nielsen.*
267. *N. P. Nielsen*, f. 1872 i Ågård v. Kolding, dim. Jelling 1897, l. i Tisted, Himmerland, og 1901 i Klovby v. Kallundborg, død 1950.
268. *Ole Olsen.* 228.
269. *Jens Martinus Pedersen.* 229.
270. *Peder Pedersen.* 234.
271. *Peder Kr. Pedersen*, f. 1870 i Vester Vedsted, vinterl. i Thorsted, dim. Ribe 1904, l. i Skjoldborg, Hejnsvig, og 1906 i Lintrup v. Holsted.
272. *Jens Toft.* 207.
273. *Hans Valdemar*, f. 1873 i Ølgod, biskolel. i Finderup og Østtarp, Strellev, senere gdr. i Ølgod, død.
274. *Peder Vestergård.*
275. *Jens Johansen Vølver*, f. 1874 i Åby, dim. Ranum 1896, 1897 l. i Svendstrup v. Mariager, 1903 i Assentoft, afg. 1935, bor i Volk Mølle.
276. *Andreas Jakobsen Villumsgård*, f. 1877 i Sdr. Felding, vinterl. i Stråsø og Bur, husl. på Bjødstrup, dim. Jelling 1900, l. v. Th. Langs sem., 1902 i Skive, 1921 overl. i Jerne og Boldesager. Censor v. realeks., død.
277. *Niels Oskar Westberg*, f. 1877 i Oens, dim. Silkeborg 1898, årskursus, l. i Sakskøbing, 1901 v. Horsens komm. mellem- og realskole, 1921 overl., senere skoleinsp., død.

1893.

278. *Jens Andersen.* 247.
279. *Jens Borbjerg.* 81.
280. *Hans Bork.* 251.
281. *Karl Brørup*, vinterl. i Krogsdal, Nr. Felding, havde uddannelse som skrædder og drev siden en skrædderforretning i Aalborg.
282. *Karl Rudolf Knudsen Buhelt*, f. 1877 i Uggerby, vinterl. i Nr. Felding, dim. Ranum 1899, årskursus, l. v. Dalsgårds realsk., Randers. 1901 timel. i Randers, fast ansat 1904, afg. 1935, bor i København, er kunstmaler.
283. *Kr. Hebsgård*, vinterl. i Stråsø, blev senere landpost på holstebroegnen.
284. *P. Helt Håhr.* 254.
285. *Joh. Iversen.* 255.
286. *Morten Jensen Krarup.* 260.
287. *Josva Kristensen.*
288. *L. K. Larsen*, f. 1874 i Hæstrup, vinterl. i Halne Mose pr. Sulsted, dim. Ranum 1898, andenl. i Tversted, 1900 l. i Nr. Kongerslev, 1903 i Vedsted v. sk. pr. Åbybro, afg. 1936, død.
289. *M. S. Lystlund*, f. 1879.
290. *Andreas Madsen*, f. 1874 i Vrønding pr. Horsens, vinterl. i Skovsende, Sdr. Omme, dim. Nr. Nissum 1897, vikar i Vejen, 1898 l. i Visse v. Aalborg, 1901 timel. i København, fast ansat 1905, afg.

291. *Niels Kr. Jepsen Nielsen*, f. 1877, vinterl. i Råsted og Nr. Omme, siden 1896 i Haurvig, nu afg.
292. *Karl Ingemann Pedersen*. 230.
293. *S. Sørensen Sigurd*, f. 1877 i Givskud, vinterl. i Vesterhede, Hejnsvig, dim. Jelling 1897, vikar, 1899 andenl. i Ørby, Samsø, 1906 førstel. i Besser, afg. 1947. Siden 1921 redaktør af Samsø Folketidende, har udgivet turistbogen Samsø samt leveret bidrag til værker om Samsø.
294. *Bermann Chr. Jensen Sønderbæk*, vinterl. i Fjaldene.
295. *Mar. Sørensen*. 240.
296. *Th. Uhre*, f. 1875 i Horne, dim. Jelling 1899, årskursus 1904—05, 1901 andenl. i Bakkely, Vejen, 1905 l. i Holbæk, 1908 førstel. i Billum, død.
297. *Jakob Rasmussen Vestergård*, fra Højbjerg v. Rødkjærsbro, vinterl. i Lystlund.
298. *P. Quist Rasmussen Vestergård*, br. til foregående, vinterl. i Thorsted n. sk., dim. Gedved 1898, l. i Aker østre sk. på Bornholm.
299. *J. Johansen Vølver*. 275.
300. *Kr. Kr. Østergård*, f. 1878 i Fjelstervang, vinterl. i 2 vintre, tog så til søs og for viden om, styrmandseks. på Fanø 1903, rejste til Amerika, tog fl. eksaminer og blev am. borger, rejste jorden rundt, blev gift 1910, sejlede endnu i nogle år, hvorpå han nedsatte sig i Brooklyn og drev forretning med skibsartikler. 1918 skrev han hjem, at han ventede at blive indkaldt til den am. marine, og siden har familien herhjemme intet hørt fra ham. —

1894.

301. *Jens Borbjerg*. 81.
302. *Emil Knudsen Buhelt*, br. til 303, lærersøn fra Tversted, vinterl. i Tvis, tog handelseks. i København, bogholder i et en gros firma for trælast, senere statsaut. revisor, død 1924.
303. *Karl Rudolf Knudsen Buhelt*. 282.
304. *Martin Bøtker*, vinterl. i Heldgård, Borris, død 1899.
305. *Peder Jakobsen Danegård*, f. 1878 i Herborg, vinterl. i Uhre Kær i Brande, dim. Vesterbro 1899, vikar, højskolel. og l. ved priv. sk., 1908 v. Frdericia kommunesk., afg. 1929, bor i Skanderborg.
306. *Nis Gertsen*, f. 1876 i Bevtoft, dim. Silkeborg 1900, l. i Dybe friskole, 1901 i Brønderslev og 1906 i Em v. Vrå, afg. Forfatter af amatørskuespil.
307. *Anders Graversen*, f. 1875 i Ølgod, vinterl. i Feldsing og Stadilø, dim. Jelling 1899, vinterl. i Vestkjær, vikar i Tjæreborg og Sdr. Vinge, 1901 andenl. i Horne, 1904 l. i Vind og 1910 i Fiskbæk. Dygtig hedeopdyrker, død 1949.
308. *Søren Halkjær*, f. i Madum, vinterl., studerede til præst i København, brød af og kom i handelslære, ejede en overgang Stenumgård i Råsted, gik så over til handelen og har i en del år været købmand på Fyn.
309. *L. Chr. Larsen*, fra Haderup.
310. *L. Chr. Larsen*. 288.
311. *Mar. Lund*, f. 1875 i Gørding v. Ribe, dim. Ribe 1902, 1903 l. i Hvim, 1906 i Svoldrup, død 1930.

312. *Marius Nielsen*, f. 1876 i Jelling, dim. Jelling 1898, vikar og hjælpel., 1899 l. i Uhe Mark, 1903 i Sølvsten, 1906 i Hillerskov og 1910 i Herløv, hvorfra han tog afsked p. gr. a. dårligt helbred og blev landmand, død.
313. *N. K. Nielsen (Klitsgård)*.
314. *N. K. Nielsen*, f. 1874 i Billum, vinterl. i Solsøhede og Bredho, dim. Jelling 1902, hjælpel. i Hevring, 1903 andenl. i Hjerm ø. sk., 1905 l. i Kroghøj, 1908 i Vittarp, Outrup, og 1909 i Ganer, afg., bor i Skjern.
315. *Jens Nørgård*, f. 1877 i Andst, vinterl. i Lystlund, dim. Jelling 1899, hjælpel. i Uldum, 1901 andenl. i Thise, 1904 l. i Thorum, 1914 i Bresten, død.
316. *Niels Pedersen*, f. 1874 i Hoven, vinterl. i Thoudal, Nr. Vium, fra 1897 til 1913 var han biskolel. i Krusbjerg og samtidig landmand, rejste så til Amerika, hvor han døde for nogle år siden.
317. *Chr. Andersen Søgård*, f. 1872 i Skjern, 1894—1908 l. v. Randeris biskole, 8 år vinterl. og gdr. i Opsund, 1920—29 gdr. i Stavning, hvor han bor endnu. Lokalhistoriker.
318. *Bermann Chr. Jensen Sønderbæk*. 294.
319. *J. M. Tau*, f. 1877 i Rurup, Sønderjylland, vinterl. i Skarrild, dim. Jelling 1899, årskursus, l. i Kolding, studieophold i Tyskland og Sverige, 1913 insp. i Kolding, 1920 overl. og insp. i Åbenrå.
320. *Kr. Østergård*. 300.

1895.

321. *Ole Jensen Agerbo*, f. 1877 i Sdr. Lem, vinterl. i Ganer og Albæk, dernæst i Houvig, var murer om sommeren, dim. Nr. Nissum 1904, hjælpel., 1905 andenl. i Agtrup v. Kolding, 1907 l. i Roum og 1911 i Valsølille.
322. *Chr. Andersen*.
323. *Emil Knudsen Buhelt*. 302.
324. *Anton Christensen*, vist 348, vinterl. i Thorsted.
325. *Mads Christensen*, vist 350, vinterl. i Nr. Omme.
326. *Th. Jensen Dahl*, f. 1878 i Vroue, vinterl. i Lystlund, dim. Ranum 1899, 1901 andenl. i Aså, 1902 l. i Karmisholt, 1904 i Lundø, 1909 i Ågerup, afg. 1943.
327. *Anders Graversen*. 307.
328. *Søren Halkjær*. 308.
329. *Andreas Iversen*. 346.
330. *J. Josephsen*, f. 1877 i Fredericia, dim. Jelling 1902, vikar i Kolind, andenl. i Holbæk, Rougsø herred, 1905 førstel. i Fannerup og 1916 i Vejlby.
331. *Mar. Lund*. 311. Vinterl. i Søndervig og Røjklit.
332. *Niels Kr. Nielsen*. 314.
333. *Jens Nørgård*. 315.
334. *Jørgen Pedersen*, vinterl. i Lunderskov.
335. *P. C. Pedersen*, vinterl. i Thorsted.
336. *J. M. Thau*. 319.
337. *Andreas Jakobsen Villumsgård*. 276.
338. *Jens Micael Thøgersen Vinther*, f. 1874, vinterl. i Brejning, rejste til Amerika, hvor han tog præsteeks. 1898, missionær i Japan til 1921, kom hjem

og blev præst først i Nr. Felding og fra 1922—27 i Hjerm, igen missionær i Japan 1928—40. Bor i U.S.A. Har skrevet en Bog om Kagawa, Japans kristne reformator.

1896.

339. *Albrekt Albrektsen,* f. 1878 i Nees, vinterl. i Nr. Omme, dim. Ranum 1901, hjælpel., 1903 l. i Hinding v. Thisted, 1905 v. Horne højsk., 1909 i Jørsby, Mors, 1919 i Ejsing, afg. 1931.
340. *P. Anthonsen,* f. 1880 i Ølby, vinterl. i Råsted og Heldgård, dim. Nr. Nissum 1904, hjælpel. i Timring, 1905 l. i Grove og 1908 førstel. i Kokspang v. Varde, afg., bor i Struer.
341. *Søren Kristiansen Bjerring,* f. 1871 i Sdr. Rind, vinterl. i Hemmet, dim. Ranum 1900, vikar i Aggersborg, 1901 andenl. i Hasseris, 1904 l. i Mølholm, 1911 i Hasseris, overl. der, død 1949.
342. *Chr. Brix,* f. 1877 i Kærby, Hald, vinterl. i Ulfborg, dim. Ranum 1900, l. v. Hadsund realsk., 1901 l. og org. i Nykøbing, Mors, død 1941.
343. *Niels Knudsen Nielsen Elkjær,* f. 1879 i Haderup, vinterl. i 3 vintre, på Askov udv. højsk. 1900—01, højskolel. og friskolel. 1902—09, dim. Jelling 1911, l. i Grimstrup, Timring, 1920 i Mejlby, Lintrup, 1922 i Asmindegårde, Svostrup, afg. 1932 p. gr. a. sukkersyge, død 1948. Børnebogsforfatter.
344. *Adolf Hvorslev,* f. 1880 i Rindsholm, vinterl. i Hug, Vedersø, hjælpel. i Rosgård og Knudsgård v. Viborg, vinterl. i Odderup, Ådum, og l. v. Rågelund børnehjem, dim. Ranum 1904, l. v. Brædstrup realsk. og 1906 i Århus. Forfatter af noveller, rejseskildringer og historisk-topografiske afhandlinger, afg. 1946, bor i Riisskov.
345. *Laurids Holm,* vinterl. i Fiskbæk v. Videbæk, blev 1898 optaget på Nr. Nissum sem., fik tuberkulose og måtte afbryde sin uddannelse, død 1899.
346. *Andreas Iversen,* f. ca. 1870 i Tornby v. Hirtshals, havde været på Tune landbrugssk., vinterl. i Alrum og Vorgodhede, læste et år i København, rejste i 1899 til U.S.A., hvor han de flg. vintre søgte udd. på den danske præstesk. i Des Moines, medens han om sommeren var lærer.
347. *Peder Kr. Kjeldsen,* f. 1873 i Vorning, vinterl. i Nr. Omme, dim. Ranum 1902, vikar, 1904 andenl. i Trige, 1905 l. i Solsøhede, 1907 i Boeslum, afg. 1941, død 1947.
348. *Anton Hjalmar Kr. Kristensen,* f. omkr. 1878, l. i Vium, Ulfborg, og i Strellev, død 1897.
349. *Jakob P. Kristensen,* f. omkr. 1880 i Mundbjerg, Sevel, vakancel. i Hoager og vikar i Sevel, dim. Nr. Nissum 1902, andenl. i Trabjerg, 1905 l. i Gjærup, Thy, 1908 førstel. i Dybe, afg., bor i Lemvig.
350. *Mads Kristensen,* f. 1876, vinterl. på Stadilø, dim. Odense 1903, l. i Tømmerby, Hanherred.
351. *Karl Lillelund,* f. omkr. 1880 i Ulfborg, vinterl. i Råsted v. sk., blev senere entreprenør, døde 1948 el. 49 i Thy, hvor han sammen med en søn, der er ingeniør, drev et entreprenør- og ingeniørfirma for landevejs- og brobygning.

352. *Joh. Nielsen*, f. omkr. 1880 i Rørth Elle sk., vinterl. i Ronnum, 1897 skriver på herredskontoret i Nibe, senere bankass. i København, død 1930.
353. *Peder Chr. Pedersen*, f. 1876 i Vester Vedsted, vinterl. i Thorsted ndr. sk., dim. Ribe 1904, l. i Lintrup v. Holsted, måtte søge afsked p. gr. a. sygdom, døde nogle år efter.
354. *Peder Nicolaj Pedersen*, f. 1879 i Vridsted v. Skive, vinterl. i Neder Feldborg, dim. Ranum 1900, l. i Rabjerg, 1902 andenl. i Vrinders, 1904 l. i Ræhr, 1911 førstel. i Gerlev, afg. 1944, død i Randers 1947.
355. *Karl Sørensen*, f. 1877 i Brejning, l. i Grimstrup, Birkmose og Najbjerg, Timring, dim. Nr. Nissum 1901, 1902 l. i Yllebjerg, 1906 i Timring og 1923 i Brunshåb v. Viborg.
356. *Kristian Thøgersen*, f. 1880 i Debel på Fur, vinterl. i Lystlund og Krogsdal, optaget på Jelling sem. 1898, men døde under uddannelsen.

1897.

356. *Albrekt Albrektsen*. 339.
357. *P. Anthonsen*. 340.
358. *Andreas Bygbjerg*, f. omkr. 1880 i Thyregod, vinterl. i Lystlund og Sønderkær, Ulfborg, og senere i Dørken, Thyregod, og i Vorgodhede, efter aftjening af sin værnepligt kom han ind ved generalstaben, ved hvis taktiske afdeling han blev ansat og gjorde tjeneste i mange år, bor i København.
359. *Hans Bygbjerg*, br. til foregående, f. 1877, dim. Vesterbro 1901, l. i Svindbæk, 1905 i Sandby, Holbæk amt.
360. *Niels Knudsen Nielsen Elkjær*. 343.
361. *Marinus Th. Petersen Garner*, f. 1880 i Vilslev, vinterl. i Vilslev, dim. Jelling 1901, 1904 l. i Sønderho, 1907 i Lovrup v. Gørding.
362. *P. Mogensen Gerald*, f. 1883 i Sneum, dim. Skårup 1904, årskursus, 1906 timel. i Nykøbing F., 1908 fast ansat, 1911 l. i Esbjerg, 1917 i Lyngby, 1923 i Rødekro, 1933 i Frøslev, stadsskoleinsp. i Sønderborg i ca. 4 år, afg. 1948.
363. *Marius Eriksen Gulddahl*, f. 1879 i Rugballe v. Jelling, vinterl. i Ulfborg, dim. Jelling 1901, højskolel. i Galtrup og Elbæk, husl. på Lykkesholm, Langeland, andenl. på Staby vinterlærersem. 1905—08, 1909 timel. i Esbjerg, senere fast ansat der, men fratrådte sit embede og købte Brunshåb teglværk v. Viborg, som han har drevet siden.
364. *Adolf Hvorslev*. 344.
365. *Jens Peder Jensen*, f. i Hanning, vinterl. i Solsøhede og Sædding.
366. *Lars Kr. Jensen*, f. 1881 i Assing, dim. Silkeborg 1902, sløjdlærereks., 1903 andenl. i Jebjerg, 1904 i Gedsted, 1905 timel. i København, 1909 fast ansat.
367. *Peder Kr. Kjeldsen*. 347.
368. *S. Kristensen*, f. omkr. 1880 i Nr. Omme, vinterl. ved hovedskolen der.
369. *Adolf Larsen*, f. 1880 i Nykøbing M., vinterl. i Brejnholt, dim. Jelling 1901, død 1903.
370. *Anders Laustsen*, f. 1880 i Ringgive, dim. Silkeborg 1903, 1904 l. v. Thorsted ndr. sk., 1907 i Junget og 1921 førstel. i Tvis, afg., bor i Tvis.

371. *Niels Nielsen*, f. 1880 i Jelling, vinterl. i Feldsing og Rindom, dim. Vordingborg 1905, andenl. i Holsted, 1910 l. i Flade, 1913 førstel. i Herskind.
372. *Kr. Berg Kristensen Nyborg*, f. 1882 i Staby, dim. Nr. Nissum 1903, andenl. i Ansager, 1908 l. i Gjøl ndr. sk., 1921 i Gjøl v. sk.
373. *P. Kr. Pedersen*. 353.
374. *Kr. Poulsen*, f. 1876 i Skjern, vinterl. i Østtarp, Strellev, dim. Jelling 1902, hjælpel. i Hjerting og vikar i Vissing, 1905 l. i Gulev pr. Bjerringbro.
375. *Povl N. Povlsen*, f. 1879 i Øse, vinterl. i Kodbøl, dim. Silkeborg 1902, privatskolel. i Høng, højskolel. i Djursland, Jebjerg og Galtrup, 1910 forstander for Klank højsk., men døde samme år.
376. *Kr. Smidt*, vinterl. i Råsted ø. sk. og i Nørby pr. Lem, rejste til Amerika.
377. *Mar. Stefansen*, f. 1882 i Over Feldborg, biskolel. i Sønderby, Holmsland, dim. Ranum 1912, l. v. Testrup højsk., 1913 i Askov, Ørnhøj, 1922 i Gunderup pr. Vårst.
378. *Niels Rasmussen Svendstorp*, vinterl. i Nr. Nebel, fik ikke lærereks. p. gr. a. sygdom, rejste til U.S.A., blev l. bl. a. v. Grand view college i Des Moines, 1908 hjemme igen, højskolel. på Skamlingsbanke, årskursus, 1910 forstander på Stevns højsk., senere blev han landmand, rutebilejer, gårdhandler og endte som overass. i landsoverskatterådet, afg. 1948.
379. *Hans Sønderby*, f. 1879 i Skjern, vinterl. i Albæk, dim. Vordingborg 1901, l. v. Kolding priv. sk., 1909 v. kommunesk. i Svendborg.
380. *Kr. Thuesen*, f. 1871 i Nr. Esp, Thorsted, dim. Neksø 1909, vikar, l. i Møborg ndr. sk., 1912 førstel. i Brøndum v. Hobro, 1915 i Alstrup pr. Ullits.

1898.

381. *Chr. Andersen*, f. i Nr. Omme 1883, vinterl. i Sandet og fl. st., dim. Gedved 1904, tillægsprøve i tysk og engelsk, årskursus, l. v. Årup realsk., 1906 v. Slagelse priv. realsk., samme år l. i Middelfart, 1930 skoleinsp. i Nysted.
382. *P. Anthonsen*. 340.
383. *Kristian Brogård*, f. 1882 i Tim, vinterl. i Velling, dim. Silkeborg 1903, 1906 l. i Usserød, forflyttet til Nærum og derfra til Slagelse.
384. *Mar. Jeppesen Brunsborg*, f. 1881 i Ulfborg, vinterl. i Neder Feldborg, dim. Gedved 1903, vinterl. i Ulfborg, 1904 l. i Redsted, 1907 i Rettrup, 1922 i Elsted og 1925 i Snedsted, afg. 1950, siden 1936 medl. af Danmarks lærerforenings hovedbestyrelse.
385. *Andreas Bygbjerg*. 358.
386. *Ditlev Jensen Ditlevsen*, f. 1882 i Gårde, dim. Silkeborg 1903, 1904 andenl. i Fjerritslev, 1909 i Jennum og 1913 l. i Grejsdalen.
387. *P. Mogensen Gerald*. 362.
388. *Carl Ibsen*, f. 1881 i Nr. Omme, vinterl. i Askov og Stadilø, dim. Ranum 1904, 1905 l. i Dråby, 1907 i Hune, afg., bor i Blokhus.
389. *Lars Kr. Jensen*. 366.
390. *Joh. Enevoldsen Kabel*, f. 1879 på Holmsland, vinterl. i Lystlund, dim. Gedved 1903, 1904 l. v. Samsø priv. realskole, 1906 redaktionssekretær i Ringkøbing, 1907 timel. i Ribe, 1908 seminariel. der, afg., bor i Ribe.

391. *Henrik Kjærgård,* f. 1881 i Nr. Omme, vinterl. på Stadilø, dim. Gedved 1902, årskursus, 1902 l. v. Trustrup og Hovedgård realskoler, 1904 v. Ry højsk., 1905 i Vejen og 1906 i Århus, afg. 1944, død 1949.
392. *Kr. Kristensen,* vinterl. i Holsted.
393. *Hans Lauridsen,* f. 1880 i Borris, vinterl. i Kodbøl, Borris, dim. Jelling 1903, hjælpel. i Ulbjerg, andenl. i Horne pr. Tistrup, 1905 l. i Fiskbæk og 1909 i Strellev, død 1918 af spansk syge.
394. *Theodor Lauridsen,* f. 1881 i Rind, vinterl. i Alrum, dim. Gedved 1903, vinterl. i Vallund pr. Ølgod, 1904 l. v. Svinninge realsk., 1905 andenl. i Vemmelev, 1908 l. i Slagelse.
395. *Mads Chr. Madsen,* fra Egeris v. Skive, kom på Jelling sem., men døde af tuberkulose, inden han var færdig.
396. *Mikkel Nielsen,* f. 1883 i Vinderslev, dim. Silkeborg 1904, l. v. Silkeborg sem. og øvelsessk., 1907 ved Silkeborg mellem- og realsk. og borgersk., 1915 i Tåstrup, 1920 overl., senere skoleinsp., afg.
397. *Niels Nielsen.* 371.
398. *Kr. Berg Kristensen Nyborg.* 372.
399. *Peder Nygård,* f. 1880 i Sdr. Lem, vinterl. i Askov, Nr. Omme, dim. Silkeborg 1902, årskursus 1905—06, l. v. Bramminge eftersk. og Nr. Åby realsk., dernæst i Brønderslev og Vordingborg, 1910 i Århus.
400. *Johannes Nørgård,* f. 1878 i Stadil, vinterl. i Sandet, dim. Silkeborg 1903, andenl. i Pandrup, 1906 l. i Hørby og 1908 i Øster Hassing, afg.
401. *N. Pedersen,* vinterl. i Nr. Bork.
402. *P. C. Pedersen.* 353?
403. *Poul Jensen Sandager,* vinterl. i Sandfeld, Brande, dim. Gedved 1902, blev cand. polyt. og ingeniør i København, vistnok død.
404. *Kr. Smidt.* 376.
405. *Mar. Stefansen.* 377.
406. *N. J. Thomsen,* f. 1875, vinterl. i Bur og fl. st., dim. 1902, var vinterl. og dernæst andenl. og fik til sidst et enelærerembede, men blev sindsyg af ulykkelig kærlighed, kom på sindssygehospital. Da han kom ud, blev han pensioneret; rejste til Amerika, var både i N. og S. Amerika, begge st. som arbejder. Kom hjem igen. Men 1923 kom han i en personlig strid og blev atter erklæret sindssyg, kom på Augustenborg, hvor han har været siden. (Meddelt af ham selv).
407. *Kr. Thuesen.* 380. Vinterl. i Søndervig.
408. *Peder Volsgård,* f. 1879 i Nr. Omme, vinterl. i Tarp, Sdr. Felding, dim. Gedved 1903, l. i Gjerndrup pr. Brørup, afg., bor i Brørup.

1899.

409. *Chr. Andersen.* 381.
410. *Hans Andersen,* kun om vinteren.
411. *Thorvald Asmussen,* kun om vinteren.
412. *L. M. Bech,* søn af l. Bech i Bjert v. Vinderup, vinterl. i Krogsdal, Nr. Felding, ueks. l. ved Hvidmose privatskole 3 gange i tiden 1901—05.
413. *Chr. Bundgård,* blev forfatter; efter sin debutbog »Proletarerne«, der ud-

kom på Gyldendal og vakte stor opsigt, opholdt han sig nogle år i København, drog derpå til Amerika, hvor han tog landbrugseks. Hjemkommen til Danmark skrev han et stort værk om Amerika, »Verdens største landbrug«. I trediverne tog han ivrig del i L.S.bevægelsen, men døde pludselig under ret mystiske omstændigheder.

414. *K. P. Pedersen Dybe*, f. 1882 i Dybe, var invalid, dim. Silkeborg 1904, vikar i Hove, 1905 andenl. i Hirtshals, 1907 l. i Stenvad, 1911 i Hedeskov v. Thorsager.

415. *Fr. Hansen Egebjerg*, vinterl. i Feldsing, Borris, f. 1880 i Ølgod, dim. Gedved 1903, 1904 andenl. i Tjæreborg, 1905 l. i Vestbirk, 1906 førstel. i Elsborg og 1916 i Slotsbjergby, død.

416. *Valdemar Pedersen Elmholt*, f. 1883 i Ildved, vinterl. i Bur, dim. Vesterbro 1904, l. ved københavnske skoler, stifter af radikal ungdomsklub, ivrig politisk agitator, 1907 redaktør af »Fyns Venstreblad«, hvis holdertal i hans tid voksede fra 500 til 15.000, og aktionærernes tal fra 40 til 2000, død.

417. *Kristjan Haunsø (Jens Kr. Kristensen)*, f. 1880 i Følleslev, vinterl. i Rimmerhus, dim. Silkeborg 1904, 1907 l. i København, 1919 viceinsp. og 1934 skoleinsp., afg. 1945. Har været medredaktør af det nord. tidsskrift »Hjælpeskolen«, af »Skolehygiejnisk tidsskrift«, sekretær i bestyrelsen for landsforeningen Skolehaven, medl. af udv. for skolepsykologiske undersøgelser og af pædagogisk selskabs repræsentantskab.

418. *N. P. Nielsen Hedeland*, f. 1878 i Ejstrup, vinterl. i Vorgod ø. sk., dim. Silkeborg 1904, årskursus, timel. i Rønne, 1906 l. i Søttrup, 1909 i Rødkærsbro. Har skrevet om Rødkærsbro i »Jydske Byer og deres Mænd«, død.

419. *Im. Mikkelsen Hølund*, f. 1882 i Møborg, vinterl. i Lystlund og Heldgård, dim. Ranum 1904, andenl. på Staby vinterlærersem. og i Assendrup v. Vejle, 1906 l. i Horsens, 1927 overl. i Kolding, 1943 skoleinsp. og 1947 stadsskoleinsp.

420. *Esper Jensen*, kun om vinteren.

421. *Hans Jensen*, kun om vinteren.

422. *Joh. Jensen*, kun om vinteren.

423. *Joh. Enevoldsen Kabel*. 390.

424. *Kr. Kristensen*. 392. Vinterl. i Vrenderup v. Varde.

425. *Th. Lauridsen*. 394.

426 *A. Noesgård*, også elev vinteren 97—98, f. 1881 i Vemb, vinterl. i Thorsted ndr. sk., dim. Ranum 1903, årskursus, faglærereks. i dansk, 1904 l. i Gørlev privatsk., 1906 i Rindby på Fanø, 1909 timel. i København, 1912 fast ansat. Medudgiver af danskbøger, afg.

427. *Chr. Berg Christensen Nyborg*. 372.

428. *N. Elias Petersen*, kun om vinteren.

429. *Niels Pedersen*, rejste til maj p. gr. a. pengemangel.

430. *Willemann Pedersen*, rejste efter sommerferien.

431. *Elias Petersen*, vinterl. i Ulfborg og Heldgård, Borris.

432. *Hans Poulsen*, kun om vinteren.

433. *Ove Rand*, f. 1882 i Kollerup, vinterl. på Stadilø, dim. Jelling 1905, andenl. i Høgsted pr. Vrå og i Als, 1913 l. i Vistoft på Mols, død.

434. *P. Rasmussen*, fra Vestbjerg, vinterl. i Hals, efter sigende døde han i en ung alder.
435. *Mar. Stefansen*. 377. Vinterl. i Neder Feldborg.
436. *Fr. Tscherning Sørensen*, f. 1882 i Harring, vinterl. i Thorsted ndr. sk., dim. Silkeborg 1905, l. i Lyngby, afg. midt i tyverne, blev landmand og forfatter, har bl. a. skrevet »Bonden og hans Dyr«. Har nu solgt gården og bor i Virum v. Holte.
437. *P. K. Volsgård*. 408. Vinterl. i Mejlby, Stadil.

1900.

438. *Jakob Bastholm*, f. 1883 i Uggerby, dim. Ranum 1904, tillægseks. i engelsk, 1906 andenl. i Hessel v. Tistrup, 1907 i Romdrup, og 1909 førstel. i Roust, afg. 1950.
439. *Marius Pedersen Bjerlev*, f. 1882 i Bjerlev, Hvejsel sogn, dim. Gedved 1904, årskursus, 1924 overl. og skoleinsp. i Nykøbing M.
440. *Chr. Bundgård*. 413.
441. *Ludvig Christiansen*, fra Vendsyssel, vinterl. i Nr. Omme, tog vist ikke lærereks.
442. *Bernhard Digmann*, vinterl. i Ulfborg, blev journalist, var nogle år redaktionssekretær i Ringkøbing, så ansat ved andre blade, blev dræbt ved en påkørselsulykke i København.
443. *Valdemar Pedersen Elmholt*. 416.
444. *Gunde Frøstrup*, vinterl. i Askov, Nr. Omme, og Østergård, Lyne, l. ved Fangel friskole, dim. Blågård 1908. Samme sommer rejste han til Amerika, hvor han tog fat på hvad som helst, blev opvasker på et hotel, snart forfremmet til andenkok. 1910 flyttede han til Vancouver i brit. N. Amerika, hvor han fik arbejde på en stor restauration, som han efterhånden blev medejer af. Dog har han ikke over »kødgryderne« svigtet sine åndelige interesser. Han er medl. af to astronomiske selskaber, har studeret amerikansk litteratur og filosofi, ligesom han også grundigt har sat sig ind i et amerikansk stenografisystem.
445. *Laurids Lauridsen Gjaldbæk*, f. 1885 i Ulfborg, vinterl. i Lystlund, dim. Vordingborg 1907, l. v. Rudkøbing realskole, 1908 l. i Skals, 1911 i Knudstrup og 1915 i Øster Tim.
446. *Hans Chr. Hansen*, f. 1884 i Sevel, dim. Ranum 1905, vikar i Over Feldborg, 1906 konst. i embedet, fast ansat 1909, haft mange off. hverv og været fast korrespondent til et københavnsk dagblad.
447. *Kristjan Haunsø*. 417.
448. *N. P. Nielsen Hedeland*. 418.
449. *Alfred Mikkelsen Hølund*, f. 1885 i Møborg, br. til 419, vinterl. i Nr. Omme og Sandet, blev boghandler i Kibæk, hvor han døde 1921.
450. *Im. Mikkelsen Hølund*. 419.
451. *Carl Ibsen*. 388.
452. *Anton Jensen*, fra Herborg, fik ikke lærereks., døde som yngre.
453. *Jens A. Jensen*, br. til foregående, blev landmand.
454. *Overby Jensen*, fra Madum, hvor han blev gårdejer, død.

455. *Thorvald Pedersen Kastrup,* f. i Bølling v. Kolding, efter lærereks. blev han fængselsl. i Nyborg, 1925 l. ved »Kalvehave Strand«, 1930 ved Københavns kommunelæreres helårskoloni på Torø, afg. 1948.
456. *Jens Kjær,* f. 1881 i Sdr. Felding, vinterl. i Ilderhede, dim. Jelling 1905, igen i Ilderhede, 1907 l. ved Skamlingsbanke højskole, 1909 l. i Tarp, 1920 i Kjelstrup v. Haderslev, 1923 forstander for Staby efterskole, afg. 1947.
457. *Jens Sand Lauridsen,* f. 1884 i Hee, dim. Jelling 1905, udvidet organisteks., l. ved frk. Langs sem., 1912 organist i Silkeborg, 1915 l. ved Silkeborg komm. mellem- og realsk., 1925 ved frk. Langs sk., komponist.
458. *Hans Nielsen,* f. 1880 i Billum, dim. Silkeborg 1905, kursus i gymnastik og dansk, 1907 andenl. i Lunde, 1909 i Nees, 1911 i Hov, 1912 i Lime og 1928 i Elsborg.
459. *Kr. Nielsen,* f. 1883 i Jelling, vinterl. i Tarp og Kærby, Brande, dim. Skårup 1905, l. i Sindal, 1907 andenl. i Kristrup, 1911 i Randers, 1923 i Dronningborg, død 1934.
460. *Ejnar Noes,* kun om vinteren, manufakturhandler i Ringkøbing.
461. *Kr. Jensen Selde,* opgav læsningen.
462. *Fr. Tscherning Sørensen.* 436.
463. *N. Sørensen.*
464. *Thomas Thomsen,* f. 1866 i Nr. Omme, vinterl. i Lindvig, Borris, 1902 l. ved Grimstrup biskole, 1908 i Havnstrup, afg. 1931, død.
465. *P. Trap,* f. i Spentrup 1885, alm. forberedelseseks. 1902, dim. Ranum 1906, etårigt kursus i gymnastik 1906—07, i tysk og engelsk 1909—10, l. v. Neksø sem. og realsk. 1907, i Randers 1908, ved Skårup sem. 1912—34, da han blev gymnastikinsp. Har været redaktør af »Gymnastisk Tidsskrift« og »Dansk Seminarieblad«, medudgiver af »Grundtræk af Gymnastikkens Historie«, »Mathematik for Seminarier« og »Kortfattet Lærebog i Gymnastik«.

1901.

466. *Zakarias Andersen,* f. 1877 i Taps, vinterl. i Alrum, dim. Blågård 1907, 1908 l. i Tvillum pr. Fårvang, død 1931.
467. *Laurids Lauridsen Gjaldbæk.* 445.
468. *Albert Hansen,* f. 1885 i Ådum, vinterl. i Horne og Staustrup, var vist på sem., men fik ikke eks. p. gr. a. sygdom, døde 25 år gl.
469. *Alfred Mikkelsen Hølund.* 449.
470. *K. Kappel Iversen,* lærersøn fra Husby, vinterl. i Saustrup, i mange år vicekonsul i Buenos Ayres.
471. *Frede Jessen,* kun om vinteren.
472. *Kr. Kristensen Kolding,* f. 1880 i Velling, vinterl. på Stadilø og Forsomho, dim. Jelling 1906, l. ved Hvidbjerg privatsk., 1907 ved Vestbirk højskole, 1913 forstander for Elbæk højskole, 1916 Oksbøl friskole, 1927 l. ved St. Restrup husmandsskole, afg., bor i Hundborg, Thy. Har været rigsdagskandidat for Danmarks Retsforbund; forfatter af skuespil og historiske værker.
473. *Jens Lauridsen,* kun om vinteren.
474. *Jens Sand Lauridsen.* 457.

475. *Bernt Nielsen,* kun om vinteren.
476. *Hans Nielsen,* vinterl. i Borris, blev landmand i sit fødesogn Givskud.
477. *Anders Pedersen,* kun om vinteren.
478. *Martin Pedersen,* kun om vinteren.
479. *Niels Pedersen,* f. 1880 i Vridsted pr. Skive, vinterl. i Ejstrup og Hesselho, kom på Ranum sem., men måtte opgive læsningen p. gr. a. sygdom, blev manufakturhandler og har i mange år drevet en betydelig forretning i Holstebro.
480. *P. Skyt Pedersen,* f. 1879 i Husby, vinterl. i Thorsted ndr. sk., dim. Gedved 1905, andenl. i Græsted, 1911 l. i Sønderby, 1922 i Tebstrup v. Skanderborg, afg., flyttede til Lundum, død.
481. *Åge Rand,* br. til 433, f. i Jelling, dim. Gedved 1905, var l. i nogle år, men måtte tage afsked p. gr. a. sygdom, tog bopæl i Jelling.
482. *Ove Rand.* 433.
483. *E. Seidenfaden,* f. 1883 i Lyderslev v. Storeheddinge, vinterl. i Bur, dim. Vordingborg 1904, videregående kursus i zoologi og botanik, 1907 l. i København, bestyrer af skolebotanisk have i Hans Tavsensgade, død 1931.
484. *N. K. Nielsen Skovbjerg,* f. 1884 i Blåhøj, vinterl. i Olling og Stadilø, dim. Silkeborg 1906, vikar i Ølgod og Jexen, 1907 andenl. i Brørup, 1910 l. i Lindknud, hvor han døde 1938.
485. *Sigurd Smith.*
486. *Hjalmar Svane,* f. 1885 i Skanderborg, vinterl. i Brande, ved mejerivæsenet i nogle år, dim. Blågård 1911, l. v. Sandet sk., Sdr. Felding, og Hvingel sk., Hee, 1921 i Østerby sk. i Daler.
487. *Ebbe Stephansen,* f. 1885 i Lintrup, Sønderjylland, vinterl. i Filskov, vikar i Ast og Gødsbøl, dim. Jelling 1906, l. på Landerupgård, 1908 i Vejgård v. Aalborg, 1913 i Helsingør, 1915 i Himmelev, hvor han var til 1946. Amtsskolekonsulent for Københavns amt siden 1935, bor nu i Roskilde. Medudgiver af skolebøger, leder af instruktionskursus.
488. *E. K. J. Sønderbæk,* kun om vinteren.
489. *Johannes Thomsen,* f. i Døvling, Skarrild, rejste til Amerika.
490. *S. Wolf,* f. 1886 i Råbjerg, Vendsyssel, dim. Ranum 1911, årskursus, 1911 l. ved Bogense realsk., 1916 i Brønderslev, 1920 i Nordborg.

1902.

491. *Åge Madsen Alminde,* f. 1886 i Viuf, dim. Silkeborg 1907, lærer ved Åle efterskole, 1908 vikar i Kolding, 1909 fast ansat der.
492. *Anders Andersen,* fra Hæstrup, vinterl. i Astrup.
493. *Zakarias Andersen.* 466.
494. *Johannes Balle,* f. 1886 i Sdr. Omme, vinterl. der, dim. Jelling 1907, andenl. i Lysgård, 1908 l. i Kirkeby ndr. sk., Sdr. Omme, 1913 i Sir, 1918 i Ferring og 1922 i Lysgård.
495. *A. P. Dueholm,* f. 1882 i Sevel, vinterl. i Sandet, dim. Blågård 1909, vikar fl. st., 1912 l. i Krogsgård, Mønsted sogn, og 1921 i Kraghede i Vendsyssel, afg., ivrig for stenografi og esperanto.
496. *N. Mogensen Gerald,* f. 1885 i Sneum, vinterl. i Høgild v. Herning, dim.

Jelling 1908, årskursus, vikar i Århus, 1909 i Esbjerg, 1911 timel. der, 1913 l. i Randers, 1920 i Skelde på Broager, 1924 i Gammelby v. Esbjerg, overl. og skoleinsp. siden 1940, leder af sangkor og orkestre. Forfatter, afg. 1950, bor i Randers.

497. *A. P. Gårdbo*, f. 1885 i Råbjerg, Vendsyssel, dim. Gedved 1907, 1909 l. i Fjerritslev, 1911 i Hvims, død.

498. *Hans Chr. Hansen*, f. 1882 i Skarrild, vinterl. i Troldhede og Tarp, dim. Ranum 1908, vikar i Vejen, trediel. der, 1911 l. i Herning, 1920 overl. i Gråsten, skoleinsp.

499. *Niels Hansen*, f. 1876 i Hvirring, vinterl. i Tarp, dim. Ribe 1908, vikar i Vindinge, 1910 andenl. smst., 1915 l. i Bovense, Svendborg amt, død.

500. *K. Kappel Iversen*. 474. Hedder nu *Carbel*.

501. *Jens Jensen*, kun om vinteren.

502. *Jens Kr. Jensen*, fra Faster, var i en årrække biskolel. i Sandfeld, Brande, hvor han døde.

503. *Jens P. Jensen*, fra Ølgodegnen.

504. *J. C. Jakobsen Kudahl*, f. 1883 i Sevel, dim. Jelling 1906, l. i Råsted ø. sk., 1909 i Thorup pr. Sunds, 1910 i Hvam stationssk., 1912 i Rynkeby, 1914 i Brande, overl. og skoleinsp., afg. 1949, bor i Snoghøj. Har udgivet en digtsamling.

505. *Jens Larsen*, kun om vinteren.

506. *Jeppe Sørensen Maltbæk*, f. 1885 i Malt, vinterl. i Filskov, dim. Gedved 1907, årskursus i gymnastik, engelsk og naturhistorie, sløjdlæreruddannelse, 1914 l. i Slagelse, 1920 i Åbenrå statssk. og 1930 i Tårbæk.

507. *K. K. Nicolajsen*, f. 1883 i Råsted, vinterl. i Rindom og Sønderkær, dim. Ranum 1906, vikar i Aalborg, 1909 fast ansat der, 1946 overl., 1948 afg. Har skrevet bøger om Jeppe Åkjær, Johs. V. Jensen, Skjoldborg, Martin Andersen Nekso og Harry Søiberg. Litteraturanmelder og medudgiver af danskbøger, død 1951.

508. *Hans Nielsen*. 476.

509. *Anton Marius Nielsen*, f. 1883 i Vedersø, vinterl. i Villebøl, dim. Hjørring 1909, 1911 andenl. i Asferg v. Randers. Mange off. hverv, død.

510. *Nic. Nissen*, f. 1886 i Knudsbøl v. Kolding, dim. Silkeborg 1907, årskursus, studieophold i Sverige, realskolel. i Brædstrup, 1914 timel. i Gentofte, 1915 fast ansat der, 1932 skoleinsp.

511. *Andreas Jensen Oksbjerg*, f. 1883 i Tim, vinterl. i Houvig og Sønderby, Holmsland, cand theol. 1913, missionær i Kina, 1926 sognepræst i Ødis v. Kolding..

512. *Chr. Pedersen*, fra Ildved.

513. *Niels Pedersen*. 479.

514. *Ole Møller Jensen Pilgård*, f. 1885 i Sir, vinterl. i Olling, dim. Nr. Nissum 1911, vikar i Grenå, vinterl. i Albæk, 1912 andenl. i Ore, 1913 l. i V. Isen, 1925 i Albæk, død. Har skrevet historisk litterære bidrag til »Vestkysten«.

515. *K. Steffen Nielsen Ringhøj*, f. 1883 i Give, vinterl. i Donslund, Brande, dim. Jelling 1906, l. ved Bygholm sk., 1910 kordegn i Korsør og l. ved frk. Helms's sk.

516. *K. Skak*, f. 1883 i Ulfborg, dim. Silkeborg 1907, musikl. i Århus.

517. *Niels Kr. Nielsen Skovbjerg.* 484.
518. *Andreas Sørensen,* f. 1877 i Grinderslev, vinterl. i Fiskbæk og l. ved Thorsted biskole, 1905 ved Bjergby friskole på Mors, afg., bor i Bjergby som sparekassedirektør.
519. *Niels N. Thesbjerg,* kun om vinteren.
520. *Joh. Thomsen.* 489.
521. *Jens Chr. Winther,* f. 1885 i Tversted, vinterl. i Nørhede og Sdr. Bork, dim. Ranum 1908, andenl. i Udbyovre pr. Havndal, 1909 i Sindal, 1912 l. i Mygdal sdr. sk. og 1928 i Vammen.
522. *Kr. Jensen Ålling,* f. 1883 i Malt, vinterl. i Ilderhede, dim. Silkeborg 1909, l. v. Nr. Alslev realsk., 1910 l. i V. Nebel v. Esbjerg, 1920 i Vedsted v. Haderslev, afg. p. gr. a. sygdom, bor i Vedsted —

1903.

523. *Niels Chr. Nielsen Arndal,* f. 1884 i Strellev, dim. Jelling 1907, årskursus, vikar i Esbjerg og Rønne, 1911 l. i Thorshavn, 1918 i København, viceinsp., forfatter af lærebøger i fysik.
524. *Johannes Balle.* 494.
525. *Åge Kr. Olsen Barbesgård,* f. 1887 i Tim, dim. Ribe 1912, vikar, 1915 l. i Halgård, Tvis.
526. *Anton L. Nielsen Bauning,* f. 1887 i Givskud, vinterl. i Lille Brande, Sdr. Omme, dim. Jelling 1908, 1912 andenl. i Ørby, 1913 l. i Kastelev, 1924 i Terp v. Århus.
527. *Niels P. Ditlevsen,* kun om vinteren.
528. *J. Chr. Pedersen Elmholt,* br. til 416 og 744, f. 1886 i Ildved, vinterl. i Knoldflod v. Varde, dim. Blågård 1907, statens tegnelærerkursus 1911—12, 1908 andenl. i Tranbjerg v. Århus.
529. *Gravers S. Graversen,* kun om vinteren, bogholder i Ringkøbing, senere købmand i Staby.
530. *Joh. Olsen Hjælmsø,* f. 1881 i Sædder, vinterl. i Hesselho, Starup, dim. Jonstrup 1907, vikar, 1908 andenl. i Langtved på Fyn, 1912 l. i Unnerup, Nordsjælland, afg.
531. *Aksel K. Jensen,* kun om vinteren.
532. *Georg Jensen,* f. 1885 i Sta pr. Langholt, vinterl. i Fjaldene, Nr. Omme, dim. Ranum 1907, vikar i Gåser, 1908 l. i Askov, Nr. Omme, årskursus, 1913 l. ved Skørping stationsbyskole, 1937 overl. v. Skørping borgerskole, 1946 skoleinsp.
533. *Jens Jensen,* vinterl. i Hee, blev plantør og forstassistent i Sevel, afg.
534. *Jens Kr. Jensen,* vinterl. i Opsund, Brejning, død.
535. *Jens P. Jensen.*
536. *P. Møller Jensen,* opgav læsningen p. gr. a. pengemangel.
537. *Karl Jørgensen,* f. 1887 i Hjermind, vinterl i Olling, dim. Skårup 1910, andenl. i Vellev pr. Ulstrup 1911, og førstel. der 1913.
538. *Anders Kristensen,* kun om vinteren.
539. *Joh. Otto Kyed,* f. 1884 i Lejrskov, vinterl. i Nr. Bork, dim. Silkeborg 1907,

cand. phil. 1914, l. ved Møllers sk., Odense og på Antvorskov højskole, 1910 timel. på Frederiksberg, 1913 fast ansat.

540. *Th. Kr. Lauridsen*, kun om vinteren.

541. *Jens Elias Madsen*, f. 1885 i Dejbjerg, vinterl. i Remmerhus og Nørby, Velling, 1904—05 elev på Jelling sem., vinterl. i Østergårde, Lyhne, og Ganer, Skjern, l. på optagelseshjemmet »Roskilde Hvile«. Siden 1910 journalist, 1914 redaktionssekretær ved Holbæk Amts Dagblad, 1915 ved Holstebro Dagblad, hvor han har været siden.

542. *Jens P. Madsen*, kun om vinteren.

543. *Nicolaj K. Nicolajsen*, kun om vinteren, vinterl. i Lystlund.

544. *Jens M. Nielsen*, kun om vinteren, blev buntmager og musiker i Ringkøbing, død.

545. *Jes Nielsen*, f. 1885 i København, vinterl. i Stadil, dim. Jonstrup 1908, 1909 andenl. i Klitmøller, 1911 l. i Hesselbjerg, Mors, 1912 i Tåstrup på Stevns, nu Årby v. Kalundborg.

546. *Marius Nielsen*. 509?

547. *Niels Eli Nielsen*, f. 1887 i Bur, vinterl. i Troldhede og Gundesbøl, dim. Skårup 1914, 1915 l. i Vittarp v. Varde, 1917 i Sdr. Harridslev og 1923 i Arninge på Lolland, afg., bor i Søllested.

548. *Peder Olldag*, fra Sdr. Felding, blev landmand, bor i Aulum.

549. *Ole Olsen*, kun om vinteren.

550. *Ole Møller Jensen Pilgård*. 514.

551. *Agner Svane*, f. 1887 i Hjermind, vinterl. i Vovlund, dim. Blågård 1911, l. på Bøgildgård, 1913 l. i Binderup v. Nibe, 1922 i Gabøl, Sønderjylland, død 1948.

552. *Andreas Sørensen*. 518.

553. *Jens Chr. Winther*. 521.

554. *Kr. Jensen Alling*. 522.

1904.

555. *Niels Andersen*, f. 1887 i Blåhøj, vinterl. i Blåhøj og Hesselho, fik lærereks., men døde som ung l. i Hjortkær.

556. *Marius Andersen*, f. 1887 i Husby, dim. Ribe 1909, andenl. i Dallerup, Lunderskov, 1921 førstel. i Ødis-Bramdrup.

557. *Peder Andersen*, f. 1886 i Årestrup, vinterl. i Alrum, dim. Ranum 1909, andenl. i Sdr. Nærå fri- og fortsættelsesskole, 1911 i Skrøbelev, Langeland, 1912 l. i Knudsbøl v. Kolding, 1916 i Ringsted.

558. *Søren Andersen*.

559. *Jens Brogård*, f. i Tim, blev landmand.

560. *Adam Carlsen*, f. i København. Hans far var den læge Carlsen, der startede børnehjemsdagen her i Danmark.

561. *Højris Guldbjerg*, f. 1886 i Kirkholm, dim. Gedved 1909, l. i Ørting, 1912 førstel. på Bråskovgård, 1915 forstander på forsørgelsesanstalten Frederikshavn, 1918 forstander på arbejdskolonien Klosterhede, 1922 andenl. i Lihme, senere inspektør på Hjerl hede, afg.

562. *Anders Andersen Hvidager*, f. 1882, var udlært maler og havde været på Uldum og Vallekilde højsk., vinterl. i Hesselho og Hjortkær, på Ribe sem.

1906—09, vikar, vinterl. i Filskov, malerm. i Nørup, l. i Sandfeld, Brande, og forskellige sk., 1926—30 forstander på Agerskov efterskole, derefter malerm. i Blåhøj, Funder og Silkeborg. Recitator og oplæser.

563. *Hjalmar Mikkelsen Hølund*, br. til 419, 449 og 751, f. 1887 i Møborg, vinterl. i Olling, dim. Ranum 1909, andenl. i Bjerregrav, 1913 i Vinstrup, 1921 i Kløjing og 1923 i Ødsted.

564. *Axel L. Jensen*, kun om vinteren.

565. *Elias Jensen*, f. i Tiphede, vinterl. i Tiphede ndr. sk., blev købmand i Nyborg.

566. *Joh. Jeppesen*, fra Givskud, var på Gedved sem., men gik fra inden 1. del.

567. *Joh. Jørgensen*, f. 1886 i Ulfborg, vinterl. i Ahle, Vorgod, dim. Silkeborg 1908, vikar i Gunderup, Fyn, igen i Ahle, 1909 l. ved den priv. realsk. i Nykøbing S., 1913 l. i Nees.

568. *Sophus Jørgensen*, vinterl. i Knoldflod.

569. *Gotlieb Larsen*, f. 1886 i Ølgod, dim. Gedved 1908, vinterl. i Albæk og Odderup, 1913 l. i Glæde.

570. *Anders Lillelund*, f. 1883 i Ulfborg, blev mejeribestyrer, 1912 i Ulfborg og siden 1915 i Spjald. Var også elev i 1900.

571. *Bertel Mogensen*, f. 1886 i Ølgod, vinterl. i Remmerhus, dim. Ribe 1909, andenl. i Hauge, Tistrup, 1910 l. i Blåhøj, gift med 859.

572. *Anton Marius Nielsen*. 509.

573. *Emanuel Nielsen*, f. 1886 i Sdr. Tranders, vinterl. i Nr. Lyngvig, dim. Ranum 1908, hjælpel. i Arentsminde, 1910 l. i Fredensdal, 1916 i Halvrimmen; har virket for afholds- og biblioteksagen.

574. *Niels Eli Nielsen*. 547.

575. *Nicolaj K. Nicolajsen*. 543.

576. *Anton Pedersen*, fra Mjels v. Ellitshøj, vinterl. i Klegod, døde som ung, vistnok ved en drukneulykke.

577. *Mikkel Poulsen*, fra Tim, var murer.

578. *Anton Rasmussen*, f. 1883 i Vestbjerg sk., Vendsyssel, var l. fl. st. i sin hjemegn, før han kom på Staby og ligeledes bagefter, dim. Jelling 1908. Vikar i Vestbjerg efter faderens død; beboerne søgte om at at beholde ham, men deres ønske blev ikke opfyldt. 1909 andenl. ved Staby vinterlærersem. 1911 l. i Idom hovedskole, død.

589. *Fr. Sørensen Sneum*, f. 1888 i Sneum, vinterl. og hjælpel. fl. st., dim. Jelling 1911, biskolel. i Gjellerup v. Varde, 1913 l. i Redsted, Mors, 1920 igen i Gjellerup, der nu var blevet fast embede. Har arbejdet for aften- og ungdomsskolesagen.

580. *Herman Sønderbæk*, var mejerist, han tog på Staby for at blive dygtigere i regning og dansk.

581. *Joh. Tankmor*, havde været i New Zeeland og rejste derover igen. Han var meget musikalsk.

582. *Søren Risbjerg Thomsen*, f. 1886 i Sdr. Omme, biskolel. i Skovby, Fiskbæk og Troldhede; dernæst i Sandfeld, Brande, dim. Nr. Nissum 1909, l. i Hjortlund pr. Filskov, 1913 i Tingjellinge på Sjælland og 1926 i Kirke Såby.

583. *Harald Thomsen Vejbæk*, f. 1887 i Husby, vinterl. på Stadilø, dim. Skårup

1910, l. ved Holstebro friskole, 1914 ved Hejls efterskole, 1915 andenl. i Fangel, 1921 l. i Rønslunde, 1926 i Tollerød.

584. *Åge Petersen Wisbech*, f. i Almind, Viborg amt, 1887, dim. Silkeborg 1908, årskursus og translatøreks., 1908 realskolel. i Nykøbing F, og 1909 i Fåborg, 1913 timel. i København, 1917 fast ansat. Udgiver af Tysk Begynderbog for Folkeskolens ældste Klasser.

585. *Holger Kristensen Øllgård*, f. 1888 i Strellev, vinterl. i Lystlund, dim. Gedved 1910, 1912 andenl. i Hodde, 1913 l. i Hejbøl.

1905.

586. *Niels Andersen.* 555.

587. *P. Andersen.* 557.

588. *Rudolf Andersen*, fra Nr. Omme, vinterl. i Albæk 1908—09.

589. *Kr. Baggesen*, kun om vinteren.

590. *Kr. Jensen Bjerregård*, f. 1889 i Vedersø, vinterl. i Houvig, cand. theol. 1916, medhjælper ved Simeons kirke, København, 1918, kaldskap. smst. 1921, sognepræst i Samuels sogn 1923, residerende kap. ved Johannes kirke 1938, præst ved arresthuset, Blegdamsvej, 1939 og ved Blegdams hospital 1941, død.

591. *Ad. Drevsen Christensen*, vinterl. i Brande, blev præst, først valgmenigheds- så frimenighedspræst i Lemvig, dernæst sognepræst i Storeheddinge. Har taget afsked og lever nu i København som journalist og forfatter, har bl. a. skrevet »Forbryderen og Oprøreren fra Galilæa«.

592. *Valdemar Christensen*, overlærersøn fra Ribe.

593. *N. Christiansen*, kun om vinteren.

594. *Gunnar Elkjær*, f. 1888 i Haurum, Hornborg, dim. Gedved 1912, vinterl. i Kvong, årskursus i gymnastik, 1913 andenl. i Nebsager, 1914 l. i Ilskov, 1916 i Røgen, 1920 i Ølsømagle, 1922 i Helsingør, 1938 viceinsp., har gjort et stort arbejde for ungdommen i sportslig henseende.

595. *Hartvig Gellert*, f. 1889 i Lerup, blev vinterl. i Thisted amt, dim. Ranum 1911, hjælpel. i Allerup og vikar i Skovsted, 1912 l. der, fast ansat 1914.

596. *Hans Chr. Hansen*, vinterl. i Alrum, blev smed, bor i Idum.

597. *Antonius Hyllegård*, f. 1889 i Jelling, vinterl. i Brejnholt og hjælpel. i Tvis, dim. Jelling 1910, l. i Brønderslev 1912, død.

598. *Hjalmar Mikkelsen Hølund.* 563.

599. *Joh. Jakobsen*, lærersøn fra Karstoft, hvor han senere har været gårdmand.

600. *Martin Jakobsen*, br. til foregående, vinterl. i Ronnum og Ilderhede, hvor han fik en landejendom og boede i mange år.

601. *Jakob Vestergård Jakobsen*, f. 1887 i Assing, vinterl. dim. Nr. Nissum 1910, vikar i Bjerregrav v. Randers, 1911 andenl. i Handbjerg, 1914 l. i Løvel v. Viborg.

602. *Chr. Jensen.*

603. *Joh. Jensen.*

604. *Joh. Jeppesen.* 566. Fik lærerplads, nu grosserer i Randers.

605. *Ejnar Klinting*, f. 1888 i Slebsager, vinterl. dim. Jelling 1910, årskursus i gymnastik, 1911 l. på Landerupgård, 1914 timel. på Frederiksberg, 1918 fast ansat.

606. *Hans Knudsen* var som barn sat i pleje hos gdr. Jakob Jakobsen, Minds, Sdr. Felding, hvor han fik et godt hjem. Vinterl. i Sønderkær, Ulfborg, 1907 rejste han til København og bestod optagelsesprøven på Blågård sem., 8 dage efter fik han meningitis og døde.
607. *Joh. Larsen.*
608. *Joh. St. Larsen.*
609. *Jes Lyne,* fra Outrup, vinterl., i mange år gårdejer i Outrup.
610. *Bertel Højmark Nielsen,* plantør i Sdr. Lem.
611. *Niels Nielsen.*
612. *Søren Nielsen,* sønderjyde, fik lærerplads i løbet af vinteren.
613. *Laurids Chr. Pedersen,* opgav læsningen p. gr. a. sygdom.
614. *Theodor Pedersen,* f. 1890 på Holmsland, vinterl. i Hestbæk, Gudum, vikar fl. st., dim. Jelling 1911, hjælpel. i Åle, 1913 timel. i Nibe, 1916 realskolebest. i Hals, 1930 l. i Hasseris, 1938 amtsskolekonsulent for Aalborg amt, medudgiver af regnebøger, censor i regning ved seminarierne, død 1950.
615. *Åge Solgård,* lærersøn fra Sattrup, udvandrede 1906 til U.S.A., hvor han har været siden. Han har et kemisk renseri og vaskeri i 28 Curtas Str., Salinas, Californien.
616. *Jens Stenum,* f. i Ulfborg, hvor han blev landmand.
617. *Andreas Sørensen,* f. 1879 i Haderup, vinterl. i Troldhede, Olling og Ganer, Nr. Nissum 1908—10, forskellige pladser 1910—20, l. i Viemose v. Kalvehave, afg. 1946, bor i Kalvehave. —
618. *Fr. Sørensen.*
619. *Valdemar Sørensen.*

1906.

620. *P. Andersen.* 557.
621. *Niels Nielsen Bagge,* f. 1888 i Ådum, vinterl. i Tarp, Sdr. Felding, dim. Ribe 1912., vikar fl. st., l. på Fanø, 1916 i Randers, 1920 v. Randers komm. mellem- og realskole, nu overlærer.
622. *Kr. Jensen Bjerregård.* 590.
623. *Chr. Bonde.*
624. *Hans Chr. Hansen.* 596.
625. *Frederik Jakobsen,* f. 1886 i Skørbæk, vinterl. i Vovlund, Rind, dim. Ranum 1910, 1911 l. i Børsmose og 1913 i Gram pr. Stilling.
626. *Jakob Vestergård Jakobsen.* 601.
627. *Karl Jakobsen,* f. 1880 i Bindslev, Vendsyssel, vinterl. i Vostrup 1906—09, l. ved Rynkeby friskole 1911 og Houmark 1917, 1922 ved Vestbirk friskole.
628. *Søren Jakobsen,* br. til 625, f. 1889 i Skørbæk, vikar i Ellidshøj og Kølkjær, dim. Ranum 1911, andenl. i Ellidshøj, 1914 l. i Thyrsting og 1917 i Houlbjerg. Sløjdlærereks. fra Askov 1939.
629. *Ernst Jensen,* f. 1887 i Arnborg, vinterl. i Hee, dim. Jelling 1911, hjælpel. i Slebsager, 1913 l. i Arnborg.
630. *Anders Jørgensen,* læste til ingeniør og blev ansat ved statsbanerne.
631. *Kr. Jørgensen,* f. 1886 i Hundstrup, vinterl. i Fjaldene, dim. Silkeborg 1910, årskursus, l. i Koldkjær 1914, i Mølvang 1917. Har forberedt mange til seminariet.

632. *Axel Kjærulf*, f. 1888, vinterl. i Stundsig pr. Tistrup, dim. Jelling 1910, l. på Rungsted kostsk., 1913 timel. i København, 1916 rejste han til U.S.A. og Cuba som kemiker, 1919 hjemme igen og kommunel. i København, 1927—35 i Moskva som kemiker, hjemkommen skrev han bogen: »Otte år i Sovjetunionen«. Under besættelsen gik han under jorden, nu kommunel. igen.
633. *Morten Lindegård*, f. 1889 i Hjortkær v. Bramminge, vinterl. i Knoldflod v. Varde, dim. Jelling 1910, student 1912, cand. theol. 1917, kapellan i Brande, 1921 sognepræst i Hvejsel, 1932 i Vejen, 1936 provst, 1946 biskop i Ribe.
634. *Ejnar Lindum*, f. 1889 i Mønsted, vinterl. i Lystlund, dim. Ranum 1911, andenl. i Thise, 1915 l. i Allerup, Vendsyssel.
635. *Chr. Møller*, f. 1890 i Borbjerg, dim. Ribe 1912, hjælpel. i Husby, 1913 andenl. i Borbjerg, 1920 l. i Krejbjerg, 1924 i Mejrup ø. sk., nu i Munk Sjørup pr. Års.
636. *Iver Nielsen*, fra Opsund, opgav læsningen.
637. *Niels Nielsen*, fra Staby.
638. *Peter A. Petersen*, f. 1886 i Gram, Sønderjylland, vinterl. i Ådum og Elling, dim. Hjørring 1911, 1914 l. i Korshavn på Avernakø, 1920 i Stenderup v. Toftlund, død 1947.
639. *Theodor Petersen*. 614.
640. *Chr. Strandbygård*, fra Svendsholm i Staby, blev forpagter af fødegården, død.
641. *Frederik Sørensen*.
642. *N. P. Storm Sørensen*, f. 1888 i Lindknud, l. v. Holsted efterskoles børneskole, dim. Silkeborg 1910, l. på Hejls eftersk., 1911 ved Jyderup realsk., 1915 ved Herning friskole og præliminærkursus, 1921 ved Kerteminde borger- og realsk. og samtidig l. på Kerteminde højsk., 1935 overl., nu skoleinsp. ved nordre sk. i Silkeborg.

1907.

643. *Jens Andersen*, f. 1889 i Rind, vinterl. i Vovlund, dim. Nr. Nissum 1912, 1913 l. i Møborg ndr. sk., 1923 i Egebjerg v. Vinderup.
644. *Åge Bitsch Christensen*, f. 1892 i Råbjerg, vinterl. i Albæk, dim. Skårup 1913, 1915 l. i Hedehusene centralskole og Tåstrup tekniske sk., nu overl.
645. *Niels Rask Christensen*, blev gårdejer i sin fødeby Torning pr. Kellerup.
646. *Emanuel Hansen*, f. 1889 i Gøttrup v. Fjerritslev, dim. Ranum 1911, løjtnant i artilleriet, 1912 andenl. i Gøttrup, 1921 gymnastiklærer på Sorø akademi, 1923 l. i Vejlen, Vadum sogn.
647. *Joh. Jakobsen*, rejste bort i vinterens løb. 599?
648. *Anton M. Jensen Klarsø*, f. 1889 i Vust, vinterl. i Nr. Lyngvig, dim. Ranum 1913, 1915 l. i Mergelsbæk og 1926 i Gerå, nu i Hvidmose pr. Vinderup.
649. *Ernst Jensen*. 629.
650. *Jens P. Jensen*, vistnok 677.
651. *N. C. Kirkegård Jensen*, f. 1883 i Faster, årskursus, vinterl. i Røjklit og Sønderby på Holmsland, 1912 l. i Vittarp, 1921 i Stubkær, afg., død 1951.

652. *Poul Johansen*, fra Feldborg, blev statsskovfoged.

653. *Kr. A. Knudsen*, f. 1882 i Brejning, vinterl. i Tarp, Sdr. Felding, har været i Amerika 2 gange, l. i Iowa; bor ved Brejning krat, hvor han har fremelsket en ejendommelig og smuk have, ivrig forkæmper for J.A.K.-bevægelsen.

654. *Hans P. Kristensen*, f. 1890 på Holmsland, vinterl. i Houvig, l. i Grønbjerg, Tiphede og Skærum pr. Kvissel. Ophold på Haslev sem., tog derefter uddannelse som journalist ved Løgstør Avis og Skive Venstreblad, hvor han blev redaktionssekretær, det samme blev han ved Skive Avis, hvis ansvarshavende redaktør han blev i 1940. Forfatter af romaner, noveller, digtsamlinger og skuespil.

655. *Kristian Larsen*, f. 1889 i Ålbæk, 1905 elev ved Hedeselskabet, vinterl. i Ø. Gåsdal, Borris, dim. Nr. Nissum 1911, l. i Frisbæk, Nr. Snede, 1911—22. Studentereks. 1919, studerede theologi i Tyskland, i Jena og Tübingen, 1922—24 og i København 1924—26. Siden 1926 sognepræst i Vinding-Vind.

656. *Fridlev N. Lindum*, f. 1890 i Rosgård sk., br. til 634, vinterl. i Kærby, Brande, dim. Ranum 1911, årskursus i gymnastik, vikar, l. i Assens v. Mariager, 1917 i Vejgård v. Aalborg, 1922 i Binderup v. Nibe, død 1924.

657. *Micael Mikkelsen*, f. 1884 i Vind, vinterl. i Rindum, dim. Silkeborg 1912, l. ved Vive Hedeskole, 1914 i Hasselgårde, 1921 i Hurup, Himmerland, død.

658. *Sofus Pedersen*.

659. *Arne Petersen*, f. 1888 i Høgsholt, vinterl. i Stavning, dim. Jonstrup 1912, andenl. i Lyngså, 1914 l. i Åls, 1916 i Saksild-Rude. Siden 1944 medlem af bestyrelsen for Danmarks Lærerforening, er medredaktør af »Folkeskolen« og medlem af skoleradioens arbejdsudvalg.

660. *Laurids M. Petersen*, f. 1890 i Fårup v. Varde, vinterl. i Olling, dim. Haslev 1912, l. v. Haslev og Nr. Nissum højskoler, 1918 l. i Marup, 1929 i Skjern. Forfatter af »To Hundrede Aars Trosliv« og »Skjern gennem 600 Aar«.

661. *Rasmus M. Poulsen*, f. 1891 i Jerlev, vinterl. i Lystlund, dim. Jelling 1912, 1913 andenl. i Sindal, 1914 i Nebsager, 1915 l. i Horsted og 1919 i Mørke.

662. *Rasmus P. Raunsbæk*, f. 1888 i Fjaltring, vinterl. i Fjaldene, dim. Nr. Nissum 1911, l. på Horne højsk., 1915 l. i Lomborg, afg. p. gr. a. sygdom, bor i Hunderup v. Bramminge.

663. *Andreas Sidelmann*, f. 1886 i Naur, dim. Silkeborg 1911, vinterl. i Nørbølling, opholdt sig i sommeren 1912 hos en farmer i Skotland, 1913 i Litauen som kontrolass. på tyske godser. Krigen tvang ham hjem, og han rejste atter til Skotland, også som kontrolass. 1918 hjemme igen, ass. for forsøgslaboratoriet i København angående fodring af malkekvæg. 1921 andenl. på Harboore, 1923 l. i Tåbel v. Vestervig og 1930 i Ramsing.

664. *Chr. Strandbygård*. 640.

665. *Bertrum Sørensen*.

666. *Chr. Thomsen*, f. 1888 i Fly v. Skive, vinterl. i Sønderkær, Ulfborg, 1910 journalist ved Skive Folkeblad, 1912 lokalredaktør for Aalborg Venstreblad i Løgstør, 1914 redaktionssekretær ved Roskilde Tidende, 1932 medredaktør og 1945 ansvarshavende redaktør.

667. *Villum Villumsen*, f. 1884 i Brejning, vinterl. på Stadilø, dim. Ranum 1914, 1917 andenl. i Lisbjerg, 1921 i Gårdslev, afg. 1946, bor i Fredericia.

668. *Karl J. Yde*, f. 1891 i Koldby pr. Hørdum, vikar i V. Børsting og i Høgild pr. Karup, dim. Hjørring 1913, vikar i Sønderhå, Tim ø. sk. og Knudstrup, 1917 l. i Vangså, 1920 i Lundby, Aulum, 1951 l. i Øster Vandet, Thy.
669. *Jens P. Øster*, f. 1886 i Lynderup, vinterl. i Ilderhede, Sdr. Felding, dim. Hjørring 1913, 1914 l. ved Egebjerg privatsk., 1915 i Bøsserup i Egebjerg sogn, død 1946.

1908.

670. *Alfred Bruun*, f. 1891 i Hammer, vinterl. i Dørslund, Brande, dim. Jelling 1912, vikar fl. st., løjtnant ved artilleriet, 1915 l. i Korsør, 1933 skoleinsp. i Vordingborg..
671. *Kr. Bøgh*, f. 1890 i Gerlev, vinterl i Sønderkær, Ulfborg, dim. Ranum 1912, vikar fl. st., 1913 andenl. i Outrup på Mors, 1914 l. ved Assens centralsk., 1917 i Rørdal, 1920 i Vejgård, afg. 1923, musikhandler i Aalborg og sangdirigent.
672. *Clemen Christensen*, f. 1892 i Tamdrup, vinterl. i Sønderkær, Ulfborg, dim. Haslev 1913, tillægsprøve i engelsk og tysk, l. på Haslev højsk., 1914 andenl. i Øster Vrå, 1918 l. i Sæby. Formand for Indre Missions samfundsråd.
673. *N. Rask Christensen*. 645.
674. *P. Byrjalsen Christensen*, f. 1892 i Øse, dim. Ranum 1913, årskursus, l. på Mørke højsk., vikar i Varde, Bogense og Esbjerg. 1919 l. i Nakskov, død 1945.
675. *Oskar Hansen Dyreborg*, f. 1891 i Nyborg, vinterl. i Fjaldene, l. på Himmelbjerggården, Årby friskole og i Kalundborg, rejste til Amerika og tog præsteeks. i Des Moines, præst forsk. st. derovre, kom tilbage til Danmark og blev præst i Storring v. Århus.
676. *Viste Heldgård*, f. 1883 i Heldgård, Borris, vinterl. i Troldhede og siden 1912 i Heldgård, fast ansat.
677. *J. P. Jensen*, f. i Ølgod 1883, vinterl. i Feldsing og andre st., i Borris i 12 år, så manufakturhandler i Gårde til sin død 1943.
678. *Kr. Møller Knudsen*.
679. *Karl Kristoffersen*, vinterl. i Lystlund.
680. *Markus Markussen*, f. 1893 i Naur, præliminæreks. 1912, dim. Silkeborg 1914, vinterl. i Nr. Nebel og andenl. i Sønderho, Fanø, 1921 førstel. i Tirslund pr. Holsted.
681. *Karl E. Nielsen*, f. 1882, vinterl. i Hee 1908—10.
682. *Vilh. Olsen*, blev oplæser og foredragsholder, senere repræsentant for et forsikringsselskab.
683. *Niels Carl Poulsen*, f. 1886 i Idum, dim. Nr. Nissum 1912, realskolel. i Randers, senere kordegn og klosterforstander. Indvalgt i byrådet og nu borgmester.
684. *Valdemar Petersen Tanghøj*, f. 1884 i Merløse pr. Holbæk, vinterl. i Vittarp, dim. Ranum 1913. Medhjælper ved K.F.U.M. i Ålborg, sekretær i K.F.U.M. i Holstebro, 1914 l. i Viborg Søndermark, 1916 i Hjollund, Vrads, og 1920 i Resen v. Struer, død.

685. *Julius Valbjørn*, f. 1890 i Sahl, dim. Silkeborg 1912. 1915 andenl. i Jebjerg, 1916 l. i Venge v. Skanderborg.
686. *N. L. Winther*, dim. Hjørring 1913, indkaldt 1914—16, vikar i Assens og Vindblæs i Himmerland, igen indkaldt, derefter kontorist i Mariager bank, gik over til journalistiken og er nu redaktør af Socialdemokraten i Hammel.
687. *Karl J. Yde*. 668.

1909.

688. *Chr. C. Bach.*
689. *Vilh. Olsen Brunvang*. 682.
690. *Clemen Christensen*. 672.
691. *N. Rask Christensen*. 645.
692. *C. Dalgård*, f. 1890 i Lomborg, dim. Silkeborg 1913, årskursus, vinterl. i Holsted, 1914 andenl. i Nr. Kongerslev, 1916 l. i Højby v. Nykøbing S., 1938 i Mørkøv, overl. og senere skoleinsp., 1949 amtsskolekonsulent for Holbæk amt.
693. *Ejnar Grønborg.*
694. *P. Johansen*, f. 1888 i Hygum, Sønderjylland, dim. Ribe 1915, vikar i Esbjerg, Stubbekøbing og Grimstrup v. Herning, andenl. i Vang v. Thisted, 1918 l. i Kirkerup v. Slagelse.
695. *Villads Kjærgård*, f. i Nr. Omme 1889, vinterl. i Fjaldene, blev gårdejer i Nr. Omme, død 1949.
696. *Anton J. Larsen*, f. 1889, vinterl. i Marup.
697. *Andreas Laursen.*
698. *Chr. L. Mikkelsen Lovmand*, f. 1885 i Thorsminde, vinterl. og vikar i Skjern, dim. Neksø 1915, samme år l. i Nørhede pr. Ørnhøj. Medlem af Københavns kirkefonds repræsentantskab, har virket for søndagsskolesagen og er en hyppig brugt taler i Indre Missions kredse.
699. *Anders Madsen*, f. 1891 i Sdr. Felding, vinterl. i Odderup friskole og i Olling, blev sergent under 1. verdenskrig og har været ved militæret siden.
700. *N. Mejlstrup.*
701. *Ingvard Nielsen*, f. 1891 i Ørre, dim. Hjørring 1914, årskursus og tillægseks., l. ved Århus priv. realsk., 1917 bestyrer af Bedsted priv. realsk., 1919 l. ved Slagelse priv. mellem- og realsk., 1921 ved Slagelse komm. skolevæsen, 1924 i Søborg, døde for få år siden som skoleinsp. i Bagsværd.
702. *Niels Chr. Nielsen*, lærersøn fra Thy.
703. *Hans S. Pedersen.*
704. *Kr. Reinholt*, f. 1889 i Lejrskov, dim. Silkeborg 1914, 1915 l. i Ølgod, 1919 i Tvingstrup og 1926 i Hørning.
705. *Peder Marinus Sidelmann*, f. 1888 i Naur, kontrolass. i Kurland, bestyrer af fl. godser i Tyskland og England, i 7 år leder af sukkerroeavlen i Skotland. Bor i England.
706. *Mogens Suurballe.*
707. *Alfred Sørensen*, f. 1892 i Vejle, dim. Jelling 1913, realskolel.. i Århus, 1914 l. i Ølgod, 1919 i Vejen, nu overl.
708. *Frederik Petersen Tanghøj*, br. til efterfølgende, f. 1889 i Sadserup v. Hol-

bæk, dim. Nr. Nissum 1913, vikar, andenl. i Hillerslev, Fyn, 1915 l. i Finderup v. Skjern, 1920 i Gimsing.

709. *Valdemar Petersen Tanghøj.* 684.

710. *Laurits Jensen Tvies,* f. 1893 i Skjern, student 1912, cand. mag. 1919, adjunkt ved Rungsted kostskole, i Vejle og Frederiksborg, rektor i Struer, død.

711. *N. L. Winther.* 686.

712. *V. Villumsen.* 667.

1910.

713. *Martin Andersen,* vinterl. i Lystlund, dim. Neksø, l. i nærheden af Aalborg, faldt bevidstløs om i sin skolestue og døde kort efter.

714. *Otto Andersen,* f. 1893 i Ullerslev, Fyn, dim. Vordingborg 1915, studentereks. 1920, filosofikum 1923. 1920 l. ved M. Jørgensens priv. realskole, Odense, 1941 ved Odense komm. skolevæsen, 1946 overl.

715. *Joh. Kjærulf Andkjærskov,* f. 1892, br. til 632, dim. Ribe 1915, årskursus i Amerika og herhjemme, 1919 fast vikar i København, 1921 fast ansat.

716. *C. R. Christensen,* f. 1892 i Heager, vinterl. i Knoldflod, dim. Skårup 1915, vikar fl. st, 1919 l. i København, 1922 i Kerteminde, 1935 viceinsp., 1947—48 inspektør.

717. *Chr. Eriksen,* var over 30 år og havde været købmand.

718. *Ejnar Hansen.*

719. *Gunnar Hansen,* fra Nykøbing M., blev vinterl. i Ulfborg, vistnok død.

720. *Søren Peder Hansen,* f. 1887 i Borris, hvor han også blev vinterl. og senere boede som landmand, død 1945.

721. *Søren Sjelborg Hansen,* f. 1893 i Syd Dakota, vinterl., dim. Vordingborg 1915, l. på Himmelbjerggården og Try højsk., årskursus, 1918 l. i Sdr. Vissing, 1923 i Varde og 1926 i Vedersø.

722. *Otto Iversen,* f. 1890 i Ølgod, præliminæreks. 1912, dim. Haslev 1915, tillægsprøve i engelsk, 1918 l. i Skive, nu overl.

723. *Anders M. Jensen,* f. i Ikast, vinterl. i Tiphede, blev præst først i København, så i Møborg-Nees, dernæst sømandspræst i Newcastle, nu sognepr. i Fjellerup.

724. *Jens L. Jensen,* f. 1889 i Hesselho pr. Tistrup, vinterl. i Sdr. Bork, dim. Jelling 1915, vinterl. i Skjern, 1917 andenl. i Øse, 1922 l. i Krusbjerg, afg. p. gr. a. sygdom, død.

725. *N. Ålbæk Jensen,* f. 1891 i Vinding v. Vejle, dim. Gedved 1915, 1920 andenl. i Tombøl, 1922 l. i Ballerum og 1924 i Stokbro, Vendsyssel.

726. *Niels Dengsøe Jensen,* f. 1890 i Gerlev, Viborg amt, dim. Ranum 1914, andenl. ved centralsk. i Femhøj 1919, nu førstel. der.

727. *N. C. Kirkegaard Jensen.* 651.

728. *Vagn P. Jensen,* f. 1892 i Vinkel v. Viborg, dim. Vordingborg 1915, 1920 l. i Års.

729. *Niels Jensen,* f. 1882 i Nordby, Fanø, dim. Nr. Nissum 1915, vikar i Esbjerg, vinterl. i Houvig, vikar på Holmsland, andenl. i Sdr. Stenderup v. Kolding, død.

730. *Niels Korsholm*, f. 1892 i Rindom, dim. Ribe 1914, vinterl. i Nr. Omme, vikar i Thorsted ndr. sk. og i Højmark, 1915 andenl. på Staby vinterlærersem., 1920 i Kastrup v. Gram, afg., bor i Haslev.
731. *J. Muldbjerg Mikkelsen*, l. v. Dalsgårde privatsk. pr. Bjerringbro.
732. *Jørgen Nielsen.*
733. *Niels Chr. Nielsen*, f. 1893 i Ulfborg, vinterl. i Lystlund 1911—13, dim. Ribe 1916, vinterl. i Sønderkær, Ulfborg, 1923 fast ansat l. i Lystlund.
734. *Laurids Th. Sand*, f. 1894 i Ulfborg, l. fl. st. Fra militærtjenesten gik han over til politiet, er nu overbetjent ved kriminalpolitiet i Randers.
735. *Kr. Skovbjerg*, f. 1893 i Bindeballe, dim.Jonstrup 1915, andenl. i Torrild v. Odder, 1921 l. i Gyllingskov.
736. *Niels Skytte*, fra Vedersø, hvor han i mange år var købmand, nu grosserer i Ringkøbing.
737. *Lars Jensen Studsgård*, f. 1890 i Assing, vinterl. i Tiphede ndr. skole, på Nr. Nissum 1915—17, måtte afbryde p. gr. a. sygdom, vinterl. i Houvig, 1920 l. i Havervad, Sønderjylland, og 1950 i Olling.
738. *Jens Valbjørn*, br. til 685, vinterl. i Ulfborg, tog studentereks. og siden jur. embedseks., fik ansættelse i finansministeriet, først som ministersekretær og derefter som kontorchef, blev så amtsforvalter i Hillerød og er nu hovedrevisor i første hovedrevisorat.

1911.

739. *Anders Chr. Andersen*, f. 1893 i Velling, vinterl. i Uhre Kær, Brande, og i Sdr. Bork, dim. Nr. Nissum 1916, vikar i Lindknud, 1917 andenl. i Karby, Mors, 1918 i Egeslevmagle, 1920 l. i Fårdrup, 1934 ved Enø sk. og 1939 i Karrebæk.
740. *David Andersen*, f. 1893 i Alslev v. Varde, dim. Odense 1916, l. på Landerupgård, 1919 vikar i Dalum, 1920 timel. der, 1922 fast ansat, nu skoleinspektør.
741. *Hans Carlsen*, fra Herslev v. Fredericia, vistnok smed.
742. *Micael Christensen*, lærersøn fra København, kom vist på Jonstrup.
743. *Hans B. Dixen*, fra Fol i Sønderjylland, vinterl. i Nr. Lyngvig, kom på Ribe sem., men blev senere landmand på viborgegnen, død 1949.
744. *Joh. Elmholt*, br. til 416 og 528, f. 1894 i Ildved, dim. Blågård 1916, tillægseksamen i tysk og engelsk, husl. på Svensholm, vikar i Grenå, 1918 l. ved Valby priv. realsk., 1920 vikar i Vejle, 1924 timel. der, 1926 fast ansat, nu overl.
745. *Georg Feder*, f. 1892, plejesøn af forfatteren P. Lauritzen, Ålborg, l. på Langelands højskole, blev derpå journalist og skuespiller. I trediverne var han direktør for teaterselskabet »Aftenspil«. Da oxfordbevægelsen kom frem, blev han grebet af den, og sammen med sin hustru, skuespillerinde Paula Illemann, rejste han rundt og holdt møder. Har skrevet om stabynesere i »Jul i Vestjylland«. Døde omkr. 1940.
746. *Nanna Gjaldbæk*, f. 1892 i Ulfborg, dim. Silkeborg 1916, årskursus i skolekøkkengerning, vikar fl. st., 1918 fast ansat i Odense, 1920 i Århus; har udgivet »Skolepigernes Husholdningsbog«.

747. *Sofus Guldager*, f. 1894 i Tersløse ved Sorø, soldat i to år under 1. verdenskrig, så vikar fl. st., 1924 l. v. Øster Rahbæk biskole, Ådum, 1943 blev embedet nedlagt, og Guldager blev pens., 1950 vikar i Frøstrup, Lunde.
748. *Åge Hansen*, kun om sommeren.
749. *Gunnar Hansen*. 719.
750. *Jens Kr. Høj*, f. 1895 på Holmsland, siden 1923 tømmerhandler i Ulfborg.
751. *Axel Hølund*, br. til 419, 449 og 598, f. 1895 i Møborg, vinterl. i Fjaldene, dim. Ranum 1916, 1920 l. i Ølgod, 1921 i Lyngsø.
752. *Niels Hyldgård*, fra Jelling, br. til 597, død i Amerika 1916.
753. *Jesper Møller Jensen*, f. 1894 i Give, dim. Jelling 1915, vikar forskellige steder, 1919 l. i Ullerup, Give.
754. *Jørgen Jørgensen*, var sjællænder, omkr. 30 år gl.
755. *Axel Knudsen*, f. 1895 på Holmsland, dim. Silkeborg 1916, årskursus, 1918 l. ved Jyderup realsk., hvor han nu er bestyrer.
756. *Borup Knudsen*, fra Omvrå, vinterl. i Blåhøj, blev landmand i Arnborg, har været opstillet som rigsdagskandidat i herningkredsen.
757. *Lars P. Larsen*, f. 1896 i Ulfborg. Fik ansættelse først ved Fåborg sparekasse, så i Andelsbanken i København, dernæst i Dansk rejsebureau, og til sidst blev han regnskabsfører for et københavnsk firma, død 1948.
758. *Th. Remme Larsen*, lærersøn fra Koldkær, vinterl. i Remmerhus.
759. *Oskar Laursen*, f. 1892 i Hornsyld, vinterl. i Vostrup, dim. Silkeborg 1916, årskursus i gymnastik, faglærereks. i regning og matematik, 1917 l. ved Stenhus kostsk., 1919 fast vikar i København, 1921 fast ansat.
760. *Knud Lose*, f. 1891 i Hjørring, dim. Silkeborg 1921.
761. *Frederik Mouritzen*, blev vist landmand.
762. *N. Arne Nielsen*.
763. *Niels Chr. Nielsen*. 733.
764. *Knud Storgård Pedersen*, f. 1896 i Hee, dim. Jelling 1918, l. ved Ale efterskole og Brenderup realsk., 1920 i Åsted i Salling og 1923 i Holtum v. Vejle.
765. *Laurids Th. Sand*. 734.
766. *Kr. Sørensen*, missionærsøn fra Ulfborg, rejste til Amerika, og man har intet hørt fra ham.

1912.

767. *Selius Nielsen Bredtoft*, f. 1893 i Nr. Omme, dim. Ranum 1918, vinterl. i Brørup, 1921 l. i Dynt på Broager.
768. *Karl Bach*, f. 1895 i Kolding, dim. Silkeborg 1916, årskursus, 1923 l. i Ringkøbing.
769. *Hans Dejligbjerg*, f. 1893 i Als (Østjylland), dim. Gedved 1916, vinterl. i Ø. Gåsdal, Borris, vikar i Ramtenhede og Dørslund, l. i Kvong og vikar på Samsø, 1920 l. i Grønfeld, Ølgod.
770. *Sofus Guldager*. 747.
771. *P. Hansen*, f. i Ulfborg, præliminæreksamen fra »Kornmod«, er radiotelegrafist.
772. *Sofus Houlberg*, blev isenkræmmer, er førstemand i en forretning i Viborg.
773. *Axel Hølund*. 751.

774. *Alfred Jeppesen*, f. 1895 på Staby vinterlærersem., dim. Silkeborg 1916, artium, 1919 vikar i København og 1921 fast ansat. Har skrevet en bog om det gamle København.
775. *Hans Sørensen Krejlgård*, f. 1896 i Ramme, dim. Nr. Nissum 1918, 1919 realskolel. i Aalborg, 1926 kommunel., nu skoleinsp.
776. *Kristian Kristiansen*, f. 1897 i Lidemark, friskolel. i Kærby, Brande, dim. Jonstrup 1918, 1920 l. i Havdrup og 1926 i Sletten pr. Humlebæk, nu skoleinsp. i Humlebæk.
777. *Jens Lauridsen*, f. 1890 i Ølgod, dim. Nr. Nissum 1918, vinterl. i Houvig, 1920 l. i Tinglev og 1931 i Lunde på Fyn.
778. *Kjartan Møller*, f. 1895 i Tårs, dim. Ranum 1916, 1920 l. i Skelle og 1927 i Sdr. Vissing.
779. *Regnar Møller*, br. til foregående, præliminæreks. fra »Kornmod«. Rejste til U.S.A. 1916, arbejdede ved landbrug og tømmerhandel, men har nu i mange år været ansat ved postvæsenet i Los Angelos.
780. *Kr. Nielsen*, f. 1895 i Højslev, dim. Silkeborg 1917, l. i Århus, afg.
781. *Niels Chr. Nielsen*. 733.
782. *Poul Laursen Nord*, f. 1896 i Tårnborg, dim. Jelling 1917, vikar fl. st., andenl. i Ø. Højst, 1922 l. i Silkeborg.
783. *Kr. Pedersen*.
784. *Peder Pedersen*, f. 1895 i Brande, dim. Jelling 1918, l. ved Hoven kvindehøjsk., 1920 vikar i Langelund, 1921 fast ansat der.
785. *Anders Poulsen*, f. 1891 i Feldballe, dim. Jelling 1923, l. ved Oksbøl friskole, vikar i Testrup og Ølgod, 1925 l. i Stenum, 1926 i Rønslunde.
786. *Harald Rasmussen*.
787. *Kr. Svensgård*, f. i Tim, vinterl. i Sønderkær, Ulfborg, døde som seminarist på Jonstrup (tuberkulose). Skal være modellen til Ekstrøm i Rudolf Bruhn: »De seks«.
788. *Karl Søgård*, f. 1896 i Madum, vinterl. på Stadilø, dim. Jelling 1917, 1922 andenl. i Holsted, 1933 førstel. der. Søn af 19.
789. *Jens Johansen Vølver*, f. 1896 i Åby, dim. Ranum 1917, 1920 l. i Vinding v. Holstebro, 1926 i Dalbyneder. Søn af 275.

1913.

790. *L. P. Andersen*, opgav læsningen.
791. *Andreas Andreasen*.
792. *K. Bach*. 768.
793. *Selius Nielsen Bredtoft*. 767.
794. *Hans Buch*, f. 1897 i Brakker v. Kolding, dim. Silkeborg 1919, 1921 andenl. i Sønderho, 1924 l. i Karstoft og 1928 i Strands på Mols.
795. *Th. Børsting*, lærersøn fra Thise, nu repræsentant i Vejle.
796. *Ejnar Hansen Dybe*, blev journalist ved Holstebro Dagblad, død.
797. *Alfred Gormsen*, fra Fyn.
798. *Thorvald Rasmussen Grundflod*, f. 1894 i Barde, dim. Ranum 1919, vinterl. i Stadil, 1921 l. i Brande, 1925 i Holstebro, afg. p. gr. a. sygdom 1940, død 1945.

799. *P. Hansen*, 771, vinterl. i Lystlund.
800. *Chr. Havbro*, f. 1896 i Løgsted, dim. Ranum 1918, vikar i Vannerup og Hurup i Als sogn, 1921 vakancel. i Vive Hede sk., 1922 fast ansat der, 1928 l. i Terndrup.
801. *Chr. Hougård*, f. 1897 i Kristrup, vinterl. i Klegod, Nr. og Sdr. Lyngvig, dim. Ranum 1918. 1919 ejer og leder af »Fru Møllers Pigeskole«, Ålborg, 1922 l. i Ebeltoft landsogn, 1932 i Nonbo v. Viborg, 1937 i Mosede pr. Tåstrup, folketingsmand 1943—45, starter og leder af »Den statsunderstøttede brevskole« i Tåstrup.
802. *Hans Sørensen Krejlgård*. 775.
803. *Kristian Kristiansen*. 776.
804. *Hagbard Nielsen*, lærersøn fra Vendsyssel.
805. *Charles Nielsen*, fra København.
806. *Niels Chr. Nielsen*, f. 1896 i Stavning, dim. Silkeborg 1918, vinterl. i Sdr. Bork, 1921 l. i Tarm og 1925 i Janderup.
807. *Justinus Pedersen*, havde tidligere været sømand. Ved en ulykke havde han mistet sit ene ben, gik derfor med gummiben.
808. *Kr. Pedersen*.
809. *J. P. Jeppesen Strandbæk*, f. 1894 i Lønborg, dim. Jelling 1917, 1920 andenl. i Bræstrup, 1925 l. i Vong.
810. *Kr. Svendsgård*. 787.
811. *Jens Thomsen*, vistnok fra Dybvad i Vendsyssel.
812. *Jens Johansen Vølver*. 789.

1914.

813. *Karsten P. P. Ansbjerg*, blev købmand i Koltred v. Kalundborg, derefter landmand, vistnok i Nordsjælland.
814. *Laurids Jensen Aspel*, f. 1895 i Asp, dim. Nr. Nissum 1918, l. i Råsted v. sk.
815. *Selius Nielsen Bredtoft*, 767, syg næsten hele sommeren.
816. *Ejnar Hansen Dybe*. 796.
817. *Albrekt Pedersen Hundsdal*, f. 1899 i Staby, dim. Silkeborg 1921, vinterl. i Ulfborg stationsby, 1922 l. i Ejstrupholm, 1928 i Vester Bjerge i Sdr. Felding og 1948 i Ejlskov på Fyn.
818. *P. Reinholt Jensen*, blev togfører, bor i Århus.
819. *Ejnar Jeppesen*, f. i Ulfborg, overinspektør i Struer.
820. *Henry Josefsen*, havde en tid arbejde ved statsbanerne.
821. *Åge Lauridsen*, f. 1898 i Hee, dim. Jelling 1919, årskursus, l. fl. st., fra 1940 l. ved Statens forskolesem. i Vejle.
822. *V. Madsen*, kom på Tarm realsk., er nu bankmand i Amerika.
823. *K. Valentin Nielsen*, forsøgte sig som forfatter.
824. *Søren Hansen Skovbak*, ansat ved politiet i Århus.
825. *Esper Søe Smedegård*, f. 1894 i Tim, vikar i Ulfborg, dim. Silkeborg 1918, 1921 l. i Østergårde sk., Lyne, 1949 afg. p. gr. a. tunghørighed, bor i Tarm.

1915.

826. *Johannes Christensen,* f. 1880 i Skælsøgård, Skivum sogn, biskolel. i Tiphede ndr. sk., 1919 fast ansat der, 1927 l. i Kolmose, Vendsyssel, afg. 1947, bor i Års.
827. *Arne Fredslund Hansen,* f. 1898 i Esbjerg, dim. Jonstrup 1920, vikar i Snoldelev og Skovhuse, 1921 andenl. i Bårse, 1922 i Espe, 1925 l. i Dyrlev, Sydsjælland, nu i Horreby på Falster.
828. *Adolf Højberg.*
829. *Ludvig Klarskov Jørgensen,* vinterl. i Lindvig, Borris, 1923—24.
830. *Vilhelm Larsen,* som elev på Skårup sem. fik han spansk syge og døde.
831. *Alfred Pedersen,* f. 1891 i Ørsted v. Vejle, dim. Jelling 1919, l. ved Try højsk., 1922 andenl i Vester Hassing, 1925 l. i Skovstrup, 1940 afg. p. gr. a. sygdom, bor i Aalborg.
832. *Axel Nielsen Sandemose,* f. 1899 i Nykøbing M. Hans mor var norsk; han bor i Norge og er en betydelig norsk forfatter.

1916.

833. *Harald Christensen,* f. 1894 i Gadbjerg, dim. Silkeborg 1920, l. v. »Hjemly« fri- og eftersk., Fyn, 1921 andenl. i Vojens, 1923 l. i Botofte, Tranekær, 1931 i Hou-Lohals.
834. *N. P. Jensen,* f. i Faster, blev sindsyg.
835. *P. M. Jensen,* f. 1897 i Redsted, Mors, dim. Ranum 1920, l. ved Bælum præliminærkursus, 1922 ved Sindal realsk., 1923 andenl. i Kongerslev, 1925 fast vikar i Aalborg, 1927 timel. der, 1929 fast ansat.
836. *Knud Kristensen,* blev gårdejer i Øster Damgård, Ulfborg, død 1950.
837. *Laurids Pedersen,* var mejerist. Rejste til Amerika.
838. *P. Kr. Pedersen.*
839. *Axel Simonsen,* f. i Aulum 1898. Efter endt militærtjeneste ansat i D.S.B. Aspirant i Holstebro, portør i Borris, nu overportør i Skjern.
840. *Leon M. Sørensen,* f. 1897 i Ringkøbing, vinterl. i Klegod, dim. Ranum 1923, l. på Staby eftersk., 1925 i Skalstrup og 1929 i Ølstrup.
841. *E. West,* f. i København, hvor han har en barberforretning.
842. *Knud Vium,* er gdr. i Ulfborg.

1917.

843. *Mads Chr. Christensen,* f. 1900 i Hoven, opvokset i Staby, dim. Silkeborg 1921, l. på Møen, død.
844. *Alfred Frederiksen,* fra Tem v. Silkeborg, var en tid højskolelærer.
845. *Kristiane Hansen,* fra Bornholm, er gift og bor i Amerika.
846. *Mads Hansen,* om ham meddeles der, at han kom på Silkeborg sem., men tog ikke eks. p. gr. a. mærkelige og noget højtflyvende idéer.
847. *Johannes Karstensen,* f. 1900 i Sdr. Omme, dim. Silkeborg 1922, på Ollerup gymnastikhøjsk. 1922—23, dernæst vikar i København, 1928 timel., 1929 fast ansat. Forfatter.
848. *Anne Nielsen Knak.*

849. *Johannes Madsen*, fra Ølstrup, opgav læsningen og rejste til Amerika, hvor han endnu bor.
850. *Morten Pedersen*, f. 1899 i Holsted, dim. Silkeborg 1921, årskursus, vinterl. ved Holsted stationssk., vikar i Thise, 1923 andenl. i Pandrup, 1924 l. i Hillerup v. Ribe.
851. *Peder Pedersen*, f. 1894 i Nr. Omme, dim. Silkeborg 1923, vinterl. i Borris, 1924 andenl. i Vesterby på Fejø, 1931 l. i Skautrup.
852. *Elias Poulsgård*, fra Poulsgård i Ulfborg, døde inden skolen sluttede.
853. *Johannes Sørensen*, fra Voldbjerg, Hee, gdr. i Nr. Felding.
854. *Karl Sørensen*, br. til foregående, blev mekaniker i Ølstrup, døde pludselig efter en gymnastiktime.

1918.

855. *Thora Andersen.*
856. *Anders Ebbensgård*, født i Ulfborg, i mange år ejer af Åbjerg i Vedersø.
857. *Hans Kjærgård*, bor i Staby.
858. *Frederik Lauridsen*, f. 1899 i Ormslev v. Århus, vinterl. i Nr. Lyngvig, vikar i Hvam v. Holstebro og i Vendsyssel, vakancel. fl. st., friskolel. i Nr. Lem v. Lemvig, dim. Ranum 1928, igen vikar, andenl. i Vennebjerg, siden 1933 i Sønderskov. Har arbejdet meget med film, optog således i 1943 »Vendsysselfilmen«.
859. *Anna Lindegård*, fra Hjortkær v. Bramminge, søster til 633 og gift med 571.
860. *Jens Lystbæk*, f. i V. Kloster, Staby, og bor i Staby.
861. *Edith Mogensbjerg.*
862. *Dagmar Nielsen.*
863. *Dan Nielsen*, f. i Staby, gartner i England.
864. *Marie Vesten*, datter af pastor Vesten, Staby.
865. *Helga Østerby*, vinterlærerinde bl. a. i Nysogn på Holmsland.

1919.

866. *Kr. Eskildsen*, fra Ulfborg, bor i Amerika.
867. *Alfred Frederiksen.* 844.
868. *Birgitte Marie Hansen*, fra Åbjerg i Vedersø, g. m. en hollandsk kaptajn.
869. *Gerda Kieldrup.*
870. *Jens Legård*, fra Staby.
871. *Bertel Moesgård*, f. i Ulfborg 1905, er barbermester i København.
872. *Gunnar Nielsen*, lærersøn fra Nordsjælland.
873. *Knud Nørtoft*, fra Staby, er landmand.
874. *Josef Simonsen*, kun et par måneder.
875. *Jørgen Jensen Spåbæk*, fra Nr. Omme, er købmand i Remmerhus.
876. *Steffen Steffensen*, f. i Ulfborg 1897, dim. Nr. Nissum 1923, samme år l. i Ålkjær, Sønderjylland, fast ansat 1925. Har udgivet flere digtsamlinger.
877. *Ruth Thordarson*, f. 1902 i København, opvokset i Lille Tang, Ulfborg, fik kontorstilling.

878. *Johannes Borgensgård,* f. i Vedersø 1906, kiropraktiker, bor i Sverige.
879. *Knud Daubjerg,* f. 1903 i Ulfborg, på Krabbesholm højsk. 1920—21, dim. Jelling 1924, tillægseks. i engelsk 1927, talepædagogisk eks. 1943. L. v. Drejens optagelseshjem, 1927 timel. i Fåborg, 1932 fast ansat, 1933 l. ved Fåborg komm. mellem- og realsk., viceinsp. 1950.
880. *Chr. Ebbensgård,* f. i Ulfborg, nu ejer af fødegården Ebbensgård; har taget landbrugseks. på Landbohøjsk.
881. *Hans Chr. Hansen Falksøe,* vinterl. i Fiskbæk, Alrum og Houvig, nu l. v. Vesterø ndr. sk., Læsø.
882. *Jakob Jensen Hovøre,* f. 1895 i Kalundborg, vinterl. i Houvig, dim. Blågård 1925, vinterl. på Stadilø, 1926 l. i Tyborøn, 1928 i Vejlø v. Næstved. Har udgivet novellesamlingen »Før solopgang«.
883. *Th. Jørgensen,* f. 1899 i Ulfborg, vinterl. i Øster Gåsdal, Borris, lærereks., cand. phil., sløjdlærereks., 1928 l. ved Dronninglund mellem- og realsk.
884. *Chr. Bro Lauridsen,* fra Madum, blev ikke lærer.
885. *Marius Madsbjerg,* vinterl. på Stadilø 1920—22, nu ejendomsmægler i Holstebro.
886. *Frode Mosdal,* f. 1903 i Hellum, dim. Ranum 1925, vikar fl. st., 1928 l. i Lundergård pr. Pandrup, 1949 i Hæsum pr. Støvring, 1950 i Hvidsten pr. Spentrup.
887. *G. Rasmussen,* f. 1900 i Outrup, dim. Jelling 1924, i en årrække biskolel. på Husby klit, hvorfra han tog afsk. 1938, forskellige vikariater, l. i Korshavn på Avernakø og nu i Lundergård sk. pr. Pandrup.

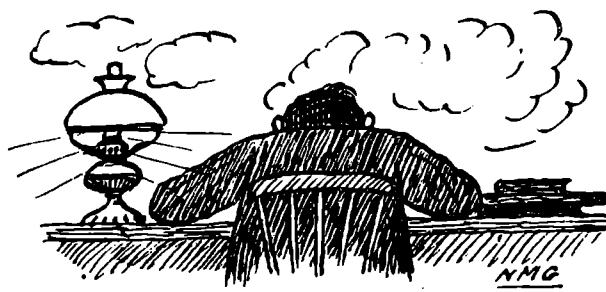

DEN UNGE LÆRER

Det var stabyanernes lange række, vi her så passere os forbi. Mange kunne jeg have fortalt mere om, men pladsen tillod det ikke; andre har måttet nøjes med bare at få deres navne med, da det har været mig umuligt at finde noget om dem eller komme i forbindelse med dem. Skulle nogen slet ikke være kommen med, er det ikke min skyld; så er det, fordi de ikke findes på Jeppesens lister.

Meget forskellige var disse stabyanere den gang, og det er vel ikke blevet mindre med årene. Men et er de fælles om: Minderne om den gamle skole og dens forstander og om det gode, kammeratlige samvær. Der kommer et varmt glimt i øjet, når de mødes og talen falder på »di skjønne ungdomsdaw, å ja«. De, der blev lærere, og det var jo de fleste, mindes også den dag sidst i oktober, da de forlod skolen med eksamensbeviset i lommen. Da var sindet fyldt både af vemod og af forventning. Et par dage efter stod de over for en flok børn, der så på dem med klare, spørgende øjne, og da var der nok en og anden af disse stabyanere, der forstod, at her slog eksamensbeviset ikke til, her gjaldt det om at finde ind til disse børn og blive deres ven og vejleder. Den første time gik, og de fik frikvarter, og da hørte man dem ude i forstuen tale om »æ ny lærer«. Flere stabyanere har fået anderledes fine benævnelser siden, men ingen har varmet deres sind, som da de første gang blev kaldt lærer. Det blev hædersnavnet for livet.

Vi vil nu lade en af dem fortælle om en vinter i en lille hedeskole. Skildringen er typisk for vinterlærernes kår for 50 år siden og kan derfor danne en passende afslutning på denne bog.

VINTERLÆRERLIV I VESTJYLLAND I SLUTNINGEN AF HALVFEMSERNE

Nogle erindringer af *C. A. Hvorslev.*

En råkold lørdag aften midt i oktober for 50 år siden steg jeg ud af toget i den vestjydske stationsby Tarm for at tiltræde en halvårsplads som vinterlærer ved Odderup skole i den sydøstlige udkant af Ådum sogn. Der skulle være vogn efter mig ved stationen. Men da toget var rullet videre syd på, var der foruden mig kun et eneste menneske på perronen, en ung mand med blå briller, og han var som jeg kommen med toget. Vi gik frem og tilbage i nogle minutter uden for stationsbygningen, mens vi af og til mønstrede hinanden med et hurtigt sideblik. Jeg tog omsider mod til mig og spurgte, om han måske som jeg ventede på en vogn. »Ja«, lød svaret med ødansk dialekt, »jeg skulle jo til Gundesbøl —«. Det viste sig så, at han var min tilkommende kollega, hed Johannes Dam, var lige ankommet fra Bornholm og skulle overtage vinterlærerpladsen i en anden af Ådum sogns biskoler. Vi blev så enige om at tage ind på kroen for at få en kop længe tiltrængt kaffe, og mens vi nød den, lagde vi mærke til et lille selskab på 3—4 personer, der sad ved et nabobord, åbenbart optaget på samme måde som vi. Omsider rejste den ene sig og ymtede noget om, at »nu måtte de her to lærere vel snart indfinde sig!« Det gik da op for os, at her var manden, vi forgæves havde søgt på stationen. Om tiden var løbet fra ham, så han havde glemt at se efter toget, eller den tanke, at enhver tilrejsende uvægerligt ville tage ind på kroen — det fælles vestjydske samlingssted i stationsbyen —, havde ladet ham holde til der, fik jeg aldrig klaret. Men en times tid efter rullede vi ind i Ådum kirkeby, hvor vore veje foreløbig skiltes, idet han med en anden befordring rullede til Gundesbøl, medens jeg fortsatte ud på Odderup hede og blev sat af ved skolen.

Månen skinnede klart og oplyste den efter vestjydske forhold ret store og statelige biskole, hvis grå cementstenstag og røde teglstensmur smilede mig i møde, da jeg bar min kuffert og sækken med sengetøj ind til døren. Genlyden af mine skridt lød hult og højlydt i det tomme skolehus, der rummede to klasselokaler og en cementbelagt korridor, der ved den ene ende flan-

keredes af et stort brændselsrum og ved den anden af det rum, der var bestemt for læreren. Her fik jeg i hast lampen tændt og sengen redt op, hvorefter jeg gik til ro og kort efter gled over i drømmenes rige.

Jeg blev brat ført tilbage til virkelighedens verden ved at høre en skramlende lyd af træsko uden for vinduet og ved et øjeblik efter at se et skægget ansigt kige ind til mig over jalusierne, der var stillet hen foran vinduet.

»Nå, do æ da kommen!« lød det — som om vi var gamle bekendte! Jo, det var jeg da unægteligt! — Manden bragte mig en hilsen fra sin kone med indbydelse til at komme over i deres hjem — de boede i en gård tætved — og drikke morgenkaffe. Jeg tog med tak mod indbydelsen. Senere gik det op for mig, at anledningen til det tidlige morgenbesøg muligvis måtte søges i den kendsgerning, at der var lidt konkurrence med hensyn til opnåelsen af at få vinterlæreren på kost. Den, der kommer først til mølle, plejer jo at få først malet!

Inden jeg gik over til gården, tog jeg fra min skoledør et lille overblik over den egn, jeg var dukket op på. Søndagssolen skinnede over et typisk vestjydsk hedelandskab med vide sletter og spredt bebyggelse. »Langt imellem skorstenene!« som en vittig rejsende havde udtalt, da vi dagen forud havde passeret strækningen mellem Troldhede og Kibæk. »En øde egn« ville den på afveksling i landskabet i regelen mere forvænte østjyde eller øbo vel sige. Men trods disse tanker blev jeg straks betaget af udsynet, som jeg hin solfyldte morgen for første gang nød det fra mit nye domicil.

Det var de store, åbne vidder, der betog mig mest. De talte deres tavse sprog om ubunden frihed og vakte følelser af urokkelig tryghed og uendelig fred. Mod øst førte vejen ind til Hoven, hvis hvide kirketårn sås ganske nær, skønt der er en god mils vej derind, og langt længere ude i samme retning kunne jeg skimte som en hvid prik i horisonten den fjerne kirke i Sdr. Omme.

De spredte bosteder, der sås inden for tydelig synsvidde, var alle stråtækte og fattige på haver og hegn. Men hvert sted repræsenterede en arne, omkring hvilken en familie samlede sig for at nyde hvilepavserne i livets daglige kamp for tilværelsen. I det store og hele repræsenterede de hjemmene, hvorfra jeg den

følgende dag skulle modtage børnene, når de ad de sandede hedeveje og stier var søgt ind til skolen.

Lønnen for en vinterlærer her lå dengang i omegnen af 180 kr. for en vinter — på egen kost. Men for et par kroner om ugen fik man daglig en solid middagsmad. Morgen- og aftensmad klarede man selv henholdsvis med kaffe og the til at skylle de fornødne rundtenommere ned med. Økonomisk set var det et fint engagement i forhold til det, jeg havde haft som vinterlærer på Vedersø klit tre år tilbage. Der var lønnen alt i alt kun 120 kr. for hele vinteren; men værelse + kost blev mig tilstillet hos en fisker for 50 kr., så der var alligevel et overskud på 70 kr., da foråret kom! Sådanne tal med henblik på kost og løn lyder jo ganske absurd i vor slægts øren. Men dengang var en tikroneseddel langt mere værdifuld end i vore dage, — og vinterlæreren ville man i regelen gerne have til huse; han kom jo som oftest med friske pust fra den verden derude bag horisonten, som man i almindelighed kun stiftede bekendtskab med gennem aviserne.

Skolen i Odderup var som sagt ny, stor og rummelig, langt forud for de fleste biskoler i Vestjylland. Disse bestod sædvanligvis af et lille hus, her og der nærmest en hytte, stråtækket, ensomt beliggende, forsynet med en skolestue, en lille entre og et sparsomt møbleret værelse til læreren. Men vinterlærerne var dengang et nøjsomt folk. Som oftest var de udgåede fra landbefolkningens brede lag og havde taget et eller to halvårlige kursus, afsluttet med en lille eksamen, på Staby vinterlærerseminarium ved Ulfborg, en institution, der opretholdtes af Ringkøbing amt, men som for mange år siden er nedlagt. For de flestes vedkommende var vinterlærerstillingen kun at betragte som en art forskole for dem, indtil de i 18 års alderen kunne optages på et seminarium for der at få den endelige læreruddannelse. Adskillige mødte dog som lærere i biskolerne kun med almindelig højskoleuddannelse eller slet ingen ud over den, der var bleven dem til del i almueskolen. Men det kan vist siges uden overdrivelse, at de allerfleste af disse unge mennesker gik ind i arbejdet med energi og med kærlighed til gerningen og derfor fik større resultater ud af den, end man efter deres alder og udviklingstrin og hele kundskabsmæssige udrustning havde kunnet vente.

— — — Der kom nu børnene morgen efter morgen enkeltvis eller i smågrupper — mange fra hjem, der lå langt borte, nogle

fra små husmandshjem, andre fra bolssteder eller hedegårde. Alle var de tidligt mærkede af livets alvor. De var bleven vænnet til at gøre gavn derhjemme med de kræfter, de havde at sætte ind i den fælles kamp for tilværelsen. Derfor gik de i regelen pænt og adstadigt ad skolevejen og snakkede gammelklogt med hverandre. Men i frikvarterne udfoldede barnenaturens medfødte livlighed sig, og med den trangen til at tumle sig i leg. Da kunne der råbes op og jubles og les så hjerteligt, at man slet ikke skulle tro, det var de samme børn, der langsomt og duknakkede i den grå morgendæmring var kommen gående i daglejermarch ind over heden.

Og hjemmene slog kreds om skolen. Ikke nok med, at man indskærpede børnene agtelse for skolens arbejde og respekt for dens unge lærere — dette sidste kunne så vist i mange tilfælde gerne tiltrænges! —, men man hjalp efter tid og evne børnene derhjemme med at opfylde skolens krav. Mange vestjydske hjem var i vinteraftenerne som en lille privat skole, hvor forældre eller voksne søskende satte børnene i gang med læsning og regning, og det var et almindeligt spørgsmål til børnene: »Kan I nu jeres lektier?« inden de fik lov at gå i seng.

Det var en taknemmelig opgave at være lærer for disse børn. Jeg havde ældste klasse — der var lærerinde til de små —, og det var mig ofte en fryd at se den opmærksomhed, med hvilken de fulgte undervisningen, og den optagethed og arbejdsglæde, der lyste ud fra deres ansigter, når de arbejdede på egen hånd. Dette gjaldt i særdeleshed i regnetimerne. Der var da iver og kappelyst over hele linien om at vinde længst frem i regnebogen. Men også religionstimerne var mig en kilde til megen glæde. Børnene mødte her skolens undervisning uden den kritiske indstilling, der ofte kendetegner vore dages børn. De var fra hjemmene af vante til at betragte de bibelske beretninger med en pietet, der i hundreder af år gennem slægtled efter slægtled var blevet ligesom nedarvet og havde bundfældet sig i folkebevidstheden.

Vinterlæreren var altid en velset gæst i hjemmene. Han stod på en fortrolig fod med befolkningen, blev tiltalt med »du« af såvel forældre som børn og blev sædvanligvis indbudt til de gilder og festligheder, der blev afholdt inden for skoledistriktet. Ja, selv uden for dette kunne der fra helt fremmede folk komme

en indbydelse til ham om at deltage i et julegilde eller en lignende større sammenkomst, hvor der blev danset i lejet telt. »Æ lærer« måtte man ikke glemme, når der var fest i gårde! Vinterlæreren hed »æ lærer« i modsætning til »æ dejn«, førstelæreren i sognets hovedskole. Førstnævnte var kun lærer og havde intet med de kirkelige forretninger at gøre.

Mit værelse — og det var i udstyrelse ikke stort forskelligt fra andre vinterlæreres — havde af møbler kun en seng, et bord og en stol samt en tørvekasse af træ. Det var mig en sorg, at der manglede en boghylde! Og jeg kunne jo ikke som en alderstegen og mangeårig stadilø-vinterlærer, der ikke sov på skolen, anvende sengebunden som bogskab! Han havde et stort bibliotek og præsenterede mig det engang med stolthed: Hele sengebunden var dækket med bøger, der stod side ved side, række ved række, alle med ryggene opad. »Så kan en så nemt overse dem og find' den bog, en står og har brug for!« forklarede han. — Men lærer Dam i Gundesbøl hjalp mig over vanskeligheden. Han havde fundet en gammel kasseret boghylde oppe på loftet. Den kunne godt gøre tjeneste hos mig, mente han. Tung var monstret at slæbe hjem de 3—4 kilometer op over bakkedraget, men byrden hvilede ret blødt på mine skuldre, idet Dam havde lånt mig Fritz Reuters »Landmandsliv« og bundet bogen med en snor under en af hylderne som en art stødpude!

Således hjalp vi hinanden, så godt vi kunne, over livets små og store genvordigheder; herunder bør også nævnes den hjælp, der gav sig udslag i gode råd og vink med hensyn til skolearbejdet, idet vi søgte at delagtiggøre hinanden i vore erfaringer, når vi nu og da søgte sammen og drøftede tidens aktuelle problemer med hinanden.

Da afstanden mellem skolerne i regelen var stor, og cyklerne på den tid var noget af en sjældenhed, et luksuskøretøj, som i hvert fald ikke vinterlærere havde råd til at anskaffe sig, var det ikke hyppige besøg, vi kunne aflægge hos hverandre. Til vinterlæreren i Heldgård (Borris sogn), P. Antonsen, stabyaner af samme årgang som jeg, tog jeg dog i vinterens løb adskillige afstikkere. Hans skole var en eenklasset, lille og ensomt beliggende typisk vestjydsk biskole. Men han havde på sit værelse et regulært skrivebord med drejede ben og tre skuffer, — et møbel, som jeg i mit stille sind misundte ham! — Han var et af

de mennesker, der ved sin blotte fremtræden vækker tillid og indbyder til fortrolighed, dertil en ung mand med en vid åndelig horisont og et åbent blik »for alt, hvad der er stort og skønt herneden«. Vi havde mange gode timer sammen, når vi mødtes i vore ensomme hybler og efter et fattigt aftensmåltid fik piberne tændt og kom i gang med en drøftelse af tidens kirkelige og sociale spørgsmål. Han var abonnent på »Højskolebladet« og fulgte godt med i tidens rørelser. Jeg fik hos ham mit første betydende møde med den grundtvigske kristendomsopfattelse, for hvilket jeg er ham taknemmelig den dag i dag.

Mange af os, der virkede som vinterlærere på den vestjydske hede, var fra andre egne af landet, hvor såvel folke- som landskabspræget var et helt andet. Vi befandt os dog i almindelighed godt hos vestjyderne, der forud for nogen anden landsdels befolkning holdt gæstfrihedens fane højt, så hvert hjem stod os åbent. Alligevel kom den tid vel for de fleste, da udlængselen for os i blodet. Vi imødeså gerne foråret, da vi som trækfugle på ny skulle skifte opholdssted, nogle for at søge tilbage til Staby, andre for at lægge sidste hånd på forberedelsen til seminariet, og atter andre for at tage hjem og vende tilbage til landbruget.

I Vorgodhede skole var dengang en vinterlærer, der hed Andreas Iversen. Jeg aflagde ham et besøg mod slutningen af vinteren, og i et forrygende snevejr tog han imod mig på Kibæk station, hvorefter vi fulgtes ad den 8—9 km lange vej til hans skole. Hos ham var udlængselen særlig stærk. Han havde besluttet sig til at udvandre for at blive præst blandt sine landsmænd i Nordamerikas forenede stater. Han afsluttede netop sin aftenskole, mens jeg var hans gæst. De unge karle, der var hans elever, havde givet ham et nyt stueur. Det hang på væggen, mens han holdt sin afskedstale. Og efter til slut at have takket dem på det bedste for gaven, hævede han sin kraftige røst og udbrød: »Ja, I siger jo nok, mine venner, at I gerne ville beholde mig — men derude ligger Kibæk [han pegede i sydlig retning] som den første station på rejsen til den nye verden hinsides havet. Derude holder toget, og de støder i fløjten, og jeg skal med! For kommer jeg det ikke nu, så kommer jeg det aldrig!« Et dundrende slag i katedret faldt som et uomtvisteligt punktum! Han nåede for øvrigt sit mål og er — så vidt jeg ved — dansk præst derovre den dag i dag.

Også for mig slog omsider afskedens time. En lærerplads i Østfyn ved et grundtvigsk ledet børnehjem ventede mig. Og her fik jeg rig lejlighed til at anstille betragtninger over den store forskel, som trods de få miles afstand, der er mellem Vestjyllands magre hedestrækninger og Østfyns kornrige marker, præsenterer sig både med hensyn til landskab, befolkning og skolevæsen.

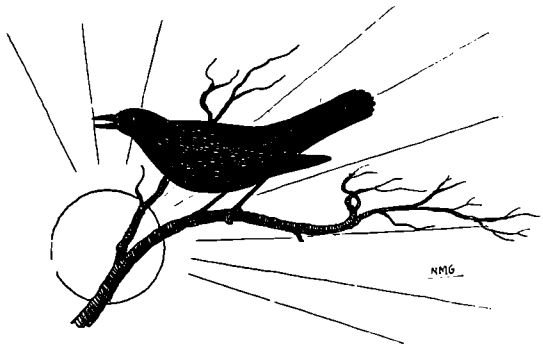

NAVNEREGISTER OVER ELEVER 1885—1920

MED HENVISNING TIL ÅRSTALLET

Agerbo, Ole Jensen 1895
Albrektsen, Albr. 96, 97
Alminde, Åge M. 02
Andersen, Anders 02
— Anders Chr. 11
— Andreas 90, 91
— Chr. 95, 98, 99
— David 11
— Frands 88, 89
— Hans 99
— Jens .. 85, 86, 87, 92, 93, 07
— Jens Peder 86
— Jens Vang 85
— Kr. 90
— L. P. 13
— Marius 04
— Martin 10
— Niels 04, 05
— Ole Chr. 86
— Otto 10
— Peder 04, 05, 06
— Søren 04
— Rudolf 05
— Villads 88, 89
— Zakarias 01, 02
Andkjærskov, J. Kjærulf .. 10
Andreasen, Andreas 13
Ansbjerg, Karsten P. P. 14
Anthonsen, P. 96, 97, 98
Arndal, N. Chr. N. 03
Asmussen, Thv. 99
Aspel, Laur. J. 14
Astrup, Jens 91, 92

Bach, Chr.. C. 09
— Karl 12, 13
Bagge, N. Nielsen 06
Baggesen, Kr. 05
Balle, Joh. 02, 03
— Kr. 85, 86
Barbesgård, Å Kr. O. 03
Bastholm, Jakob 00
Bauning, Anton L. N. 03
Bech, L. M. 99
Bechgård, Karl 92
Berg 85
Bertelsen, N. Chr. 91
Birkeland, M. Chr. Sørensen 92
Bjerlev, M. Pedersen 00
Bjerregård, Kr. 05, 06
Bjerring, S. Kristiansen ... 96
Bolker, J. Poulsen 86
Bonde, Chr. 06
Borbjerg, Jens .. 88, 89, 91, 93, 94
Borgensgård, Joh. 20
Bork, Anders 91
— Hans 92, 93
Bredmose, Knud 86
Bredtoft, Silius Nielsen . 12, 13, 14
Brix, Chr. 96
Brogård, Jens 04
— Kr. 98
Brunsborg, M. Jeppesen ... 98
Brunvang, V. Olsen 09
Bruun, Alfr. 08
Brørup 93
Buck, Hans 13
Buhelt, Emil Knudsen 94, 95
— K. R. Knudsen 93, 94
Bundgård, Chr. 99, 00
Bygbjerg, Andr. 97, 98
— Hans 97

Bygbjerg, Mads 89
Bøgh, Kr. 08
Børsting, Th. 13
Bøtger 94
Carlsen, Adam 04
— Hans 11
Corneliussen, O. 92
Christensen, Anton 95
— A. Drevsen 05
— Clemen 08, 09
— C. R. 10
— Joh. 15
— Mads Chr. 17
— Micael 11
— Mikkel O. 85
— N. 05
— N. Rask 07, 08, 09
— P. B. 08
— Vald. 05
— Åge Bitsch 07
Christiansen, Ludv. 00

Dalgård, C. 09
Damsgård, Jens 91
Danegård, P. Jakobsen 94
Daubjerg, Knud 20
Dejligbjerg, Hans 12
Digmann, Bernh. 00
Dinesen, Dines 91
Ditlevsen, D. J. 98
— Niels P. 03
Dixen, Hans B. 11
Dueholm, A. P. 02
Dybe, Ejnar Hansen 13, 14
— P. Chr. Pedersen 99
Dyreborg, Oskar H. 08

Ebbensgård, Chr. 20
Egebjerg, Fr. Hansen 99
Elkjær, Gunnar 05
— N. K. N. 96, 97
Elmholt, Jens Chr. Pedersen 03
— Joh. 11
— Valdemar Pedersen .. 99, 00
Eriksen, Chr. 10
— Jens Chr. 89
Eskildsen, Kr. 19
Falkner, Thor Christensen .. 91
Falksø, H. C. Hansen 20
Feder, Georg 11
Fegpohm, J. K. 85
Flint, N. P. Olsen 90
Flodager, Jens P. 87
Fonager, Jens 89
Frederiksen, Alfr. 17, 19
Frølund, Th. P. Jensen ... 90, 91
Frøstrup, Gunde 00

Garner, M. T. P. 97
Gellert, Hartvig 05
Gerald, N. M. 02
— P. M. 97, 98
Gjaldbæk, Laur. L. 00, 01
— Nanna 11
Gormsen, Alfr. 13
Graversen, Anders 94
— Gravers K. 87
— Gravers S. 03
Gertsen, Nis 94
Gregersen, M. 89
Grundflod, Thv. R. 13
Grønborg, Ejnar 09
— Lars 88, 89
— Ludv. 88
Grønbæk, Didrik 91
Guldager 11, 12
Guldberg, Højris 04
Gulddal, M. E. 97
Gårdbo, A. P. 02

Halkjær, Søren 94, 95
Hansen, Alb. 01
— Birgitte 19
— Chr. 90, 91
— Ejnar 10
— Em. 07
— Arne Fredslund 15
— Gunnar 10, 11
— Hans Chr. .. 00, 02, 05, 06
— Hans M. 89, 90
— Hans P. 90
— Kr. 91
— Markus 86
— Mads 17
— Niels 90, 02
— Peder 91, 12, 13

Hansen, S. Sjelborg 10
— Søren P. 10
— Åge 11
Hansen-Færch, Mikkel 92
Haunsø, Kristjan 99, 00
Havbro, Chr. 13
Hebsgård, Kr. 93
Hedeland, N. P. Nielsen .. 99, 00
Heldgård, Viste 08
Hjælmsø, Joh. Olsen 03
Hofmann, Fr. 90
Holm, Laurids 96
Hougård, Chr. 13
Houlberg, Sofus 12
Hovøre, J. Jensen 20
Hundsdal, Alb. 14
Hvidager, A. Andersen 04
Hvorslev, A. 96, 97
Hylddal, Jeppe No 87
Hyldegård, Niels 11
Hyllegård, Antonius 05
Høj, Jens Kr. 11
Højberg, Adolf 15
Hølund, Alfr. 00, 01
— Aksel 11, 12
— Hjalmar 04
— Imanuel 99, 00
Håhr, P. Helt 92, 93

Ibsen, Carl 98, 00
Iversen, Andreas 95, 96
— Iver 85
— Joh. 92, 93
— K. Kappel 01, 02
— Kr. 90
— Otto 10
Jakobsen, Fr. 06
— Jakob 89, 91
— J. Vestergård 05, 06
— Jens 88
— Joh. 05, 07
— Karl 06
— Søren 06
— Theodor 91, 92
Jensen, Aksel 03
— Anders M. 10
— Andreas 86, 88
Jensen, Anton 00
— Axel L. 04
— Cecilius 90, 91
— Chr. 05
— Elias 04
— Ernst 06, 07
— Esper 99
— F. 85
— Frede 01
— Frederik 86
— Georg 03
— Hans 99
— Hans Chr. 92
— Jakob 87
— Jens 85, 02, 03
— Jens A. 00
— Jens Gadegård 87
— Jens Kr. 02, 03
— Jens L. 10
— Jens P. .. 97, 02, 03, 07, 08
— Jens Toft 91
— Jesper Møller 11
— Joh. 85, 99, 05
— Kr. 90
— Lars Kr. 97, 98
— Mads 89
— N. Albæk 10
— N. Dengsø 10
— N. C. Kirkegård 07, 10
— Overby 00
— Peder 85, 86
— P. Reinholt 14
— P. Møller 03
— Poul 88, 91
— Vagn P. 10
Jeppesen, Alfr. 12
— Ejnar 14
— Joh. 04, 05
Jepsen, Poul Jensen 90
Joakimsen, Ludv. 90
— N. Fr. 91
Johansen, P. 07, 09
Josefsen, Henry 14
Josephsen, J. 95
Jungersen, Kr. 90
Jørgensen, Anders 06
— Jens 85

Jørgensen, Joh. 04
— Jørgen 89, 11
— Karl 03
— Kr. 92, 06
— Laurids 85, 90
— Ludv. Klarskov 15
— Sophus 04
— Th. 20
Kabel, Joh. Enevoldsen ... 98, 99
Karstensen, Joh. 17
Kastrup, Th. Petersen 00
Kieldrup, Gerda 19
Kiilerich, Jakob 86
Kilsholm, Jakob 91
Kjeldal, Peder 89, 90
Kjeldsen, Peder Kr. 96, 97
Kjær, Jens 00
— Jens Jensen 86
Kjærgård, Henrik 98
— Villads 09
Kjærulf, Axel 06
Klarsø, A. M. Jensen 07
Klinting, Ejnar 05
Knak, Anna Nielsen 17
Knudsen, Axel 11
— Bertel 88
— Borup 11
— Elias 88, 89
— Hans 05
— Just M. 92
— K. 88
— K. A. 07
— Kr. Møller 08
— Laurids 88, 89, 90, 91
— Marius 89
— Martin 91
Kolding, Kr.. Kristensen .. 01
Konnerup, Jens 91
Korneliussen, K. 89
Krarup, M. Jensen 92, 93
Krejlgård, H. Sørensen ....
Kristensen, A. H. Kr. 96
— Anders 03
— Hans 07
— Jakob P. 96
— Jens Kr. 85
— J. Søe 88, 89
Kristensen, Josva 93
— Knud 16
— Kr. 86, 87, 88, 89, 90, 92, 98, 99, 12
— Mads 89, 90
— Markus 85
— Ole Birkmose 88
— P. 97
— Rasmus 89
— Th. 91
— Villads 91
Kristiansen, Holger 91
— Kr. 13
Kristoffersen, Karl 08
Krukov, Kr. Kristensen 92
Kudahl, P. C. J. 02
Kyed, Joh. O. 03
Larsen, Adolf 97
— Anton J. 09
— Gotlieb 04
— Jens 02
— Joh. 05
— Joh. St. 05
— Kr. 07
— L. Kr. 93, 94
— Lars P. 11
— Peder 91
— Th. Remme 11
— Vilh. 15
Lauridsen, Andreas 09
— Chr. Bro 20
— Fr. 18
— Hans 98
— Jens 92, 01, 12
— Jens Sand 00, 01
— Laurids 87
— Peder 91
— R. A. Schultz 87
— Th. 98, 99
— Th. Kr. 03
— Åge 14
Laursen, Oskar 11
Laustsen, Anders 97
Legård, Jens 19
Likner, J. M. Jepsen 88
Lillelund, Anders 04
— Karl 96

Lindegård, Anna 18
— Morten 06
Lindholm, P. Jensen .. 85, 86, 87
Lindum, Ejnar 06
— Fridlev 07
Lomholt, Ole 91
Lose, Knud 11
Lovmand, Kr. L. Mikkelsen 09
Lund, Karl 91
— Mar. 94, 95
Lyne, Jes 05
Lysen, Nis 91, 92
Lystlund, M. S. 93
Madsbjerg, Marius 20
Madsen, Anders 09
— Andreas 93
— Jens Elias 03
— Jens P. 03
— Joh. 17
— Mads Chr. 98
— Poul Kr. 88
— V. 14
Maltbæk, Jeppe Sørensen .. 02
Markussen, Markus 08
Mejlstrup, N. 09
Mikkelsen, Jens 89, 90
— J. Muldbjerg 10
— Micael 07
— N. Godballe 85, 87, 89
Moesgård, Bertel 19
Mogensbjerg, Edith 18
Mogensen, Bertel 04
— Kr. 91
Mogenstrup, P. Petersen .. 86
Mosdal, Frode 20
Mouritzen, Fr. 11
Møller, Chr. 06
— Kjartan 12
— Laurids E. 85
— Regnar 12
Nicolajsen, K. K. 02
— Nic. K. 03, 04
Nielsen, Anders 90
— Anton 88
— Anton Joh. 87
— Anton Mar. 02, 04
— Bernt 01
Nielsen, Bertel Højmark .. 05
— Charles 13
— Dagmar 18
— Dan 18
— Emanuel 04
— Gunnar 19
— Hagbard 13
— Hans 00, 01, 02
— Ingvard 09
— Iver 06
— Jens M. 03
— Jens P. 86
— Jes 03
— Joh. 96
— Jørgen 10
— Karl E. 08
— Kr. 89, 00, 12
— K. Valentin 14
— Laust 86
— Mar. 91, 94, 03
— Mikkel 98
— Nic. 90, 91
— Niels 88, 89, 97, 98, 05, 06
— Niels A. 11
— Niels Chr. .. 09, 10, 12, 13
— Niels Eli 03, 04
— Niels K. ... 90, 92, 94, 95
— N. K. Jepsen 93
— N. M. 90
— N. Nørgård 89, 90
— Niels P. 87
— Søren 90, 05
Nissen, Nic. 02
No, Jeppe 89, 91
Noes, Ejnar 00
Noesgård, A. 99
No-Nygård, S. 87
Nord, Poul Laursen 12
Nyborg, Kr. Berg Kristensen 97, 98, 99
Nyhof, N. Nørgård Pedersen 87, 88
Nørgård, Jens 94, 95
— Joh. 98
— Joh. E. 87, 88
Nørtoft, Knud 19
Oksbjerg, Andr. Jensen ... 02
Olldag, Peder 03

Olsen, Andreas 89
— Jens 86, 87
— Kr. 90, 91
— Ole 91, 92, 03
— P. Kr. Bennedsgård .. 87, 88
— Vilh. 08
Opstrup, Anders P. 88
Overby, Peder 86, 87

Pedersen, Alfred 15
— Anders 01
— Anton 04
— Arne 07
— Chr. 02
— Hans S. 09
— Jens M. 91, 92
— Jens P. 87, 88
— Justinus 13
— Jørgen 95
— Karl Ingeman 91, 93
— Knud Storgård 11
— Kr. 12, 13
— Laurids Chr. 05
— Laurids M. 07
— Laurids 86, 16
— Mads Chr. 86, 87
— Martin 01
— Morten 17
— Niels 94, 98, 99, 01, 02
— N. A. 88
— N. C. 91
— N. Elias 99
— N. Henrik 89, 90
— Peder 91, 92, 12, 17
— P. A. 06
— P. C. 95, 96, 98
— P. Espen 87
— P. Kr. 92, 97, 16
— P. N. 96
— P. Skyt 01
— Simon Kr. 86, 87
— Sofus 07
— Theodor 05, 06
— Villemann 99
Petersen, Elias 99
— Peter 86
Pilgård, O. Møller Jensen .. 02, 03
Poulsgård, Elisa 17
Poulsen, Anders 12
— Hans 99
— Kr. 97
— Mikkel 04
— Niels C. 08
— Poul 85
— Poul N. 97
— Poul Østergård 90, 91
— Rasmus M. 07

Rand, Ove 99, 01
— Åge 01
Rasmussen, Anton 04
— Gunnar 20
— Harald 12
— P. 99
Raunsbæk, Rasmus P. 07
Reinholt, Kr. 09
Ringhøj, K. Steffen Nielsen 02
Rottbøl, Rasmus J. 86

Sahl, Anders .. 87, 88, 89, 90, 91
Sand, Laur. Th. 10, 11
Sandager, Poul Jensen 98
Sandemose, Axel Nielsen .. 15
Seidenfaden, E. 01
Selde, Kr. Jensen 00
Sidelmann, Andr. 07
— P. M. 09
Sigurd, S. Sørensen 93
Simonsen, Axel 16
— Josef 19
— Simon 90, 91
Sillesen, Peder 86
Skak, K. 02
Skovbak, S. Hansen 14
Skovbjerg, Kr. 10
— N. Kr. Nielsen 01, 02
Skytte, Niels 10
Smedegård, Esper Sø 14
Smidt, Kr. 97, 98
— Sigurd 01
Sneum, Fr. Sørensen 04
Solgård, Åge 05
Spåbæk, Jens J. 19
Stamp, Kr. Jensen 91
Stefansen, Mar. 97, 98, 99

Steffensen, Steffen 19
Stenum, Jens 05
Stephansen, Ebbe 01
Strandbygård, Chr. 06, 07
Strandbæk, J. P. Jepsen 13
Studsgård, Lars J. 10
Suurballe, Mogens 09
Svane, Agner 03
— Hjalmar 01
Svensgård, Kr. 12, 13
Svensen, O. Kr. 91
Svenstorp, N. Rasmussen .. 97
Søgård, Chr. Andersen ... 94, 95
— Karl 12
Sønderby, Hans 97
Søndergård, O. K. Andersen 87
Sønderbæk, Bermann Kr. J. 93, 94
— E. K. J. 01
— Herman 04
Sørensen, Alfr. 09
— Andr. 02, 03, 05
— Bertram 07
— Fr. 05, 06
— Fr. Tcherning 99, 00
— Jeppe No 87, 88
— Joh. 17
— Karl 96, 17
— Kr. 11
— Leon M. 16
— Mar. 93
— Mar. Bollerup 91
— Niels 00
— N. P. 91
— N. P. Storm 06
— Peder 90
— S. 89
— Vald. 05

Tanghøj, Fr. Pedersen 09
— Vald. 08, 09
Tankmor, Joh. 04
Thau, J. M. 94, 95
Thellesen, P. Bent 91
Thesbjerg, Niels N. 02
Thomsen, Chr. 07
— Jens 13
— Joh. 01, 02
— N. J. 98
Thomsen, S. Risbjerg 04
— Th. 00
Thordarson, Ruth 19
Thorsen, Kr. 91
Thuesen, Kr. 97, 98
Thøgersen, Kr. 96
— N. M. Håhr 87
Toft, Jens 92
Trap, P. 00
Tvies, Laurids Jensen 09

Uhre, Thomas 93
Uldal, Karl 85, 87

Valbjørn, Jens 10
— Julius 08
Valdemar, Hans 92
Vejbæk, Harald Thomsen .. 04
Vestberg, N. O. 92
Vesten, Marie 18
Vesterager, Anton 90, 91
Vestergård, A. K. L. 87, 88
— Jakob R. 93
— Peder 92
— P. Quist 93
Vilster, Math. 90
Villumsen, Villum 07, 09
Villumsgård, Andr. J. 92, 95
— J. P. J. 87, 88
Vinther, J. M. Thøgersen .. 95
Vium, Knud 16
Vollesen, Iver 91
Volsgård, P. 98, 99
Vølver, J. J. 92, 93, 12, 13
West, E. 16
Winther, Jens Chr. 02, 03
— N. L. 08, 09
Wisbech, Åge Pedersen 04
Wolf, S. 01

Yde, Karl J. 07, 08

Øllgård, Holger Kristensen.. 04
Øster, Jens P. 07
Østerby, Bertel Pedersen .. 88, 89
— Helga 18
Østergård, Kr. 93, 94

Åes, Kr. 91
Ålling, Kr. Jensen 02, 03

CHRISTENSENS BOGTRYKKERI STRUER